
Peygamber Efendimizin
Günlük Hayatı
O'NUN
sallallahu aleyhi ve sellem
GİBİ YAŞAMAK
MUSTAFA
GÜNDOĞDU

O’NUN GİBİ YAŞAMAK

Mustafa GÜNDOĞDU

Peygamber Efendimizin Günlük Hayatı

O'NUN GİBİ YAŞAMAK

Mustafa GÜNDOĞDU

O'NUN GİBİ YAŞAMAK

Editör
Ali BUDAK

Kapak
Engin ÇİFTÇİ

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-402-4

Yayın Numarası
534

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Şubat 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Kâinatı yaratan Yüce Rabbimiz, insanoğlunu da yeryüzüne halife olarak göndermiştir. İnsanları başıboş bırakmayan Cenâb-ı Allah, şahsi ve ictimai hayatlarını düzenlemek için Kur'ân-ı Kerim'i ve o şanlı kitabı insanlara en güzel bir şekilde anlatacak, öğretecek bir rehberi, bir Peygamberi de insanlara göndermiştir. Kur'ân-ı Kerim'i en iyi bilen, onu en iyi yorumlayabilir. Bir gün kendisine Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ahlâkı ile ilgili yöneltilen bir soruya Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) validemiz "Hulukuhu'l-Kur'ân: O'nun ahlâkı Kur'ân'dı." diye mukabelede bulunur. Bize bu vasfıyla tarif edilen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân-ı Kerim'i ve İslâm'ı bize anlatmada en iyi rehberdir. Kur'ân-ı Kerim'de "*İşte bugün sizin dininizi kemale erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.*" (Maide Sûresi, 5/3) beyanıyla insanoğlu için din olarak İslâm seçilmiş, onu tebliğ etmesi için de Efendimiz gönderilmiştir. Bu Yüce Rehber sayesinde insanlar, Cenâb-ı Allah'ın istediği tarzda bir kul olup, rızasını kazanmaya çalışacaktır. Bunun temini için de Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde insanların Peygamber Efendimiz'e tabi

olup uymalarını istemektedir. Bir âyet-i kerime de "Ey Resûlüm, de ki "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah gafurdur, rahimdir! (çok affedicidir, engin merhamet ve ihsan sahibidir)" (Âl-i İmrân Sûresi, 3/31) beyanıyla, Efendimiz'e ittibanın, neticede Allah'a tabi olmayı semere vereceği ifade edilmektedir.

Demek ki bizler hakiki mümin olmak, Allah'ın rızasını kazanmak istiyorsak Efendimiz'e ittiba edeceğiz, O'nun yaşadığı gibi yaşamaya çalışacağız. Bunun için de Allah Resûlü'nün hayatı ve sünnet-i seniyyelerinin çok iyi bilinmesi gerekir. İslâm âlimleri, ilk dönemden itibaren sünneti, bağlayıcılık açısından sınıflandırmaya tabi tutmuşlar ve bu konuyla alâkalı birçok eser yazmışlardır. Fıkıh Usulü kitaplarında Allah Resûlü'nün hayat-ı seniyyelerinde; Peygamber olarak, aile reisi olarak, ordu komutanı olarak birçok konuda emirleri, yasakları, tavsiyeleri, nasihatleri bulunduğu, insanları yönlendirdikleri, fikir danışanlara yol gösterdikleri ifade edilmiştir. Fıkıh âlimleri bu kitaplarda Peygamber Efendimiz'in dini mevzular ağırlıklı olmak üzere birçok konuda söylediklerinin bağlayıcı olduğunu (yani yapmak zorunda olduğumuzu); ancak yaratılış icabı ve maddi ihtiyaçlar gereği, yani bir insan olarak yaptıkları davranışların bağlayıcı olmadığını ifade etmişler, şayet bu sünnetlere uyulursa sevap kazanılacağını, terkedilmesi durumunda ise günah terettüp etmeyeceğini bildirmişlerdir.

Ama Bediüzzaman Said Nursî'nin âdâb nevinden olan bu tür sünnetlere bakış açısı ise çok farklıdır. Bediüzzaman Hazretleri bu sünnetlere (âdetlere) olumlu bir nazarla bakmıştır. Yani "İttiba edilmediği takdirde günah kazanılmaz, bu sebeple bu âdeti yapmayabilirim." açısından değil "Halis niyetle yaparsam sevap kazanırım." düşüncesiyle bakmıştır. O, bazılarının terk etmeyi düşündüğü sünnetlerden, sevap kazanmayı düşünmüştür. Bu konuda onun sözleri şöyledir:

Sünnet-i seniyyenin kaynağı üçtür: 1) Allah Resûlü'nün Sözleri 2) Fiilleri 3) Hâlleri.

Bu üç kısım da üçe ayrılır: 1) Farzlar 2) Nafileler 3) Güzel âdetleri.

1) *Bunlardan farz ve vacip olan* kısmına tabi olma mecburiyeti vardır. Terk edilmesi durumunda azap ve ceza vardır.

2) Nafile olan bölüm iki kısımdır: *Bir kısmı* ibadetlere tabi olan sünnet-i seniyyedir. Onların değiştirilmesi bid'attır. (Bu kısmın terkinde azap ve ceza yoktur fakat tabi olunmasında büyük sevap vardır. [11. Nükte]) *Diğer kısmı*, âdâb tabir edilir. Onlara muhalefete bid'at denilmez; fakat Peygamberimiz'in âdâbına karşı bir çeşit muhalefettir, onların nurundan istifade edilemez. Bu kısım örfde, âdette, yaratılış gereği yapılan (yeme-içme gibi) işlerde Resûl-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hareketlerine tabi olmaktır. Mesela konuşma âdâbını açıklayan ve görgü kurallarıyla alâkalı çok sünnet-i seniyye var. Bu çeşit sünnetler âdâb diye isimlendirilir. O âdâblara tabi olan, âdetlerini ibadete çevirir, o âdâbtan önemli bir feyiz alır. En küçük bir âdâba uymak, Resûl-i Ekrem'i hatıra getirir ve kalbine bir nur verir.

3) Güzel âdetler ve güzel hareketler ise hikmetleri ve maslahatları açısından fert ve toplumun bunlara tabi olup uyması son derece güzeldir. Çünkü sıradan her bir harekette faydalar bulunduğu için, tabi olununca da o âdâblar ve âdetler ibadet hükmüne geçer.[1]

Bütün bunlara ilave olarak yapılan işlerde "halis niyet" de çok önemlidir. Öyleyse şöyle diyebiliriz: "Halis niyetle sünnet-i seniyye'ye ittiba etmek âdetleri ibadete çevirir." Burada üç kelime dikkatimizi çekmektedir. Bu üç kelime izah edilirse sıradan bir işten nasıl sevap kazanacağımız ortaya çıkacaktır.

---

1 Bediüzzaman Said Nursî, *Lem'alar, 11. Lem'a*'dan özetlenmiştir.

a) *İbadet:* Cenâb-ı Allah'a gönülden isteyerek yönelmek, boyun eğmek ve itaat etmek, kulluk etmek demektir. İbadetler; kul ile Allah arasındaki ilişkileri bildirmektedir. Fıkıh kitaplarında bölümleri mevcuttur. Taharet, abdest, gusül, teyemmüm, namaz, oruç, hac, zekât, adak, kurban bunlardan bazılarıdır.

b) *Âdâb:* İyi ahlâk, güzel terbiye, zerafet, nezaket mânâlarına "edeb"[2] kelimesinin çoğulu olup; ahlâken uyulması gereken hususlar, terbiye ve nezaket kaideleri[3] mânâsına gelir. Bizim 24 saat içinde yaptığımız ibadet haricindeki her şeye âdâb (veya âdât: âdetler) diyoruz.

İmam Şâtıbî, âdetleri, meydana gelişlerine göre ikiye ayırmıştır:

1) Zaman, mekân ve durumlara göre değişmeyen âdetler: Yemek, içmek, sevinmek, üzülmek, uyumak, uyanmak, tabiata uygun olan şeylere meyletmek, uygun düşmeyen şeylerden de nefret etmek, temiz, güzel ve lezzetli olan şeyleri almak vb. şeyler bu kısımdandır.

2) Zaman, mekân ve durumlara göre değişen âdetler: Giyinme ve kuşanma şekli, barınma tarzı, şiddet hâlinde yumuşaklık, yumuşaklık hâlinde şiddet gösterme, davranışlarda yavaş ya da süratli hareket etme vb. gibi örnekler de bu kısımdandır.[4]

c) *Niyet:* "Bir işi Allah rızası için yapmayı kalbden geçirme" demektir. Dinimize göre yapılan işler niyetimize göre değer kazanır. Bu konuda Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte "Ameller (başka değil) ancak niyetlere göredir; herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur. Kimin hicreti, Allah ve Resûlü (rızası ve hoşnutlukları) için ise onun hicreti Allah ve Resûlü'ne müteveccih sayılır. Kimin hicreti de elde etmeyi düşündüğü dünyalık (bir kazanç) veya nikâhlanacağı bir kadın

---

2 Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 320.

3 Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 10.

4 Şâtıbî, *Muvâfakât*, 2/297.

için ise onun hicreti de hedeflediği şeye göredir."[5] buyurulmaktadır.

Herhangi bir fiilden sevap kazanılabilmesi için o fiilin mutlak surette Cenâb-ı Allah veya Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından emredilmiş veya yasaklanmış olması gerekir. Böyle olan fiiller de ibadet kategorisi içinde yer alır. Mesela Cenâb-ı Allah, Kur'ân-ı Kerimde namazla ilgili olarak "*Şüphesiz namaz, müminlere vakitleri belirlenmiş olarak farz kılınmıştır.*" (Nisa Sûresi, 4/103) buyurmaktadır. Bizler bu emre uyup namaz kılarsak sevap kazanırız. Uymayanlar ise günahkâr olur. Aynı şekilde oruç, hac, zekât hatta en küçük hayır işleri için dahi aynı durum düşünülebilir. Bununla beraber yasaklanan şeyler de vardır. İçki içme, adam öldürme vb. konularda da emirlere uyup uzak duranlar sevap kazanacağı gibi, uymayanlar da günaha gireceklerdir.

Bunun haricindeki işlerimiz âdâb ile alâkalıdır. Bunlar normal şartlarda mübah olan işlerdir. Yani hiçbir sevabı ve günahı yoktur. Mesela yemek yemek, su içmek, yatmak gibi. Bunlardan sevap kazanmak veya bu fiillere günah terettüp etmesi için, bu fiiller işlenirken ne niyetle yapıldığına bakılmalıdır. Bir insan bir bardak suyu, içki niyetiyle içerse günaha girer. İnançlı bir kimse içerken, sünnete ittiba amaçlı içmese, neticesinde ne sevap ve ne de günah vardır. Sadece susuzluğunu gidermiştir. Ama bir başkası Allah Resûlü bardağı sağ eliyle tutardı, besmele çekerek içerdi, üç nefeste içerdi vb. şekilde sünnet-i seniyyeye ittiba etme gayesiyle içerse bu fiilden sevap kazanır. Aynı şekilde gece yatarken sağ yanı üzerine yatar ve sağ elini sağ yanağının altına koyarsa, dua okuyup eline üfler ve sonra vücudunu sıvazlarsa bu yaptığı işten de sevap kazanır. Neticede, hergün yapmış olduğu bu sıradan işlerini ibadete çevirmiş olur. Bu "Demiri altın yapma sanatı." gibidir. Kıymetsiz

---

5 Buhârî, *İmân*, 41; Müslim, *İmâre*, 155.

gözüken bir fiilden ibadet sevabı kazanmak için bu formüle riayet etmek gerekir.

Netice itibariyle diyoruz ki herkes cennete gitmeyi arzular. Bunun için bir gün içinde kıldığımız beş vakit namazla -ki toplamı bir saat yapar– hazırlık yapmaya çalışıyoruz. Demek ki 24 saat içinde bir saatlik bir ibadetle cenneti kazanmak istiyoruz. Hâlbuki bu formülü hayatımıza uygularsak geriye kalan 23 saatimizi de ibadet hâline getirebiliriz. Dolayısıyla 24 saatimizi ibadetle geçirmiş olacağız. Bunun için bizlere gereken öncelikle bu formülü bilmek, ardından da Allah Resûlü'nün hayat-ı seniyyelerinin her anını öğrenmeye çaba sarfetmektir. Bu sayede hayatımızı devamlı ibadetle geçirmiş gibi oluruz. Bu kitapta da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatındaki davranışları, tavsiyeleri, yasakladığı durumlar ele alınarak okuyucuya sunulmak istenmiştir.

İslâmî ilimlerde Allah Resûlü'nün bir yönünü ele alıp inceleyen ilim dalları mevcuttur. Bunlara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Hadis: Peygamber Efendimiz'in söz, fiil ve takrirlerini ele alan ilim dalıdır. *Siyer*: Arapça "sîre" sözcüğünün çoğulu olup Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatını anlatmak için kullanılır. Allah Resûlü'nün doğumundan vefatına kadar olan hayatını anlatan bir ilim dalıdır. *Megâzî*: Allah Resûlü'nün savaşlarını ele alan, bu tür hadisleri ihtiva eden ilim dalıdır. Aslında Siyer'in içinde bir bölümdür. Ama burada sadece Allah Resûlü'nün gaza'larından bahsedilir. *Şemâil*: Allah Resûlü'nün ahlâkı, karakteri, bedeni yapısı, yaşayış ve giyiniş tarzları, özel hayatı gibi şahsiyetini oluşturan beşeri yönlerini ele alan ilim dalıdır. *Delâil*: Şemâil, Peygamber Efendimiz'in beşeri yönünü ele alırken, Delâil de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), Peygamberliğini gösteren, bunun delili olan hâlleri, mucizeleri konu edinen ilim dalıdır.

Allah Resûlü'nün Şemâil'inden belli bölümleri ele alan bu kitapta, hacminin küçük olmasından ötürü her konuya yer verilmemiştir.

Serinin devamı düşünüldüğünden diğer konuların gelecek kitaplarda yer alması düşünülmektedir. Bu çalışma, Peygamber Efendimiz'in beşeri yönlerini inceleyip, araştırma ve hayatımızın her safhasına uygulama gayesi ile hazırlanmıştır. En güzel, en mükemmel örneğin hayatı çok iyi incelenir, hâl ve tavırları bizler tarafından bilinirse bunları tatbik etmek daha da kolaylaşacak, bu sayede normal şartlarda sevabı olmayan yeme-içme, yatma, oturma, hediyeleşme vb. fiillerden sevap kazanmamıza vesile olacaktır.

Burada kitabın geneli ile ilgili bir hususu belirtmek istiyoruz. Çalışmada Efendimiz'in beşerî yönleri ele alınmış ve yeri gelince bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. İzah gerektiren ve açıklanmayınca yanlış anlama ihtimali olan yerler hakkında mütevazı bazı yorumlar yapılmıştır. Fakat kitabın hacmini artırmasından ve Efendimiz'in müşahhas hayatından verilen kesitlerin gayet açık olmasından dolayı her yerde geniş bir şekilde yorum ve değerlendirmelere girilmemiştir. Bu şekilde Kandehlevî'nin Hayatu's-Sahabe'de uyguladığı metodu uyguladığımızı özellikle belirtmek istiyoruz. Zaten Efendimiz'in uygulayıp tavsiye ettiği hayat, çoğu itibariyle açıklamaya ihtiyaç bırakmamaktadır. Bu hususu siz okuyucuların dikkatlerine özellikle arz etmek isteriz.

Allah Resûlü'nün hayatından belli kesitler sunmaya çalıştığımız bu kitapta meydana gelen eksik ve kusurlardan dolayı okuyucularımızdan müsamaha ve yapıcı eleştiriler bekler, bu kitabın hazırlanması ve yayın aşamasında emeği geçen bütün dostlarımıza teşekkürü bir borç bilirim. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) şefaatine vesile olması temennisiyle…

Mustafa Gündoğdu

19 Kasım 2010

Çamlıca/ İstanbul

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA GİYİM

İnsanoğlunun yeme-içmeden sonra en önemli ihtiyaçlarından birisi kuşkusuz giyinmek ve insanlar arasında güzel bir görünüme sahip olmaktır. Hz. Âdem'den günümüze kadar insanlar bu ihtiyaçlarını bulundukları bölgenin iklim şartlarına (sıcaklık-soğukluk), inançlarına (müslim-gayri müslim), örf ve âdetlerine göre çeşitli şekilde karşılamaya çalışmışlardır. Asr-ı Saadet'te Müslümanlarla müşriklerin yaşantıları tamamen farklı olduğundan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabının giyimiyle ilgilenir, elbiselerinin cinsine, rengine, uzunluk ve kısalığına varıncaya kadar giyim tarzları ile ilgili tavsiyelerde bulunurlardı. Bununla alâkalı olarak Peygamber Efendimiz'in giyim tarzı ve tavsiyelerinin neler olduğuna bir bakmaya çalışalım.

A. Giyim Konusunda Yapılmasını İstediği Şeyler

1. Çalışırken Setr-i Avrete Dikkat Edilmesi

Çalışırken, setr-i avrete mutlak surette dikkat edilmelidir. Konu ile alâkalı Misver İbni Mahreme'nin (radıyallahu anh) anlattığı şu hâdise dikkat çekicidir: "Ağır bir taşı yüklenip getirdim.

Üzerimde hafif bir elbise vardı. Taş omzumda iken izarım (pantolon, peştamal) çözülüverdi. Taşı bırakmadım ve o vaziyette yerine kadar götürdüm. Bunun üzerine Resûlullah "Dön elbiseni al. Bu şekilde dolaşmayın!"[6] buyurdu.

2. Mütevazı Elbise Giyilmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabının elden geldiğince mütevazı elbise giymelerini isterdi. Muaz İbni Enes'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü şöyle buyurmuştu: "Bir kimse, gücü yettiği hâlde mütevazı davranarak lüks elbise giymeyi terk ederse, Allah kıyamet gününde o insanı yarattıklarının en başında huzuruna çağırır ve onu îman ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır."[7]

Bir kimse gücü yettiği, imkânları da müsait olduğu hâlde sadece mütevazı olduğundan dolayı insanların karşısında lükse kaçmadan sıradan elbiseler giyerse Cenâb-ı Allah bu kuluna mutlaka büyük mükâfatlar verecektir. Bu, inanmış ve inancı doğrultusunda mütevazı yaşamış bir kul için çok büyük bir mükâfattır.

3. Giyim Kuşamda İsraftan Kaçınılması

Efendimiz, insanları özendirecek şekilde lüks ve israfa sebebiyet verecek şekilde pahalı olan elbiselerin giyilmesini istemezdi.

Cenâb-ı Allah "De ki "Allah'ın, kulları için yaratıp ortaya çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları haram kılmak kimin haddine?" De ki "Onlar, dünya hayatında (iman etmeyenlerle birlikte,) iman edenlerindir. Kıyamet günü ise yalnız müminlere mahsustur. İşte

---

6 Müslim, *Hayz*, 78.

7 Tirmizî, *Sıfatu'l-Kıyâme*, 29. Ayrıca bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 3/338, 339.

Biz, bilip anlayan kimseler için, âyetleri bu şekilde açıklıyoruz." (A'raf Sûresi, 7/32) beyanıyla dünyadaki bütün nimetleri kullarının istifadesi için yarattığını, şükrünü yerine getirerek meşru olan her şeyden yararlanmanın mümkün olduğunu bildirmiştir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de "İsraf etmemek ve kibre kapılmamak şartıyla yiyiniz, içiniz, tasadduk ediniz ve giyininiz."[8]buyurmaktadır.

4. Giyimde Sağdan Başlanılması

Allah Resûlü yapılan her işin sağ taraftan başlatılmasını isterdi. Bu konuda Hz. Âişe validemiz şunları söylemektedir: "Peygamber Efendimiz –mümkün olduğu nispette– saç sakal tararken, ayakkabılarını giyerken, abdest alırken, hep sağ taraftan başlamayı ve önce sağ tarafı kullanmayı severlerdi."[9] Özellikle giyim konusunda sağ tarafın daima öncelikli olduğunu Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilen şu hadisten öğreniyoruz. Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: "Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman önce sağ ayağından, ayakkabısını çıkaracağı zaman da önce sol ayağından başlasın. Böylece sağ ayak ilk önce giyilen, en sonra çıkarılan ayak olsun."[10] Hadiste ayakkabı giyerken ve çıkarırken takip edilmesi gereken sıra belirtilmektedir. Bununla müminlere sağdan başlama, sağdaki uzuvlara değer verme alışkanlığı kazandırılmaktadır. Bir insan sağ ayakkabısını evvel giyer ve daha sonra çıkarırsa sağ ayakkabı, şahsın ayağında daha uzun süre kalmış olacaktır. Bu sıranın takip edilmesi sağ taraftaki uzuvlara verilen değeri göstermektedir.

Elbiselerin hangi taraftan başlanarak giyileceği ile alâkalı olarak yine Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilen bir hadis-i

---

8 Buhârî, *Libâs*, 1.

9 Buhârî, *Vudû'*, 32; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 42; Tirmizî, *Şemâil*, s. 86-87.

10 Buhârî, *Libâs*, 39; Müslim, *Libâs*, 67.

şerife göre Allah Resûlü şöyle buyurmuşlardır: "Elbise giydiğiniz ve abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız."[11]

Bu hadis-i şerifte de giyim konusunda nasıl davranmamız gerektiği bildirilmektedir. Üste giyilecek atlet, gömlek, ceket, mont, pardösü ve benzeri şeyleri giyerken önce sağ koldan; pantolon, eşofman, pijama ve benzeri şeyleri giyerken de önce sağ ayaktan başlanarak giyilmesi tavsiye edilmektedir.

Ayakkabıyı Giymeye Önce Sağ Ayak ile Başlanmasını Tavsiye Etmesi

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) rivayet ediyor: "Sizden birisi ayakkabısını giymeye sağ ayak ile başlasın. Çıkarırken de önce sol ayakkabısını çıkarsın. Öyle ki sağ ayak daima, giyilenin ilki, çıkarılanın ise sonuncusu olsun!"[12] buyurmuşlardır.

5. Ashabının Kıyafetinin Düzgün Olmasını İstemesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabının kıyafetinin düzgün olmasını isterdi. Konu ile alâkalı olarak Abdullah İbni Mes'ud'dan (radıyallahu anh) rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz:

– Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez, buyurdu. Kendisine:

– İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, deyince Allah Resûlü şunları söyledi:

– Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir.[13]

---

11 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 41; Tirmizî, *Libâs*, 37.

12 Buhârî, *Libâs*, 39; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 41; Tirmizî, *Libâs*, 37.

13 Müslim, *İmân* 147. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs* 26; Tirmizî, *Birr* 6.

Her insanın maddi imkânları farklıdır. İnsanlar maddi imkânları nispetinde giyim kuşamlarına dikkat ederler. Burada önemli olan yer ve zamana göre, imkânların yanında israfa kaçmadan, basitliğe de düşmeden orta hâlli giyinmeye çalışmaktır. Elbette her insan düzgün bir kıyafetle insanların karşısına çıkmak ister. Önemli olan dar gelirli insanların kıyafetlerinden çok farklı bir biçimde aşırılıklara gitmemektir. Maddi imkânları yerinde olan birisi elbette kaliteli giyinecektir. Fakat gösteriş amaçlı olmayan sade giyimi tercih etmek en uygun olanıdır.

Giysilerin Uzunluk ve Kısalığı Konusunda Tavsiyeleri

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) her hâlini anlatan, aktaran sahabe efendilerimiz, Peygamber Efendimiz'in giysileri hakkında bilgi verdikleri gibi, giysilerin uzunluğunun ne kadar olduğu hakkında da bilgi vermişlerdir. Bazı insanlar için aşırı detay gibi gelebilecek bu konu, İslâmî hayat konusunda bir hayat tarzı/sitili oluşturduğu gibi onun standartlarını belli etmede de önemli bir ölçüdür.

Meşhur insanlar, bakışlarına, gülüşlerine, mimik hareketlerine varıncaya kadar taklit ediliyor. Beğenilen bir sanatçının giydiği bir elbisenin, rengine, kesim modeline varıncaya kadar taklidi yapılıyor. Hatta giydiği elbise o yılın modası olabiliyor. Durum böyle iken Efendimiz'i kendisine rehber edinen insanlar elbette Allah Resûlü'nün giydiği elbiselerin kumaşlarına, renklerine, uzunluk ve kısa oluşlarına da dikkat edecek ve Allah Resûlü'nün giyim tarzını kendisine örnek alacaklardır.

Allah Resûlü'nün gömleğinin uzunluğu konusunda Esma Binti Yezîd el-Ensâri'ye (radıyallahu anhâ) şöyle demektedir: "Resûlullah'ın gömleğinin kolu bileğine kadardı."[14]

---

14 Ebû Dâvûd, *Libâs* 3; Tirmizî, *Libâs* 27.

Efendimizin giyimi ile ilgili rivayetler değerlendirilerek elbiselerdeki uzunluğun ölçüleri İslâm âlimleri tarafından belirtilmiştir. Buna göre gömleğin kolunun bileklere kadar, üste giyilen cübbe ve benzeri elbiselerin kolunun da parmak uçlarına kadar uzatılabileceği ifade edilmektedir.

Kadın Elbiselerinin Uzunluğu Konusunda Tavsiyeleri

Abdullah İbni Ömer'den (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir keresinde şöyle buyurmuştu:

"Bir kimse, kendini beğendiği için elbisesini yerde sürürse, Allah kıyamet gününde o kimsenin yüzüne bakmaz." Bunun üzerine Ümmü Seleme validemiz:

– Kadınlar eteklerini nasıl yapacaklar, diye sormuş, Resûl-i Ekrem ise:

– "Onlar bir karış aşağı uzatırlar" buyurmuştu. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ):

– O durumda ayakları açılır, deyince Peygamber Efendimiz:

– Öyleyse bir arşın uzatırlar, daha fazla uzatamazlar, buyurmuştu.[15]

Erkeklerle kadınların giyimleri elbette birbirinden farklıdır. Boyundan ayaklara kadar tek bir elbise dahi giyilse kadınların elbiseleri erkeklere nazaran biraz daha uzun olmalıdır. Bu hadis-i şerifte de Ümmü Seleme validemizin kadınların elbise uzunluğunu sorması üzerine dizleri kast ederek "bir karış aşağı uzatırlar." buyurmuştur. Bu durumda elbise tam baldırların üzerine gelecektir ki bu erkekler için söylenen uzunluktur. Ümmü Seleme validemizin: "O durumda ayakları açılır." demesi üzerine Efendimiz "Öyleyse bir arşın uzatırlar." demişlerdir. Bu da topukları da kapsayacak uzunlukta demektir. Fakihler, kadınların etek boylarının ayaklarının üstüne kadar olması gerektiğini söylemektedirler.

---

15 Ebû Dâvûd, *Libâs* 36; Tirmizî, *Libâs* 9. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Zînet* 105; İbn Mâce, *Libâs* 15.

6. Güzel ve Temiz Giyinmesi ve Böyle Giyinmeyi Tavsiye Etmesi

Cündüb İbni Mekyis (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir heyet geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) en güzel elbisesini giyer ve sahabilerinin ileri gelenlerine de iyi giyinmelerini buyururdu. Yeminle söylüyorum, Kinde heyeti geldiğinde Allah Resûlü'nü görmüştüm, sırtında Yemen işi bir elbise vardı. Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer (radıyallahu anhumâ) de aynı şekilde giyinmişlerdi."[16]

7. Yeni Elbise Giyince Allah'a Hamd Edilmesi

Abdullah İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: Resûlullah, Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) üzerinde bembeyaz bir gömlek görmüştü. "Bu elbisen yıkandı mı, yoksa yeni mi?" diye sordu. Hz. Ömer: "Hayır (yeni değil), yıkanmıştır." dedi. Allah Resûlü (ona): "Yeniyi giy(esin), hamd edici olarak yaşa(yasın) ve şehit olarak öl(esin)!"[17] buyurdu.

B. Giyim Konusunda Yapılmasını İstemediği Şeyler

1. Ten Rengini Belli Edecek Derecede İnce ve Şeffaf Elbise Giyilmesi

Elbiselerin ten rengini belli edecek derecede ince ve şeffaf olmaması gerekir. Allah Resûlü bir gün Hz. Âişe'nin ablası Esma'nın (radıyallahu anhumâ) ince bir elbise giydiğini görünce başını çevirip:

– Ey Esma! Büluğa erdikten sonra, kadınların – yüzü ve eline işaret ederek– şu ve şundan başka bir yerinin görülmesi doğru olmaz, buyurmuştur.[18]

16 İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/346.
17 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 2/89.
18 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 31.

Efendimiz bir başka zaman yine aynı konuya dikkatleri çekerek şöyle buyurmuşlardır: "Cehennemliklerden henüz görmediğim (daha sonra ortaya çıkacak) iki grup vardır: Bunlardan biri, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döven bir topluluktur. Diğeri giyinmiş oldukları hâlde çıplak görünen, başkalarını da kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır. İşte bu kadınlar cennete giremezler. Hatta onun çok uzak mesafelerden hissedilen kokusunu dahi alamazlar. Hâlbuki cennetin kokusu şu kadar ve şu kadar mesafeden duyulacaktır."[19] buyurdular.

Bu hadiste giyinmiş çıplaktan kastedilen; ten rengini gösterecek derecede ince elbise giyen veya vücudun bir kısmını örtüp diğer bir kısmını açık bırakan kadınlardır. Allah Resûlü, Esma Validemiz'e hitaben, ama bütün kadınları da ilgilendiren bu tavsiyelerde bulunup, kadınların giyim konusunda hassas davranmalarını istemişlerdir.

2. Vücut Hatlarını Belli Edecek Şekilde Dar Elbise Giyilmesi

Bedenin rengini belli eden elbiseyi giymek caiz olmadığı gibi vücut hatlarını belli edecek kadar dar bir elbise giymek de uygun değildir. Üsame b. Zeyd'in (radıyallahu anh) şöyle dediği nakledilmektedir:

Allah Resûlü Dıhyetü'l-Kelbi'nin (radıyallahu anh) kendisine hediye ettiği kalın bir keten elbiseyi bana giydirdi. Ben de onu eşime verdim. Bunun üzerine Allah Resûlü: "Hanımına söyle, altına bir şeyler giymeyi ihmal etmesin; zira kemiklerinin yapısını belli etmesinden çekiniyorum"[20] buyurdular.

---

[19] Müslim, *Cennet*, 52.

[20] Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 5/205.

3. Giyim Kuşamda Kadınlarla Erkeklerin Birbirine Benzemeleri

Efendimiz, giyim kuşamda kadınlarla erkeklerin birbirine benzemelerini yasaklamıştır. Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kadın gibi giyinen erkeğe, erkek gibi giyinen kadına lanet etti."[21] buyrularak karşı cinsin elbiselerini giyen kimselerin rahmet-i ilâhiyeden uzak kalacakları bildirilmiştir.

Konuyla alâkalı bir başka hadis-i şerif ise İbni Abbas'ın (radıyallahu anhumâ) şu rivayetidir: "Resûlullah, kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lanet etti."[22]

Kadınlara benzemeye çalışan erkeklerden kastedilen; kadın gibi giyinip onlar gibi konuşan ve yürüyen erkeklerdir. Erkeklere benzemeye çalışan kadınlar ise konuşmasında, hâl ve hareketlerinde erkekler gibi olmaya çalışan kimselerdir. Dinimize göre her iki grubun da kendi yaratılışlarını koruması, kadının kadın olarak, erkeğin de erkek olarak kalması ve yaşaması esas olduğu için, bunun tersine hareket eden erkek ve kadınlara Allah Resûlü tarafından lanet edilmiştir.

İhtimal, Allah Resûlü'nün bu konudaki hassasiyeti, fıtrata aykırı davranıp Cenâb-ı Allah'ın gazabına uğrayan eski kavimlerin sapkın davranışlarına düşülmemesi içindir. Cinsler arasındaki duygusal yapı bozukluğu, karşı cinslerin giyim-kuşamına özenip onları taklit etmekle başlar ve sonu alınamayan aşırılıklar baş gösterir. Efendimiz'in bu ikazlarını dikkate alıp genç neslimizi bu tür özentilerden uzak tutmamız gerekmektedir.

---

21 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 28.

22 Buhârî, *Libâs*, 62, Ayrıca bkz. Tirmizî, *Edeb*, 24; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 28; İbn Mâce, *Nikâh*, 22.

4. Erkeklerin İpek Elbise Giymeleri

Ömer İbni Hattab'tan (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"İpek elbise giymeyiniz. Çünkü ipeği dünyada giyen ahirette giyemez."[23]

Ebû Mûsâ el-Eş'ari'den (radıyallahu anh) gelen bir başka rivayete göre, Resûlullah şöyle buyurmuşur: "İpek giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helâl kılındı."[24]

Bu konuda bir diğer rivayet Huzeyfe'den (radıyallahu anh) gelmektedir. Diyor ki: Resûlullah, altın ve gümüş kaplardan içmemizi ve onların içinde yemek yememizi, ipek ve atlas giymemizi ve üzerinde oturmamızı bize yasakladı.[25]

Hastalık Sebebiyle İpek Elbise Giymeye Ruhsat Vermesi

Allah Resûlü hastalık sebebiyle ipek elbise giymeye ruhsat verirdi. Bu konuda Enes İbni Malik'ten (radıyallahu anh) gelen bir rivayet şöyledir: Resûlullah, Zübeyr ve Abdurrahman İbni Avf'a (radıyallahu anhumâ), yakalandıkları uyuz hastalığı sebebiyle ipek elbise giyme ruhsatı verdi.[26]

Erkeklerin ipek giymesi kesin bir şekilde yasaklanmış olmasına rağmen konuyla alâkalı istisnai durumlar da vardır. Bu; dinimizin her probleme cevap verebilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Bazen şahsa özel hükümler çıkar. Bazen de aynı özre sahip olan bütün insanlar o hükümden istifade ederler. Burada

---

23 Buhârî, *Libâs* 25; Müslim, *Libâs* 11. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Edeb* 1; İbn Mâce, *Libâs* 16.

24 Tirmizî, *Libâs* 1. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Libâs* 19.

25 Buhârî, *Libâs* 27. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Et'ime* 29, 32, *Eşribe* 27,28; Müslim, *Libâs* 4,5; Ebû Dâvûd, *Eşribe* 17; Tirmizî, *Eşribe* 10.

26 Buhârî, *Libâs* 29; Müslim, *Libâs* 24-25. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Cihâd* 91; Ebû Dâvûd, *Libâs* 9; Nesâî, *Zînet* 92.

erkeklerin ipek giyemeyeceği genel bir hükümdür. Ama hadis-i şerifte zikredildiği gibi uyuz hastalığına yakalanan Zübeyir ve Abdurrahman ibn Avf'ın (radıyallahu anhumâ) ikisine de ipek elbise giyme ruhsatı veriliyor. Haram olan şeyler bir topluluk için veya bir şahıs için (ki bunlar çok meşhur da olsa çok zengin de olsa) değiştirilemez. Ama meşru bir sebep varsa bir şahıs için veya topluluk için istisnai bir durum kabul edilir. Özel bir uygulama yapılır. Yani dünyaca ünlü bir insan olsa hiçbir sebep yoksa onun için hüküm değiştirilemez. Buna rağmen hiç tanınmayan bir insan olsa ama mazereti olsa bu şahıs o istisnai durumdan faydalanır.

İşte İslâm bir taraftan fert ve toplumu koruma amaçlı yasaklar koyarken, adı-sanı duyulmamış tek bir ferdi korumak için de istisnai hükümler getirebilmektedir. İslâm âlimleri bu hadisten kıyasla şu hükme varmışlardır. İpekli elbise giymek sadece uyuz hastalığı için geçerli değildir. İpekli elbise giymeyi gerektirecek her türlü hastalık için de geçerlidir.

5. Kibir ve Büyüklük Taslamak Niyetiyle Elbisenin Boyunun Uzatılması

Kibir: "Büyüklük taslama, kendini herkesten üstün görme"[27] mânâsına gelmektedir. Kibir, Cenâb-ı Allah'ın hoş görmediği bir sıfattır. Bu tür insanlar, çevresindeki herkese yukarıdan bakıp insanları hafife aldıklarından, hayatlarında güvenebilecekleri hiç kimseyi bulamazlar. Çünkü bu kimseler dürüst, hatır sayar insanları kibirleri nedeniyle kendilerinden uzaklaştırmışlardır. Etraflarında sadece maddi çıkar peşinde koşan kişiler bulunur. Onların da maddiyattan yana alacakları kalmayınca onlar da terk ederler bu insanları. Efendimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem) hadis-i şerifleri'nde kibrin bu kötü yüzünü gösterip, insanları bu tür davranışlardan uzak tutmak istemiştir.

---

27 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s. 656.

Kibirle elbiselerini sürükleyenler hakkında, Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilen bir hadis-i şerifte Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteklerini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz."[28] buyurarak bu kimselerin rahmet-i ilâhiden uzak kalacaklarını;

Elbiselerin aşırı derecede uzun olmaması ile ilgili olarak; Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilen bir başka hadiste, Nebî "Elbisenin topuklardan aşağı olan kısmı ateştedir."[29] beyanlarıyla kibrin neticesinin ateş olduğunu; *kibir olmaksızın elbisesi uzun olanlar hakkında* ise; İbni Ömer'den (radıyallahu anhumâ) rivayet edilen bir hadis-i şerife göre, Resûlullah "Allah Teâlâ kibirlenip büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz." Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh):

– Yâ Resûlallah! Dikkat etmediğimde benim de elbisemin eteği yerde sürünüyor, dedi. Resûlullah:

– Şüphesiz sen bunu büyüklük taslamak için yapmıyorsun,[30] buyurarak büyüklük taslamadan bu tür elbiseleri giyenlerin aynı kategoride değerlendirilmeyeceğini ifade etmişlerdir.

Bu üç hadis-i şerife dikkatlice baktığımızda kibir ve büyüklenme amaçlı elbiselerin uzatılıp yerlerde sürünecek hâle getirilmesi yasaklanmıştır.

Kibirli hareketler şahsiyet zaafiyetini gösterir. Bir insana değer katan şey, insanın şahsiyetidir, aklıdır, ahlâkıdır, bilgisidir. Güzel bir elbise giymediği/giyemediği hâlde bilgileriyle çok önemli işlere imza atan insanlar vardır. Ve nice zengin insanlar vardır ki mütevazılığından dolayı sade, basit elbise giyerler de zengin olduklarını kimse

[28] Buhârî, *Libâs* l, 5; Müslim, *Libâs* 43.

[29] Buhârî, *Libâs* 4. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs* 27.

[30] Buhârî, *Libâs* 2, *Fezâilü's-sahâbe* 5; Müslim, *Libâs* 43-44. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs* 25.

fark edemez. Dolayısıyla giysilere bakıp kimin zengin, kimin fakir, kimin bilgili olduğu anlaşılamayabilir. Ama fakir de olsa zengin de olsa "kibirli insan" hemen kendisini belli eder. Farklı olduğunu her hâliyle hissettirmeye çalışır. Çünkü elinde kibirden başka bir sermayesi yoktur. İnsanları kırmanın, hakir görmenin birçok yolu vardır. Bunlardan birisi de giyim-kuşam yoluyla yapılır. Aklımıza "Elbiseyle de insanlar hakir görülebilir mi?" şeklinde bir soru gelebilir. Evet, elbise uzatılır ve yerlerde sürünürse ve bu hareket sırf insanlara gösteriş yapma, kıskandırma, tepeden bakma gayesiyle yapılırsa, bu, İslâm'ın tasvip etmediği huylar kategorisine girer. Yapılan bu hareketle o giysiyi almaya gücü yetmeyen insanlar hakir görülmüş, küçük düşürülmüş, rencide edilmiş olur.

Kibirli Olmanın Ölçüsü Nedir?

Kibirli olmanın ölçüsü ile ilgili olarak; Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilen şu hâdise dikkat çekicidir: "Yakışıklı bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) gelerek:

– Ey Allah'ın Resûlü! Ben güzelliğe karşı aşırı derecede ilgi gösteren biriyim. Gördüğüm kadarıyla güzellikten ben de nasiplenmiş durumdayım. Öyle ki bir kimsenin (güzellikte) benden üstün olmasına gönlüm razı olmuyor. Hatta, ayakkabımın bağları bakımından bile başkalarının beni geçmesine gönlüm razı olmaz. Acaba bu davranışım kibir midir? Allah Resûlü cevap verir:

– Hayır, asla! Esas kibir, sahip olduğu nimeti hazmedemeyip şımarmak ve halka tepeden bakmaktır.[31]

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre şu hususlara dikkat etmek gerekir: a) İsraftan kaçınmak, b) Giyinmeyi kibir, gurur, gösteriş vesilesi yapmamak c) İçinde bulunulan sosyal sınıfın imkân ve şartlarına uygun giyinmek.

---

31 Müslim, *İmân*, 92; Tirmizî, *Birr*, 60; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 26.

Kibirleri Sebebiyle Yüzlerine Bakılmayacak Kimseler

Ebû Zer'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

"Üç sınıf insan vardır ki kıyamet günü Allah, onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz. Hem de onlar için can yakıcı bir azab vardır." Ebû Zer (radıyallahu anh) dedi ki, Resûlullah bu cümleyi üç kere tekrarladı. Bunun üzerine ben:

– Bu kimseler tam bir mahrumiyete ve hüsrana uğramışlar. Bunlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resûlü, diye sordum. Allah Resûlü de:

– Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve yalan yere yemin ederek ticaret malını iyi bir fiyatla satmaya çalışandır[32], cevabını verdi.

Konuyla alâkalı bir başka rivayet şöyledir. Ebû Said el-Hudri'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlullah şöyle buyurdu: "Bir Müslüman'ın güzelce giyinmesi, elbisesinin eteklerinin, baldırlarını örtecek şekilde olmasıyladır. Elbisesini topuklarına kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan kısım ise ateştedir. Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz."[33]

Câbir İbni Süleym'e Kibirden Uzak Durma Adına İkazı

Câbir İbni Süleym'den (radıyallahu anh) nakledilmiştir: Fikirlerine insanların başvurduğu bir zat gördüm; onun her söylediğini kabul edip yerine getiriyorlardı.

– Bu zat kimdir, diye sordum.

– Allah'ın Resûlü'dür dediler. Ben iki defa:

– Aleyke's-selâm yâ Resûlallah: Sana selâm olsun ey Allah'ın Resûlü, dedim. Resûl-i Ekrem:

---

32 Müslim, *İmân* 171. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs* 25; Nesâî, *Buyu'* 5.

33 Ebû Dâvûd, *Libâs* 26. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Libâs* 8; Muvatta, *Libâs* 12.

– Aleyke's-selâm deme; aleyke's-selâm, ölülere verilen selâmdır. Es-Selâmü aleyke: Selâm sana olsun, de, buyurdu. Ben:

– Sen Allah'ın Resûlü müsün, diye sordum. Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Ben, sana bir sıkıntı ve darlık geldiği zaman dua ettiğinde senden o sıkıntı ve darlığı gideren, sana bir kıtlık yılı isabet ettiğinde dua edince senin için mahsul bitiren, çölde veya sahrada deven kaybolduğu zaman dua edince deveni sana geri getiren O Allah'ın Resûlü'yüm, buyurdu. Bunun üzerine ben:

– Bana tavsiyede bulunsanız, dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Hiç kimseye sövme, buyurdu. Ben de ondan sonra ne hür ne köle hiçbir kimseye, ne deve ne koyun hiçbir hayvana sövmedim. Sonra tavsiyesine şöyle devam etti: "Hiçbir iyiliği küçük görme; kardeşinle güler yüzlü bir vaziyette konuş; çünkü bu da bir iyiliktir. Elbisenin eteklerini dizinin aşağı tarafına kadar kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Fakat elbiseni yerde sürünecek kadar uzatma, çünkü bu kibirden ve kendini beğenmekten ileri gelir; Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana söver veya sende bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa, sen o kişi hakkında bildiğin şeyler sebebiyle onu ayıplama. Onun bu davranışının vebali kendine aittir."[34] Efendimiz insanların hataları olduğu zaman onları çok kibar bir şekilde düzeltirdi. Ayrıca sadece hatalı olduğunu söyleyip bırakmaz, doğrusunu da öğretirdi. Burada bir şahsın kendisine verdiği selam biçimini beğenmediği için kendisini ikaz ediyor. Yanlışın sebebini açıklıyor. Bu; ölülere verilen bir selamdır diyor. Ardından doğru bir selam nasıl verilir bunun metodunu gösteriyor.

---

[34] Ebû Dâvûd, *Libâs* 24; Tirmizî, *İsti'zân* 27.

Ayrıca peşpeşe tavsiyelerde bulunuyor. Konumuzla alâkalı olarak da; elbiselerin dizin aşağı kısmına kadar kaldırılabileceği, bu durumdan hoşlanmayanların ise topuklarına kadar elbiselerini uzatabileceklerini söylemişlerdir. Günümüzde giyilen pantolonlar da Efendimizin tavsiyesine uygun olarak topuklara kadar uzatılmaktadır. Hadislerde kibre alamet olarak gösterilen ve yerde sürünecek kadar uzatılan elbiseler zaten günümüzde kullanım açısından uygun değildir.

Elbisesini Sürüyen Adamın Durumu

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir adam, elbisesinin eteklerini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

– Git abdest al, buyurdu. O da gidip abdest alıp geldi. Hz. Peygamber ona tekrar:

– Git abdest al, diye emretti. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir kişi:

– Yâ Resûlallah! Niçin ona abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz, diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

– O, elbisesini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Şüphesiz ki Allah, elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin namazını kabul etmez, buyurdular.[35]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabının hâl ve hareketlerini, ibadetlerini insanlar arası ilişkilerini kontrol eder hatalı tutum ve davranışlarında onları uyarır, güzel bulduğu davranışları tasvip eder ve beğendiğini de hissettirirdi. Kitabın başında da belirttiğimiz gibi Sünnet üç kısma ayrılır: a) Kavlî Sünnet b) Fiilî Sünnet c) Takrirî Sünnet.

---

35 Ebû Dâvûd, *Libâs* 25. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Salât* 83; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 5/379.

Efendimiz'in; ashabının sergilediği davranışlardan tasvip ettiği fiiller, takrirî sünnet kategorisi içerisindedir. Ve bunlar da tıpkı kavlî ve fiilî sünnet gibi İslâmî konularda kaynaklık vazifesi görür. Bu hadis-i şerifte Efendimiz yanlış bir davranışını gördüğü bir sahabesini uyarmıştır. Buradaki uyarı bu şahsın giyimi ile alâkalıdır. Efendimiz dışarıdan bakıldığında kibir havası veren bu giyim tarzını tasvip etmemiş ve uyarmak istemiştir. Çünkü şahsın elbiseleri çok uzun olduğundan yerlerde sürünmekte ve kibirli bir insan portresi çizmekte idi.

Efendimiz bu şahsa sadece "Git abdest al." demiştir. Abdest alıp gelince bir daha "Git abdest al." der. Ashap bunun sebebini sorduğunda: "Şüphesiz ki Allah, elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin namazını kabul etmez." demiştir. Ama sahabîsine "Namazını bir daha kıl." dememiştir. Demek ki zahiren kılınan namaz kabul olunmuştur. İnsan borcunu eda etmiştir ama onun kıldığı, Allah katında makbul bir namaz olmamıştır. Bu sebeple Efendimiz, o şahsa abdest almasını tavsiye etmektedir. Zira Efendimiz bir hadis-i şerifte "Kul güzelce abdest aldığı takdirde Allah onun geçmiş günahlarını bağışlar."[36] buyurmuştur.

Kibir ve büyüklük içinde kılınan bir namaz şeklen kabul olsa bile Allah katında makbul bir ibadet olmaz. Çünkü kişi bu namazla kalbini manevi kötülüklerden temizlememiştir. İbadetlerde asıl olan, şekille beraber ruh bütünlüğüdür.

Abdullah İbni Ömer'e Elbise Uzunluğu Konusunda İkazı

Efendimiz kendi giyim-kuşamına dikkat ettiği gibi ashabının giyimine de bakar, tasvip etmediği elbiseleri uzunluk-kısalık ve renklerine varıncaya kadar inceler ve gerektiğinde uyarılarda bulunurdu.

---

[36] Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 1/237.

Bu konuda Abdullah İbni Ömer’den (radıyallahu anhumâ) şu rivayeti takip edelim: “Elbisemin etekleri topuklarımdan aşağı sarkmış vaziyette Allah Resûlü’nün huzuruna uğramıştım. Bana:

“Abdullah, elbisenin eteklerini yukarıya kaldır!” buyurdular. Ben de hemen kaldırdım. Sonra:

“Biraz daha kaldır!” buyurdu, ben biraz daha kaldırdım. Ondan sonra elbisemin Resûl-i Ekrem’in tasvip ettiği şekilde olmasına daima dikkat etmişimdir. Topluluktan biri:

– Nereye kadar kaldırmıştın, diye sordu. İbni Ömer:

– Baldırlarımın yarısına kadar kaldırmıştım, diye cevap verdi.”[37]

6. Giyinmenin Gösteriş Vesilesi Yapılması

Giyim-kuşamı insanlara karşı bir gösteriş vesilesi yapmanın hoş bir davranış olmadığı, Cenâb-ı Allah katında da hoş karşılanmayacağı hadis-i şeriflerde ifade edilmiştir.

Abdullah İbn Ömer’den (radıyallahu anhumâ) rivayet olunduğuna göre, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kim dünyada meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse Allah kıyamet günü o kimseye bir zillet elbisesini giydirir, sonra o elbise içinde bir ateş alevlendirir.”[38] Hadis-i şerifte bahsi geçen elbiseler, insanlar içinde meşhur olmak için giyilen süslü, pahalı, şık elbiseler olabileceği gibi, insanların dikkatlerini çekmek, zühd ve takva gösterisinde bulunmak, fakir görünmek gibi niyetlerle giyilen eski püskü elbiseler de olabilir. Bu gaye ile elbise giymekten sakınmak gerekir.

---

37 Müslim, *Libâs* 47.

38 İbn Mâce, *Libâs*, 24.

Şükrü Eda Etme Mânâsında İyi Elbise Giyilmesi

Amr İbni Şuayb (radıyallahu anh) babasından ve dedesinden rivayet ettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah, verdiği nimetinin eserini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır."[39]

Allah'ın kulunun üzerinde nimetinin eserini, belirtisini görmek istemesi bir bakıma giyimle de ilgilidir ve herkesin maddi imkânları ölçüsünde giyinmesi gerektiğini de anlatır. Fakir bir kimse imkânları ölçüsünde aldığı şeyleri giyecek ki fakir, yardıma muhtaç olduğu anlaşılsın ve kendine yardım edecekler kendisiyle ilgilensin. Zengin de kendi varlığını yansıtacak şekilde giyinecek ki hem Cenâb-ı Allah'a karşı şükrünü yerine getirmiş hem de bu varlıklı görüntüsü itibariyle ihtiyaç içinde olmadığını göstermiş olsun. Netice itibariyle herkes imkânı nispetinde giyinmeli, alay edilecek derecede giyinmemeye de özen göstermelidir.

7. Dışarıda Dağınık Kıyafetle Dolaşılması

Allah Resûlü, ashabının kıyafetinin düzgün olmasını isterdi. Bu sebeple maddi imkânı olduğu hâlde dağınık, pejmürde vaziyette dolaşan kişileri ikaz ederdi. Ashab-ı Kiramdan Malik İbni Nadle başından geçen bir hâdiseyi şöyle anlatmaktadır: Bir gün dağınık bir kıyafetle Allah Resûlü'nü ziyarete gitmiştim. Beni bu şekilde gören Efendimiz sordu:

– Senin malın mülkün var mı? Ben:

– Evet, var yâ Resûlallah, dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Ne gibi malın var, dedi. Ben de:

---

39 Tirmizî, *Edeb* 54. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs* 14.

– Allah bana deve, koyun, at sürüleri, arpa ve buğday harmanları ihsan etmiştir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah:

– Allah sana mal, mülk ihsan etmişse O'nun nimetinin ve ikramının eseri üzerinde görünsün[40], buyurdu.

Buradan da anlaşılıyor ki Müslüman, hâli ve imkanı neye imkan veriyorsa ona uygun bir giyim kuşamı tercih etmelidir.

8. Hayvan Resmi Bulunan Elbiselerin Giyilmesi

Üzerine insan veya hayvan resmi bulunan elbiselerin giyilmesine de müsaade edilmemiştir. Efendimiz'in suret ve köpek bulunan evlere meleklerin girmeyeceğini bildirdiği ve resimli örtülerin kaldırılmasını istediği bilinmektedir.[41] Buna rağmen üzerinde cansız varlıkların işlemelerinin, desenlerinin bulunduğu elbiseleri kendileri de kullanmışlardır.

9. Ayakkabı Giyerken Ayakkabının Tek Olarak Giyilmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ayakkabının tek olarak giyilmesini istemezdi. Bu konuda Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir. Efendimiz buyurdular ki:

– Sizden hiçbiriniz tek ayakkabı ile yürümesin. Ya iki ayakkabıyı birden giysin ya da ikisini birden çıkarsın.[42]

Efendimiz'in böyle bir ikaz yapmasının sebebi şu olabilir: Tek ayakkabı ile ya da tek çorapla toplum içine çıkan kimse aklî melekeleri açısından zayıf biri telakki edilebilir. Ayrıca organlar arasında dahi adaleti sağlamak için bu dengenin gözetilmesi gerekir.

---

[40] Ebû Dâvûd, *Libâs*, 14.

[41] Bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs*, 45.

[42] Buhârî, *Libâs*, 40; Müslim, *Libâs*, 68; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 41; Tirmizî, *Libâs*, 34.

C. Kullandığı Elbiseler

1. Giydiği Elbiseleri

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) her hareketini izleyip takip eden ardından onları hayata geçiren ashab-ı kiram gelecek nesiller adına bizlere takip edilmesi gerekli çok güzel örnekler, misaller zikretmişlerdir. Efendimiz'in günlük hayatta insanlarla olan muameleleri anlatıldığı gibi, giyim kuşam ile ilgili bilgiler de verilmiştir. Aynı şekilde ev içinde de giydiği şeyler hakkında hanımlarından bazı bilgiler gelmektedir. Efendimiz'in hangi elbise türlerini, hangi renkleri daha çok sevdiği, giydiği, tavsiye ettiği veya yasakladığı hakkında geniş rivayetler vardır. Efendimiz yün, pamuk ve kıldan yapılmış elbiseler giymiştir. Bunların en basit ve ucuzu kıldan imal edilen elbiselerdir. Bu durum hem kıldan yapılan elbiselerin giyilmesinin helâl olduğuna hem de Efendimizin tevazuuna delalet eder. Efendimiz pahalı olan malı alma imkânı bile olsa daha ucuzuyla yetinmeyi düşünmüş orta halli şeyleri kullanmış, insanları imrendirecek, özendirecek şeyleri tercih etmemiştir.

a) Genel Olarak Giydiği Elbiseleri

Allah Resûlü'nün üzerine giydiği elbiseler genelde iki parça olup; üst parçasına rida, alt parçasına ise izar denirdi.[43] Ancak Allah Resûlü kamis ismi verilen, önü kapalı entari gibi ayaklara kadar uzanan uzun gömlek giyinmeyi daha fazla tercih ederlerdi.[44] Gerektiği zaman elbisesinin üzerine cübbe, aba, bürde gibi adlar verilen hırka nev'inden bir kıyafet giydikleri de olurdu.[45]

---

43 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/452.

44 Bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs*, 3.

45 Bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/450,451.

1) En Çok Sevdiği Elbise: Gömlek

Allah Resûlü'nün en sevdiği elbise hakkında Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) şöyle demiştir: "Resûlullah'ın en sevdiği elbise gömlek idi."[46]

Burada elbiseden kasıt pamuk, yün, keten, ipek, deri ve benzeri maddelerden yapılan bütün giyecekleri kapsamaktadır. Gömlek genelde ipek, keten, pamuk gibi hafif olan ve insanın vücudunu rahatsız etmeyecek maddelerden yapılır. Gömlekler elbiselere nazaran daha hafif olduğu için elbiselerin altına giyilir. Ayrıca görüntü olarak daha kibar ve zariftir. Efendimiz'in gömleği sevmesinin sebebi, hafif olması, vücudu rahatsız etmemesi ve bu hâliyle tesettür vazifesini de görüyor olmasıdır. (Allahu A'lem)

2) Üzerinde Deve Semeri Örgüsü Bulunan Elbisesi

Efendimiz canlı varlıkların resmini yapmayı, bu resimleri evde bulundurmayı yasaklamıştır. Ama cansız eşyaların resimlerini yapmak veya böyle resimlerin bulunduğu elbiseleri kullanmak, giymek sakıncalı değildir. Haram olan resim, ruh sahibi canlı varlıkların resmidir.

Konuyla alâkalı bir bir rivayette Hz. Âişe validemiz şöyle demektedir: "Resûlullah bir sabah, üzerinde deve semerlerinin resimleri bulunan siyah kıldan dokunmuş desenli bir elbise olduğu hâlde evden dışarı çıktı."[47]

3) Yenleri Dar Olan Elbisesi

Mugîre İbni Şu'be (radıyallahu anh) rivayet ediyor: Bir gece Nebî, ile yolculukta idim. Bana:

– Yanında su var mı, dedi. Ben:

---

46 Ebû Dâvûd, *Libâs* 3; Tirmizî, *Libâs* 27.

47 Müslim, *Libâs* 36. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Libâs* 5; Tirmizî, *Edeb* 49.

– Evet, diye cevap verdim. Bunun üzerine devesinden inip yürüdü ve gecenin karanlığında gözden kayboldu. Sonra geldi. Ben tulumdan eline su döktüm; yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Kollarını yeninden çıkaramadı da cübbenin altından çıkarmak suretiyle yıkadı ve başını meshetti. Ben mestlerini çıkarmak için elimi uzattım:

– Onları bırak, çünkü ben mestlerimi abdestli iken giydim, buyurdu ve üzerlerine meshetti.

Bir başka rivayette: "Üzerinde yenleri dar olan bir Şam cübbesi vardı." denilir.[48] Başka bir rivayette ise: Bu olay Tebük Gazvesi'nde idi, denilmiştir.[49]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) çeşitli modelde elbiseler giymiştir. Bunlardan bazıları geniş, bazıları da dar idi. Burada elbisenin dar olmasından dolayı ellerini yenlerinden çıkaramadığını, cübbenin altından çıkarıp abdest aldığını görüyoruz. Yenleri bu kadar dar olan bir elbise giymesinin sebebi ise herhalde savaşta daha rahat hareket edebilmek ve yenlerin herhangi bir şeye takılmaması içindir.

4) Resmî Kıyafetleri

Allah Resûlü'nün hayatının her safhasında aynı kıyafeti kullandıklarını söylemek mümkün değildir. Gerek Cuma ve bayramlarda, gerekse yerli ve yabancı heyetleri kabul ettikleri zamanlarda "resmî kıyafet" diyebileceğimiz özel bir kıyafet de kullanmışlardır.

Câbir İbni Abdullah'ın (radıyallahu anh) rivayet ettiğine göre: "Resûlullah Efendimiz, Cuma ve bayramlarda kırmızı cübbe giyerlerdi."[50] bir diğer rivayete göre: "Peygamber Efendimiz, Cuma ve bayram günlerinde, kırmızı hırkalarını giyerler ve kırmızı

---

48 Nesâî, *Taharet* 66.

49 Bkz.: Nesâî, *Taharet* 63; Buhârî, *Salât* 7, *Libâs* 11, *Rikak* 14; Müslim, *Taharet* 77. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Taharet* 66.

50 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/451.

sarık sararlardı."[51] Zübeyr b. Avvam'ın oğlu Urve'nin ifadeleri de bir başka hususa ışık tutmaktadır: "Resûlullah Efendimiz'in gelen heyetleri kabul ederken giydikleri elbise ve ridası, hadramut[52] mamulü idi. Uzunluğu dört arşın (zira) olup, eni de iki arşın bir karıştı. Bu elbise, halifelerce de kullanıldığından iyice yıpranmıştı. Onlar buna bir astar geçirerek tamir etmişler, kurban ve ramazan bayramlarında giymişlerdir."[53]

b) Elbiselerinin Renkleri

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) beyaz elbise giymeyi sever ve giyilmesini de tavsiye ederdi. Bir hadis-i şeriflerinde: "Beyaz renkli elbise giyiniz. Çünkü beyaz elbise, temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."[54] buyurarak beyaz rengi hem yaşayanların kullanmasını, hemde vefat edenlerin kefenlerinde kullanılmasını tavsiye etmiştir.

1) Beyaz Elbise Giymesi ve Giyilmesini Teşvik Etmesi

Efendimiz çeşitli renklerde elbiseler giymiştir. Ama bu elbiseler içerisinde en fazla beğendiği renk beyaz idi. Efendimiz beyaz rengi tercih edip giydiği gibi ashabına da beyaz renk elbise giymeyi tavsiye ederdi. İbni Abbas'dan (radıyallahu anhumâ) rivayet edilen bir hadis-i şerifte Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Beyaz renk elbiseler giyiniz; çünkü elbiselerinizin hayırlısı (en güzeli) beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."[55] Aynı mealde bir başka hadis-i şerif ise şöyledir. Semüre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlullah şöyle buyurdu: "Beyaz

---

51 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/451.

52 Yemen'in doğusunda bulunan bir bölgenin adıdır.

53 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/458 .

54 Tirmizî, *Edeb*, 46.

55 Ebû Dâvûd, *Tıb* 14, *Libâs* Tirmizî, *Cenâiz* 18, *Edeb* 46. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Cenâiz* 38, *Zînet* 97; İbn Mâce, *Cenâiz* 12, *Libâs* 5.

renk elbise giyiniz. Çünkü beyaz daha temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."[56]

Beyaz renk, temizliğe, duruluğa, saflığa delalet eder. Ayrıca masumiyetin ve günahsızlığın da sembolüdür. Beyaz renkli bir elbise üzerindeki kiri, lekeyi göstereceğinden insanlar elbiselerinin temizliğine daha çok dikkat edeceklerdir. Bu ise insanı daha dikkatli olmaya sevk edecektir.

2) Beyaz Dışında Farklı Renklerde Elbise Giymesi

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), beyaz, siyah, sarı, yeşil ve kırmızı renklerden yapılmış elbiseleri, çeşitli zamanlarda giymişlerdir.

Allah Resûlü'nün kırmızı renkte elbise giymesiyle alâkalı olarak Berâ İbni Âzib'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayet şöyledir: "Allah Resûlü orta boylu idi. Ben onu kırmızı bir elbise içinde gördüm; hayatımda Resûl-i Ekrem'den daha güzel hiçbir şey görmedim."[57]

Aynı konuyla alâkalı bir başka rivayet Ebû Cuhayfe Vehb İbni Abdullah'dan (radıyallahu anh) gelmektedir. Şöyle ki: "Peygamber'i (sallallahu aleyhi ve sellem) Mekke'de Ebtah denilen yerde deriden yapılmış kırmızı çadırında gördüm. Bilal (radıyallahu anh), elinde Resûl-i Ekrem'in abdest aldığı su kabı ile çadırdan çıktı. Sahabilerden bazısı o su ile vücudunu ıslatıyor, bazısı da avuçla alıyorlardı. O esnada Resûl-i Ekrem üzerinde kırmızı bir elbise ile dışarı çıktı. Bembeyaz baldırları hâlâ gözümün önündedir. Sonra abdest aldı; Bilal ezan okudu; ben de şuraya ve şuraya, yani sağa ve sola dönerken, Bilal'ın ağzını takip etmeye başladım: Hayye ale's-salâh, hayye ale'l-felâh diyordu. Sonra Resûl-i Ekrem'in (sallallahu

56 Nesâî, *Cenâiz* 38, *Zînet* 97; Hâkim, *Müstedrek* 4/185. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Edeb* 46; İbn Mâce, *Libâs* 5.

57 Buhârî, *Menâkıb* 23, *Libâs* 35; Müslim, *Fezâil* 91. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Zînet* 59.

aleyhi ve sellem) önüne sütre olarak ucu sivri demirli bir asa dikildi. Peygamber Efendimiz öne geçip namaz kıldırdı...”[58] Efendimiz için kurulan çadırın rengi ve Efendimiz’in giydiği elbisenin rengi kırmızıdır. Bu hâdise, kırmızı rengin eşyalarda ve elbiselerde kullanılabileceğinin delilidir. Ayrıca bu kırmızı renkli elbisenin tamamen kırmızı olmadığı, siyahla karışık, kırmızı desenlerle dokunmuş olduğu da rivayet edilmektedir. Elbisenin üzerinde kırmızı çizgiler bulunması itibarıyle “kırmızı renkli elbise” diye tarif edildiği de âlimler tarafından söylenmektedir.

Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Ben, Resûlullah’ı üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm [59] buyurmuştur. Efendimizin en sevdiği renklerin başında beyaz gelmektedir. Bununla beraber Efendimiz yeşil rengi de çok sever ve insanlara tavsiye ederdi. Çünkü cennet ehlinin giydiği elbiselerin rengi yeşildir.[60] Fakat burada şu hususa dikkat etmek gerekir: Cennet ehli elbisesi yeşildir diye bu renkte bir elbise giyme zorunluluğu yoktur, bu, farz değildir. Ayrıca buradaki yeşil elbisenin de saf yeşil bir elbise olmadığı, üzerinde yeşil çizgiler bulunan bir elbise olduğu söylenmektedir.

c) Elbiselerin Dokumaları

Allah Resûlü pamuktan yapılmış giyecekler yanında, yünden dokunmuş elbise giydikleri de olmuştur.[61] Erkeklerin ipek elbise giymelerini yasaklamış fakat hastalık, harp veya özel durumlarından ötürü bazı ashabının, ipekten dokunmuş gömlek giymelerine izin vermişlerdir.

---

58 Buhârî, *Salât* 17; Müslim, *Salât* 249. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Vüdû* 40, *Libâs* 42; Ebû Dâvûd, *Salât* 34.

59 Ebû Dâvûd, *Libâs* 19; Tirmizî, *Edeb* 48.

60 Kehf Sûresi, 18/31; İnsan Sûresi, 76/21.

61 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 5.

2. Ayakkabıları

Allah Resûlü'nün giydikleri ayakkabı çeşitleri, "na'leyn" adı verilen sandal tipi pabuçla, "huffeyn" denen potin veya mest tipi ayakkabılardır.

a) Mestleri

Allah Resûlü'nün giydiği ayakkabı çeşitlerinden birisinin adı "huff" dur. Çiftine "huffeyn" adı verilmektedir. Esasen huff bir ayakkabı cinsi olup, çizme, potin ve mest gibi koncu[62] ayak topuklarını biraz geçen giyeceklere denmektedir. Rivayetlerden anlaşıldığına göre bu ayakkabı cinsi tek başına giyiliyordu. Günümüzdeki mestler gibi üzerine bir ayakkabı giyilip kullanılmıyordu.

Allah Resûlü'ne iki ayrı yerden mest hediye edilmiştir. Bunlardan birisi devrin Habeşistan Necaşi'si tarafından gönderilmiştir. Diğeri de ashabdan Dıhyetü'l-Kelbî'nin (radıyallahu anh) hediyesidir. Efendimiz her iki mesti de eskitinceye kadar giymişlerdir. Necaşi'nin hediye ettiği mestle alâkalı olarak Büreyde'nin (radıyallahu anh) rivayeti şöyledir:

– Necaşi, Peygamber Efendimiz'e bir çift sade, nakışı, süsü olmayan siyah mest hediye etti. Peygamber Efendimiz bu bir çift mesti abdestli iken giydiler; daha sonraki abdest alışlarında ise ayaklarından çıkarmadan, üzerine meshettiler.[63]

Bir diğer mest ise Dıhyetü'l-Kelbî'nin (radıyallahu anh) hediye ettiği mesttir. Bu mestle ilgili rivayet Muğire b. Şu'be'den (radıyallahu anh) gelmektedir. Diyor ki: "Dihyetü'l-Kelbî Efendimiz'e mest hediye etmiştir. Efendimiz, bu mestleri eskiyinceye kadar giymişlerdir. Hadis kitaplarında şöyle bir vak'a anlatılır. Efendimiz (sallallahu aleyhi

---

62 Konç: Ayağa giyilen şeylerin topuktan yukarı kısmı. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 670.

63 Tirmizî, *Şemâil*, s.80; Buhârî, 1/443.

ve sellem) arazide iken abdest bozacakları zaman, halkın gözünden bir hayli uzaklaşırlardı. Günlerden bir gün bu ihtiyacını gidermek için yanımızdan ayrıldılar. Bir ağacın altında oturup mestlerini çıkardılar ve başka bir yerde abdestlerini bozup tekrar o ağacın altına döndüler. Mestlerinden birini ayaklarına giydiler. Tam diğer mesti alacakları sırada, havadan gelen bir kuş diğer mesti kaptı ve havalanıp gitti. Kuş hayli yükseğe çıktıktan sonra mesti ters çevirdi. İçinden kara bir yılan düştü. Bu manzarayı gören Efendimiz "Bu Allah'ın bana karşı bir lütfudur." diyerek şöyle niyazda bulundu: "Allahım! Karnı üzerinde sürünen, iki ve dört ayağı üzerinde yürüyen mahlûkatın şerrinden Sana sığınırım!"[64]

b) Ayakkabıları

Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) "na'leyn" adı verilen pabuçları "sandalet" denen tipte bir ayakkabı çeşididir. Altı tek veya çift köseleden yapılmıştır. Ayağın üstüne gelecek şekilde köprü gibi bir tasması vardır. "Şirak" adı verilen bu tasma, tek veya çift katlı deriden imal edilmiştir. Ayrıca biri baş parmakla yanındaki parmak, diğeri de orta parmakla onun yanındaki parmak arasından geçen iki tane de bağ'ın (band) bulunması, pabuçlarının en bariz özelliğidir. "Kıbal" adı verilen bu bağlar, önde zemin köseleye tutturulmuş, üstte de tasmaya dikilmiş vaziyettedir. Kullanılan malzeme ise iyice tabaklanmış kösele ve deridir.

Allah Resûlü'nün ayakkabılarını tarif eden bir rivayet şöyledir. Katâde (radıyallahu anh) rivayet ediyor: Enes b. Malik'e (radıyallahu anh): "Peygamberimiz'in ayakkabıları nasıl idi?" diye sordum. "Resûllah Efendimiz'in ayakkabılarının ikişer bağı vardı."[65] dedi. Bu bağların biri başparmağı ile yanında olan parmağın arasından geçer, diğeri de orta parmağı ile diğer parmağın arasından

64 Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsât*, 9/121; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 1/121.
65 Buhârî, *Libâs*, 41; Tirmizî, *Libâs*, 33.

geçerdi."[66] Bir başka rivayette Abdullah İbni Abbas (radıyallahu anhumâ) şöyle demektedir: "Hazreti Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ayakkabılarının ikişer bağı vardı. Tasmaları da çift katlı idi."[67]

3. Sarıkları

Allah Resûlü sarığı doğrudan doğruya başına sarmaz, bir şey giydikten sonra onun üzerine dolardı. Sarığının altına giydiği bu baş kıyafetine" Burnus"[68] veya "Kalensüve"[69] adı verilir. Türkçemizde biz bunu takke, fes, külah mânâsında kullanmaktayız. Bu baş kıyafeti üzerine sarığını sarar ve ucunu da iki omuzu arasına sarkıtırdı. Abdullah İbn Ömer'in (radıyallahu anhumâ) rivayetine göre, "Resûlullah, sarık sardığı zaman sarığın ucunu iki omuzu arasına sarkıtırdı."[70]

Allah Resûlü sarığı daima kullanır ve kullanma üslubunun müşriklerden farklı olduğunu da "Bizimle müşrikler arasındaki fark, fes üzerine sarılan sarıktır."[71] ifadesi ile dile getirirlerdi.

Sarıklarının rengi: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) beyaz renkli sarık kullanırdı. Bununla beraber belli zamanlarda farklı renklerde sarık kullandığı da olmuştur. Mekke'nin fethinde ve fetih sonrasında yaptığı bir konuşma sırasında siyah renkli bir sarık kullandığı rivayet edilmektedir. Hz. Câbir'den (radıyallahu anh) rivayet olunduğuna göre, "Resûlullah fetih yılında Mekke'ye, başında siyah bir sarıkla girmiştir."[72]

Bu konuda bir başka rivayet Amr b. Hureys (radıyallahu anh) tarafından şöyle nakledilmektedir: "Peygamber Efendimiz'i minber

---

66 Azîmâbâdî, *Avnü'l-Ma'bûd*, 11/131, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut-1415.
67 İbn Mâce, *Libâs*, 27.
68 Burnus: Bir çeşit baş kisveti. Asım Efendi, Kamus terc.; 2/878.
69 Kalensuve: Neden olursa olsun, baş kisveti. Asım Efendi, *Kamus terc*; 2/992.
70 Tirmizî, *Libâs*, 12, Ebû Dâvûd, Ziyne, 110, Ebû Dâvûd, *Libâs*, 21.
71 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 21.
72 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 21.

üzerinde görmüştüm. Başında siyah bir sarık vardı, ucunu da omuzlarının arasına sarkıtmıştı."[73]

Bazen de za'feranla (sarı, safran rengine) boyadığı da olurdu.[74] Ayrıca Cuma ve Bayram günlerinde kırmızı cübbesini giydiğinde, kırmızı sarığını kullandığı[75] da zikredilmiştir.

Netice itibariyle; elbiselerimiz temiz, güzel ve bakımlı olmalı, bunun yanında mütevazı giyinmeye, giyimde israfa kaçmamaya dikkat etmeliyiz. Yeni bir elbise giydiğimizde Cenab-ı Hakk'a hamdetmeli, elbise giyerken de sağdan başlamaya özen göstermeliyiz. Ten rengini belli edecek derecede ince, vücut hatlarını ortaya çıkaracak kadar dar elbiseler giymemeliyiz. Ayrıca, karşıt cinslerin giydiği elbiseleri, giyilmesi dinen mahzurlu olan giysileri, bir de kibirlenmeye sebep olabilecek aşırı lüks giyecekleri giymemeye de dikkat etmeliyiz. Giyinmeyi kibir ve gösteriş malzemesi yapmamakla beraber alay edilecek derecede basit ve dağınık kıyafetleri de giymemeliyiz.

---

73 Müslim, *Hacc*, 451; İbn Mâce, *Libâs*, 22; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 21.

74 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/452.

75 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/451.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN OTURUŞ ŞEKİLLERİ

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) her konuda olduğu gibi oturma konusunda da hayatımıza birtakım prensipler getirmiş, belli kaide ve kurallar koymuştur. Bunlar her insanı ilgilendiren edep kurallarıdır. Basit gibi görülen bu davranışlar hakkında da birer disiplin kaidesi olması aslında dinimizin çok mükemmel olduğunu gösterir. Allah Resûlü'nün hayatına baktığımızda zamana, mekâna ve yanında bulunan kişilerin durumuna göre farklı şekillerde oturduğunu, bunun yanında tasvip ettiği ve etmediği oturuş şekillerinin bulunduğunu görüyoruz. Şimdi bu konulara temas etmeye çalışalım.

A. Uyguladığı Oturuş Şekilleri

1. Diz Üstü Oturma

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) mutad olan oturuş tarzı diz üstü oturma şeklinde idi. Dolayısıyla ashab-ı kiramın (radıyallahu anhum), Efendimiz'in diz çökmesini hususi olarak anlattığına pek rastlanılmamaktadır. Kendisi genellikle bu şekilde oturduğundan, bu oturuşa özellikle vurgu yapılmamıştır. Bu sebeple hadis metinlerinde hususiyle "Diz üstü otururdu." "Kendisini diz üstü otururken

gördüm." gibi ifadelere rastlanılmamaktadır. Mesela; Cibril hadisi diye meşhur olan hadis-i şerifte bu oturuş biçimine rastlıyoruz. Hz. Ömer, oğlu Abdullah İbni Ömer'e (radıyallahu anhumâ) hâdiseyi şöyle anlatır: Bir gün Resûlullah'ın yanında bulunduğumuz bir sırada aniden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçı simsiyah bir zat çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülmüyor; bizden de kendisini kimse tanımıyordu. Doğruca Peygamber'in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı…"[76]

Aynı hâdiseyi bizlere aktaran Ebû Hureyre (radıyallahu anh) de bu konuda şöyle demektedir: Resûlullah bir gün: "Bana soru sorun" dedi. Ashab, O'na bir şey sormaktan çekindiler. Derken bir adam geldi ve Resûlullah'ın iki dizinin dibine oturarak…"[77] diye devam eden hadis-i şeriflerde Efendimiz'in diz üstü oturduğunu görmekteyiz.

2. Bağdaş Kurarak Oturma

Allah Resûlü'nün bir başka oturma tarzı da arapça "terabbu" kelimesi ile ifade edilen bağdaş kurarak oturmasıdır. Câbir İbni Semure (radıyallahu anh) şöyle rivayet etmektedir: Peygamber Efendimiz, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice yükselinceye kadar, bağdaş kurarak otururdu."[78] Allah Resûlü, sabah namazını kıldıktan sonra, güneş doğuncaya kadar yönünü kıbleden çevirmeden namaz kıldığı yerde bağdaş kurarak otururlardı. Bu arada zikirle, tefekkürle meşgul olur, aynı zamanda ashabının suallerine cevap verip, isteklerini yerine getirmeye çalışırdı. Bağdaş kurma insanı rahat ettiren ve edep kaidelerine uygun bir oturuş tarzı olduğu için Alah Resûlü bu tarz oturuşu çok severdi. Hatta sadece mescidde değil, evde, katıldığı birçok mecliste de bu şekilde oturduğu görülmüştür.

---

76 Müslim, *İmân*, 1.
77 Müslim, *İmân*, 1
78 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 26.

3. Ellerle Dizleri Kavrayarak Oturma

a) Kurfusa Denilen Oturuş Biçimi

Allah Resûlü'nün bir diğer oturuş şekli, elleriyle dizlerini kavrayıp oturmasıdır. Arapça "Kurfusa" diye ifade edilen bu oturuşun Türkçemizde tam karşılığı yoktur. Asım Efendi Lugat'inde bu kelimeyi şu şekilde tarif eder: "İnsanın oturağı üzerine oturarak dizlerini, karnına doğru iyice çekip kolları arasına aldıktan sonra ellerinin önden bağlanması şeklinde bir oturuştur."[79] Ashab-ı kiram zaman zaman Efendimiz'i bu şekilde otururken görmüşlerdir. Abdullah İbn-i Ömer (radıyallahu anhumâ) bu konuda şu rivayeti nakletmektedir: "Resûlullah'ı Kâbe'nin avlusunda elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm." demiş ve uyluklarını karnına dayayıp kolları ile dizlerini tutarak, kaba etleri üzerine oturmuştur."[80]

Efendimiz bu oturuş biçimini de çok kez uygulamıştır. Bu konuda bir başka rivayet ise şöyledir. Kayle binti Mahreme (radıyallahu anhâ) diyor ki: "(Müslüman olmak için geldiğimde) Resûlullah'ı dizlerini karnına dayamış, dizlerini elleriyle tutup kaba etleri üzerine oturmuş vaziyette gördüm. Onu böyle huşu ve huzur içinde mütevazı bir vaziyette oturur görünce, korkudan bana bir titreme geldi."[81] demektedir. Tesettürün tam sağlanması ve avret yerinin açılma ihtimali gibi bir durumun olmaması, bu oturuş şeklinin tercih sebebidir. Kayle binti Mahreme bir heyetle birlikte Müslüman olmak için Medine'ye gelir. Efendimizi ilk burada görmüştür. Görünce heyecanlanır. Birisi durumu Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) bildirince Allah Resûlü, kadına sakin olup, gönlünü rahat tutmasını söyler.

---

79 Asım Efendi, *Kamus terc;* 2/1202-1203.

80 Buhârî, *İsti'zan*, 34.

81 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 22.

Kadıncağız bu sözler üzerine rahatlar. İşte hadis-i şerifte Efendimizin oturuş biçimini de anlattığı olayın perde arkası böyledir.

b) İhtiba Denilen Oturuş Biçimi

Bu kelimenin de Türkçe tam karşılığı yoktur. Asım Efendi bu kelimeyi de şöyle tarif etmiştir: Bir şahsın elbisesine sarınıp bürünmesi veya tülbent ve kemer cinsinden bir şeyle sırtını ve baldırlarını sarıp toplamasıdır."[82] İhtiba yaparak oturma bir önceki oturuş şeklinin aynıdır. Aradaki fark ise orada dizler el ile bağlandığı hâlde, burada kemer, kuşak, tülbent gibi bir eşya ile bağlanmaktadır.

4. Çömelerek Oturma

Allah Resûlü'nün bir başka oturuş tarzı da çömelerek oturmasıdır. Hadis metinlerinde "ihtifaz" veya "ik'a" kelimeleri ile ifade edilen bu oturuş şeklini daha çok yemek yerken kullanmışlardır. Bu konuda Enes İbn Malik (radıyallahu anh): "Ben, Allah Resûlü'nü çömelerek oturmuş olduğu hâlde hurma yerken gördüm."[83] demiştir.

5. Ayakları Sarkıtarak Oturma

Bu, açık arazide yüksekçe bir taş, duvar veya kuyu, havuz gibi bir nesne üzerine oturup, ayakların aşağıya doğru sarkıtılması şeklindeki oturuştur. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin (radıyallahu anh) anlattığı bir hâdisede Allah Resûlü, bir kısım ashabıyla birlikte Erîs kuyusunun kenarına oturarak ayaklarını kuyu boşluğuna sarkıtmıştır.[84]

---

82 Asım Efendi, *Kamus terc*; 4/912.

83 Müslim, *Eşribe*, 148-149.

84 Buhârî, *Ashabu'n-nebi*, 5.

B. Tasvip Etmediği Oturuş Şekilleri

Allah Resûlü'nün bazı oturuş şekillerini beğenmediği ve bu sebeple ashabını da bu tür oturuşlardan men ettiği bilinmektedir. O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) tasvip etmediği oturuş şekilleri şunlardır:

1. Tek Eli Arkaya Uzatarak Oturma

Tek elinin ayasını arkada yere dayayıp, eline yaslanarak oturmak Efendimiz tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu konuda Şerid İbni Süveyd'in (radıyallahu anh) şu rivayeti dikkat çekicidir. Hâdiseyi şöyle anlatır: "Bir gün sol elimi arkaya atmış ve elimin ayasına dayanmış otururken, Resûlullah bana uğradı ve "Allah'ın gazabına uğramış olanlar gibi mi oturuyorsun?" buyurdular.[85]

Efendimiz, ashabında şahit olup beğenmediği, tasvip etmediği tutum ve davranışlar olursa bunlara hemen müdahale ederdi. Bu hâdisede de yukarıda anlatılan oturuş şeklini tasvip etmediğini açıkça ifade etmişlerdir. Çünkü Allah'ın hoşuna gitmeyen işleri işleyenler Allah'ın merhametinden uzaklaşırlar. Merhametten uzaklaşan insanlar da Allah'ın gazabını hak ederler. Bu oturuş tarzı da Allah'ın gazabını çekecek, biraz da kibir ve büyüklenme hissi uyaran bir tarz olduğundan Efendimiz ashabına uyarıda bulunmuştur.

2. İki Eli Arkaya Uzatarak Oturma

Sadece bir elini arkaya koyarak oturmak yasaklandığı gibi iki elini arkaya koyup oturmak da aynı şekilde hoş karşılanmamıştır. Çünkü bu da mütekebbir insanların oturuş biçimi olarak tarif edilmiştir.

---

85 Ebû Dâvûd, *Edeb* 24

3. Uygun Olmayan Yerlerde Oturma

Allah Resûlü ne şekilde olursa olsun uygun olmayan mekânlarda oturmayı yasaklamıştır. Bunlardan en önemlisi de herhalde yol kenarlarında oturmaktır. Ebû Said el-Hudrî'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Resûlü:

– Yollarda oturmaktan kaçının, buyurmuştur. Onlar:

– Biz buna mecburuz. Meselelerimizi orada konuşuyoruz, dediklerinde ise Allah Resûlü:

– Oturmaktan vazgeçemeyecekseniz o hâlde yolun hakkını verin, buyurdu. Bunun üzerine onlar:

– Yolun hakkı nedir ey Allah'ın Resûlü, dediklerinde Efendimiz:

– Harama bakmamak, gelip geçenleri incitmemek (yollarda insanlara eziyet veren (çalı çörpü gibi) şeyleri yoldan uzaklaştırmak), selam almak, marufu (iyiliği) emredip münkerden (kötülükten) nehyetmektir[86], buyurarak ashabını bu konuda ikaz etmişlerdir.

İnsanların gelip geçtiği yerlere sırf vakit geçirmek, sohbet etmek için oturmak sevimsiz bir davranıştır. Ancak zaruri bir sebepten dolayı oturulacaksa Efendimiz'in tavsiye buyurduğu hususlara riayet edilmesi gerekmektedir.

Netice itibariyle; yerde oturmak icap ettiğinde, diz üstü, bağdaş kurarak, çömelerek, ellerimizle dizlerimizi kavrayarak oturmaya çalışmalı, buna karşılık tek eli veya iki eli arkaya uzatarak oturmaktan sakınmalıyız. Bununla beraber müsaade almadan iki kişinin arasına oturmamaya, yine kurulmuş bir halkanın ortasına ve dinî düşüncelerin alaya alındığı yerlerde oturmamaya özen göstermeliyiz.

---

86 Buhârî, *Mezâlim*, 22; Müslim, *Libâs*, 114.

C. Oturma Âdâbı Adına Yaptığı Tavsiyeler

1. Meclislerde Oturma Âdâbına Riayet Edilmesi

Allah Resûlü meclislerde nasıl oturulması gerektiği ile alâkalı olarak bazı tavsiyelerde bulunmuştur. İlk defa bir yere oturanın o mekâna sonradan gelenlerden daha çok hak sahibi olduğu hakkında Efendimiz "Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp yerine kendisi oturmasın. Fakat açılarak halkayı genişletiniz."[87] buyurmuştur. Bir başka hadis-i şeriflerinde de; oturduğu yerden kalkan kimsenin geri döndüğünde, önceki oturduğu yere oturmaya herkesten fazla hak sahibi olduğunu ifade etmişlerdir.[88] Bu sebeple ashab efendilerimiz bir meclise girdiklerinde kimseyi rahatsız etmeden boş buldukları yere otururlardı. Nitekim Câbir İbn Semüre (radıyallahu anh) bu konuda şunları demektedir: "Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) huzuruna vardığımızda herbirimiz (önüne) gelen (ilk boş) yere otururdu (yukarı geçmek için kimseyi rahatsız etmezdi.)."[89]

Evet, bir toplulukta sonradan gelen kimselerin öne geçmek istemesi, münasip bir davranış değildir. Meclis içinde bu durumdan rahatsızlık duyanlar olabilir. Hadis-i şeriflerde belirtildiği gibi bir mecliste yer kalmadıysa meclise sonradan gelen kimseler için ya halkayı genişletmek veya saflar sıklaştırılarak ona yer açmak gerekir. Böyle davranmak meclisin âdâbındandır. Kur'ân-ı Kerim'de bu konunun ehemmiyeti: "Ey îmân edenler! Size, "Meclislerde yer açın!" denildiği zaman hemen yer açın ki Allâh da size genişlik versin." (Mücâdele Sûresi, 58/11) âyetiyle ifade edilmektedir.

---

[87] Buhârî, *Cum'a*, 20.

[88] Müslim, *Selam*, 31.

[89] Ebû Dâvûd, *Edeb*, 14.

2. Müsaade Almadan İki Kişi Arasına Oturulmaması

Allah Resûlü'nün tavsiye ettiği ve meclislerde riayet edilmesi gereken önemli kurallardan birisi de izin almadan iki kişi arasına oturmamaktır. Bununla alâkalı olarak Amr İbni Şuayb'ın (radıyallahu anh) rivayetine göre Efendimiz "Kendileri müsaade etmedikçe, iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helâl olmaz."[90] buyurmuşlardır.

Yanyana oturan iki kimsenin arasına girmek münasip olmayan bir davranıştır. Bununla beraber hoş olmayan bir başka davranış da mescitlerde insanların omuzlarına basarak ön saflara geçmeye çalışmaktır. Bu mesele ile ilgili Efendimiz döneminde yaşanmış bir hâdiseyi Enes İbni Mâlik (radıyallahu anh) şöyle anlatır:

"Allah Resûlü birgün hutbe okurken birisi geldi, insanların omuzlarına basarak ilerledi ve Efendimiz'in yakınına oturdu. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazı bitirince adama:

– Ey falan seni bizimle birlikte Cuma namazını kılmaktan alıkoyan nedir, dedi. O şahıs:

– Yâ Resûlallah! Şu gördüğün yere oturabilmek için böyle yaptım, dedi. Allah Resûlü:

– Fakat seni insanların omuzlarına basarken ve onlara eziyet ederken gördüm. (Şunu bil ki) bir Müslümana eziyet eden bana eziyet etmiştir; bana eziyet eden ise Allah'a eziyet etmiş olur,[91] buyurmuştur.

Bu şahıs namaz kıldığı hâlde Efendimiz'in kendisine "Neden Cuma namazını kılmadın?" diye sorması yaptığı hareketin yanlış olduğunu ifade etmek içindir. Şahsın namazı makbul olabilir, ama insanlara eziyet vermesi hoş bir davranış olmadığı için Peygamber Efendimiz bu şahsı ikaz etmek zorunda kalmıştır.

---

90 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 21.

91 Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 2/179.

3. Halkanın Tam Ortasına Oturulmaması

Sohbet veya vaaz dinlemek yahut ders yapmak için toplanan bir halkanın tam ortasına oturmak güzel bir davranış değildir. Huzeyfe'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlullah "Halka hâlindeki bir topluluğun ortasına oturan kimsenin doğru bir davranışta bulunmadığını" ifade etmiştir.[92]

4. Dinî Düşüncelerin Alaya Alındığı Yerlerde Oturulmaması

Dinî düşüncelerin alaya alındığı, hakaret edildiği yerlerde Müslümanların bulunmaları uygun değildir. Bu durum Kur'ân-ı Kerim'de: "*Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğinizde, (bu konuşmayı bırakıp) başka bir söze geçinceye kadar onlarla berâber oturmayın! (Böyle yaptığınız takdirde) elbette siz de onlar gibi olursunuz.*" (Nisâ Sûresi, 4/140) âyetiyle yasaklanmıştır.

Ancak dinî düşüncelerle alay edilmeyen, buna rağmen lüzumsuz konuların konuşulduğu bir mecliste bulunan kimselere Efendimiz "Kim mâlayâni konuşmaların çok olduğu bir yerde oturur da oradan kalkmazdan önce şu duayı okursa, işlemiş olduğu günahlarından arınmış olur: "Allah'ım! Sen'i hamdinle tesbih eder, Sen'den başka ilâh olmadığına şehadet ederim. Sen'den mağfiret diliyor ve Sana tevbe ediyorum.""[93]

---

92 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 14.
93 Tirmizî, *Deavât*, 39.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN YEME-İÇMESİ

A. Yemekle İlgili Uygulama ve Tavsiyeleri

1. Yemeğe Başlamadan Önce Elleri Yıkamak

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yemeğe başlamadan önce ellerin yıkanmasını tavsiye etmişlerdir. Çünkü eller günlük hayatta en çok kullanılan organlarımız olduğu için çok kirlenmektedir. Bu sebeple temizlik ve sağlık açısından onların yıkanması zaruridir. Bir hadis-i şeriflerinde Efendimiz ellerin yıkanması ile ilgili şöyle buyurmuşlardır: "Yemeğin bereketi, yemekten önce ve sonra elleri yıkamaktadır."[94]

2. Yemeğe Başlarken "Besmele" Çekmek

Her hayırlı işin başlangıcında olduğu gibi yemeğe de besmele ile başlamak Efendimiz'in güzel sünnetlerindendir. *Yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutan bir insanın ne yapması gerektiğini* Hz. Âişe'nin (radıyallahu anhâ) şu rivayetinden öğreniyoruz: Allah Resûlü "Biriniz yemek yerken besmele çeksin. Şayet yemeğe

---

94 Tirmizî, *Et'ime*, 39

başlarken besmele çekmeyi unutursa, hatırladığı anda "baştan sona bismillah" desin."[95] buyurmuştur.

Yemeğe başlamadan önce besmele çekmek çok önemlidir. Yapılan her işin bir tekniği, bir usulü, bir âdâbı vardır. Yemeğin âdâbı da "Besmele" çekmektir.

Bir insanın evine besmele çekmeden girip yemeğe de besmelesiz başlaması neticesinde ne olacağını şu hadis-i şeriften öğreniyoruz. Câbir (radıyallahu anh), Resûlullah'ı şöyle buyururken dinlediğini ifade etmiştir:

"Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan, adamlarına, "Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz" der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse, şeytan adamlarına, "Geceyi geçirecek bir yer buldunuz" der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse, şeytan kendi adamlarına, "Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz" der."[96]

Demek ki şeytanlar gruplar hâlinde dolaşıyorlar. Her grubun başında liderleri, reisleri, önderleri olduğu gibi onlarda da reisler bulunuyor. Ve bu reis eve besmelesiz girildiyse o evde geceleyebileceklerini, yemeğe besmelesiz başlanırsa aynı zamanda yemeğe de ortak olacaklarını söylüyor.

Sofrada Besmele Çekmeden Elini Yemeğe Uzatanlara Mani Olması

Konu ile ilgili Huzeyfe'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği şu hadis çok dikkat çekicidir. "Resûlullah ile birlikte yemek yiyeceğimiz zaman, o, yemeğe dokunmadan elimizi yemeğe sürmezdik. Yine bir gün onunla birlikte yemek yiyecektik. Derken küçük bir kız çocuğu geldi. Sanki biri onu arkasından itiyormuş gibiydi. Hemen

95 Ebû Dâvûd, *Et'ime* 15; Tirmizî, *Et'ime* 47

96 Müslim, *Eşribe* 103. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Ef'ime* 15; İbn Mâce, *Dua* 19

elini yemeğe uzattı; fakat Resûlullah elini tuttu. Daha sonra bir bedevi geldi; o da arkasından itiliyormuş gibiydi. Resûlullah onun da elini tuttu ve sonra şöyle buyurdu:

"Şeytan besmele çekilmeden başlanan bir yemeğe katılmayı pek arzu eder. O, şu yemeğe katılmak için bu kız çocuğunu getirdi. Fakat ben elini tuttum. Bu bedevi sayesinde yemeğe katılmak için onu alıp getirdi; onun da elini tuttum. Nefsimi kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki şeytanın eli, onların eliyle birlikte avucumdaydı." Sonra Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) besmele çekip yemeğe başladı."[97]

Bu hadis-i şerifte şeytanın yeme-içmeden ve barınmadan istifade edebileceğini anlıyoruz. Ama bunu çok kolay yapamıyor. Bunun için bir şart koşulmuş: "Şayet ev sahipleri eve girerken ve yemek yerken Allah'ın ismini anmazlarsa bu durumda şeytanlar eve girebiliyor ve yemek yiyebiliyorlar." Bir kimse eve girerken Allah'ın ismini anmaz ve besmele çekmezse o zaman şeytan bu eve rahatça girebiliyor. Demek ki burada ters orantılı bir durum var. Allah'ın isminin anıldığı yere şeytan giremiyor demektir. "Besmele" adeta manevi bir kalkan oluyor ve giriş kapıları otomatik olarak kapanıyor. Şeytanlar da içeri giremiyorlar.

Şeytanın Yemeklerden İstifadesi Nasıl Anlaşılmalıdır?

1) Şeytanların ağzımıza aldığımız her lokmaya ortak olmaları. Yani böyle bir durumda kişi ne kadar çok yemiş olsa da doyamaz. Aynı zamanda şeytan, yediğimiz yemeklerle beraber eğer besmele çekilmemiş ise bedenimize girebilir. Besmele şeytan ve cinler için bir kilit gibidir. Kişi besmele çekerse Allah o varlıklara izin vermez, bu sebeple yemeğe besmele ile başlayanlar pek çok hastalıklardan da kurtulmuş olurlar.

---

97 Müslim, *Eşribe* 102. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 15.

2) Nasıl ki yiyeceklerimiz maddi temizlik ile bir takım virüs ve bakterilerden temizlenebiliyorsa besmele gibi manevi temizlikler ile de yiyeceklerdeki virüs ve bakterilerin vücudumuza girmesi engellenebilir.

3) Allah'ın isminin anılmaması ayrı bir boyutta kendilerine bir kapı açıyorsa şeytanlar da bu yoldan girip gıdalarını alıyor olabilirler.

Yani, şeytanın yemeğimizden yemesini illa bizimle sofraya oturup kaşık-bıçak-çatal kullanarak yeme şeklinde anlamamalıyız.

Besmele Ne Zaman Hatırlanırsa Hemen Söylenmelidir

Bu mevzu ile ilgili ilginç bir hâdiseyi Ümeyye İbni Mahşî (radıyallahu anh) şöyle nakletmektedir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında birisi yemek yiyordu. Adam son lokmaya kadar besmele çekmedi. Son lokmayı ağzına götürürken "Bismillâhi evvelehû ve âhirehû" (baştan sona bismillah) dedi. Bunun üzerine Resûlullah güldü ve şöyle buyurdu: "Şeytan onunla birlikte yemek yiyordu. Adam besmele çekince, şeytan yediklerini kustu."[98]

Efendimiz fiziki olarak bizim gibi bir insandı. Fakat bizim bilemediğimiz, hissedemediğimiz metafizik âlemi Allah'ın verdiği izin ölçüsünde görüyor, müşahede ediyordu. Bu hadis-i şerif de bizlere Efendimiz'in farklı boyutlara muttali olduğunu göstermektedir.

Efendimiz neden tebessüm etti? Şeytan davet edilmediği bir yere izinsiz giriyor. Kendi hakkı olmayan bir yerde bir şahsın yemeğini yemeye başlıyor. Adam besmele çekince şeytan yediklerini kusuyor. İhtimal Efendimiz de "Hak etmediği hâlde o yemeği yiyen şeytanın bu hâline gülüyor." Böylece son anda dahi olsa şeytan cezasını bulmuş oluyor. Bu durum, el çabukluğu ile kapkaç yapan iki hırsızın tam kaçarken polisin geldiğini görüp telaşa

---

[98] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 15; Nesâî, *Âdâbü'l-ekl*, 15.

kapılmaları neticesinde çaldıkları eşyaları yere düşürmeleri ve mal sahibinin bunları geri alması gibi bir misalle açıklanabilir.

Besmele çekmeden yemeğe başlayan bir insanın bunu hatırladığında ne yapması gerektiğini Hz. Âişe'nin (radıyallahu anhâ) şu rivayetinden öğreniyoruz: "Resûlullah ashabından altı kişiyle birlikte yemek yiyordu. Bu sırada bir bedevi geldi ve yemeği iki lokmada bitiriverdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Şayet o besmele çekseydi, yemek hepinize yeterdi."[99]

Besmele, sofraya şeytanları yaklaştırmaz. Besmele, yemeğin bereketidir. Besmelesiz sofra şeytanın uğrak yeridir. Binaenaleyh bizler de her yemekte besmele çekerek Allah'ı hatırlamalı ve şeytanları yemeğimize ortak etmemeliyiz.

3. Yemeği Sağ Elle Yemek

Efendimiz yemeği sağ eliyle yer ve ashabına da bunu tavsiye ederdi. Allah Resûlü sofra edebini bilmeyen insanlara çok basit ifadelerle ama onları rencide etmeden bu kuralları öğretmeye çalışmıştır. Hatta küçücük çocuklara bile hiç kızmadan tavsiyelerde bulunmuştur. Kocası vefat eden Ümmü Seleme validemizin, Efendimiz'le (sallallahu aleyhi ve sellem) evlenirken 4 çocuğu vardı. Bunlardan Ömer ibni Ebû Seleme (radıyallahu anh), Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile başından geçen bir yemek hatırasını şöyle anlatmaktadır: Ben Resûlullah'ın himayesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah bana şöyle buyurdu: – Oğlum, Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye![100]

Görülüyor ki Allah Resûlü küçücük çocuklara dahi şefkatle yaklaşıyor, kızmayı değil, nasihat etmeyi daha uygun görüyor.

---

99 Tirmizî, *Et'ime* 47. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Et'ime* 7.

100 Buhârî, *Et'ime* 2, 3; Müslim, *Eşribe* 108. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Et'ime* 47; İbn Mâce, *Et'ime* 8.

4. Sol Elle Yemek Yememek

Allah Resûlü sol elle yemek yemez ve yenmesini de istemezdi. Bu sebeple yanında sol elle yemek yiyenler olursa onları da ikaz ederdi. Seleme İbni Ekva'dan (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre adamın biri Resûlullah'ın yanında sol eliyle yemek yemişti. Peygamber Efendimiz ona:

– Sağ elinle ye, buyurdu. Adam:

– Yapamıyorum, diye cevap verince Allah Resûlü o adama:

– Yapamaz ol, dedi. Seleme'nin (radıyallahu anh) dediğine göre adam kibrinden dolayı böyle söylemişti. Allah Resûlü'nün sözü üzerine adam, elini ağzına götüremez oldu."[101]

Efendimiz devamlı hayrı talim eden, insanların hayra yönelmesi için çalışan ve hayatını bu uğurda yaptığı fedakârlıklarla geçiren bir Peygamberdir. En azılı İslâm düşmanlarına bile beddua etmeyen ancak başka çare kalmadığında istemeye istemeye beddua eden (ki bunların sayısı birkaç kişiyi geçmez) bir rahmet peygamberidir. Allah Resûlü'nün bu hâdisede o kişiye beddua etmesinin sebebi o kimsenin kibirli davranması, itaat etmeyip inadına bir tavır sergilemesi sebebiyledir.

Bu şahıs aslında sağ eliyle yemek yiyebildiği hâlde sol elle yemekte ısrar etmiştir. Sağ elin olmaması veya felçli olup tutmaması neticesinde zaten sol el kullanılacaktır ve o zaman illa da sağ elin kullanılma zorunluluğu yoktur. Bu zat hasta olmadığı hâlde böyle yapmaktadır.

Bir Müslüman'ın Peygamberine karşı takındığı bu tavır çok çirkindir. Bizler kendimizden büyüklerin sözlerini hep edeple baş-göz üstüne diyerek yerine getiririz. Hatta bizlere tavsiye olarak söylenen sözleri dahi (sözün sahibi çok sevip saydığımız bir insan ise) emir gibi kabul eder ve yerine getiririz. İnsan bazı

---

[101] Müslim, *Eşribe* 107

durumlarda yaşça kendinden küçük insanların bile sözlerini dinlemektedir. Çünkü akıl yaşta değil baştadır.

Hal böyle iken bir insanın bırakın sıradan bir insanı, Peygamberini dinlememesi, hatta yapabildiği hâlde yapamıyorum diye inadına sol elle yemek yemesi çok çirkin bir davranıştır. Hele bu hareketin toplu hâlde bulunulan bir mecliste yapılması olayı daha da çirkinleştirmiştir. Orada kendisine ceza verilmemiştir. Ama Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu tavra karşılık: "Yapamaz ol!" sözüyle bu olayı tasvip etmediğini göstermiştir. Efendimiz bu davranış karşısında mutlaka bir şey yapmalıydı. Ve en hafif bir şekilde "sözle" uyardı.

Sağ elle yemek yeme insanın fıtratına en uygun olanıdır. Sol elle yemek yeme yasaklandığına göre demek ki sol ile yemek fıtratın aksinedir. Sol ile yememek gerekir. Ama doğuştan sol elini kullanan insanlar vardır. Bu yasak solak insanlar için geçerli olmayabilir. Ama bir insan doğuştan da solak olsa devamlı sağ elini kullanarak, eğitim yaparak sağ elini aktif olarak kullanmayı başarabilir. Nitekim solak olan insanlar sadece sol ellerini kullanıyor değildir. Zaman zaman sağ ellerini de kullanmaktadırlar. Hadis âlimleri, sağ eli sağlam olduğu hâlde sol eliyle yemek yemeyi "tenzihen mekruh" olarak kabul etmişlerdir. Bir de sadece dinî değerlere inat ve hakaret olsun diye veya sadece başkalarına özenip Müslümanlara muhalefet olsun diye sol eli ile yiyenler bu muhalefetlerinden ötürü günaha girerler.

Burada Üstad Necip Fazıl'ın şu dizelerini hatırlayalım:

Aklımı ve fikrimi hep sağ elime verdim,
Görevi olmasaydı sol elimi keserdim.

5. Davet Edildiğinde Sofraya İcabet Etmek

Allah Resûlü'nün sofra âdâbı ile ilgili bir başka tavsiyesi ise sofraya davet edilen kimsenin, aç olduğu hâlde "karnım tok"

diyerek teklifi reddetmeyip kabul etmesidir. Esma binti Yezid (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resûlullah Efendimiz'in evinde bulunduğumuz bir sırada sofra hazırlanmıştı. Sofraya bizler de davet edildiğimizde:

– İştahımız yok, karnımız tok, dedik. Biz böyle deyince Allah Resûlü:

– Açlıkla yalanın ikisini, bir yerde birleştirmeyiniz![102] buyurdular. Burada da Allah Resûlü sofraya davet edilen kimselerin bahaneleri her ne olursa olsun, davete icabet etmelerini tavsiye etmektedirler.

6. Kendi Önünden Yemek

Allah Resûlü yemek yerken kendi önünden yer ve bunu tavsiye ederdi. Ömer İbni Ebî Seleme (radıyallahu anh) başından geçen bir hâdiseyi şöyle nakletmektedir: Resûlullah bana şöyle buyurdu: "Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"[103]

Efendimiz Ömer İbn Ebî Seleme'ye (radıyallahu anh) yemek esnasında üç tavsiyede bulunmuştur. Onu azarlamamış, çok güzel bir terbiye örneği göstermiştir.

1) *Besmele çek!:* Besmele her hayrın başıdır. Yapılacak her hayırlı işin Besmeleyle başlanması gerektiği gibi yemeğe de Besmele ile başlanması gerektiğini Efendimiz tavsiye etmektedir.

2) *Sağ elinle ye!:* Sağ taraf, sağ el bereketli, hayırlı sayıldığı için Efendimiz aile efradının, Ashabının yeme-içmelerine varıncaya kadar dikkat ediyor, yanlış yapanları kibarca uyarıyor, onları kırmadan işin doğrusunu gösteriyordu. Özellikle çocuklar için bu konuda çok hassas olunmalıdır. Çünkü çocuk bütün alışkanlıklarını o yaşlarda görerek ve taklit ederek tamamlamaktadır. Yanlış

---

102 İbn Mâce, *Eşribe*, 23.

103 Buhârî, *Et'ime* 2, 3; Müslim, *Eşribe* 108. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Et'ime* 47; İbn Mâce, *Et'ime* 8.

öğrenilen hareket, alışkanlık hâline gelecek ve bu, ömür boyu devam edebilecektir.

3) *Önünden ye!:* Günümüzde genellikle herkesin önüne bir tabak konulmaktadır. Ama kalabalık zamanlarda (düğün, dernek vs.) toplu yemeklerde genelde ortaya bir çorba kâsesi, büyük bir tepside yemek, tatlı ve kâsede ayran konulunca bu sözün insanlar arası ilişkilerde ne kadar ehemmiyet kazandığı ortaya çıkmaktadır. Efendimiz, insanların henüz elleriyle yemek yediği, ellerini yenlerine sildiği 14 asır öncesinden çözümler bulup insanlara tavsiyelerde bulunmaktadır.

Mevzu ile alâkalı bir başka hâdiseyi de bizlere İkraş ibni Zübeyd (radıyallahu anh) anlatmaktadır: "Mürre b. Ubeyd oğulları malların zekâtlarını benimle Resûlullah'a gönderdiler. Medine'ye Resûlullah'ın yanına geldim; onu Muhacir ve Ensar arasında otururken buldum. Sonra Resûlullah, elimden tutarak beni Ümmü Seleme'nin (radıyallahu anhâ) evine götürdü ve 'Yemek var mı?' buyurdu. Arkasından parça eti bol olan büyük bir kap ve tirit getirildi. Ondan yemeye başladık. Derken ben elimi kabın her tarafında dolaştırmaya başladım. Resûlullah ise kendi önünden yemekteydi. Resûlullah sol eliyle benim sağ elimi tuttu ve şöyle dedi: "Ey İkraş! Bu tek çeşitten oluşan bir yemektir, bir yerden ye." Sonra içinde çeşitli olgun ve yaş hurma bulunan bir tabak getirildi. Ben kendi önümden yemeye başladım. Resûlullah'ın eli ise tabak etrafında dolaşmaya başladı ve Resûlullah şöyle buyurdu: "Ey İkraş! İstediğin yerden ye, bu bir çeşit değildir."[104]

7. Yemek Yerken Bir Yere Dayanmamak

Her işini en mükemmel, en güzel, en zarif bir şekilde yapan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yemek yeme konusunda da

---

[104] Tirmizî, *Et'ime*, 41.

ashabına örnek olmaktadır. O'nun her işinde bir zarafet ve bir estetik vardır. Ashabına hem din adına edepleri hem de estetik oturuşları tarif etmektedir. *Yaslanarak yemek yemeyi yasakladığını* Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah'dan (radıyallahu anh) rivayet edilen bir hadis-i şeriften öğreniyoruz. Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Ben bir yere dayanarak yemek yemem."[105]

Bir yere yaslanarak yemek, eski kralların, kendini beğenmiş zengin, mağrur ve kibirli insanların hâlidir. Bu kimseler bir yere yaslanarak yedikleri için ne kadar yediklerinin de farkında değildirler. Çoğu zaman saatlerce sofranın başında dururlar. Hem yer hem de sohbetlerine devam ederler.

İşte Efendimiz yemek yerken gururlu ve kibirli oturuşu hissettiren ve aynı zamanda ne kadar yenildiğini unutturacak bir oturuşu uygun bulmamıştır.

8. Sofrada Mütevazı Bir Şekilde Oturmak

Allah Resûlü sofrada mütevazı bir şekilde otururdu. Bu konuda Hz. Âişe validemiz, Peygamber Efendimiz ile aralarındaki bir konuşmayı bizlere şu şekilde anlatmaktadır: Resûlullah Efendimiz bana dediler ki: Yâ Âişe! Eğer ben istesem, altın dağlar arkamdan benimle birlikte yürür gelir. Nitekim bir melek bana gelerek:

– Rabbinin sana selamı var. Diyor ki: Hükümdar-Peygamber olarak mı, yoksa Kul-Peygamber olarak mı yaşamak istersin? Meleğin yanında bulunan Cebrail (aleyhisselâm), bana mütevazı olmayı tercih etmemi işaret etti. Ben de Kul-Peygamber olarak yaşamayı tercih ettiğimi söyledim."

Hz. Âişe validemiz devamla der ki: "Artık o günden sonra bir

---

[105] Buhârî, *Et'ime* 13. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 16; Tirmizî, *Et'ime* 28; İbn Mâce, *Et'ime* 6.

daha bağdaş kurup sofraya iyice yerleşerek yemek yemediler ve şöyle buyurdular:

– Ben, sıradan bir insanın yediği gibi yer ve sıradan bir kulun oturduğu gibi otururum.[106]

Burada Allah Resûlü, Cenâb-ı Allah'a kul olmayı her şeyin üstünde tuttuğunu *sözleriyle* ifade ettikleri gibi, yemeklerini de sıradan insanların oturup yedikleri gibi yemişler ve *davranışlarıyla* da bu durumu tasdik etmişlerdir.

Bu düşünceler Peygamber Efendimiz'in hayatının temel felsefesi olduğundan nimetler karşısında hep mahviyete bürünmüş, oturduğu her sofrada da daima şükür hâlinde bir tavır sergilemişlerdir.

9. Yerde Oturarak Yemek

Bir yere yaslanmadan yemek yeme, nimete olduğu gibi, o nimeti bize veren Yüce Rabbimiz'e karşı da büyük bir saygının emaresidir. Allah Resûlünün sofrada diz çökerek oturduğunu anlatan bir hadis-i şerif şöyledir: Abdullah b. Büsr (radıyallahu anh) rivayet ediyor: Allah Resûlü'ne bir miktar koyun eti ikram etmiştim. Efendimiz onu yemek üzere diz çökerek oturdu. Orada bulunan bir bedevi:

"Bu ne biçim bir oturuştur!" diyerek hayretini ifade edince Allah Resûlü "Şüphesiz Allah beni mütevazı ve kerem sahibi bir kul olarak yarattı; kibirli ve inatçı biri yapmadı." diye cevap vermiştir.[107] Bir başka rivayette de Efendimiz'in dizlerini dikerek oturduğunu Enes İbni Malik'in (radıyallahu anh) rivayetinden öğreniyoruz. Diyor ki: "Resûlullah'ı dizlerini dikerek oturmuş hurma yerken gördüm.[108]

106 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/381.
107 İbn Mâce, *Et'ime*, 6.
108 Müslim, *Eşribe* 148.

Efendimiz döneminde yemekler yer sofrasında yenirdi. Dolayısıyla insanlar yere otururlardı. Herkesin belli bir oturma alışkanlığı vardı. Kimileri dizleri üzerine oturur, kimileri bir dizini diker, başkaları da bağdaş kurup otururdu. Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) farklı oturuş biçimleri vardı. Bu, biraz sofradaki insanların azlık ve çokluğu ile ilgili idi. Sofra kalabalık değilse bağdaş kurarak oturur, şayet kalabalık ise veya kendisinden sonra gelenler olmuş veyahut olacaksa onlara yer açmak için iki dizi üzerine veya bir dizi yerde diğer dizini de dikerek otururdu.

Namazda ve mescit içerisinde dizlerini dikerek oturmayan Efendimizin mescit dışında dizlerini dikerek de oturduğu olmuştur. Yukarıdaki rivayette Enes İbni Malik (radıyallahu anh), Peygamberimizin dizlerini dikmiş vaziyette otururken hurma yediğini gördüğünü bizlere nakletmiştir. Namazda ve mescitte bu şekilde oturmayışının sebebi ise saygılı davranmak gayesi iledir.

Günümüzde de birçok aile hâlen yer sofrasında yemek yemektedir. Şayet sofradakilerin sayısı az ise sofrada bağdaş kurulabilir. Ama sayı fazla ise iki dizin üstüne oturulacağı gibi bir dizin üstüne oturulup diğeri dikilebilir.

10. Yemekte Kusur Aramamak

Allah Resûlü yemeklerde kusur aramazdı. Konuyla alâkalı olarak Ebû Hureyre (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Resûlullah yemekte hiçbir zaman kusur aramazdı, yemeği ayıplamazdı. İştahı varsa yer, canı çekmiyorsa yemezdi."[109] Yemeklerden dolayı hanımlarından birini üzdüğü kesinlikle görülmemiştir. Çünkü O, tam bir nezaket insanıydı. Önüne konulan hoş yiyecekleri yer, yenmesi haram olmadığı hâlde görüntüsü hoş olmayan yiyecekler sunulduğunda bunları yemez, ama hiç kimseye de bu yiyecekleri yasaklamazdı.

---

[109] Buhârî, *Menâkib* 23; *Et'ime* 21; Müslim, *Eşribe* 187, 188. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 13; Tirmizî, *Birr* 84.

11. Yemeğe Toplu Hâlde Oturup, Birlikte Yemek

Sofra âdâbı ile alâkalı önemli konulardan birisi de yemeğe ayrı ayrı değil toplu hâlde oturup yemedir. Bu sebeple Efendimiz, yemeklerin mümkün olduğunca toplu hâlde yenmesini tavsiye ederdi. Vahşî İbni Harb'den (radıyallahu anh) rivayet edilen bir hadis-i şerif şöyledir: Bir keresinde Resûlullah'ın ashabı:

– Yâ Resûlallah! Yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz, demişlerdi. Resûl-i Ekrem onlara:

– Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz, diye sorunca:

– Evet, öyle yapıyoruz, diyerek cevap verdiler. Efendimiz de:

– Yemeği birlikte yiyiniz; besmele çekiniz; yemeğiniz bereketlenir, buyurdu.[110]

Toplu hâlde yemek yeme neticesinde yemeğin bereketlenip daha fazla insana yeteceğini Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) şu rivayetinden de öğreniyoruz. Resûlullah şöyle buyurdu: "İki kişilik yemek üç kişiye, üç kişilik yemek de dört kişiye yeter."[111]

Toplu yemenin berekete vesile olmasına dair bir başka rivayet Câbir İbni Abdullah'tan (radıyallahu anh) gelmektedir. O, şöyle demektedir: Ben Resûlullah'ı :"Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiye yeter" buyururken işittim.[112]

12. Yemeği Bitirmek

Kişinin önündeki yemeğin tamamını bitirmesi ya da yiyebileceği kadar alması adaptandır. Bu konuda Enes İbni Malik (radıyallahu anh) şöyle demektedir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem),

---

110 Ebû Dâvûd, *Et'ime* 14. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Et'ime* 17.

111 Buhârî, *Et'ime* 11; Müslim, *Eşribe* 179-181. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Et'ime* 21; İbn Mâce, *Et'ime* 2.

112 Müslim, *Eşribe* 179-181. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Et'ime* 21; İbn Mâce, *Et'ime* 2.

yemek kaplarını tertemiz etmemizi bize emreder ve şöyle buyururdu: "Yemeğinizin hangi parçasında bereketin olduğunu bilemezsiniz."[113]

Konu ile alâkalı bir başka rivayet yine Enes İbni Malik'ten gelmektedir. Diyor ki: Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Sizden biriniz, lokması sofraya düştüğü vakit, lokmaya bulaşan eza verecek şeyi temizlesin ve lokmayı yesin, o lokmayı şeytana bırakmasın, sizden biriniz yemeğinin hangi parçasında bereket olduğunu bilemez."[114]

Efendimiz kaba konan yemeğin tüketilmesini, böylece ciddi bir israfın da önlenmesini teşvik etmektedir. Günümüzde açık büfe olarak hizmet veren bazı müesseselerde belki de 'Ben bunların parasını nasılsa ödüyorum!' diye haddi aşan bir şekilde ekmek ve yemek alınmaktadır. Kişi bunları bitiremediğinden bunlar çöpe gitmekte ve büyük bir israf yaşanmaktadır. Asırlar önce Efendimiz bir lokma dahi olsa çok dikkatli olunmasını, yemek konusunda asla israf edilmemesini bizlere tavsiye etmişlerdir.

Kaplardaki yemeği bitirme adına Allah Resûlü'nden aktarılan şu hadis-i şerif de dikkat çekicidir. Ebû'l Yemân el-Mualla b. Râşid (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Ninem Ümmü Âsım'dan rivâyet ederek şöyle dedi: Nübeyşetül Hayr bize geldi. Biz bir tabakta yemek yiyorduk. Bunun üzerine Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu bize aktardı: "Herhangi bir kimse bir kaptan yemek yer ve o kabı da tertemiz hâle getirirse o tabak kendisi için istiğfar eder; yani o kimsenin günahlarının bağışlanmasını ister."[115]

13. Yeme-İçmede Ölçülü Olmak

Yeme-içmede ölçülü olmak, aşırıya gitmemek ruh ve fizik sağlığı açısından çok önemlidir. Mikdam ibn Ma'dîkerib'den (radıyallahu

---

113 Müslim, *Eşribe*, 136; Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 49; Tirmizî, *Et'ime*, 11.
114 Müslim, *Eşribe*, 136; Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 50; Tirmizî, *Et'ime*, 11.
115 Buhârî, 1/291, 292, 293; Müslim, 1/393; Nesaî, 2/43.

anh) rivayet edilen bir hadis-i şerife göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir insan midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Hâlbuki kişiye, kendisini ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Şayet bir kimsenin mutlaka çok yemesi gerekiyorsa, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırsın"[116]

Bir keresinde İskenderiye hükümdarı Mukavkıs, Resûlullah Efendimize pek çok hediyelerle birlikte bir de doktor göndermişti. Allah Resûlü doktora:

– Ev halkının yanına dönebilirsin. Çünkü biz acıkmadıkça yemeyen bir kavimiz. Yediğimiz zaman da doyuncaya kadar yemeyiz[117], buyurdular.

Allah Resûlü burada insan sağlığı ile alâkalı önemli bir konuya değinmiştir. O da az yemek yemenin hastalıkları önlediğidir. Acıkmadan yemeyen, yediği zaman da midesini tam doldurmayan kişilerin hastalıklara kolay kolay yakalanmadığı da bir gerçektir. Peygamber Efendimiz'in 14 asır önce söylediği bu durum günümüzde daha iyi anlaşılmaktadır. Günümüz insanı obezite adı verilen şişmanlık hastalığı ile mücadele etmektedir. Çok yemek yeme iç organların daha fazla çalışmasına neden olmakta bu da ciddi tahribatlara sebebiyet vermektedir. Bu durum vücudun hastalıklara karşı direncini kırmaktadır. Virüs ve bakteriler bedeni daha çabuk etkisi altına almaktadırlar. İç hastalıkları uzmanları şeker hastalığının, insülün üreten pankreas organının yorulması sonucunda 60 yaş civarında ortaya çıktığını, ancak günümüzde aşırı beslenme neticesinde çocuk yaşlarda görüldüğünü söylemektedirler. Bu durum insan sağlığı üzerindeki büyük tehlikeyi göstermektedir. Ayrıca şeker, tansiyon, kalp rahatsızlıkları tedavisi zor ve oldukça pahalı hastalıklardır. Bu hastalıklarla yaşamayı öğrenen insanoğlu

---

116 Tirmizî, *Zühd*, 47; İbn Mâce, *Et'ime*, 50.
117 Halebî, *İnsanu'l-Uyun*, 3/299.

aslında bundan çok daha kolay ve ucuz başka bir yöntemi, hayat stili hâline getirmelidir. O da Peygamber Efendimiz'in bildirdiği gibi az yemektir. Ölçüsü de bellidir. Midenin üçte birini yemek, üçte birini su ve üçte birini de boş bırakıp nefese ayırmaktır. Beslenme alışkanlığımızı bu şekilde gerçekleştirirsek hastalıklara yakalanmadığımız gibi aynı zamanda hayatımızın hiçbir döneminde bazı dünya nimetlerini yemekten mahrum kalmayız. Elbette bunu Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetini yerine getirmek niyetiyle yapacak olursak sevap kazanacağımızı da unutmamalıyız.

Hadis-i şerifte görüldüğü gibi Efendimiz'in bize tavsiyesi; acıkmadıkça yememek, yemek yeyince de doymadan sofradan kalkmaktır. Bir Müslüman hayatını devam ettirecek kadar yemeli, yeme-içmeyi hayatının gayesi hâline getirmemelidir. Çünkü onun asıl gayesi kulluktur. Kulluk yapmak için güç, kuvvet, zindelik gerekir. İşte bunu elde etmek için yemeli, ama aşırıya gitmemelidir. Yoksa asıl gayesinden, hedefinden uzaklaşır.

Allah Resûlü müminin sadece midesini, kâfirin ise yedi bağırsağını birden doldurmak suretiyle yeyip-içtiğini bildirerek dinimizi bu konudaki temel prensibini çok güzel bir benzetme ile bizlere anlatmıştır. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) rivayet ediyor: Allah Resûlüne bir misafir gelmişti. Misafir o esnada kâfir idi. Efendimiz onun için bir koyunun sağılmasını istedi. Misafir getirilen sütü içip bitirdi. Böylece tam yedi kap süt içti. Bu misafir ertesi sabah Müslüman oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona yine süt getirilmesini emretti. Misafir sütü içti. Efendimiz tekrar getirtti, fakat misafir bu kez (sütü) bitirmedi. Bu hâdise üzerine Allah Resûlü: "Mümin bir midesi ile kâfir ise yedi midesi ile yer, içer" buyurdu.

Kâfirler Allah'a iman etmediklerinden, ahirete de inanmazlar. Bu sebeple onların genel gayesi dünyada her şeyi tatmak ve her şeyden azami derecede istifade etmektir. Onlar için mide ve şehevi arzular adeta her şeyin üstündedir. Müslüman, bunlar gibi olmamalı,

yeme-içmesine dikkat etmeli, neticede Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya bakmalıdır.

Ölçülü yeme ile alâkalı bir başka misal şu şekildedir: Abdullah İbn Ömer'in (radıyallahu anhumâ) naklettiğine göre bir keresinde aşırı derecede yemek yemiş bir adam geğirmeye başlayınca, Allah Resûlü adamı: "Geğirmeyi bırak. Çünkü dünyada çok doyanlar, kıyamet gününde en uzun müddet aç kalacak olanlardır."[118] diye uyarmıştır.

14. Misafire Yemek İkram Etmek

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!"[119]

Misafire ikram konusunda bir başka rivayet Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el-Huzâî'den (radıyallahu anh) gelmektedir. Kendisi Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine caizesini versin." Ashâb-ı kiram:

– Yâ Rasûlallah! Misafirin caizesi nedir, diye sorunca Peygamberimiz aleyhisselam da:

– Onu bir gün ve bir gece ağırlamaktır. Misafirlik üç gündür. Misafiri üç günden fazla ağırlamak ise sadakadır.[120]

Efendimiz ev sahibinin misafirine caizesini vermesini söylemektedir.

---

118 Tirmizî, *Kıyamet*, 37.

119 Buhârî, *Nikâh* 80, *Edeb* 31, 85, *Rikâk* 23; Müslim, *İmân* 74, 75, 77. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Edeb* 123; Tirmizî, *Kıyamet* 50; İbn Mâce, *Edeb* 4.

120 Buhârî, *Edeb* 31, 85, *Rikâk* 23; Müslim, *Lukata* 14. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 5; Tirmizî, *Birr* 43; İbn Mâce,*Edeb* 5.

Caize: Gelen misafire evde bulunan yiyeceklerin dışında "eve misafir gelmiş" dedirtecek/denilecek türden fazladan alınan yiyecek ve içeceklere denir. 1 gün boyunca misafire bolca ikram edilir. 2. ve 3. günlerde o evde normal zamanlarda ne yenilip-içiliyorsa (yani misafir yokmuş gibi davranılıp) günlük şeylerden misafire ikram edilecektir. Misafir şayet 3 günden fazla kalacak olursa artık o şahıs misafir sayılmaz. Ev sahibinin gelen şahsa ikram etme zorunluluğu yoktur. Şayet ikrama devam ederse kendisi açısından bu bir kazançtır. Allah katında bu yapılanlar sadaka olarak değerlendirilecektir.

Misafir Açısından: Misafirin de ziyaretine gittiği insanı zor durumda bırakmaması lazımdır. Ev sahibinin zengin veya fakir olması durumu değiştirmez. Bir misafir, zengini işlerinden edeceği gibi fakir insanı da maddi açıdan zor durumda bırakabilir.

15. Yere Düşen Lokmayı Temizleyip Yemek

Câbir İbni Abdullah'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayette: Resûlullah şöyle buyurmuşlardır: "Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman, onu alıp bulaşan şeyi temizledikten sonra yesin. Lokmasını şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini beze silmesin. Zira yemeğinin neresinde bereket bulunduğunu bilemez."[121] Bir başka rivayet Enes İbni Malik'ten (radıyallahu anh) gelmektedir. Diyor ki: "Resûlullah yemek yediği zaman üç parmağını da yalar ve şöyle buyururdu: "Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman onu alsın; üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra da yesin; onu şeytana bırakmasın."

Ayrıca Resûlullah, bize tabağın sıyırılmasını emrederek: "Çünkü yemeğin neresinde bereket olduğunu bilemezsiniz" derdi.[122] şeklinde rivayetler de mevcuttur.

---

[121] Müslim, *Eşribe* 136. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 49; Tirmizî, *Et'ime* 11.
[122] Müslim, *Eşribe* 136. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 49; Tirmizî, *Et'ime* 11.

Yere düşen lokmaların israf edilmemesi gerekir. Ekmeğin düştüğü zemin kuru ise üzerine yapışabilecek şeyleri temizledikten sonra onu yemek en doğrusudur. Şayet çok kirli veya ıslak zemin olursa bu ekmek yine israf edilmemeli evlerde bakılan kedi gibi evcil hayvanlara verilip israf önlenmelidir. Günümüzde dünyanın pek çok yerinde insanlar açlık tehlikesi ile mücadele ederken, Allah'ın sayısız nimetlerini çöpe dökmek suretiyle israf etmek vicdanımızı sızlatmalıdır. Bu konuyla alâkalı tüm önlemler alınmalı hiçbir gıda maddesi çöpe dökülmemelidir.

16. Sofradan Birlikte Kalkmak

Sofraya birlikte oturulması gerektiği gibi birlikte de kalkılması gerekmektedir. Bu da Efendimiz'in sofra âdâbı ile alâkalı tavsiyelerinden biridir. Mevzuyla alâkalı olarak Abdullah İbn Ömer'den (radıyallahu anhumâ) gelen bir rivayette Efendimiz "Sofra konduğu zaman, hiç kimse, sofra kaldırılıncaya kadar kalkmasın. Ve karnı doysa bile, sofrada bulunanları mahcup etmemek için, herkes doyuncaya kadar elini sofradan çekmesin. (yani doyduğunu hissettiren bir davranışta bulunmasın) Zira erken kalkmakla, kişi arkadaşını mahcup etmiş olur; o da yemekten elini çekme mecburiyetinde kalır. İhtimal ki onun karnı henüz doymamıştır."[123]

Özellikle evimize davet ettiğimiz misafirlerle birlikte yemek yerken bu tavsiyelere çok dikkat etmemiz gerekir. İnsanlar sıkıldıklarından, utandıklarından veya bir rahatsızlıktan ötürü rahat yiyemeyebilirler. Ayrıca çocukların da yavaş yedikleri göz önüne alınıp misafirler tabaklardan ellerini çekmeden sofradan kalkmamak gerekir.

---

[123] İbn Mâce, *Eşribe*, 21.

17. Yemekten Sonra Parmakları Temizlemek

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) katı yiyecekleri üç parmağıyla yer ve ashabına böyle yemelerini tavsiye ederdi. Bunlar da baş, şehadet ve orta parmaklardır. Allah Resûlü yemeklerden önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye ettiklerinden yemek esnasında elleri daima tertemizdi. Bu sebeple bazı yiyecekleri elleri ile yer, yemek bittikten sonra da parmaklarını yalardı. Bu durum günümüz insanları için garip gelebilir, ama bir de o dönemi düşünmek gerekir. İnsanların fakirlikten kıvranıp yeme-içme adına malzeme bulmakta sıkıntı duydukları, yemek pişirecek kap-kaçak, dağıtacak kaşık, kepçe bulamadıkları bir zamanda bu tür hareketler tuhaf karşılanmaz.

Bu konu ile ilgili iki rivayet de şu şekildedir: Abdullah İbni Abbas'dan (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştu: "Biriniz yemek yediği zaman parmağını yalamadıkça (veya emmedikçe) silmesin."[124] Kâ'b İbni Mâlik'ten (radıyallahu anh) gelen rivayette ise: "Resûlullah'ın üç parmağıyla yemek yediğini, yemekten sonra da parmaklarını yaladığını gördüm."[125] ifadeleri vardır.

18. Yemekten Sonra Elleri Yıkamak

Allah Resûlü yemeğe başlamadan önce ellerin yıkanmasını tavsiye ettiği gibi yemeklerden sonra da ellerin tekrar yıkanmasını hatırlatmışlardır.

Ellerin yıkanmasıyla alâkalı bir rivayet Selmân-ı Fârisî'den (radıyallahu anh) nakledilmektedir. Kendisi şöyle demiştir: "Tevrat'ta yemeğin bereketinin yemekten sonra elleri yıkamak olduğunu okudum. Sonra bu konuyu Resûlullah'a hatırlatarak Tevrat'ta

---

124 Buhârî, *Et'ime,* 52; Müslim, *Eşribe,* 129. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime,* 51; İbn Mâce, *Et'ime,* 9.

125 Müslim, *Eşribe,* 131, 132. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime,* 49; Tirmizî, *Et'ime,* 11.

okuduğumu haber verdim. Bunun üzerine Resûlullah 'Yemeğin bereketi hem yemekten önce hem de yemekten sonra elleri yıkamaktadır."[126] buyurdular.

Ellerini yıkamadan yatanları uyarıcı bir hadis-i şerif Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilir. "Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Her kim elinde yemek bulaşığı ve kokusu varken onu yıkamayıp uyursa, geceleyin kendisine bir şey olursa kendisinden başka kimseyi suçlamasın ve kınamasın."[127]

Allah Resûlü bu sözleri ile herhalde yiyecek kokusunu alan haşerattan (akrep, yılan vs.) gelecek zararı anlatmak istemiştir. Efendimiz yağlı yiyeceklerden sonra, eli bulaştığı için parmaklarını yalardı. Ama bundan sonra mutlaka elini bir beze siler veya yıkardı. Yemekten önce elleri yıkamak adaptan sayılsa da sonunda yıkamak adaptan öte asgari bir temizlik şartıdır. Çünkü yemekten önce eller temiz olabilir ama yemek esnasında eller yağlanıp, kirlenebileceğinden mutlaka yıkanması gerekir. Bu şekilde ele bulaşan yağ, kırıntı vb. şeylerin giderilmesi sağlandığı gibi, sıhhatın korunması da sağlanmış olmaktadır.

19. Yemekten Sonra Misvak Kullanmak

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) misvak kullandığı gibi ashabının kullanması konusunda da pek çok kez tavsiyede bulunmuşlardır. *Eve girer girmez misvak kullanmasıyla alâkalı olarak* Şüreyh İbni Hânî (radıyallahu anh) şöyle demektedir: Hz. Âişe validemize "Peygamber Efendimiz evine girdiği zaman ilk önce ne yapardı, diye sordum. Bana:

– Dişlerini misvaklardı,[128] dedi. Efendimiz'in evine geldiğinde ilk yaptığı işin dişlerini misvaklamak olması, O'nun diş

---

126 Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 11; Tirmizî, *Şemâil*, 154-155.

127 Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 53.

128 Müslim, *Taharet*, 43, 44. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Taharet*, 7.

kemizliğine verdiği ehemmiyete ve ev halkı nazarında hoş olmak gerektiğine yorumlanabilir.

Allah Resûlü devamlı misvak kullanırdı. Bu konuda Ebû Mûsâ (radıyallahu anh) şöyle demektedir: "Nebî'nin yanına girdim. Misvağın ucu ağzındaydı.[129]

Efendimiz'in sadece namaz vakitlerinde veya günün belli vakitlerinde değil her zaman misvak kullandığı anlaşılmaktadır.

Gece uyandığında misvak kullanmasıyla alâkalı olarak Huzeyfe (radıyallahu anh) şöyle demektedir: "Resûlullah uykudan uyanınca misvakla dişlerini temizlerdi.[130] Yine aynı konuyla alâkalı olarak Hz. Âişe validemiz şunları söylemektedir: "Biz Resûlullah'ın misvakını ve abdest suyunu akşamdan hazırlardık. Allah onu, gecenin dilediği saatinde uyandırırdı. Hz. Peygamber uyanınca hemen misvakla dişlerini temizler, abdest alır ve namaz kılardı."[131]

Efendimiz gece vakti kalktığında da dişlerini misvakla temizlerdi. Bizlerin genelde yemek sonrası yaptığımız diş temizliğini Efendimiz yemeklerden sonra, namaz öncesi ve sonrası, ayrıca gece vakti uyandığında da yapardı.

Misvak kullanmanın faydalarından da bahsederdi. Hz. Âişe validemizden rivayet edildiğine göre Efendimiz şöyle buyurdu:

"Misvak kullanmak ağzın temiz kalmasına ve Rabbın razı olmasına sebeptir."[132] Efendimiz bu hadis-i şeriflerinde kendisinin misvak kullanmayı tavsiye etmesinin sebeplerinden iki tanesini zikretmiştir.

---

[129] Buhârî, *Vudû* 73; Müslim, *Taharet* 45. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Taharet* 2.

[130] Buhârî, *Vudû* 73, *Teheccüd* 9; Müslim, *Taharet* 46, 47. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Taharet* 30; Nesâî, *Taharet* l, *Kıyâmü'l-leyl* 10, 11; İbn Mâce, *Taharet* 7.

[131] Müslim, *Müsâfirîn* 139. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Sehv* 67, *Kıyâmü'l-leyl* 2, 25, 43; İbn Mâce, *İkâmet* 123.

[132] Nesâî, *Taharet* 4; İbn Huzeyme, Sahih, 70. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Saum* 27; İbn Mâce, *Taharet* 7.

1) *Ağzın temiz kalması:* Ağzın temiz kalması çok önemlidir. Zira temizleme sayesinde ağız kokusu ve diş çürüklerini önlemiş oluruz. Özellikle ağız kokusu, sosyal hayatımızda da insanlar tarafından tahammül edilemeyen bir durumdur. Ayrıca diş çürümelerinin kalp rahatsızlıklarına da sebep olduğunu modern tıp haber vermektedir.

2) *Rabbin rızasını kazanma:* Bu vücut bizlere Rabbimizin armağanı, hediyesidir. Emanet olarak verilen vücudumuza sahip çıkmalıyız. Aksi takdirde emanete hıyanetten hesaba çekilebiliriz. Onun için vücudumuza iyi bakmalıyız.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabına misvak kullanmayı tavsiye ediyorlardı. Hatta insanları zora sokmuş olmamak için emretmediğini kendileri ifade etmektedirler. Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurdu: "Ümmetimi (veya insanları) zora sokmaktan endişe etmeseydim, onlara her namaz vaktinde misvakla dişlerini temizlemelerini emrederdim."[133]

Efendimizin ağız ve diş sağlığına ne kadar ehemmiyet verdiğini bu hadis-i şerif çok net ortaya koymaktadır. *Burada iki önemli mevzu vardır:*

1) *Günde 5 kez misvak kullanmak:* Günümüzde insanlar bir kez dahi fırçalamayı çok görürken, hatta onu dahi unuturken Efendimiz 5 kez yapılmasını söylüyor ki kendisi namaz içi rekât aralarında, namaz dışında, hatta gece uyandığında da dişlerini misvaklardı.

2) *Emir:* Tavsiye ederdim demiyor, emrederdim diyor. Emir olunca bu işin yapılması zorunlu olur, yapmayanlar da günaha girerlerdi. İnsanları zora sokma düşünülmediğinden Efendimiz bunu emretmemiştir. Ama emredip zorunlu hâle getirme aklına gelmiştir. İnsanoğlunun iradesi zayıftır. Kendi sıhhati ile alâkalı bile

133 Buhârî, *Cuma* 8, *Temenni* 9, *Savm* 27; Müslim, *Taharet* 42. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Taharet* 25; Tirmizî, *Taharet* 18; Nesâî, *Taharet* 6, *Mevâkît* 20; İbn Mâce, *Taharet* 7.

olsa bazı durumlardan çabuk sıkılır. Oysa her şeyin başı sağlıktır. Ve en önemli organlarımızdan birisi de ağız ve ağzımızın içindeki dişlerimizdir. Demek ki Allah Resûlü bu konuda emretmemiş olsa da kendisinin diş temizliği konusunda gösterdiği hassasiyeti örnek alıp, diş temizliğini asla ihmal etmemeliyiz.

20. Yemekten Sonra Dua Etmek

Muâz İbni Enes'ten (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Bir kimse yemek yedikten sonra: 'Bana bu yemeği yediren, sonucu etkileyecek bir güç ve kudretim olmaksızın onu bana nasip eden Allah'a hamd olsun.' derse, geçmiş günahları bağışlanır."[134] Hadis-i şerifin bize anlattığı bazı mânâlar vardır.

1) Yemek yeme insanın kendi elinde değildir. Zira insan yiyecek bulma konusunda serçe kuşu kadar kabiliyetli değildir. Ya da bazı durumlarda yemesi yasaklanmış olduğu için gözünün önündeki yiyeceği dahi yiyemez.

2) İnsanın fiilleri, sonucu etkilemez. İnsan o güce ve kudrete sahip değildir. İnsan yaşamak için yer. Fakat yediği zaman bile yaşayacağı garanti değildir. Onu yaşatan Allah'tır.

3) Kişi bunları tefekkür ederek Allah'a hamd ederse geçmiş günahları bağışlanır.

a) Allah'a Hamd Etmek

Ebû Ümâme'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz sofrasını kaldırdığı zaman şöyle derdi: "Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamd ederiz."[135]

---

134 Ebû Dâvûd, *Libâs* 1; Tirmizî, *Deavât* 56. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Et'ime* 16.

135 Buhârî, *Et'ime* 54. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 52; Tirmizî, *Deavât* 55; İbn Mâce, *Et'ime* 16.

Bu hadis-i şerifte dua etmenin metodu anlatılmaktadır. Efendimiz'in dua edişi, duada neler söylediği bizler için çok önemlidir. Yüce Rabbimiz'in kutlu elçisi hangi lafızlarla dua ediyorsa, bizler de o lafızları kullanıp, Yüce Allah'a bize verdiği nimetler için şükretmeliyiz, hamd etmeliyiz.

1) *Allah'a Hamd Edilmeli*: İnsanoğlu Cenâb-ı Allah tarafından Ahsen-i takvim üzere yaratılmış bir canlıdır. Dünyadaki her şey insan için yaratılmış, insana göre programlanmıştır. İnsanı et ve kemikten yaratan Cenâb-ı Allah insanın besinlerini de vücuduna uygun yaratmıştır. Bu besinlerin çeşidi dünyamızda çok olduğu gibi her çeşidin miktarı da oldukça fazladır. İnsan aradığı her çeşit yiyeceği bulabilmektedir. Besinlere bu kadar kolay ulaştığımız hâlde bize bu nimetleri veren Yüce Yaratıcıya ne kadar az hamd ediyoruz. İnsanlar arası ilişkilerimizde bize yapılan en küçük bir iyilik karşısında bize iyilik yapan insana bir teşekkür etme ihtiyacı hissediyoruz. Acaba bütün nimetleri bize bolca, çeşit çeşit, ayrıca bir ücret istemeden yollayan Rabbimiz'e yeterince şükredebiliyor muyuz? Hâlbuki Cenâb-ı Allah verilen bunca nimet karşısında bizden sadece bir teşekkür beklemektedir. Şu söz ne güzeldir: "Nimetlerin kulu çoktur ama nimeti verenin (mün'im-i hakîkî'nin) kulu pek azdır."

2) *Duygulu Bir Dua Yapılmalı*: Bu hadis-i şerifte duanın nasıl yapılacağından, o esnadaki duygulardan bahsedilmektedir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) diyor ki: "Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamd ederiz." Evet dua tertemiz olmalı, aynı zamanda istenilecek şeyler de saf, temiz olmalıdır. Helâl olan istenmeli, helâl yolla istenmeli, helâl olmayan aranmamalı, istenmemelidir. Ayrıca istenen şey Allah rızası için istenmeli, gösteriş yapmak için, nazire yapmak için istenmemeli, kullanılacak yer de aynı şekilde helâl olmalı, haram yer de kullanılmamalıdır.

3) *Eksilmeyip Artan*: Dua ederken dikkat edilecek bir başka husus da duayı devamlı yapmak ve her defasında kendini yenilemek, duayı arttırmak, duada ziyade yapmaktır. Devamlı yerinde sayan veya gerileyen insanlar zindeliklerini, heyecanlarını kaybederler. Herhangi bir meslek erbabı işinde başarılı olmak istiyorsa mutlaka kendisini yenilemeli, yaptığı bir işin daha iyisini, daha mükemmelini yapmaya çalışmalıdır. Efendimiz bir hadislerinde: "Az da olsa ibadeti devamlı yapınız" diyerek ibadet dahil her şeyde devamlı olmayı teşvik etmiştir. Eksilmeyip artan bir dua ederken zaten cümle içinde bu işin devamlı yapılması tavsiye edilmektedir. Bir iş artarak devam edecekse *a*) Bu iş devam edecek *b*) Devam ederken de azalma değil, artma olacak. İnsan her defasında daha fazla dua edecek.

4) *Huzurundan Geri Çevrilmeyip Kabul Edilen*: Dua da önemli olan hususlardan bir diğeri de "Huzurdan geri çevrilmeyip kabul edilen dua" olmasıdır. Dua ederken insanın Yüce Yaratıcısından ne isteyeceğini bilmesi lazımdır. Kabul edilebilecek şeyler istenmelidir. Herkes kendi seviyesine göre istemeli, kabul edilmeyecek cinsten olan veya Sünnetullaha ters olan şeyler istenmemelidir.

5) *Sayısız Hamd ile*: Dua ederken duayı geniş tutmalıyız. "Sana salât-u selâm olsun" değil "Sana milyonlarca kez salât-u selâm olsun." denmelidir. Duayı daraltmamalı, elimizden geldiğince geniş tutmalıyız.

b) Yemeği Hazırlayıp İkram Edenlere Teşekkür Etmek

Bir gün Ebu'l-Heysem (radıyallahu anh) evinde bir yemek hazırlatır Allah Resûlü ve ashabını yemeğe davet eder. Efendimiz yemekten kalkınca:

– Kardeşinizi mükâfatlandırın, buyurdu. Ashab-ı kiram efendilerimiz:

– Bunun mükâfatı nedir yâ Resûlallah, diye sordular. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Bir kimsenin evine girip yemeği yenildiği ve içeceği içildiğinde onun için dua edilir. İşte bu onun mükâfatıdır,[136] cevabını verdi.

21. Altın ve Gümüş Kaplarda Yemek Yememek

Allah Resûlü altın ve gümüş kaplarda yemek yememiş ve yenilmesini de yasaklamıştır. Huzeyfe'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: "Saf ipek elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaptan bir şey içmeyiniz. Bu tür tabaklardan yemek de yemeyiniz!"[137]

Müslümanların; mutfak eşyası hususunda da titiz olmaları zaruridir. Altın ve gümüş kaplarda yemek yemek câiz değildir. Allah Resûlü altın ve gümüş kapları (yemek ve içmek hususunda) kullanan bir kimse hakkında: "Muhakkak ki o midesine ancak cehennem ateşi gönderir" buyurmuştur.

22. Haram Yiyecek veya İçeceğin Bulunduğu Sofraya Oturmamak

Allah Resûlü iman etmiş insanların alkollü içecek ve haramlığı sabit olan yiyeceklerin bulunduğu sofraya oturmalarını yasaklamıştır. Câbir'den (radıyallahu anh) gelen rivayete göre Efendimiz "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse, üzerinde içki bulunan sofraya oturmasın."[138] demişlerdir. Kul Allah'a iman ediyorsa içki içmediği gibi bu konudaki tavrını da başka insanlara göstermelidir. Çünkü bu, imanın gereğidir. İçkinin zararlarını günümüz insanı da kabul etmektedir. Bağımlılık yapan, bilinç kaybına sebep olan bu zararlı içeceğin bulunduğu yemek sofrasına oturmamak, içki içmeyi âdet edinmiş insanlara önemli bir mesaj olduğu gibi, en azından o insanların o yemek süresince içki

---

136 Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 54.

137 Müslim, *Libâs*, 4.

138 Tirmizî, *Edeb*, 43.

içmesini de engellemiş olur. Bu konudaki hassasiyeti bilen kişiler, sofraya içki koymamayı âdet edinmeye başlamış olur. Bu davranış belki de o kimseleri, bu bağımlılıktan kurtarmaya vesile olur.

23. Hiçbir Nimeti Küçümsememek

Bir keresinde Allah Resûlü, Hz. Câbir'i evine yemek yemeğe davet eder. Sofra serilir ve üç parça ekmek getirilir. Efendimiz ekmeğin birini kendine diğerini de Câbir'e (radıyallahu anh) verir. Üçüncü parçayı da ikiye bölüp yarısını kendisi alır, yarısını da misafirine ikram eder. Daha sonra hanımlarından ekmekle birlikte yiyeceği bir katık ister. Onlar da:

– Evde sirkeden başka bir şey yok, derler. Efendimiz onu getirmelerini söyler. Sonra da:

– Sirke ne güzel katık, sirke ne güzel katık![139] diyerek yemeğini yemeye başlar.

Allah Resûlü'nün sirkeyi aşırı derecede sevdiğini veya her yemekte aradığını bilmiyoruz. Belki maddi imkânsızlıklardan dolayı o esnada evlerinde katık olarak sadece sirke vardı.

Yemek adabı ile ilgili buraya kadar anlatılanları özetleyelim. Netice itibariyle; yemeğe başlamadan önce ellerin yıkanmasına, yemeğe başlarken "Besmele" çekilmesine, yemeğin sağ elle yenilmesine, sofraya davet edilince icabet etmeye özen gösterilmelidir. Ayrıca yemek esnasında herkes kendi önünden yemeli, bir yere dayanarak yememelidir. Sofrada mütevazı bir şekilde oturmalı, yemekte kusur aramamalı, yemeği toplu hâlde oturup birlikte yemeli, kaba konan yemeği tüketmeli, yeme-içmede ölçülü olmalı ve aşırı derecede yememelidir. Yere düşen lokmayı temizleyip yeme konusunda dikkatli olmalı, sofradan da hep birlikte kalkmalı, yemekten sonra elleri yıkamalı, misvak veya diş fırçası kullanmalı,

---

139 Müslim, *Eşribe* 167-169, Ayrıca bkz Ebû Dâvûd, *Et'ime* 39; Tirmizî, *Et'ime* 35; İbn Mâce, *Et'ime* 33.

yemekten sonra Allah'a şükredip yemeği hazırlayanlara da teşekkür etmelidir. Altın ve gümüş kaplarda yemek yememeli, haram bir yiyecek veya içeceğin bulunduğu sofraya oturmamalı, hiçbir nimeti de küçümsememelidir.

B. Allah Resûlü'nün İçmesi ve Bu Konudaki Uygulama ve Tavsiyeleri

Hadis metinleri ve Tabakât kitapları incelendiğinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde yaklaşık 15 çeşit içeceğin mevcut olduğu görülmektedir. Ama hadis-i şeriflerde Peygamber Efendimizin içtiği meşrubat türleri arasında en fazla zikredilenleri; bal şerbeti, hurma şırası, kuru üzüm şırası ve süt'tür.

Enes İbn Malik (radıyallahu anh), Peygamber Efendimiz'den kendisine kalan bir su bardağını çok dikkatli muhafaza etmiş ve yeni nesillere göstererek: "Ben, Resûlullah Efendimiz'in bütün içeceklerini; bal şerbetini, hurma ve üzüm şırasını, suyu ve sütü, O'na hep bu bardakla içirirdim."[140] diyerek Allah Resûlü'nün en fazla içtiği içecekleri bu şekilde zikretmiştir. Enes İbn Malik'in annesinin de böyle bir bardağa sahip olduğunu zikrederek şöyle demektedir: (Annem) Ümmü Süleym'in (radıyallahu anhâ) ağaçtan oyularak yapılmış bir bardağı vardı. Ümmü Süleym der ki: Resûlullah'a her türlü meşrubatı, suyu, bal şerbetini, süt ve şerbeti onunla verirdim."[141]

Hz. Âişe validemiz de Efendimiz'in içecekleri hakkında: "Biz, Resûlullah Efendimiz için bir kapta şıra çıkarırdık. Şöyle ki bir avuç hurma veya bir avuç kuru üzüm alıp kaba koyar, sonra da üzerine bir miktar su dökerdik. Sabahleyin ıslattığımızın şırasını akşam içerler, akşamleyin ıslattığımızı da gündüz içerlerdi."[142] demektedir.

---

140 Müslim, *Eşribe*, 9; Tirmizî, *Şemâil*, s. 163.

141 Nesâî, *Eşribe*, 58.

142 Ebû Dâvûd, *Eşribe*, 10; İbn Mâce, *Eşribe*, 12.

1. Genel Olarak Hoşlandığı İçecekler

a) Süt

Allah Resûlü'nün sevdiği ve içtiği içeceklerden birisi süt'tür. Nitekim bahsi daha önce geçtiği gibi Allah Resûlü'ne Mi'rac gecesi ikram edilen iki içecekten Allah Resûlü sütü tercih etmişlerdir. Sıcak havalarda şayet temin edilmesi mümkünse süte soğuk su ilave eder ve bu şekilde içerlerdi.[143]

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) sütü severlerdi. Hatta bir keresinde içecekler arasında sadece sütün hem besleyici ve harareti kesici olduğunu ifade etmişlerdir. Abdullah İbni Abbas'tan (radıyallahu anhumâ) rivayet olunduğuna göre Allah Resûlü'ne keler ikram edilir. Sevmediği için yiyemez. Bunun üzerine kendisine süt takdim edilir. Bunun üzerine Allah Resûlü sütü içer ve:

"Biriniz bir yemek yediği zaman; "Ey Allahım! Bu yemeği bize bereketli kıl ve bize ondan daha hayırlısını yedir" diye dua etsin. Kendisine süt içirildiği zaman da: "Ey Allah'ım! Bunu bize bereketli kıl ve bize bundan daha fazlasını ver" diye dua etsin. Çünkü sütten başka (tek başına hem açlığı hem de susuzluğu gidermeğe) yeter bir yiyecek ve içecek yoktur"[144] buyurmuşlardır.

b) Su

Suların Kaliteli Olmasını İstemesi

Allah Resûlü içtikleri suların kalitesine de dikkat ederlerdi. Hadis-i şeriflere baktığımızda mecbur kalmadıkça her suyu içmediklerini, Medine dışından tatlı su getirttiklerini görmekteyiz. Bu mevzuyla alâkalı olarak Hz. Âişe validemiz: "Resûlullah

143 İbn Mâce, *Eşribe*, 25.
144 Ebû Dâvûd, *Eşribe*, 21.

Efendimiz için, Medine'ye iki günlük mesafedeki Büyutu's-Sukya denilen pınardan tatlı su getirilirdi."[145] Bu tatlı su pınarı gibi Medine yakınlarında yedi adet daha pınar olduğu genç sahabilerin sırayla buralara gidip su getirdikleri rivayetler arasında mevcuttur.[146]

Bekletilmiş, Dinlendirilmiş Sulardan İçmesi

Allah Resûlü'nün içtiği sular konusunda dikkat ettiği bir başka husus ise suyun dinlenmiş olmasıdır. Bu konu hakkında şu rivayet dikkat çekicidir. Câbir İbn Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor:

Ensar'dan bir adam (Ebu'l-Heysem) bostanını suluyordu. Allah Resûlü, Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) ile beraber bu şahsın bostanına girdi. Allah Resûlü bostan sahibine:

– Eğer senin yanında su testisinde gecelemiş (soğumuş) su varsa bize içir, yoksa biz şu sudan ağzımızla içeriz, buyurdu. Bostan sahibi:

– Yanımda eski bir tulumda gecelemiş su var, diyerek çardağa doğru yürüdü. Biz de onunla beraber gittik. Bostan sahibi eski bir tulumda gecelemiş bir miktar suyu bir bardağa koydu ve üzerine Resûlullah için bir koyunun sütünden sağdı. Resûlullah da bunu içti. Sonra bostan sahibi aynı şeyi O'nun beraberinde bulunan dostu (Ebû Bekir) için de yaptı."[147]

Soğuk içecekleri sevdiği ile alâkalı olarak Hz. Âişe validemiz: "Peygamber Efendimiz'in en çok sevdiği içecek, soğuk, tatlı şerbetlerdi."[148] ifadesini kullanmaktadır.

Yemek yemede olduğu gibi su ve benzeri içecekleri içmenin de bir âdâbı vardır. Bu adapları şu şekilde sıralayabiliriz.

---

145 Ebû Dâvûd, *Eşribe*, 22.
146 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/ 503-506.
147 İbn Mâce, *Eşribe*, 25.
148 Tirmizî, *Şemâil*, s. 169.

2. Bir Şey İçerken Dikkat Edilmesini İstediği Hususlar ve Uygulamalar

a) İçmeden Önce Besmele Çekmek

Su ve diğer meşrubatları içmeden önce besmele çekilmeli ve sonunda da Allah'a hamd edilmelidir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) suyu ve diğer meşrubatı üç nefeste içer ve bu hususta: "Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki veya üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da "Elhamdülillah" deyin."[149] buyurmuşlardır.

b) Sağ Elle İçmek

Abdullah İbn Ömer'den (radıyallahu anhumâ) gelen bir rivayette Allah Resûlü "Biriniz yemek yediği zaman sağ eliyle yesin; su içtiği zaman da sağ eliyle içsin! Çünkü şeytan sol eliyle yer; sol eliyle içer."[150] buyurmuşlardır.

c) Dağıtanın (Sâkînin) En Son İçmesi

İnsanlara su ve benzeri türden içecek dağıtanın bu içecekten en son içmesi gerektiğini Efendimiz'in sözlerinden öğreniyoruz. Ebû Katâde'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra içer."[151]

Bir sefer dönüşünde Müslümanlar iyice yorulmuşlar ve yanlarında bulundurdukları içme suyu da bitmişti. Bunun üzerine Efendimiz matarasını istemişti. Matarasının içinde az miktarda su bulunuyordu. Bunun üzerine Ebû Katade Haris İbni Malik (radıyallahu anh) bir bardak getirir. Efendimiz matarasından o bardağa su boşaltır. Orada

---

149 Tirmizî, *Eşribe*, 13.

150 Müslim, *Eşribe*, 105.

151 Tirmizî, *Eşribe* 20. Ayrıca bkz.: Müslim, *Mesâcid* 311; Ebû Dâvûd, *Eşribe* 19; İbn Mâce, *Eşribe* 26.

bulunan bütün sahabîler suya kanacak kadar içerler. Artık su içecek kimse kalmamıştır. Efendimiz bir daha bardağı doldurur ve Ebû Katade'ye (radıyallahu anh) içmesini söyler. Ebû Katade Efendimiz'den önce içmek istememektedir ve: "Sen içmedikten sonra ben içemem yâ Resûlallah!" der. Efendimiz de işte burada, hadiste geçen: "Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra içer" sözünü söyler.

d) İçilecek Şeylere Üflememek

Su veya herhangi bir meşrubatı içerken, içinde bulunduğu kaba üflenilmesi uygun değildir. Ebû Saîd el-Hudrî'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber içilecek şeylere üflemeyi yasaklamıştı. Bunun üzerine bir adam:

– Kaba çer-çöp düştüğünü görürsem ne yapayım, deyince:

– Kaba düşen şeyi dök, buyurdu. Bu defa adam:

– Bir nefeste içince suya kanmıyorum, dedi. Peygamber Efendimiz de:

– O takdirde su kabını ağzından çek, buyurdu.[152]

Efendimiz kabın içine üflemeyi ve solumayı yasaklamıştır. Kabın içine üfleme genelde sıcak olan bir sıvının ağzımızı yakmasını önlemek içindir. Efendimiz bunu yasaklayınca bir şahıs şöyle der: "Şayet kabın içerisine çer-çöp gibi bir şeyler düşerse ne yapmak lazım?" Efendimiz de çer-çöpün bulunduğu bölümün dökülmesini emreder. Günümüzde bu tür şeyler kaşıkla veya farklı cisimlerle çıkarılabilir. İçeriye üflemekle sıcaklığı giderme veya çöpün gitmesini sağlayıp diğer taraftan içmeye çalışmak problemi çözmeye yetmez. O kısmın dökülmesi lazım. Zaten üflemeyi yasaklamanın altında yatan da odur. Sağlık açısından mahzuru önleme… Hasta olan insan kaba üfleyince mikroplar kabın içine yerleşir. Aynı kaptan içen diğer kişiler de bu mikrobu alıp hastalanabilirler. Burada hıfzıssıhhanın da önemle vurgulandığı görülmektedir.

---

[152] Tirmizî, *Eşribe* 15.

Kabın içine üflememenin en güzel yolu da -bir sonraki maddede anlatılacağı üzere- suyu soluklanarak üç nefeste içmeye çalışmaktır. Soluklanarak içildiğinde kap içine soluma ihtiyacı kalmayacak, çünkü o nefes yetecektir. Bir nefeste bitirilemeyecek kadar çok olan sıvıyı bir defada bitirmek isteyen insan hâliyle sıvıyı içmeye devam ederken nefes alacaktır. Ağzını kaptan çekmediği için de kabın içine nefesini bırakacaktır. Bunu önlemenin en güzel yolu üç defa nefes alıp sıvıyı içmektir.

Aynı şahıs bir nefeste içince suya kanmadığını, doymadığını söyleyince Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) o şahsa ağzını kaptan çekmesini tavsiye eder. Yani bir defada değil, nefes alıp birkaç nefeste içmesini söyler.

Efendimiz bir nefeste içen şahsa sadece tavsiyede bulunması bu hareketini yasaklamaması, bir nefeste içmenin dinen yasak olmadığını göstermektedir. Bir kerede içmek yasak değil ama bundan daha güzeli ve sünnet olanı üç nefeste içmektir. Bir nefeste suyu içeceklerin dikkat etmesi gereken en önemli şey kabın içine üflememeleridir. Ayrıca spor yapan, koşan, futbol oynayan insanların o yorgun ve terli hâlleriyle bir defa da içmeleri de sıhhat açısından çok tehlikelidir.

e) Üç Nefeste ve Dinlenerek İçmek

Efendimizin bizatihi kendisinin yaptığı ve bizlere de tavsiye ettiği önemli mevzulardan birisi de su ve benzeri sıvı maddelerin nasıl içileceği hakkındadır.

Enes'in (radıyallahu anh) rivayet ettiğine göre, Resûlullah, suyu ve diğer meşrubatı üç nefeste içerdi.[153] Bir başka rivayet Abdullah İbni Abbas'dan (radıyallahu anhumâ) gelmektedir. Diyor ki: Resûlullah şöyle buyurdu: "Suyu, develerin içtiği gibi (dinlenmeden) bir

---

153 Buhârî, *Eşribe* 26; Müslim, *Eşribe* 123. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Eşribe* 19; Tirmizî, *Eşribe*, 13; İbn Mâce, *Eşribe* 18.

solukta içmeyiniz. İki veya üç nefeste (dinlenerek) içiniz. (Su içmeye) Bismillah diyerek başlayınız, su içmeyi bitirdiğinizde ise Elhamdülillah deyiniz."[154]

Allah Resûlü suyu, dinlene dinlene, yudum yudum içerdi. Bu dinleniş çoğu zaman üç soluk, bazen de iki nefes alma şeklinde olurdu. Aradaki bu farklılık, içilen suyun azlığı, çokluğu ile alâkalı idi. Enes İbni Malik'in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Resûlü "Dinlene dinlene su içmek; hem hazmı kolaylaştırır, hem susuzluğu çabuk keser hem de daha sıhhatlidir."[155] buyurarak bu tarz su içmenin insan sağlığı bakımından önemine de işaret etmişlerdir.

Efendimiz suyu üç nefeste içmenin faydalarını şöyle ifade etmektedir:

1) Hazmı kolaylaştırır.

2) Suyu üç nefeste içen kimse suya iyice kanar, böylece susuzluğunu giderir.

3) Suyu üç nefeste içmek sağlığa daha uygun, mideye daha faydalıdır. Eski dönemlerde insanların evinde fazla içecek kabı bulunmazdı. Dolayısıyla bu kaplar ortak olarak kullanılırdı. Ayrıca bunlardan sadece su içilmezdi. Su, süt, meyve suları içilirdi. Bazen kalabalık bir grup olur, bardak ortada dolaştırılırdı. (Nitekim Türkiye'nin birçok şehrinde, köy ve kasabasında toplu törenlerde davetlerde bu uygulama hâlen devam eder. Dağıtılan şerbet, su, zemzem suyu böyle ikram edilir. İçecekler içine boşaltılıp bir şahıs içtikten sonra diğer şahsa verilirdi. Durum böyle olunca bazen aynı bardaktan 30-40 veya topluluğun durumuna göre daha fazla insan bir şeyler içerdi. Bazen de az bulunan bir sıvı bir kaba konulur aynı sıvıyı herkes birer yudum içer. Bazen bir iki yudum içme durumu olurdu. Böyle

---

154 Tirmizî, *Eşribe*, 13.

155 Ebû Dâvûd, *Eşribe*, 19; Tirmizî, *Eşribe*, 13.

durumlarda insanlar nefeslerini kabın içine boşaltırlarsa sıhhat açısından da iyi olmaz. O topluluk içinde hasta olan insanlar olabilir. Yapılan böyle bir hareket diğer insanların da hastalığı kapmalarına sebep olabilir. Bu sebeple bu tür hareketler yasaklanmıştır.

f) Kabın İçine Solumamak

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) sıvı maddelerin içildiği kaplara solumayı yasaklamıştır. Ebû Katade (radıyallahu anh) bir rivayetinde; "Peygamber kabın içine solumayı yasakladı."[156] diyerek bu yasağı dile getirmiştir.

İnsan çok susamış ve büyük bir kabın içindekileri de bir defada içmek istiyorsa ne yapması gerekir? Hepsini bir defada bitiremeyeceğinden mecburen kaptan su içerken içeriye soluyacaktır. Yani nefes alıp verecektir ve nefesi kabın içine gidecektir. Efendimiz insanların bu şekilde sıvı tüketmelerini yasaklamıştır. Bunu önlemenin en güzel yolu sıvı bir maddeyi üç nefeste içmektir. Biraz içilir ardından ağız kaptan çekilir ve bu arada nefes verilir ve tekrar alınır. Ardından bir daha içilir. Arada mola verildiği için insanın nefesi çok rahat yetecek, içeriye üflenmeyecektir.

g) İkramda Büyükten Başlayıp Büyüğün Sağından Devam Etmek

Bir mecliste su, süt, limonata, şerbet gibi meşrubat dağıtılıyorsa ikram edene göre sağ taraftan başlanılmalıdır. Efendimiz kendisine ikram edilen meşrubatı içtikten sonra elindeki kase veya kabı sağ tarafında oturan şahsa verir ve sıra bu şekilde devam ederdi.

Enes İbni Malik'ten (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah'a içine su katılmış süt getirildi. O sırada Peygamber Efendimiz'in sağında bir bedevi, solunda da Hz. Ebû Bekir

---

[156] Buhârî, *Vudû'* 19; Müslim, *Taharet* 65, *Eşribe* 121. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Eşribe* 20; Tirmizî, *Eşribe* 15, 16; Nesâî, *Taharet* 42.

(radıyallahu anh) oturuyordu. Sütten içtikten sonra onu bedeviye verdi ve: "Herkes sağındakine versin!" buyurdu.[157]

Bu hadis-i şerifin bir başka rivayetinde o mecliste Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) de olduğu bilinmektedir. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Efendimiz'in tam karşısında oturmaktadır. Efendimiz kendisine ikram edilen sütü içmeye başlar. Tam süt kabını ağzından çekecektir ki Hz. Ömer, Efendimiz'e hitaben: "Sütü sol tarafınızdaki Ebû Bekir'e verseniz" der. Efendimiz'in sağında bir bedevi, solunda ise Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) vardır. Hz. Ömer şunu düşünmektedir: Şayet Efendimiz sütü bedeviye verirse Hz. Ebû Bekir bu duruma darılabilir.

Efendimiz İslâm'a uygun söz ve teklifleri kabul eder, ama usul ve kaide dışı teklifleri reddederdi. İçeceklerle alâkalı İslâmî bir kaide vardır. Bir kimse bir şey içtikten sonra onu sağındakine verecektir. Bu kaideyi koyan, tavsiye eden bizatihi Efendimiz'dir. Dolayısıyla Allah Resûlü Ömer'in (radıyallahu anh) bu teklifine itibar etmez. Ardından da "el-Eymene fe'l-eymene: Önce sağdakine sonra onun sağındakine" buyururlar. Efendimiz konulan kaide ve kuralların bozulmasını sevmediği için bu tür tekliflere itibar etmezdi.

Sehl İbni Sa'd'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah'a içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu. Resûl-i Ekrem çocuğa dönerek:

– Bunu yaşlılara verebilir miyim, diye sordu. Çocuk:

– Hayır, vallahi olmaz, Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi. Resûlullah de kabı çocuğun eline verdi.[158]

Efendimiz sağdan başlamanın ehemmiyetiyle alâkalı pek çok kez tavsiyede bulunmuştur. Bu hadis-i şerifte Efendimiz'e içecek

---

157 Buhârî, *Eşribe* 14, 18; Müslim, *Eşribe* 124. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Eşribe* 19; Tirmizî, *Eşribe* 19; İbn Mâce, *Eşribe* 22.

158 Buhârî, *Şirb ve'l-müsâkât* l, 10, *Mezâlim* 12, *Hibe* 22, 23; *Eşribe*, 19; Müslim, *Eşribe*

bir şey getirirler. Suyu içer. Sağında küçük bir çocuk vardır. Bu yabancı birisi değil amcası Abbas'ın oğlu Abdullah'tır (radıyallahu anhumâ). Abdullah İbni Abbas, hâdisenin cereyan ettiği vakit on yaşlarındadır. Efendimiz'in solunda ise yaşlı insanlar bulunmaktadır. Efendimiz Abdullah İbni Abbas'a dönerek: "Bunu yaşlılara verebilir miyim?" diye sorar. Abdullah İbni Abbas da "Senin sevabından kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam" der.

Efendimiz'in öğrettiği kurala göre, sağdaki insana bardak verilecektir. Efendimiz sağında bulunan Abdullah'a (radıyallahu anh) hiç sormadan solundaki yaşlı insanlara bardağı uzatabilirdi. Ama bir çocuk dahi olsa hiçbir insanı rencide etmediği, kalbini kırmadığı için Hz. Abdullah'a teklifte bulunuyor: "Sıra sende ama istersen sıranı şu büyüklere verebilirsin." Böylelikle bir çocuğu rencide etmiyor, insana verilen değeri de göstermiş oluyordu. Ayrıca sırası gelene böyle bir teklifte bulunduğu için kaideyi de bozmamış oluyordu. Şayet Abdullah (radıyallahu anh) "Buyurun, yaşlılara verin." deseydi kural yine bozulmamış olacaktı. Sadece sırası gelen bir şahsın kibarlığı olacaktı. Efendimiz bunu herkesin gözü önünde yaptığı için orada bulunan herkese 1) Çocuk da olsa insana değer verme 2) Büyük de olsa, büyükler için dahi kuralların bozulamayacağı kaidesini öğretmiştir.

Hz. Abdullah ibni Abbas'ın Efendimiz'in teklifini reddetmesi itaatsizlik olarak değerlendirilmemelidir. Bizatihi bu hareketiyle O, Efendimiz'in içtiği bardaktan içme, mübarek dudağının temas ettiği yere kendi dudaklarını değdirme ve bu vesileyle sevap kazanma arzusu içindedir.

h) Altın ve Gümüş Kaplardan Su İçmemek

Altın ve gümüş kaplardan su içmekten sakınılmalıdır. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bu tür kaplardan su içilmesini hoş karşılamamıştır. Huzeyfe (radıyallahu anh) diyor ki: Allah Resûlü bize

hâlis ipek ve atlas kumaştan elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplarla su içmeyi yasakladı ve şöyle buyurdu: "Bunlar dünyada kâfirlerin, ahirette de sizin olacaktır"[159] Ümmü Seleme'den (radıyallahu anhâ) gelen bir başka rivayette de Alah Resûlü "Gümüş ve altın kaplarla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur"[160] buyurmuşlardır.

ı) Ağzı Kırık Kaplardan ve Kırbalardan Su İçmemek

Allah Resûlü (aleyhissalâtu vesselam) ağzı kırık kaplardan ve bardağa dökmeksizin su kabının ağzından su içmeyi yasaklamışlardır.[161] Hadis âlimleri buradaki yasaklamanın haram değil, tenzihen mekruh olduğunu söylemektedirler. Sebebi ise testi, ibrik gibi kapların içinde zehirli veya zararlı maddelerin yutulmasıdır. Tamamiyle parçalanmamış bardak, porselen gibi kapların kırık kısımlarında yıkama ile giderilemeyen mikropların ürediği, modern tıbbın verdiği bilgiler arasındadır. Ayrıca bir bardağın ağız kısmında küçük bir kırılma olduğunu varsayalım. Bu bardakta su, çay, kahve gibi sıcak-soğuk meşrubatları içerken aniden kırılma tehlikesi ile karşılaşmak mümkündür, hatta bir takım yaralanmalar bile söz konusu olabilir. Bu gibi durumları da göz önünde bulundurursak kırık kapları kullanmamanın daha uygun olduğu görülür.

j) Ayakta Su İçmemek

Su ve meşrubat türü şeyler ayakta içilmemeli, elden geldiğince oturarak içilmelidir.

Enes İbni Malik'in (radıyallahu anh) rivayetine göre Allah Resûlü bir kimsenin ayakta su içmesini yasaklamıştır. Hâdiseyi Enes İbni Malik'ten bizlere aktaran Katâde (radıyallahu anh) şöyle demektedir:

– Biz Enes'e, ya ayakta yemek nasıldır, diye sorduk. Enes:

---

159 Buhârî, *Eşribe*, 28.

160 Müslim, *Libâs*, 1-2.

161 Buhârî, *Eşribe*, 22,23; Müslim, *Eşribe*, 110, 111.

– Ayakta yemek daha beter (veya kötüdür), dedi.[162]

Bir başka rivayette Ebû Hureyre (radıyallahu anh) şöyle demektedir. Resûlullah şöyle buyurdu: "Hiçbiriniz ayakta su içmesin. Unutarak içen de kussun!"[163] Ayakta su içmek sağlık açısından da sakıncalıdır. Bu sebeple günümüz doktorları da oturarak su içmeyi tavsiye etmektedirler. Nitekim bir makalede: "Eğer insan sıvı gıdayı oturarak içerse bunlar önce midede birikir, asitle karışarak mikropları ölür ve sonra 12 parmak barsağına geçer. Bu durumda oturarak su içme usulüne uymakla insan kolera da dâhil, birçok insan hastalıklarından korunmuş olur. Rastgele yerde meşrubatı alıp ayakta içenler bu tehlikeye daha fazla maruz kalırlar."[164] denilerek oturarak su içmek tavsiye edilmiştir.

3. Allah Resûlü'nün Su İçme Tarzları

Su, herhangi bir mani yoksa oturarak içilir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de bu konuda ashabını: "Hiç biriniz ayakta su içmesin. Eğer unutarak ayakta su içen olursa, onu geri çıkarsın"[165] sözleriyle uyarmışlardır.

Hadis kitaplarında, Allah Resûlü'nün oturarak su içtiğine dair az sayıda rivayet olmasına karşılık ayakta su içtiğine dair daha fazla haberler bulunmaktadır. Fakat, hadis metinlerine bakıp "Ayakta su içmek sünnettir" şeklinde bir mantık yürütmek hatalı olacaktır. Çünkü bu konudaki rivayetlerin hepsi Allah Resûlü'nün "istisnâî" davranışlarını tespit etmektedir. İstisnâî davranışlardan da genel bir hüküm çıkarılamaz. Allah Resûlü devamlı olarak oturarak su içtiğinden "Allah Resûlü oturarak su içerdi" şeklinde rivayetler çok azdır. Çünkü gün içinde birçok kez bu işlem

---

162 Müslim, *Eşribe* 113. Ayrıca bkz.: Tirmizî *Eşribe* 11.

163 Müslim, *Eşribe* 116.

164 Hamid İspirlioğlu *Sızıntı 1. sayı*, s.16, Şubat 1979.

165 Müslim; *Eşribe*, 116.

gerçekleşmektedir. Ama Allah Resûlü'nü ilk kez görenler, devamlı yaptığı bu gibi fiilleri dahi zikretmişlerdir. Devamlı olarak Efendimiz'in yanında olan ashab ise genelde kendisinden farklı bir tavır sergilendiğinde bu davranışları nakletmişlerdir. Bu sebeple ayakta içtiği rivayetler daha fazla gözükmektedir. Netice itibariyle şöyle denilebilir: Allah Resûlü devamlı olarak oturarak su içerlerdi. Ama bazen mazeret sebebiyle ayakta su içtikleri de olmuştur. Unutulmamalıdır ki bu tarz su içmesi istisnâîdir, su içmedeki genel bir tutumu değildir. Şimdi de Allah Resûlü'nün hangi durumlarda ayakta su içtiğine bir göz atmaya çalışalım.

a) Allah Resûlü Hangi Durumlarda Ayakta Su İçmiştir?

Allah Resûlü oturarak su içmeye engel bir durum olduğunda ayakta da su içmişlerdir. Rivayetler değerlendirildiğinde şu yerlerde ayakta su içtiği görülmüştür.

1) Abdest Aldığı Suyun Artığından İçmesi

Abdest genelde çömelerek veya ayakta alınır. Ancak tabure vb. malzemeler olduğunda oturulur. Efendimiz döneminde genelde ibrik, testi gibi kap-kacaklar kullanılırdı. Birisinin testiden su dökmesiyle oturarak da abdest alınabilir. Ancak Allah Resûlü abdest almada yardım istemediğinden mecburen ayakta abdest alırdı. Bu konuda bizzat Allah Resûlü "Abdest alırken, bir başkasının bana yardım etmesinden hoşlanmam"[166] ifadelerini kullanmışlardır. İşte abdest esnasında ayakta bulunduklarından ötürü suyu da ayakta yudumlamışlardır.

2) Duvarda Asılı Bulunan Bir Su Kabından İçmesi

Allah Resûlü'nün duvara asılı su kaplarından ayakta iken su içtiğine dair iki rivayet vardır. Maddi durumlarının iyi olmadığı

166 Münâvî, *Kunûzu'l-hakâik*, 2/151.

bilinen iki ailede gerçekleşen su içme hâdisesinde, ihtimal o esnada su içmek için başka bir kap bulunmadığından Efendimiz suyu ayakta içmişlerdir.

Enes ibni Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Peygamber Efendimiz, (annem) Ümmü Süleym'in (radıyallahu anhâ) ziyaretine gitmişti. O sırada, evin duvarına asılmış bir su tulumu bulunuyordu. Efendimiz, ayakta iken tulumun ağzından su içtiler. Annem Ümmü Süleym de teberrüken saklamak üzere, kalkıp bu tulumun ağzını kesti."[167]

Konuyla alâkalı bir diğer rivayet Kebşe'den (radıyallahu anhâ) gelmektedir: "Bir gün Allah Resûlü beni, evimde ziyaret etmişti. Ayakta oldukları hâlde, duvarda asılı bulunan su tulumunun ağzından su içtiler. Allah Resûlü suyu içip de yerlerine oturunca, kalktım ve mübarek ağızlarının tuluma değdiği kısmı kesip hatıra olatak sakladım."[168] Kebşe ensar kadınlarından biridir. Meşhur şair Hassan b. Sabit'in (radıyallahu anh) kızkardeşi olup Allah Resûlü'nün zaman zaman evinde ziyaret ettiği hanımlardandır.[169]

3) Zemzem Suyundan İçmesi

Zemzem suyu, Kâbe-i Muazzama'nın yakınındaki zemzem kuyusundan çıkar. Şu an üstü kapalı bulunan zemzem kuyuları o dönemde açıkta bulunuyordu. Çevresi devamlı kalabalık olup oturmaya elverişli olmadığından Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de burada zemzem suyunu ayakta iken içmişlerdir. Bu konuda Abdullah ibni Abbas (radıyallahu anhumâ) şöyle demektedir: "Peygamber'e zemzem verdim. Onu ayakta içti."[170]

---

167 Tirmizî, *Eşribe*, 18, İbn Mâce, *Eşribe*, 20; Dârimî, *Eşribe*, 19.

168 Tirmizî, *Şemâil*, s. 175. Ayrıca bkz. Dârimî, *Eşribe*, 23.

169 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 5/536; İbn Hacer, *İsabe*, 4/394.

170 Buhârî, *Hac* 76, *Eşribe* 76; Müslim, *Eşribe* 117-119. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Menâsik* 166; İbn Mâce, *Eşribe* 21.

b) Yolculuklarda Rastlanılan Su Kaynaklarından Su İçerken Dikkat Ettiği Hususlar

Allah Resûlü ashabını sadece ev içinde veya evin bahçesinde su muhafaza ettikleri yerlerde değil, çölde, dağ başında, ovada, yaylada dahi suyu nasıl kullanmaları gerektiğini öğretmişlerdir. Ayrıca derelerden, kuyulardan, sarnıçlardan, su birikitilerinden nasıl içileceği konusunda da sahabîlere talimatlar vermişlerdir.

Abdullah İbni Ömer (radıyallahu anhumâ) rivayet ediyor: "Peygamber Efendimiz'le beraber yolculuk yaptığımız bir zaman, bir su havuzuna rastladık. Hemen eğilerek ağzımızla su içmeye başladık. Bunun üzerine Resûlullah bizleri: "Öyle eğilip ağzınızla içmeyiniz. Ellerinizi güzelce yıkayıp avuçlarınızla içiniz. Çünkü elden daha güzel bir kap yoktur."[171] sözleriyle ikaz etti. Abdullah İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) bir başka rivayette şöyle demektedir: "Peygamber Efendimiz, yüzükoyun yatarak yerden ağzımızla su içmemizi men etti."[172]

Suyu, tek avuçla alıp içmeyi de yasaklamıştı. Bu konuda yine Abdullah İbni Ömer şöyle demektedir: "Hiç biriniz, köpeğin suyu dilinin ucu ile yalayarak içtiği gibi dudakları ile içmesin. Allah'ın gazabına uğrayan kavmin içtiği gibi, tek elin avucu ile de içmesin. Geceleyin de kabı hareket ettirip kontrol etmedikçe, ağzı açık bir kaptan su içmesin..."[173] Özellikle sıcak iklimin hakim olduğu memleketlerde yaşayan insanlar yolculuklarında bolca suya ihtiyaç duyarlar. Yol boyunca rastladıkları kuyu, havuz vb. yerlerden istifade ederler. Yılan, akrep vb. zehirli hayvanlar sıcak zamanlarda serin yerleri tercih ederler. Bu sebeple Allah Resûlü su ihtiyacını gidermek isteyen şahısların ağızlarını suya dayayarak değil, suyu avuçlayarak içmelerini tavsiye etmektedir. Böyle

---

171 İbn Mâce, *Eşribe*, 25.
172 İbn Mâce, *Eşribe*, 25.
173 İbn Mâce, *Eşribe*, 25.

yaptıkları takdirde içmiş oldukları suyu görme imkânları olacaktır. Aksi takdirde bir hayvan tarafından ısırılma veya sokulma tehlikesi ile karşılaşılabilirler.

Allah Resûlü kuyu, havuz gibi açık mekânlarda ağzı dayayıp içmeyi yasakladığı gibi, *görünmeyen kapların içini kontrol etmeden içilmesini de yasaklamıştır.* Çünkü su testisi vb. gibi kaplar bu tür tehlikelere daima açıktır. Bu yüzden Efendimiz, içi görünmeyen su kaplarından, testiyi dikmek suretiyle su içmeye karşı da ashabını ikaz etmiştir. Abdullah İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) bu konuda başından tehlikeli bir hâdise geçen birisinin durumunu şöyle anlatmaktadır: "Allah Resûlü su tulumlarının ağızlarını dışarıya kıvırıp onun ağzından bir şey içmeyi veya testiyi başımıza dikip su içmekten bizi men etmişti. Resûlullah'ın bunu yasaklamasından sonra adamın biri geceleyin kalkıp bir tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından su içer. Bir de ne görsün! Tulumun içinden birden bire bir yılan çıkar."[174]

İçmek ile ilgili bahsin neticesi olarak denebilir ki; içecekler "Besmele" çekilerek içilmeli, sağ elle tutularak içilmeli, insanlara içecek dağıtan kişi de en son içmelidir. İçilecek şeylere üflememeli, ayakta su içilmemeli, üç nefeste içilmeli, kabın içine soluk alıp vermemeli, ikram yapılırken ikram edene göre sağdan başlanmalı, altın ve gümüş kaplardan su içilmemeli, ağzı kırık kaplardan ve kırbalardan su içmemeye özen gösterilmelidir.

---

[174] İbn Mâce, *Eşribe*, 19.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA GÜLME

Gülmek; "Hoşlanılan veya tuhaf bulunan hâller karşısında ekseriya sesli olarak hissini belirtmek, sevinç veya hayretini açığa vurmak; ses çıkarmadan hafifçe gülümsemek, tebessüm etmek."[175] mânâlarına gelmektedir. Gülmenin üç şekli vardır. *Tebessüm*, *gülme* ve *kahkaha.*

Tebessüm; sevinç sebebiyle yüzün yayılıp *sessiz* olarak dişlerin meydana çıkmasına kadar ağzın açılmasıdır. Eğer sesli olup uzaktaki kimse işitecek olursa *kahkaha*, eğer yalnız yakındaki işitecek kadar sesli olursa bu da "dahik", yani *gülmedir.* Bu sebeple ağzın ön tarafındaki dişlere "davâhık", yani gülen dişler ismi verilir.[176]

Kur'ân-ı Kerim'de kimlerin, nelere ve hangi sebeplerden güldüğünü gösteren âyetler vardır. Onlardan bir kaçı:

a) Sıradışı bir hâdise karşısında gülmenin tabii olduğu: "Derken Karınca vadisine geldiklerinde, onları gören bir karınca: "Ey

---

175 İbni Manzur, *Lisânu'l-Arab*, 10/459; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2/1110; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 435.

176 Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, 13/603; Râgıb, *Müfredât*, 381; M. Sofuoğlu, *Buhârî Tercümesi*, 13/6061.

karıncalar, haydin yuvalarınıza girin. Süleyman ve orduları, sizi farketmeyerek ezip çiğnemesinler!" diye seslendi. Onun sesini işiten Süleyman tebessüm ederek: "Yâ Rabbî!" dedi, "beni nefsime öyle hâkim kıl ki gerek bana, gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim, Seni razı edecek güzel ve makbul işler yapabileyim. Bir de lütfedip beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!" (Neml Sûresi, 27/18-19) âyetiyle;

b) Güldürenin de ağlatanın da Cenâb-ı Allah olduğu: "*.. O'dur güldüren ve ağlatan..*" (Necm Sûresi, 53/ 43) ifadesiyle;

c) Gülmenin alaya alma ve aşağılama ifadesi olduğu: "*Kullarımdan, bir kısmı "inandık yâ Rabbî! Affet günahlarımızı, merhamet et bize, çünkü Sen merhamet edenlerin en iyisi, en hayırlısısın!" dediklerinde, onları alaya alan sizler değil miydiniz! Sonunda sizin bu davranışlarınız Beni gönlünüzden geçirmeyi, Beni yâdetmeyi size unutturdu da onlarla eğlenip gülüp durdunuz.*" (Mu'minun Sûresi, 23/ 109-110) ve "O, delillerimizle onlara gidince onlar alay edip gülmeye koyuldular." (Zuhruf Sûresi, 43/ 47) beyanlarıyla,

d) Müşriklerin dünyada alaycı tavırlarla müminlere gülmelerine mukabil, ahirette müminlerin güleceği: "Cürümlere, suçlara batanlar dünyada iken, müminlerle alay edip onlara gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz hareketleriyle onları küçümserlerdi. Ailelerine döndüklerinde yaptıkları bu işlerle övünüp eğlenirlerdi. Onları gördükleri zaman: "Şunlar kaçık insanlar, anormal tipler!" derlerdi. Hoş bunları müminlere gözcü tayin eden de yoktu ya! İşte bu gün de müminler kâfirlerin üstüne gülerler. Koltuklarına kurulurlar "*Kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı?" diye bakınırlar.*" (Mutaffifin Sûresi, 83/ 29-36) buyruğu ile bizlere anlatılmaktadır.

Hadis metinlerine bakıldığında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) hiçbir zaman kahkahayla gülmediği görülecektir.

En fazla; sessiz bir şekilde ama azı dişleri[177] (köpek dişinin yanından başlayan dişler) görülecek bir tarzda gülmüştür ki buna "tebessüm" diyoruz. Demek ki Allah Resûlü'nün gülüşü, tebessüm idi. Efendimiz gülünecek şeylere gülerdi. Bunlar da; çeşitli karakterdeki insanların; zaaflarına yenik düşmeleri, fırsatları değerlendirmeye çalışmaları, beklenmedik güzel davranışları, niyetlerini samimane itirafları, çocukça hareketleri ve tabiatları gereği fıtri davranmaları, ender rastlanan tuhaflıklar, nükteli sözlerdir ki bunların hepsi Efendimiz'in şahsında hep "gülme" şeklinde ifadesini bulmuştur. Gülme konusunda haddi aşmamak, dengeyi yakalamak için Allah Resûlü'nün yaşantısına bakmamız gerekmektedir.

A. Allah Resûlü'nün Hayatında Gülme ve Bu Konudaki Tavsiyeleri

1. Mütebessim Olması

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) her ne kadar kahkaha ile gülmese de yüzünden tebessümü hiç eksik olmazdı. En sıkıntılı anlarında bile üzüntülerini belli etmez ve yanındakilere hüzün verecek bir tavır sergilemezdi. Bilhassa çok sevdiği kimselerle karşılaştığında tebessümü bir kat daha artardı. Ashab-ı kiram birçok kez Efendimiz'in bu hâline şahit olmuşlardır.

a) Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) diyor ki: "Allah Resûlü'nün küçük dili görünecek şekilde kahkahayla güldüğünü hiç görmedim. O (ekseriyetle) tebessüm ederdi."[178]

---

177 İnsanlarda küçük ve büyük azı olmak üzere iki tip azı dişi vardır. Her bir yarım çenede 2 küçük azı, 3 büyük azı dişi olmak üzere bir ağızda toplam 20 tane azı dişi bulunmaktadır. Ağzımızda köpek dişinden sonraki 2 diş küçük azı, diğer 3 diş büyük azı dişi olarak isimlendirilir.

178 Buhârî, *Tefsiru's-sûre*, 46/2.

b) Abdullah bin Hâris ise; "Resûlullah'dan daha çok tebessüm eden bir kimse görmedim."[179] demiştir.

Hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre, Efendimiz mütebessimdi. Allah Resûlü'nün yanındakilere tebessüm ederek güzel bir atmosfer oluşturduğu, insanlara sevinç ve huzur verdiği anlaşılmaktadır.

2. İnsanları Rahatlatmak İçin Tebessüm Etmesi

Cerir İbni Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Müslüman olduğum andan itibaren Allah Resûlü, beni hiç bir isteğimden mahrum etmemiş ve beni nerede görseler gülümsemişlerdir."[180]

Cerir İbni Abdullah, Büceyle kabilesinin reislerinden olup, hicretin onuncu senesinde Allah Resûlü'nün vefatından yaklaşık 40 gün önce Müslüman olmuş melîh yüzlü bir sahabidir.[181] Cerir İbni Abdullah'ın: "Resûlullah, beni hiç bir şeyden mahrum etmedi" demesinin sebebi, geç Müslüman oluşunun mahcubiyetini hiç hissettirmediğini ifade etmek içindir.

3. Aşırı Derecede Gülünmemesini Tavsiye Etmesi

Hayatının her safhasında, herkese karşı mütebesssim olan Allah Resûlü ashabının da güler yüzlü, mütebessim olmalarını isterdi. Gülünecek şeylere kendisi de güler, hatta mukabelede bulunurdu. Buna karşılık aşırı derecede gülünmesini hoş karşılamadığı gibi ashabını da uyarırdı. Çünkü gülünecek yerde ölçülü bir şekilde gülmek fıtratın neticesi olduğu hâlde haddi aşarak, abartılı bir şekilde gülmek Allah'tan gafil olmanın bir sonucudur. Bu sebeple Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayette Allah Resûlü (sallallahu

[179] Tirmizî, *Menâkıb*, 10.

[180] Buhârî, *Cihad*, 161; Tirmizî, *Şemâil*, s.188-189.

[181] İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 1/279-280.

aleyhi ve sellem) "Çokça gülmeyiniz! Zira, aşırı derecede gülmek kalbi öldürür."[182] buyurarak ashabını ikaz etmişlerdir. Yine Hz. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir başka hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz "Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız"[183] ifadeleriyle, ahiret endeksli yaşayan müminlerin gülmeyi terkedip ağlamaya çalışmalarını tavsiye etmişlerdir.

4. Kahkaha Atmaması

Allah Resûlü kahkaha atmazdı. Hz. Âişe validemiz bir rivayette şöyle demektedir: "Allah Resûlü'nün küçük dili görünecek şekilde kahkahayla güldüğünü hiç görmedim. O (ekseriyetle) tebessüm ederdi."[184] Çünkü Efendimiz devamlı olarak Cenâb-ı Allah'ın rızasını kazanma hedefli yaşıyordu. İnsanları güldürecek çok komik hâdiseler bile kendisinde en fazla tebessüm şeklinde cereyan ediyordu. Çünkü Allah Resûlü'nün tek gayesi, insanların ahiretlerini kazanmalarına vesile olmaktı.

B. Allah Resûlü'nün Gülmesine Sebep Olan Hâdiseler ve Davranışlar

1. Beklenmedik Tuhaf Hareketler

a) Kureyşli Kadınların Hz. Ömer'in Sesini Duyunca Kaçışmaları

Allah Resûlü, bir gün kadınlar ile toplantı hâlinde idi.[185] Hanımlar sorular soruyor ve Allah Resûlü'ne problemlerini arz edi-

---

182 Tirmizî, *Zühd*, 2; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*; nu: 7748.

183 Buhârî, *Küsûf* 2, *Tefsir* (5) 12, *Rikâk* 27; Müslim, *Salât* 112, *Fedâil* 134.

184 Buhârî, *Tefsiru's-sûre*, 46/2.

185 Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) kadınların isteği üzerine haftanın bir gününü onlara ayırarak bu günü onların problemlerinin çözümüne ve suallerinin cevaplandırılmasına tahsis etmişti.

yorlardı. Ancak dış görüntü hiçte iç açıcı değildi. Her ağızdan bir ses çıkıyor ve çok yüksek sesle konuşuyorlardı. Bu yüzden kadınların sesleri Allah Resûlü'nün sesini bastırıyordu. İşte bu sırada Hz. Ömer (radıyallahu anh) toplantı odasının kapısını çalar. Hz. Ömer'in geldiğini duyan kadınlarda bir telaş başlar. Hemen toparlanıp örtülerine bürünürler. Hz. Ömer'e içeri girme izni veren Allah Resûlü için için gülmeye başlar. Resûlullah'ın gülüşüne bir anlam veremeyen Hz. Ömer sorar:

– Anam babam sana feda olsun yâ Resûlallah! Allah neşenizi arttırsın niye güldünüz? Allah Resûlü:

– Şu yanındakiler var ya, işte onların davranışları hoşuma gitti. Senin sesini duyar duymaz, büyük bir telaşla hemen örtülerine sarıldılar da diye karşılık verir. Durumu anlayan Hz. Ömer, önce Allah Resûlüne dönüp:

– Yâ Resûlallah! Hâlbuki siz, onların saygısına daha layıksınız, dedikten sonra; bu defa da kadınlara dönerek:

– Sizi, kendi kendilerinin düşmanları sizi! Demek, Resûlullah'tan sakınmıyorsunuz da benden çekiniyorsunuz, haaa, diyerek kadınları azarlar. Bunun üzerine kadınlar, tavırlarını takınırlar ve şöyle derler:

– Sen, çok sertsin ve Allah Resûlü gibi müsamahalı değilsin. Sırf onun için böyle davrandık! Efendimiz işi hemen tatlıya bağlayarak:

– Doğru ya Ömer! Geniş bir caddede yürürken, şeytan seninle karşılaşsa, vallahi yolunu değiştirir,[186] buyururlar.

b) Yağmurdan Kaçışan İnsanların Durumu

Hz. Âişe validemizin naklettiği bir rivayette kuraklıktan muzdarip olan halkın şikâyeti üzerine Habîb-i Ekrem Efendimiz

---

[186] Buhârî, *Edeb*, 68.

musallâ denen açık bir alanda kısa bir hutbe verdikten sonra namaz kılıp dua etmişti. Çok geçmeden gök gürleyip şimşek çakmaya başlamış ve bol miktarda yağmur yağmış, seller akmıştı. İşte bu arada insanların yağmurdan korunmak için koşuştuklarını gören Efendimiz, azı dişleri görününceye kadar gülmüştür.[187]

2. Maksadı Aşan Sözler

a) Hırsla, Aç Gözlülük Yapan Şahsın Durumu

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bazen bir hâdisenin neticesi ile ilgili tebessüm etmiştir. Ebû Zerr'in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis şöyledir: Efendimiz buyurur ki: "Cehennemden kurtulup cennete ilk girecek kişi ile cehennemden en son çıkıp cennete girecek kişiyi biliyorum. Kıyamet günü bir kimse hesap mahalline götürülürken meleklere emredilir:

– Bu kişiye işlediği bütün küçük günahlarını gösterin. Büyük günahlarını ise gizleyin. Ona şunu, şunu, şunu, şunu yaptın, denir. O kişi her şeyi kabul eder, hakkında söylenenleri reddedemez. Bu arada büyük günahlarını düşünüp korkmaktadır. O sırada Allah Teâlâ meleklerine:

– Şu kulumun işlediği bu küçük günaha mukabil iyilik verin, diye nida eder. Bu günahkâr ve biçare insan hakkında böyle bir takdir olunca hırsa girip:

– Benim daha büyük de günahlarım olacaktı. Onları amel defterimde göremiyorum, der." Ebû Zer (radıyallahu anh) diyor ki: "Bunu söyledikten sonra Efendimiz'e baktım. Gülerken azı dişleri görünüyordu."[188]

---

187 Ebû Dâvûd, *İstiska*, 2.

188 Müslim, *İmân*, 190; Tirmizî, *Sıfatu Cehennem*, 40/10.

Hadis-i şerifte küçük günahlarının bağışlanmasından sonra hırsa kapılan şahıs büyük günahlarını da söyleyip onlar karşılığında da sevap kazanmayı umuyor. Bu şekilde aç gözlülük yaparken belki ceza alacak ama bunun farkında değil. Allah Resûlü de burada, bu şahsın sevap kazanma karşısındaki hırsından dolayı gülmektedir.

b) Şaşkınlığını Samimi Sözlerle İfade Eden Kişinin Durumu

Abdullah ibni Mes'ud'un (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadiste de Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: "Cehennemlik olup da cehennemden en son çıkacak ve cennetliklerin de cennete son girecek olanını Allah bana gösterdi. Bu kimse cehennemden emekliye emekliye çıkar. Yüce Allah ona:

– Git cennete gir, buyurur. O kimse cennete varır, ona öyle gelir ki cennet dopdoludur, herkes kendine ait yerlerini almış, hiç yer kalmamış gibidir. Dönüp:

– Ey Rabbim! Cenneti ben dopdolu buldum, der. Yüce Allah yine ona:

– Git, cennete gir, buyurur. O kimse cennete varır. Yine ona cennet dopdolu gibi gelir. Geri döner ve:

– Yâ Rabbi, herkes yerini almış, her taraf tıklım tıklım dolu, girecek yer kalmamış, der. Kendisine denilir ki:

– Önceki bulunduğun zamanı (yani dünyanın ne kadar geniş olduğunu) hatırlamıyor musun? O da:

– Evet yâ Rabbi, der. Sonra ona:

– Öyle ise gönlünden ne geçiriyorsan dile, denilir. O da dilediğini ister. Neticede kendisine:

– Git, cennete gir, dünya kadar ve dünyanın on misli kadar yer senindir (yahut dünyanın on misli senindir), buyurur. O kul: "Sen

yegâne Melik olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun? (yahut bana gülüyor musun?)" der. Abdullah ibni Mesud (radıyallahu anh) diyor ki: "Vallahi Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) gerideki dişleri belirinceye kadar güldüğünü gördüm."[189]

Bu hadiste de ahirete ait bir tablonun Efendimiz'i tebessüm ettirdiği anlatılmaktadır. Dikkat çeken bir başka husus şudur: Burada Hz. Abdullah b. Mes'ud'un yemin ederek Efendimiz'in gerideki dişlerinin görülecek derecede güldüğünü söylemesi, Efendimiz'in bu türlü gülüşünün fazla gerçekleşmediğinin ve inanılması güç bir hâdisenin gerçekleştiğinin ifadesidir.

c) Allah Resûlü'ne İtiraz Ettikten Sonra Hatalarını Anlayanların Suskunluğu

Abdullah İbn Amr (radıyallahu anh) rivayet ediyor: "Allah Resûlü Taif gazvesini yaptığı zaman (muhasara uzayınca, bazı sahabileriyle istişareden sonra):

– İnşaallah yarın dönüyoruz, diye orduya ilân etmişti. Bu durum bazı insanlara ağır gelmiş ve:

– Biz buradan Tâif'i fethedinceye kadar ayrılmayız, demişlerdi. Bu itiraz üzerine Allah Resûlü:

– Öyleyse yarın sabah harbe hazır olun, buyurmuştu. Abdullah b. Amr (radıyallahu anh) devamla diyor ki: Ertesi sabah harbe giriştiler ve düşmanla çok şiddetli bir savaş yaptılar. (Düşmanın attığı ok, taş, kızgın demir çivilerle) Müslümanlardan yaralananlar çok oldu. Bunun üzerine Allah Resûlü:

– İnşaallah yarın döneceğiz, buyurdu.

Bu defa bu karara (sevinip) ses çıkarmadılar. Efendimiz de ashabının bu sevinçli suskunluklarına (taaccüb edip) güldü."[190]

---

189 Buhârî, *Rikak*, 27; Müslim, *İmân*, 186; Tirmizî, *Sıfatu Cehennem*, 40/10.
190 Buhârî, *Edeb*, 68; Müslim, *Cihad*, 82.

3. Samimane İtiraflar

Yaşlı Karı-Kocanın Başından Geçen Hâdise

Allah Resûlü'nün Ebû Râfi' adında bir azadlı kölesi, onun da Selma isminde bir hanımı vardı. Bunlar kültür seviyeleri nispeten düşük, aile içi çekişmeleri pek eksik olmayan; fakat kalpleri Allah Resûlü'nün muhabbeti ile dolu bir ailenin fertleri idiler. Kocasından zaman zaman şiddet gören Selma (radıyallahu anhâ) bir gün kocasını elinden tutup Allah Resûlü'nün huzuruna getirir ve Efendimiz'e:

– Yâ Resûlallah! Bu beni dövüyor, diye şikâyet eder. Allah Resûlü:

– Sen ne yapıyorsun, o ne yapıyor, diye sorunca Ebû Râfi' (radıyallahu anh):

– Bana eziyet ediyor yâ Resûlallah, cevabıyla karşı şikâyete geçer. Bu sefer Allah Resûlü kadına:

– Söyle bakalım ona ne şekilde eziyet ediyorsun, diye sorar. Kadın da:

– Eziyet ettiğim falan yok yâ Resûlallah! Ancak o, abdesti bozulduğu hâlde, abdestini yenilemeden kalkıp namaz kılıyor. Kendisini "Ebû Râfi! Allah Resûlü Müslümanlara, yellendikleri zaman abdestlerini tazelemelerini emretti" diye ikaz ettim, o da kalktı, beni iyice dövdü!" diyerek olayın aslını anlatır. Hâdisenin aslını öğrenen Efendimiz'i (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gülme tutar ve Ebû Râfi'ye (radıyallahu anh) dönerek:

– Ebû Râfi! Hanımın sana kötü bir şey söylememiş ki![191] diyerek hâdiseyi tatlıya bağlar.

---

[191] Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 6/27; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 5/478-479; İbnü'l-Hacer, *el-İsabe*, 4/333.

4. Beklenmeyen Güzel Cevaplar

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber'e birisi gelerek:

– Helâk oldum Ey Allah'ın Resûlü, dedi. Resûlullah:

– Seni helâk eden nedir, diye sorunca o şahıs:

– Ramazan'da (oruçlu iken) hanımımla cinsî münasebette bulundum, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– Bir köleyi hürriyetine kavuşturabilir misin? buyurdu. O zat:

– Hayır, kavuşturamam, dedi. Resûlullah:

– Öyle ise iki ay ara vermeden oruç tutmaya gücün yeter mi? buyurdu.

– Hayır, buna da muktedir olamam, dedi. Bu sefer Resûlullah:

– Altmış yoksulu doyurabilir misin, deyince o kimse:

– Hayır, doyuramam, cevabını verdi. Sonra o zat oturdu. Bu arada Allah Resûlü'ne içi hurma ile dolu bir sepet getirildi. Peygamber Efendimiz o zata:

– Bunu al ve sadaka yap, buyurdu. O kimse:

– Benden fakir bir yoksula mı vereceğim? Medine'nin karataşlı iki tarafı arasında buna benim ailemden daha muhtaç bir ev halkı yoktur, dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yan (azı) dişleri görülünceye kadar güldü. Sonra o kimseye:

– Öyleyse bunu kendi ailene yedir, buyurdu[192].

Peygamber Efendimiz, fakir bir kimsenin günahından duyduğu pişmanlığı görür ve ona tevbe etmesinin yolunu gösterir. Bu şahsın yapması gerekli bazı şartlar vardır. Efendimiz, fakir olduğunu ve gücünün yerinde olmadığını söyleyerek bu şartları da yerine getiremeyeceğini ifade eden şahsı anlayışla karşılar.

---

[192] Buhârî, *Edeb*, 68; Tirmizî, *Sıyam*, 28; İbn Mâce, *Sıyam*, 14.

Karşılıklı konuşmalarının sonunda Allah Resûlü beklemediği bir cevapla karşılaşır. Bu cevap karşısında da hayretlerini gülerek ifade ederler.

5. Fıtraten Kaba Olan İnsanların Davranışları

Allah Resûlü çölde yaşayan, bu sebeple hareketlerinde fıtrî bir kabalık bulunan bazı insanların davranışlarına tebessümle mukabelede bulunmuştur. Enes İbni Malik'in (radıyallahu anh) anlattığı şu hâdise buna çok güzel bir misaldir:

"Ben, Allah Resûlü'nün yanında yürüyordum. Efendimiz'in üzerinde Necran dokumalarından kalın kenarlı bir kaftan bulunuyordu. Bir çöl bedevîsi, Allah Resûlü'ne yanaştı ve arkasından kaftanını, şiddetli bir şekilde çekti. Allah Resûlü'nün boynu ve omuzu arasına baktım. Bedevinin, kaftanı şiddetli çekmesi neticesinde Allah Resûlü'nün boynunda iz bırakmış olduğunu gördüm. Bu çekmeden sonra bedevî:

– Ya Muhammed, bana bir şey vermelerini emret, dedi. Bunun üzerine Efendimiz, bedevîye doğru (şefkatle) bakıp, güldükten sonra ona biraz hediye verilmesini emretti.[193]

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini bilmeyen, çölde yaşadığı için bunu öğrenmesi mümkün olmayan kimselere, davranışları nedeniyle kızmadığı gibi aynı zamanda gülümseyerek onların kalplerini kazanmıştır. Kişi; köylü, bedevî veyahut fakir olabilir. Nerede, nasıl davranacağını öğrenememiş de olabilir. Fakat her şeye rağmen o, insandır. Bu tip insanlar, davranışları nedeniyle aşağılanmamalı ve onlara tıpkı Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi sabırla mukabele edilmeli, doğru davranışlar incitmeden gösterilmelidir.

---

[193] Buhârî, *Edeb*, 68.

6. Nükteli Sözler

Süheyb-i Rûmî (radıyallahu anh) ilk Müslümanlardan olup, İslâm uğrunda çekmediği çile kalmamış ashab-ı kiramdandır. Hazır cevap ve nüktedan bir mizaca da sahiptir. Kendisi anlatıyor:

– Hicret yolculuğu sırasında, Resûlullah Efendimiz'le Kuba köyünde buluştuk. Ashabı ile yemek yiyorlardı; önlerinde de ekmek ve hurma vardı. Bana da "Buyur, sen de ye!" dediler. O sırada ben, göz ağrısı çekiyordum. Hemen sofraya otudum, hurmadan yemeğe başladım. Peygamber Efendimiz ise ikaz ederek:

– Hem gözün ağrıyor hem de hurma yiyorsun, deyince ben de:

– Ağrımayan tarafımla çiğniyorum yâ Resûlallah, dedim. Bu cevabım üzerine, dişleri gözükünceye kadar güldüler.[194]

Efendimiz'in gülmelerinin neticesi olarak denebilir ki; O (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca devamlı mütebessim olduğu için bizim de daimi hâlimiz mütebessim olmalıdır. Gülünecek yerde gülmesi bilinmeli ama aşırıya kaçılmamalıdır. İnsanların hata ve kusurlarına gülmemek bir karakter özelliği olmalı, özellikle toplum içinde kahkaha atarak gülmemeye dikkat etmeli, vakur bir yapı kazanılmalıdır. Çünkü İnsanlığın İftihar Tablosu'nun hayatı böyleydi. O'nu seven ve izinden gitmeye çalışan ümmetinin de öyle olması gerekmektedir.

---

194 İbn Mâce, *Kitabu't-Tıb*, 3.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA ŞAKA

Şaka: Güldürmek veya eğlendirmek kastıyla söylenen söz veya yapılan davranışlar, latife, mizah, takılma[195] mânâlarına gelir.

Hayatının her safhasında ciddi ve vakur olan Efendimiz bir beşer olmasının gereği zaman zaman şaka da yapardı. Ama şakalarında sadece doğruyu söyler, insanları rencide edici ve küçük düşürücü ifade ve davranışlardan uzak durur, kaldıramayacakları derecede ağır şakalar da yapmazdı. Daha çok çocuklara, hanımlarına, hiç kimsenin, iltifat etmediği fakir-fukara kimselere, ilgi bekleyen kimselere şaka yapar, buna karşılık yaptıkları vazifeler icabı ciddiyeti temsil eden Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (radıyallahu anhum) gibi sahabe efendilerimize şaka yollu bir söz söylemezlerdi.

A. Şakalaşmada Esas Aldığı Ölçüler

1. Hakikati Söylemek

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı incelendiğinde insanlara şaka yaptığı fakat bu şakalarında belli ölçülere riayet ettiği görülmektedir. Şakalarının mutlaka gerçek bir yönü vardı.

[195] Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 1014.

Şakacıktan dahi olsa, basit (beyaz yalan) bile gözükse, şakalarına yalanı hiç karıştırmamış ve yalan söylenmesini tasvip etmemiştir. Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayetine göre Efendimiz'in şaka yapmasını yadırgayan ashab: "Yâ Resûlallah! Bizlerin şaka yapmasını yasaklıyorsunuz, fakat kendiniz şaka yapıyorsunuz, demişler, Allah Resûlü de:

"Evet! Ancak ben, doğru olandan başkasını söylemem."[196] cevabını vermiştir. Bir başka hadis-i şerifte ise şakadan dahi olsa yalan söylenmemesini: "Yazıklar olsun milleti güldürmek için yalan söyleyen kimseye, yazıklar olsun, yazıklar olsun!"[197] ifadeleriyle tembih etmişlerdir.

2. Münasip Şakaları Hoş (Müsamaha ile) Karşılayıp Mukabele Etmek

Peygamber Efendimiz kendisi bizzat şaka yapmakla birlikte bazı sahabilerin şakalarını da müsamaha ile karşılamıştır.

İnsanları rencide etmeyen, aşırı derecede ağır olmayan şakaları Allah Resûlü hoş karşılamış ve çoğu zaman da bunlara mukabelede bulunmuştur.

Avf İbni Malik (radıyallahu anh) Tebuk gazvesi sonrasında çadırda oturan Allah Resûlü'nden içeri girmek için izin istemiş, Efendimiz de: "Gir." demiştir. Avf İbni Malik "Bütün vücudumla mı gireyim yâ Resûlallah?" diye latifede bulununca Efendimiz "Evet, bütün vücudunla gir."[198] diyerek mukabelede bulunmuştur.

Burada Allah Resûlü yapılan şakaya aynıyla mukabelede bulunmuştur. Böyle bir şakaya: "sadece başınla gir" "sadece ayaklarınla gir" gibi karşılıklar verilebilir. Ama Efendimiz şakada kırıcı olmaktan da kaçındığı için aynıyla cevap vermiştir. Ayrıca zaman

---

196 Tirmizî, *Birr*, 57.

197 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 80.

198 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 84; İbn Mâce, *Fiten*, 25: ayrıca bkz. Buhârî, *Cizye*, 15.

ve zemine riayet etmeksizin daima şaka yapmanın bir aşırılık olduğu da unutulmamalı ölçülü şaka yapılmalı, verilen mukabele de aynı oranda ölçülü olmalıdır.

Nuayman el-Ensari'nin Şakası

Nuayman el-Ensari (radıyallahu anh) isimli şakaları ile bilinen bir sahabi, bir gün Medine'ye taze meyve ve sebze geldiğini görünce hemen onlardan alarak Allah Resûlü'ne takdim eder:

– Yâ Resûlallah! Bunu senin için satın aldım, sana hediye ediyorum, der. Bir müddet sonra satıcı gelir ve Nuayman'dan malının parasını isteyince, satıcıyı Allah Resûlü'ne getirir ve:

– Ey Allah'ın Resûlü! Şu adamcağızın ücretini versene, der. Efendimiz ise:

– Ey Nuayman! Sen onu bize hediye etmedin mi, diye sorar. Nuayman (radıyallahu anh) da:

– Yâ Resûlallah! Yiyecekleri alırken param yoktu. Senin o meyvelerden yemeni de istiyordum. Bu sebeple aldım, der. Bunun üzerine Efendimiz güler ve meyvelerin ücretini öder.[199]

Süheyb-i Rumi Hazretlerinin Şakası

Nüktedan ve hazır cevap bir mizaca sahip olan Suheyb-i Rumi (radıyallahu anh) Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile olan bir hatırasını şöyle anlatır: "Allah Resûlü'ne uğradığımda sofrasında ekmek ve hurma vardı. Bana:

– Buyur ye, dedi. O sırada göz ağrısı çekiyordum. Hemen sofraya oturup yemeye başladım. Allah Resûlü bana takıldı ve:

– Hem gözün ağrıyor hem de hurma yiyorsun ha, dedi. Ben de:

---

199 İbn Hacer, *el-İsabe*, 3/570.

– Ağrımayan tarafıyla çiğniyorum yâ Resûlallah, dedim. Bu cevabım üzerine Efendimiz azı dişleri görününceye kadar güldü.[200]

3. Şaka Yaparken İnsanları Korkutmamak

Ayakkabılarını Unutan Adamın Durumu

Allah Resûlü şakacıktan da olsa bir Müslümanın korkutulmasını istemezdi. Bu sebeple zaman zaman meydana gelen bu tür durumlarda hemen ashabını uyarmıştır. Ebû Hasan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Allah Resûlü ile birlikte oturuyorduk. Adamın biri kalkıp giderken ayakkabılarını unuttu. Cemaattan birisi de onları aldı, altına koydu. Biraz sonra adam geri dönüp geldi:

– Ayakkabılarım nerede, dedi. Cemaat:

– Görmedik, dediler. Adam bir hayli telaşlanınca ayakkabıları saklayan zat:

– İşte ayakkabıların, dedi. Bunun üzerine Efendimiz:

– Bir müminin yüreği nasıl hoplatılır, dedi. Şaka yapan kimse:

– Yâ Resûlallah, şakacıktan yaptım, dedi. Allah Resûlü, tekrar:

– Bir mümin nasıl korkutulur? buyurdu ve bu sözünü iki yahut üç kez tekrarladı.[201]

Allah Resûlü müminleri korkutmanın ciddi bir vebal olduğunu anlatmak için, "Bir mümin nasıl korkutulur" deyip sözünü üç kere tekrarlıyor. Ya şöyle olsaydı, böyle olsaydı demiyor. İkazını yapıyor, cümlenin devamını söylemeyip "gerisini zaten siz anlarsınız" demek istiyor. Demek ki şakacıktan dahi olsa bir insanı korkutmak hiç de hoş bir şey değildir. Günümüzde ani korku sebebiyle insanların tansiyonlarının yükseldiği veya kalp rahatsızlığı olanların bir kriz geçirebileceğini modern tıp haber vermektedir.

---

200 İbn Mâce, *Tıb*, 3.

201 Taberânî, *et-Tergîb*

Günümüzden 1400 yıl önce Peygamber Efendimiz'in şakanın dozunun da aşırı olmaması konusundaki uyarısı bu anlamda ayrıca dikkat çekmektedir.

Uyurken Şaka Yapılan Adamın Durumu

Nu'man İbni Beşir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir yolculukta Allah Resûlü ile beraberdik. Adamın biri hayvanının sırtında uyuklamıştı. Birisi, uyuklayanın okdanlığından ok almaya çalışırken adam uyanıverdi, çok korkmuştu. Bunun üzerine Efendimiz "Hiçbir kişi için bir Müslüman'ı korkutmak helâl değildir." buyurdu.[202]

Mescitte Şaka Yapılan Adamın Durumu

Süleym İbni Sured (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bedevi Araplardan biri bir defasında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ile namaza duracağı esnada deriden yapılmış okdanlığını çıkarıp yere koydu. Cemaattan biri de adamın okdanlığını sakladı. Efendimiz selam verince Bedevî:

– Okdanlığım, dedi. Birisi güler gibi oldu. Bunun üzerine Allah Resûlü:

– Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa hiçbir Müslüman'ı telaşlandırmasın, buyurdu."[203]

Şakalar genelde insanları rahatlatma, muhabbeti arttırma maksadıyla yapılmaktadır. Burada şu hususa dikkat etmek gerekir ki insanların fıtratları farklı farklıdır. Bazısı hoş sohbet ve şakacı bir mizaca sahip iken, bazısı ciddi, şakayı kaldıramayan sert bir mizaca sahip olabilmektedir. Ayrıca, hiç kimse aşağılanmak ve alaya alınmak istemez. Meseleye bu açıdan bakılınca yapılan şakanın kişinin duygularını rencide edici ölçüde olmaması gerekir. Kişi, kendisine yapılmasını istemediği bir davranışı başka bir

---

202 Taberânî, *el- Mu'cemü'l-Kebîr*'de; Ebû Dâvûd da benzerini nakletmiştir

203 Taberânî, Heysemî, 6/254.

kimseye de yapmamalıdır. Bu sebeple yapılacak şakalar dengeli olmalı, asla ölçüyü kaçıracak derecede ağır şakalar yapılmamalıdır. Bu konuda da bize en güzel ölçü Allah Resûlü'dür. O'nun hayatına baktığımızda şaka yaptığını, kendisine yapılan şakalara tebessüm ettiğini ancak her şakada mutlaka doğruyu söylediğini ve şakalarının insanları kırıcı, incitici, aşağılayıcı ve telaşa sürükleyici olmadığını görmekteyiz.

B. Şakalaştığı Kimseler

1. Çocuklar

Ebû Umeyr ile Şakalaşması

Enes İbni Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ara sıra üvey babam Ebû Talha'nın (radıyallahu anh) yanına gelirdi. Bir gelişinde Ebû Talha'nın, Ebû Umeyr künyesiyle anılan öz oğlunu üzüntülü görünce Efendimiz "Ebû Umeyr'i üzüntülü görüyorum!" dedi. Resûlullah kendisini gördüğünde şaka yapardı.

– Yâ Resûlallah, oynayıp durduğu Nugayr'ı öldü, dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü "Ebû Umeyr, ne yaptı Nugayr?" diye takılmaya başladı.

Enes İbni Malik'in annesi, Ebû Talha ile evlenmiş ve bu evlilikten Ebû Umeyr künyesi ile anılan bu çocuk dünyaya gelmişti. Enes'in (radıyallahu anh) ana bir kardeşi idi. Ebû Umeyr'in Nugayr isimli serçeye benzer, kırmızı gagalı bir kuşu vardı. Bu kuş ölünce çok üzülmüştü. Allah Resûlü de Ebû Umeyr'i ne zaman görse onunla şakalaştığından onu mutlu edebilmek ve rahatlatmak için: "Ebû Umeyr! Ne yaptı Nugayr" diyerek kendisine lâtîfe yapardı.

Burada dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: Allah Resûlü çocuklarla şakalaşırken mutlaka hakikati söylerdi. Ayrıca yaptığı şakalar da eziyet verici, küçük düşürücü türden olmazdı.

Hz. Enes ile Şakalaşması

Çocuk yaşlarda Allah Resûlü'nün yanına verilen ve yaklaşık on yıl Efendimiz'in hizmetinde bulunma şerefine nail olan Enes bin Malik'e, Efendimizin zaman zaman "Ey iki kulaklı!"[204] diye takıldığı rivayet edilmektedir. Bu rivayette görüldüğü gibi Allah Resûlü çocuklarla şakalaşırken onları üzmeyecek lakaplar da takardı. Burada Hz. Enes'e "iki kulaklı" dediği gibi (anabir) küçük kardeşine de "Ebû Umeyr" demişlerdir.

Mahmud İbni Rebî' ile Şakalaşması

Mahmud İbni Rebî, çocukluğuna dair hatırladığı bir hâdiseyi bizlere şöyle anlatmaktadır: "Ben beş yaşlarında iken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) evimizdeki kovadan ağzına aldığı suyu yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum."[205] demiştir.

Burada Allah Resûlü'nün, çocukların seviyesine inerek, onların anlayacağı bir tarzda şakalar yaptığını, çocukların oyunlarına iştirak edip bu suretle fiili bir örnek oluşturduğunu görüyoruz. Allah Resûlü'nün bu davranışları çocuklara karşı muhabbet ve alâkasının bir göstergesidir. O, çocuklarla çocuklaşmaktadır adeta. Ayrıca çocuklarla oynamayı lüzumsuz bulan Arap toplumunda, yetişkinlerin çocuklarla ilgilenmesi konusunda da önemli bir misal teşkil etmektedir.

2. Hanımları

Allah Resûlü'nün Yolculuk Esnasında Hanımlarıyla Şakalaşması

Enes İbni Malik el-Eşcai (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir yolculukta annem Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ), Resûlullah Efendimiz'in

---

[204] Ebû Dâvûd, *Edeb*, 84.
[205] Buhârî, *İlim*, 18.

hanımlarıyla birlikte idi. Allah Resûlü'nün güzel sesli Enceşe isimli erkek hizmetçisi, şiir veya şarkı söyleyerek develerin hızlı gitmesini temin ediyordu. Allah Resûlü de önlerinde gidiyordu. Resûlullah "Ey Enceşe! Cam şişelerine yumuşak davran. (Yani cam gibi nazik olan kadınların incinmemesi için develeri yavaş sür)" buyurdu.[206] Allah Resûlü develerin hızlı gitmeleri neticesinde yaralanmaların olabileceğini düşünmüş ve hizmetçisini uyarmıştır. Bu ikazında ise hanımları hakkında: "cam şişeleri" tabirini kullanarak eşlerinin ne kadar değerli olduğunu esprili bir dille ifade etmişlerdir.

Hz. Âişe ve Sevde Validelerimiz Arasındaki Şakalaşmaya Katılması

Bir keresinde de Âişe validemiz harîra isimli bir çorba yapmış ve Sevde validemizi buyur etmişti. Sevde validemizin buna olumsuz cevap vermesi üzerine Hz. Âişe annemiz: "Ya yersin ya da yemeği yüzüne sürerim." demişti. Yemeyince de elindeki bulaşığı Sevde validemizin yüzüne sürdü. Orada bulunan Allah Resûlü araya girerek, benzer şekilde mukabele etmesi için Sevde validemize yardımcı oldu. Bu hâdise cereyan ederken Efendimiz tebessüm hâlinde idi.[207]

Allah Resûlü şakada bile adalete riayet ediyor, şaka yapılan hanımına yardımcı olmak istiyordu. Şayet yardımcı olmasa ve o hanımı da karşılık veremeseydi belki birbirlerine küsecekler ve ciddi dargınlıklar baş gösterecekti. Efendimiz şakaya şaka ile mukabelede bir hanımına, bu davranışıyla yardımcı olarak vuku bulabilecek dargınlıkların da önüne geçmiştir.

---

206 Buhârî, *Edeb*, 90; Müslim, *Fedail*, 70, 73.
207 Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 4/315, 316.

Hz. Âişe Validemiz ile Şakalaşması

Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Yolculuklarından birinde Allah Resûlü ile birlikte yola çıkmıştım. O zamanlar zayıftım. Allah Resûlü, ashabına: "Siz ilerleyiniz." buyurdu. İlerlediler. Sonra bana: "Gel, yarışalım." dedi. Yarıştık. Ben geçtim. Bir şey demedi. Zaman geçti, ben şişmanlayıp geliştim, o yarışı da unutmuştum. Yine birlikte bir yolculuğa çıktık. Halka: "Siz ilerleyiniz." emrini verdi, ilerlediler. Bana da: "Gel, yarışalım." dedi. Yarıştık. Beni geçti. Gülerek, "İşte bu, o yarışın karşılığı (rövanşı)dır." dedi.[208]

Günümüzde bazı erkeklerin insanlardan utanarak garip karşıladıkları bazı davranışları Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) toplum içinde yapıyordu. Bu davranışıyla hanımlarına ne kadar değer verdiğini gösterdiği gibi fiili tatbikatla da bu durumu insanlara arz etmiş oluyordu. Bununla beraber kadının hiçbir değerinin olmadığı o dönemde, kadınların da toplumun bir parçası olduğu, yolculuklara birlikte çıkılabileceği, onlarla şakalaşılabileceği düşüncesini bizzat fiilleriyle göstermiş oluyordu.

Hz. Âişe Validemizi, Babası Hz. Ebû Bekir'in Elinden Kurtarması

Nu'man İbni Beşîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebû Bekir (radıyallahu anh) bir gün Hz. Peygamberin yanına girmek için izin isterken (kızı) Hz. Âişe'nin Resûlullah'a karşı yüksek sesle konuştuğunu duyar, içeri girince kızını tokatlamaya kalkışır ve: "Allah Resûlü'ne karşı sesini nasıl yükseltirsin!" der. Allah Resûlü, Hz. Ebû Bekir'e engel olur. O da dışarı çıkar. Hz. Ebû Bekir ayrılınca Peygamber Efendimiz, Hz. Âişe validemize:

– Gördün mü? Seni adamın elinden nasıl kurtardım, buyurur.

---

208 İbnü'l-Cevzi, *Sıfatu's-Safve*, 1/68.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) birkaç gün bekledikten sonra tekrar Efendimiz'in huzuruna çıkmak için izin ister, içeri girdiğinde Allah Resûlü ile kızının barıştıklarını görünce: "Beni harbinize soktuğunuz gibi barışınıza da sokun." der. Resûlullah da: "Yaptık, yaptık (seni aramıza kattık)." buyurur.[209]

3. Fakirler

Zâhir İsimli Bir Şahısla Şakalaşması

Enes ibni Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Çöl halkından Zahir b. Harun adında bir şahıs vardı. Bu zat Allah Resûlü'ne her gelişinde çölde yetişen mahsüllerden hediyeler takdim ederdi. Döneceği zaman da Peygamber Efendimiz, ihtiyacı olan şeylerle onun heybesini doldurur ve şöyle buyururdu:

– Zâhir, bizim çölümüz, biz de onun şehriyiz.

Allah Resûlü onu çok severdi. Görünüm itibariyle fazla güzel bulunmuyordu. Zâhir, bir gün elindekileri satmakla meşgul iken Efendimiz onu arkasından kucaklayıp, mübarek elleriyle gözlerini kapadı. Zâhir ise:

– Kimsin sen? Bırak beni, diyerek kurtulmaya çalıştı: Ancak gözlerini tutan zatın Resûlullah olduğunu anlayınca rahatladı ve sırtını Efendimiz'in göğsüne iyice yapıştırmaya başladı. Bunun üzerine Allah Resûlü:

– Bu köle satılıktır, almak isteyen var mı, diye seslendi: Zâhir boynu bükük ve hüzünlü bir eda ile:

– Yâ Resûlallah! Benim gibi değersiz bir köleye, vallahi kuruş veren olmaz, dedi. Efendimiz ise:

---

[209] Ebû Dâvûd, *Edeb*, 92.

– Hayır ya Zâhir! Sen Allah katında son derece kıymetli ve pahalısın![210] buyurdu.

Zâhir hür bir insandı. Efendimiz'in bu rivayette onun için kul, köle gibi anlamlara gelen "abd (kul)" kelimesini kullanmasının sebebi, onun Allah'ın kulu olduğunu kastetmesidir. Allah Resûlü bu tür bir şaka yaparak; o şahsı onore ettiği gibi bizlere "Bu tür insanları hakir görmeyin, onları aranıza alın." mânâsında bir ders de vermektedir. Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Zâhir'e karşı bu tutumu, halktan ilgi bekleyen insanları topluma kazandırma adına önemli bir bakış açısıdır. Bir başka açıdan, bu tür insanların hayata tutunmasına da vesile olmaktadır. Nitekim doğuştan özürlü veya kazalar neticesi sakat kalıp vücudunun herhangi bir organı değişen insanlar toplumun ilgi ve alâkasını daha fazla arzu etmekte, hatta ihtiyaç duymaktadırlar. Bunların topluma kazandırılması adına selamlaşma, hâl hatır sorma, hatta şakalaşma çok büyük bir öneme sahiptir.

4. Kendisinden İlgi ve Alâka Bekleyenler

Bir Adamla Şakalaşması

Bir adam bir gün Allah Resûlü'nden binmek için bir hayvan istemişti. Efendimiz:

– Peki, seni bir dişi deve yavrusuna bindirelim, buyurdu. Adam ise hayretle:

– Yâ Resûlallâh! Ben dişi deve yavrusunu ne yapayım, o beni nasıl taşır, diyerek şaşkınlığını ifade edince Efendimiz:

– Devenin küçüğü de büyüğü de muhakkak bir dişi deveden doğmamış mıdır?[211] diyerek latifede bulundu.

---

210 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 3/161.

211 Tirmizî, *Birr*, 57; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 84.

İhtiyar Bir Kadınla Şakalaşması

Bir başka zaman ihtiyar kadının birisi Peygamberimiz'e gelerek:

– Yâ Resûlallah! Cennete girmem için Allah'a dua et, der. Efendimiz ise:

– Cennete yaşlı kadınlar giremez, diye mukabelede bulunur. Verilen cevabın nüktesini anlayamayan kadıncağız üzülür ve ağlamaya başlar. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– Yaşlı kadınlar cennete o hâlleriyle değil, genç ve güzel olarak girerler. Zira Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor "Biz (cennete giren kadınları) defterleri sağdan verilenler için yeniden yaratmışızdır; onları eşlerine düşkün ve yaşıt bâkireler kılmışızdır. (Vâkıa Sûresi, 56/35-38)[212] ifadeleriyle sözünün hakikatini izah ederek kadını rahatlatmıştır. Rivayetlerde bu kadının Efendimiz'in halası, Safiyye (radıyallahu anhâ) olduğu da anlatılmaktadır.

Bir Şairle Şakalaşması

Bir defasında Abbas bin Mirdâs isimli bir şair kendisine verilen ganimet malını az bularak Allah Resûlü'ne hitaben sitemkâr bir şiir söylemişti. Efendimiz bu haberi duyunca onu çağırdı ve:

– Senin dilini keseceğim, dedi. Peygamber Efendimiz, Bilâl-i Habeşi'ye (radıyallahu anh) daha önce; "Sana onun dilini kesmeni emrettiğimde kendisine bir elbise ver!" diye tenbih etmişti. Sonra da:

– Ey Bilal haydi götür şunu, kes dilini, buyurdu. Hz. Bilal Abbas'ın elini tutup götürürken Abbas:

– Yâ Resûlallah! Dilimi mi kesecek, ey Muhacirler dilimi mi kesecek, ey Ensar dilimi mi kesecek, diye çığlık atmaya başladı.

---

[212] Tirmizî, *Şemâil*, s. 199; Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, 10/419.

Bilal (radıyallahu anh) ise Abbas'ı çekip götürmeye devam ediyordu. Abbas feryadı çoğaltınca Bilâl:

– Sus! Allah Resûlü, bir elbise vererek seni susturmamı emretti, dedi. Neticede Bilal-i Habeşi, sakinleşen Abbas'a, fazladan bir elbise daha verdi.[213]

Netice itibariyle şakalaşırken, aile fertlerine, tanıdığımız yetişkinlere ve çocuklara, sevdiğimiz insanlara, bizden ilgi bekleyenlere ölçülü, kırıcı olmayan, rencide etmeyen şakalar yapmalıyız. Bize yapılan şakaları ise müsamaha ile karşılamalıyız. Yaptığımız şakalarda sadece hakikati söylemeli, insanları aşağılayıcı şakalar yapmamalıyız. Özellikle şaka yapıyorum diye insanları korkutmamaya, kandırarak ve yalan söyleyerek şahsımıza olan güvenlerini yıkmamaya özen göstermeliyiz.

---

213 İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/273.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN YATMASI-UYUMASI

Arapça "nevm" kelimesinin karşılığı olan uyku; bedenin, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak için vücuttan ve dış dünyadan gelen uyarıları geçici olarak idrak edemediği, iç faaliyetlerin de yavaşlamaya başladığı bir hâl[214] olarak tarif edilmektedir.

Uyku insanlar için bir nimettir. Gün boyu çalışan vücut gece istirahati ile tekrar eski zindeliğine kavuşur. Kur'ân-ı Kerim'de uykunun farklı yönlerinden bahsedilir. *Cenâb-ı Allah'ın hükümranlığının açıkça ifade edildiği* bir âyette: "*O'nu ne uyuklama tutar, ne de uyku*" (Bakara Sûresi, 2/255) beyanıyla uykunun yaratılmış varlıklar için var edildiği ancak Cenâb-ı Allah'ın bu tür eksik sıfatlardan münezzeh olduğu; *gündüzün, hayatı devam ettirebilmek için çalışma; gecenin de uyku ve dinlenme vakti yapıldığı:* "*O (Allah), geceyi sizin için (örtünecek) bir elbise, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de kalkıp çalışma zamanı yapmıştır.*" (Furkan Sûresi, 25/47) beyanı ile; "*Uykunuzu dinlenme (vasıtası) yaptık. Geceyi de (sizi örten) bir elbise yaptık.*" (Nebe' Sûresi, 78/9-10) ifadesiyle uykunun da insanlar için bir nimet olduğu; *uykuyu "ölüm hâli", uykudan*

[214] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3/3252; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s.1100.

uyanmayı da "yeniden diriliş" olarak tarif ettiği: "O'dur ki geceleyin sizi öldürür (gibi uyutur), gündüzün ne işlediğinizi bilir; sonra belirlenmiş süre geçirilip tamamlansın diye gündüzün sizi diriltir. Sonra dönüşünüz O'nadır; sonra (O, dünyada) yaptıklarınızı size haber verecektir." (En'am Sûresi, 6/60) beyanıyla da insanların uykuya daldıktan sonra bir daha uyanma imkânı olamayabileceği hatırlatılarak hesab verilecek tarzda bir hayat yaşanması tavsiye edilmektedir.

A. Kullandığı Yatak ve Döşeğin Özellikleri

Yatak; döşek, yastık ve yorgan olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Hadis metinlerinde döşek karşılığında "firaş", yastık karşılığında "visade", yorgan karşılığında da "lihaf" kullanılmaktadır.

Hz. Âişe validemizin evindeki döşeğin dış yüzü "meşin" idi. İçine yün veya pamuk yerine "hurma lifi" doldurulmuştu. Yastıkları da aynı malzemeden yapılmıştı. Hz. Âişe validemize, Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) döşeğinin nasıl olduğu sorulunca şu karşılığı vermiştir: "Döşeğin yüzü, tabaklanmış deridendi, içi de hurma lifleriyle doldurulmuştu."[215]

Hz. Hafsa validemizin evindeki döşeği ise, ikiye katlanmış bir battaniye idi. Hz. Hafsa validemize "Allah Resûlü sizin evde kaldığında nasıl bir yatakta yatardı?" şeklinde bir soru sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Allah Resûlü'nün yatağı kalın bir battaniye idi. Onu ikiye katlardık, üzerinde uyurdu. Bir gece yanıma geldiğinde içimden: "Şu battaniyeyi dörde katlayayım, daha yumuşak olur." dedim ve dörde katlayarak serdim. Sabah olunca Allah Resûlü:

– Bu gece benim altıma ne sermiştiniz, diye sordu.

---

215 İbn Mâce, *Zühd*, 11; Tirmizî, *Şemâil*, s.270.

– Her zamanki döşeğinizi yâ Resûlallah! Fakat daha yumuşak olur düşüncesiyle dörde katlamıştık, dedim.

– Siz, benim döşeğimi yine eski hâline getirin. Çünkü yumuşaklığın verdiği rahatlık beni gece namazımdan alıkoydu,[216] buyurdular.

Zengin Bir Kadının Döşek Getirmesi

Allah Resûlü'nün komşularından maddi durumu iyi olan bir kadın Hz. Âişe validemizi ziyarete gider. Efendimizin yattığı döşeği görünce bunu Allah Resûlü'ne uygun görmez. Hz. Âişe validemize hediye olarak bir yün döşek getirir. Akşam vakti Allah Resûlü bu döşeği görünce Hz. Âişe validemize:

– Âişe, bu ne, diye sorar. Validemiz de :

– Yâ Resûlallah! Ensârdan falanca hanım ziyaretime gelmişti, sizin döşeğinizi gördü, evine gidince bunu gönderdi" diye cevap verir. Hz. Âişe validemiz hâdisenin devamını şu şekilde anlatır : O döşeği geri göndermedim. Böyle bir döşeğin evimde bulunması hoşuma gitmişti. Allah Resûlü üç defa bu hediyeyi geri göndermemi istedikten sonra bana dedi ki:

– Âişe, onu geri ver! Allah'a yemin ederim ki eğer istesem, Allah benim yanımda altın ve gümüş dağlarını yürütür![217] buyurdular.

Hasırda Yatmasına, Hz. Ömer'in Üzülmesi

Hazreti Ömer (radıyallahu anh), bir gün Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) huzuruna girdi. Efendimiz yattığı hasırın üzerindeydi ve hasır yüzünün bir tarafına iz yapmıştı. Odasının bir yanında işlenmiş bir deri, bir diğer köşesinde de içinde birkaç avuç arpa

---

216 Tirmizî, *Şemâil*, s.270; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: 6/53.
217 Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, 2/173 ; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/465.

bulunan küçük bir torba vardı. İşte Allah Resûlü'nün odasında bulunan eşyalar bundan ibaretti. Hz. Ömer, bu manzara karşısında rikkate geldi ve ağladı. Allah Resûlü niçin ağladığını sorunca da Hz. Ömer:

"Yâ Resûlallah! Şu anda kisralar, krallar saraylarında kuş tüyünden yataklarında yatarken Sen, sadece kuru bir hasır üstünde yatıyorsun ve o hasır, Senin yüzünde iz bırakıyor. Bu gördüklerim beni ağlattı." cevabını verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ömer'e şu karşılıkta bulundu: "İstemez misin, ya Ömer! Dünya onların, âhiret de bizim olsun."[218]

Hasırda Yatmasına, Abdullah İbni Mes'ud'un Üzülmesi

Allah Resûlü'nün hasır üzerinde yatmasına razı olamayan bir başka sahabi Efendimiz olan Abdullah İbni Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hasırın Efendimiz'in vücudunda iz bırakması üzerine Allah Resûlü'ne:

– Yâ Resûlallah! Müsaade buyurun da şu hasırın üzerine bir örtü sereyim, böylece hasır vücunuzu rahatsız etmemiş olur, dediğimde, bana:

– Benim dünya ile ne alâkam var. Benim onunla ilişkim, aynen ıstırahat maksadıyla bir ağacın gölgesine oturup dinlendikten sonra orayı terk edip yoluna devam eden bir yolcunun hâline benzer,[219] buyurdular.

Hadis-i şeriflere bakıldığında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) uyumak için genelde sert zeminleri tercih edip insanı rehavete sevk edecek yumuşak döşeklerden sakındığını görmekteyiz. Nitekim günümüzde de sert yataklar, bel ve sırt ağrılarına karşı doktorların tavsiye ettiği yataklardır. Fakat Allah Resûlü'nün bu

---

218 İbn Mâce, *Zühd*, 11.

219 Tirmizî, *Zühd*, 44; İbn Mâce, *Zühd*, 3.

davranışı kendi hayat tarzı olup, sahabe efendilerimize bu konuda sözlü tavsiye yaptığını bilmiyoruz.

B. Uyku Takvimi ve Uyuduğu Süre

Her insan gibi Efendimiz de uyurdu. Allah Resûlü'nün uyku vakti, genellikle yatsı namazından sonra ve sabah namazından önceki zaman dilimidir. Bundan başka imkân varsa öğle namazından sonra da bir saat kadar uyurdu. Bu uykuya "kaylûle" denir. Peygamber Efendimiz bu öğle uykusu ile alâkalı olarak: "Gündüzün orucuna sahur yemeği ile, gecenin ibadetine de öğle uykusu ile yardımcı olunuz!"[220] buyurarak öğle uykusunun gece ibadetine yardımcı olacağını ifade etmişlerdir.

Allah Resûlü yatsı namazından önce yatmazlar, namazdan sonra da oturmazlardı.[221] Ancak önemli bir durum olması, düğün merasimi ve misafir bulunması gibi bir durumda geç yatarlardı.[222]

Sabahleyin Uyuması

Allah Resûlü'nün sabah vakti uyuması ile ilgili olarak Hz. Âişe validemiz (radıyallahu anhâ) şöyle demektedir: "Resûlullah, gece on bir rek'at namaz kılardı. Sabah vakti tan yeri ağarınca da kısaca iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip sabah ezanını okuyuncaya kadar sağ yanı üzerine yaslanıp uzanırlardı."[223]

İnsanların sağ tarafa yatmaları farz değil, sünnettir. Sağ omuz üzerine yatmak gibi bir zorunluluk yoktur. Öyle olsaydı bu yatış tarzı farz olurdu. Omuzunda veya sağ tarafındaki bir uzvunda

[220] Hâkim, *Müstedrek*, 1/588; Suyûtî, *Câmiu's-sağîr*, 2/88.
[221] Bkz.: Buhârî 1/142,148, Müslim, 1/447,235-237; İbn Mâce, 1/229-230.
[222] Bkz.: Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 1/314, 315.
[223] Buhârî, *Deavât* 5; Müslim, *Müsâfirîn* 121-122.

rahatsızlık olan bir kişi sol yanı üzerine de yatabilir. Önemli olan sağa yatarken sünnete ittiba amaçlı yatmak, sola yatarken de muhalefet etmek için yatmamaktır.

Geceleyin Uyuması

Peygamber Efendimiz'in gece yatışını bize anlatan Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) şöyle demektedir: "Resûlullah geceleyin uyumak istediği zaman elini yanağının altına koyar sonra da: "Allah'ım! Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim" derdi. Uykudan uyandığı zaman: "Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamd olsun. Diriltmek sadece O'na mahsustur" buyururdu.[224]

Bu hadis-i şerif bizleri çok ciddi bir tefekküre davet etmektedir. Ölüm haktır ve Hak'tan gelir. Hastalığından dolayı ayakta namaz kılamayanlar oturarak namaz kılarlar. Şayet insan buna da güç yetiremiyorsa sağ tarafı üzerine uzanarak namazını kılar. Vefat eden insanlar kıbleye karşı ve sağ tarafları üzerine defnedilirler. İslâm'da her şey sağdan başlar. Bir insan yatağa yatınca şunu düşünmelidir: "Uyku ölümün ikiz kardeşidir."[225] Uyuyup da uyanamamak var. Sağlam yatıp hasta kalkmak vardır. Bu yatış şekline bakarak kendini kabir içinde yatıyor gibi de hissedebilir. Ayrıca kendisini yatalak hasta gibi düşünebilir. Şu an Rabbime ibadet için hazırlanıyorum der. Bu hislerle Rabbisine şöyle yalvarır: "Allah'ım! Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim." Yaratanın da vefat ettirenin de sadece Yüce Allah olduğunu bilir ve bunu diliyle ifade eder. İnsan uyuduktan sonra dünya ile bağlantısı kopmaktadır. Tekrar uyanmak kendi elinde değildir. İnsan uyumadan bunları düşünebilirse uyku ile geçen

---

224 Buhârî, *Deavât* 7,8,16. Ayrıca bkz.: Müslim, *Zikr* 59; Ebû Dâvûd, *Edeb* 98; Tirmizî, *Edeb* 28; İbn Mâce, *Dua* 16.

225 Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, 4/183; Ebû Nuaym, *Hilye*, 7/90.

o gecesini ibadetle geçirmiş gibi olur. Çünkü tefekkür de ibadet sayılmaktadır.

Gece Uyandığında Ne Yapardı?

Allah Resûlü genel olarak yatsı namazından önce yatmaz, yatsıdan sonra da sohbet ve konuşmaya yer vermezdi.[226] Geceleyin uyandıkları zaman, ihtiyaçları varsa kaza-i hacette bulunurlar, ellerini ve yüzlerini yıkarlar, sonra tekrar uyurlardı.[227] Bir de ibadet için kalktıkları olurdu ki bu vakitlerini de dua ederek, Kur'ân okuyarak, nafile namaz kılarak geçirirlerdi. Bilhassa tek başına kıldığı nafile namazlarda, duayı çok yapar ve namazı da oldukça uzatırdı.[228]

C. Uykusu Nasıldı?

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) genelde sert zeminde yatmayı tercih ederlerdi. Bununla beraber yatış tarzları da rahat bir uykuya elvermediğinden rahatça yatıp, derin bir uyku içinde olduklarını söylemek güçtür. Çünkü Peygamber Efendimiz için hayatının hiçbir ânında gaflet söz konusu değildir. İnsan uykuya daldığı zaman sadece vücut uyumakta ve hareketsiz kalmaktadır. Ama insanın kalbi, ruhu, şuuru, idraki açıktır. Bu sebeple Efendimiz "Benim gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz"[229] buyurmuşlardır.

D. Tavsiye Ettiği ve Yasakladığı Yatış Şekilleri

Allah Resûlü'nün yatış şekline gelince; rivayetler değerlendirildiğinde üç tip yatış şeklinin olduğu göze çarpmaktadır: a) Evdeki

---

226 Buhârî, *Mevakit*, 23.
227 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 105.
228 Buhârî, *Teheccüd*, 16; Müslim, *Müsafirin*, 125.
229 Buhârî, *Menâkıb*, 24.

yatış vaziyetleri b) Yolculuklardaki yatış vaziyetleri c) İstirahat için uzandıklarındaki yatış vaziyetleri.

1. Tavsiye Ettiği Yatış Şekilleri

a) Evdeki Yatışı

Sağ Yanı Üzerine Yatıp Sağ Elini Sağ Yanağının Altına Koyması

Peygamber Efendimiz'in sünnetlerinden biri de her işe sağdan başlamaktı. Dolayısıyla, yatarken de sağ tarafları üzerine yatmayı tercih ederlerdi. Üstelik, bu şekilde yatmak sağlık açısından da faydalıdır.

Bera b. Âzib'in (radıyallahu anh) naklettiğine göre; Allah Resûlü uyumak istediği zaman sağ yanının üzerine yatar, sağ elini sağ yanağının altına koyar, sonra da şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü Sana çevirdim. İşimi Sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından da korkarak sırtımı Sana dayadım, Sana sığındım. Sana karşı yine Senden başka sığınak yoktur, indirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım." Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) hadisin devamında Berâ İbni Azib'e "Eğer bu duayı yapıp yattığın gece ölürsen, iman üzere ölürsün. Bunlar yatmadan önceki son sözlerin olsun."[230] buyurmuşlardır.

Ayrıca Peygamber Efendimiz'in yatağının duruş şekli de vefat etmiş bir kimsenin kabre konulduğu istikametteydi. Nitekim Ümmü Seleme validemiz bir rivayetinde: Peygamber Efendimiz'in yatağı (nın konumu) insanın kabrine konuluşu gibiydi. (Uyumak üzere yattığında) Mescid baş tarafında kalırdı."[231] diyerek Allah Resûlü'nün yatağının duruş şekliyle

[230] Buhârî, *Deavât* 5. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Vudû'* 75; Müslim, Zikir 56-58; Ebû Dâvûd, *Edeb* 98.

[231] Ebû Dâvûd, *Edeb*, 96, 97.

ilgili bizlere bu bilgiyi vermiştir. Efendimiz'in bu şekilde bir yatış şeklini tercih etmesi, kıbleye saygının ifadesidir. Günümüzde Müslümanların bu konuya aynı şekilde hassasiyet göstermeleri gerekmektedir.

Ashabına Sağ Taraflarına Yatmalarını Tavsiye Etmesi

Berâ İbni Azib (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Resûlullah bana: "Yatağına gideceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanın üzerine yat ve şu duayı oku ve bu duanın sözlerini yatmadan önce son sözün yap!" buyurdu.[232] Hadis-i şerifte Allah Resûlü bu sahabisine uyumak için yatağına gittiği zaman neler yapması gerektiğini tavsiye etmektedir. Şahsa özel olan bu durum aslında bütün inananları ilgilendirmektedir.

1) *Abdest Al!:* Efendimizi'in bu tavsiyesi üzerine abdest alıp yatağına gitmelidir.

2) *Sağ Yanın Üzerine Yat!*: Günümüzde tıp doktorları da sağ omuz üzerine yatılmasının sağlık açısından daha uygun olduğunu söylemektedirler. Çünkü en önemli organlarımızdan kalp ve mide vücudumuzun sol kısmında yer almaktadır. Sağ tarafımıza yattığımızda bu organlara baskı olmaz. Sol tarafa yatılırsa baskı olur ve kalp sıkışmasına sebep olabilir.

3) *Şu Duayı oku!*: Bu rivayet az önce geçmişti. Söz konusu olan dua şudur: "Allah'ım! Kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü Sana çevirdim. İşimi Sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından da korkarak sırtımı Sana dayadım, Sana sığındım. Sana karşı yine Senden başka sığınak yoktur, indirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım." Bu duayı aksatmadan yapmamız bizim faydamıza olacaktır. Fayda olarak da şunlar düşünülebilir:

---

[232] Buhârî, *Vudû* 75; Müslim, Zikir 56

a) Uykuda ölüm vakaları, istatistiki olarak sık rastlanan bir durumdur. Ama inanan insanların Efendimiz'in tavsiyesine uyması hâlinde ölüm uykuda bile gelse, abdestli ve sünnet üzere uyumaya dalmış bir mü'min için böyle bir ölüm çok güzeldir.

b) Uyku hâlinde insan her türlü tehlikeye karşı savunmasızdır. Hırsızlık, afetler ve zararlı haşeratın saldırısına maruz kalmak gibi kötü durumlarla karşılaşmamak için gerekli tedbirleri aldıktan sonra dua ile de tedbirleri desteklemek ve Rabbimiz'e sığınmak gerekir.

b) Yolculuktaki Yatışı

Allah Resûlü'nün yolculuk ve benzeri sebeplerle dışarıda olduğu zamanlarda, yatma ve uyuma tarzı biraz farklılık arz etmektedir. Bu durumda sağ tarafına yatıp sağ dirseğini dikerek, sağ elinin ayasını sağ yanağının altına destek yaparak yatmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Ebû Katâde (radıyallahu anh) şöyle demektedir: "Resûlullah seferde olur da geceleyin istirahat molası verirse sağ yanına yatardı. Sabahtan az önce mola verirse kollarını diker, başını avucunun üstüne koyardı."[233] Bazı hadis yorumcularının belirttiği gibi[234] bu yatma şekline daha çok arazide baş altına konulacak bir şey bulunmadığı takdirde, yastık vazifesini görmesi için başvurulur.

c) İstirahati-Dinlenmesi

Kısa süreli ıstırahat yatışları, sırt üstü uzanma (istilka) şeklindedir. Bu daha çok bir dinlenme vaziyetidir. Abdullah İbni Zeyd (radıyallahu anh), Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) mescitte bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken gördüğünü nakletmektedir.[235]

233 Müslim, *Mesacid*, 313.
234 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 3/206.
235 Buhârî, *Salat*, 85.

2. Yasakladığı Yatış Şekilleri

a) Yüz Üstü Yatmak

Allah Resûlü bazı yatış şekillerini yasaklamıştır. Bunlardan biri yüz üstü yatmaktır. Konuyla alâkalı bir hadis-i şerif şu şekildedir. Yaîş İbni Tıhfe el-Gıfârî (radıyallahu anhumâ), "Babam bana şöyle dedi.", diyerek nakletmiştir: "Bir ara ben mescitte yüzükoyun yatmıştım. Baktım ki bir adam beni ayağıyla kımıldatıyor ve:

– Bu, Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır, diyor. Bir de ne göreyim, O Resûlullah değil mi?[236]

Bu yatış şekli Allah ve Resûlü'nün hoşnutsuzluğuna sebep olduğu gibi insanın sağlığına da zararlıdır. Mide ve kalp gibi âzâların sıkışmasına sebep olur. Aynı zamanda edebe aykırı ve görüntüsü çirkindir. Bazı rivayetlerde sahabe efendimiz Yaiş'in babası Tıhfe'nin akciğer rahatsızlığı sebebiyle böyle yattığı belirtilmektedir. Bazı insanlar bu şahsın rahatsızlığından dolayı böyle uzandığını bilmiyor olabilirler. Efendimiz bu şahsı uyarmasaydı böyle yatmanın uygun olduğu düşünebilirlerdi. Bu sebeple Efendimiz kendisini uyarmıştır. Netice itibariyle, Efendimiz'in sakındırdığı bu yatış biçiminden sakınmak bizler için en doğru olanıdır.

b) Sırt Üstü Yatarken Ayak Ayak Üstüne Atmak

Allah Resûlü sırt üstü yatarken ayak ayak üstüne atmayı yasaklamıştır. Bu yatış şekli ile ilgili farklı rivayetler vardır. Allah Resûlü'nün istirahati ile ilgili bölümde Abdullah bin Zeyd'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayette: Resûlullah'ı mescidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken gördüğünü[237] zikret-

---

236 Ebû Dâvûd, *Edeb* 95. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Edeb* 21.
237 Buhârî, *Salat*, 85.

miştik. Burada da yasakladığı iki hadis-i şerifi zikredelim. Câbir İbn Abdillah'ın (radıyallahu anh) bir rivayetinde, Allah Resûlü Câbir'e (radıyallahu anh) "… Uzanıp yattığın vakit ayaklarını birbirinin üzerine koyma!"[238] Yine Hz. Câbir'den gelen bir başka rivayette: "Biriniz sırt üstü uzanıp ayak ayak üstüne atmasın!"[239] ifadeleriyle ashabını sırt sütü yatıp ayak ayak üstüne atmaktan men etmiştir.

Dikkat edilirse bu bölümde üç hadis naklettik. Birinci hadis-i şerifte Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) dinlenme amaçlı sırt üstü yatıp, ayak ayak üstüne attığını görüyoruz. Fakat diğer iki rivayette ise ashabını bu şekilde yatmaktan men etmektedir. Bu durum bir tezat gibi görünse de aslında gerçek öyle değildir. Çünkü Allah Resûlü yatarken elbisesinin açılmamasına azami dikkat ediyordu. İhtimal Allah Resûlü bu konuda çok hassas davranmayan bazı kimseleri gördü. Neticede, avret mahallinin bir kısmını ya da tamamını açık bırakan bu yatma şeklini bu sebeple yasakladı. Yani Efendimiz, başta kendisinin de uyguladığı bir yatış şeklini mahzurları olabilme ihtimalinden daha sonraları yasaklamış olabilir.

E. Yatma ve Uyku ile İlgili Diğer Tavsiyeleri

1. Yatmadan Önce, Yatılacak Yerin Gözden Geçirilmesi

Allah Resûlü yatmadan önce yatılacak yerde herhangi zararlı bir şeyin olup olmadığını öğrenmek için yatağın kontrol edilmesini tavsiye ederdi. Bu münasebetle Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: "Biriniz yatağına yatacağı zaman elbisesinin bir ucuyla yatağını silkelesin. Çünkü yatağından ayrıldıktan sonra oraya hangi zararlının girdiğini bilemez. Sonra da şöyle desin; (Rabbim!

---

238 Müslim, *Libâs*, 73.

239 Müslim, *Libâs*, 74.

Sen'in isminle yatağıma yattım, yine Sen'in isminle yatağımdan kalkarım. Eğer uykuda canımı alacaksan, bana merhamet edip bağışla! Şayet hayatta bırakacaksan, iyi kullarını muhafaza ettiğin gibi beni de fenalıklardan koru!)"[240]

Efendimiz döneminde ashab-ı kiram basit yerleşim yerlerine sahip olduklarından, ayrıca çöl hayatı ile içi içe yaşadıklarından dolayı bu davranış, zararlı haşerat için alınabilecek en güzel tedbirlerden biridir. Günümüzde yaşadığımız modern evlerde dahi geçerli olan güzel bir tedbirdir. Hususiyle çocuklu ailelerin bu tavsiyeye çok dikkat etmeleri gerekir. Çocuklar oynadıkları oyuncakları olur olmaz yerlerde bırakmaktadırlar. Ayrıca ev hanımları ev içinde kullandıkları iğne vs. gibi tehlikeli malzemeleri bazen tamir ettikleri eşyaların üzerinde unutabilmektedirler. Dolayısıyla kötü bir netice ile karşılaşmak istemiyorsak yatmadan önce yatılacak yerleri gözden geçirmemiz gerekmektedir.

2. Can Güvenliği Olmayan Mekânlarda Yatılmaması

Allah Resûlü, insanların korkuluğu olmayan dam gibi tehlikeli yerlerde yatmasını da yasaklamıştır. Çünkü insan uykuda iken farkında olmadan hareket edip bulunduğu mekândan düşebilir. Konuyla alâkalı bir rivayeti Abdurrahman ibni Seyhan babasından rivayet etmektedir. Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: "Kim etrafı çevrili olmayan bir dam üzerinde uyur (da düşüp ölür)se, (Allah'ın o şahsa yapılacak haksızlıklardan dolayı ilgili kimseleri dünyada sorumlu tutacağına dair vermiş olduğu) sözden kendini uzaklaştırmış olur."[241] Kul tedbirini aldıktan sonra gerisini Allah'a bırakmalıdır ki gerçek tevekkül anlayışı bunu gerektirir. Hadis-i şerifte belirtildiği gibi hiçbir önlem alınmadan, etrafı çevrili olmayan bir yerde

---

240 Buhârî, *Deavât*, 13.

241 Tirmizî, *Edeb*, 82; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 96.

yatan bir kimsenin yuvarlanıp düşmesi neticesinde sorumluluk kendisine ait olur. Şayet düşüp vefat ederse o kimsenin ölümünden kimse sorumlu tutulmaz. Nitekim bazı bölgelerimizde yaz aylarında insanlar korkuluğu olmayan damlarda yatmakta ve maalesef ölümle neticelenen hâdiseler yaşanmaktadır. Allah Resûlü'nün bu tavsiyesine uyarak gerekli önlemler alınmalıdır.

3. Yatarken ve Uykudan Uyanırken Dua Edilmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yatarken ve uyanırken devamlı dua ederlerdi. Huzeyfe ibni Yeman'dan (radıyallahu anh) gelen bir rivayete göre Peygamber Efendimiz yatarken: "Allah'ım! Senin isminle ölür ve dirilirim." diye dua eder; uykudan uyandığı zaman da: "Öldürdükten sonra bizi dirilten Allah'a hamd olsun. Dönüş ancak O'nadır."[242] derdi.

Efendimiz her gece yatağına girdiği zaman İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okurdu. Hz. Âişe'nin bu konu ile ilgili rivayeti şöyledir: Peygamber Efendimiz her gece yatağına geldiği zaman iki elini birleştirir, sonra bunlara üflerdi. Şöyle ki: "İhlâs, Felak ve Nâs" surelerini okuyup ellerine üfler, sonra elleriyle vücudundan yetişebildiği kadar yerleri sıvazlardı. Elleriyle sıvazlamaya başı ve yüzü üzerinden başlar, vücudunun ön kısmını da sıvazlardı. Okuyup üfleyip vücudunu meshetme işlemini üç defa tekrarlardı."[243]

Dua Etmeyi Tavsiye Ederdi

Peygamber Efendimiz, Allah'ı zikretmeden yatan bir insanın eksik bir iş yapacağını söyleyerek insanları dua etmeye teşvik ederdi. Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Bir kimse bir mecliste oturur da

---

242 Buhârî, *Deavât*, 6.
243 Buhârî, *Fedailü'l-Kur'ân*, 14.

orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."[244]

Hz. Fatıma Validemize, Yatmadan Önce Dua Etmesini Tavsiye Etmesi

Hz. Ali'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiğine göre, Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) el değirmeni çevirmekten dolayı eli rahatsız olmuştu. Bundan dolayı bir hizmetçi istemek üzere Peygamber Efendimiz'in evine gitti ama Peygamberimiz'i evinde bulamamıştı. Fakat bu dileğini Hz. Âişe validemize söyledi. Peygamber Efendimiz gelince Hz. Âişe, Hz. Fâtıma'nın isteğini kendisine haber verdi. Hz. Ali devamla der ki: Akşam vakti biz yataklarımıza girmiştik. Allah Resûlü bize geldi. Ben kalkmak istedim ama Allah Resûlü:

– Yerinde kal, buyurdu ve ikimizin arasına oturdu. Hatta ben göğsümün üstüne dokunan iki ayağının serinliğini hissettim. Resûlullah:

– İyi dinleyiniz! Size benden istediğiniz hizmetçiden daha hayırlı olan bir şey söyleyeyim: İkiniz döşeğinize girdiğiniz zaman otuz üç kere Allahu Ekber, otuz üç kere Subhanellah, otuz üç kere de La ilâhe illallah deyiniz. İşte bunları söylemek, ikiniz için bir hizmetçiden daha hayırlıdır.[245]

Netice itibariyle, buraya kadar anlatılanları özetleyelim: Yatmadan önce zararlı cisimlerin bulunabileceği göz önünde bulundurularak yatılacak yer gözden geçirmeli, yatmadan önce abdest alıp yatağa girmeli, ardından Cenâb-ı Allah'a dua ederek avucumuza üfleyip vücudumuzu erişebildiğimiz yere kadar

---

244 Ebû Dâvûd, *Edeb* 25. Ayrıca bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 2/422.
245 Buhârî, *Deavât*, 10; *Fedâilu'l-ashab*, 9; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 109; Tirmizî, *Deavât*, 24.

sıvazlamalıyız. Yatakta sağ yanımız üzerine yatmalı, sağ elimizi sağ yanağımızın altına koymalı, yüzü koyun yatmamalı, gece uyandığımızda yine dua ederek kalkmayı âdet hâline getirmeliyiz. Buna karşılık can güvenliği olmayan mekânlarda da yatmamaya özen göstermeliyiz.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA AĞLAMA

Ağlamak, acı, keder, pişmanlık ve bazen de sevinçten gözyaşı dökmek; üzülmek, üzüntü çekmek, kederlenmek; gözyaşının hüzünle akması,[246] mânâlarına gelmektedir.

Ağlamanın sebebi Allah korkusu ve sevgisi, kıyamet, hesap ve cehennem endişesi, cennet nimetlerinin mutlu etmesi olabileceği gibi, dünya ile ilgili sevinç ve üzüntü veren hâdiseler de olabilir.

Dinimizde aşırı derecede gülmek hoş karşılanmamış, buna karşılık ağlama tavsiye edilmiştir. Kur'ân-ı Kerimde ağlama ile alâkalı bazı âyetler şöyledir: *Allah Resûlü'ne* (sallallahu aleyhi ve sellem) *muhalefet ederek Tebük seferine katılmayıp geride kalanlar için*: "Öyleyse kazandıkları günahların cezası olarak az gülsün, çok ağlasınlar!.. (Tevbe Sûresi, 9/82) ifadesi ağlamanın önemini vurgularken; *Hristiyan din adamları hakkında:* "Peygambere indirilen Kur'ân'ı dinledikleri vakit, onda âşina oldukları gerçeği bulmaları sebebiyle gözlerinin yaşla dolup taştığını görür ve şöyle dediklerini işitirsin: "*İman ettik Rabbena! Bizi de hakka şahitlik edenlerle*

---

246 İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 2/337; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 1/49.

beraber yaz!..." (Maide Sûresi, 5/83); beyanıyla gözyaşlarının Cenâb-ı Allah katında ne kadar değerli olduğunu anlıyoruz. Bir başka âyet-i kerimede ise *cihada hazırlık yapmak isteyen fakir müminler için:* "*Ey Resûlüm! Binek temin etmen için sana geldiklerinde:* "*Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum.*" *deyince, harcayacak para bulamamaları sebebiyle gözyaşı döke döke dönüp gidenleri de kınamak doğru değildir.*" (Tevbe Sûresi, 9/92) buyruğu ile gözyaşı dökenler nazara verilip, bu yiğitler Kur'ân âyetlerleriyle teselli edilir. Bu ve benzeri âyetler, inananları ağlamaya davet etmektedir. Ancak bu ağlamaların ölçülü, yerinde ve kararında olması gerekir. Saç-baş yolunarak, dövünerek ağlamalar, içten gelmediği hâlde gösteriş maksatlı akıtılan gözyaşları tasvip edilmemektedir. Allah Resûlü bazen ümmeti için korktuğundan ve onlara olan şefkatinden, bazen vefat edenlere merhametinden, bazen Allah korkusundan, bazen Kur'ân dinlerken, bazen de namaz kılarken ağlardı. Şimdi bu konulara bir göz atmaya çalışalım.

A. Namaz Kılarken Ağlaması

Efendimiz bazı zamanlar arkasında namaza duran kimselerin işitebileceği bir ses tonuyla ağlardı.

1. Namaz Esnasında Ağlaması

Abdullah İbni Şıhhîr (radıyallahu anh) bir rivayetinde şöyle demektedir: "Namaz kıldığı bir esnada Resûlullah'ın yanına yaklaştım. Kendisinden ateşin üzerindeki bir çömleğin çıkardığı kaynama sesleri gibi içli içli ağlama sesleri geliyordu."[247] Bu ağlamanın sebebi hiç şüphesiz Allah korkusu ve Allah haşyeti idi.

---

[247] Ebû Dâvûd, *Salat*, 158. Ayrıca bkz. Nesâî, *Sehv*, 18; Tirmizî, *Şemâil*, s. 263; Hoca M. Raif Efendi, *Muhtasar Şemâil-i Şerif terc.* s. 221.

2. Kusuf Namazı Kılarken Ağlaması

Güneş tutulmasının yaşandığı bir gün Allah Resûlü'nün ashabına namaz kıldırırken ağladığını Abdullah İbni Amr'ın (radıyallahu anh) rivayetinden öğreniyoruz. Şöyle ki: "Resûlullah zamanında güneş tutulmuştu. Allah Resûlü namaz kılmak için kalktı, orada bulunanlar da kalkıp namaza durdular. Namazda kıyamda duruşunu uzattı. Sonra rükû'a gitti, rükû'sunu da uzattı. Sonra rükû'dan başını kaldırdı ve secdeye vardı, secdesini de uzattı. Sonra secdeden başını kaldırdı ve oturdu, oturuşunu da uzattı. Sonra secdeye vardı, secdesini de yine uzattı. Sonra başını kaldırdı ve ikinci rekâtta da yine birinci rekâtta yaptığı gibi kıyamı, rükû'u, secdeyi ve iki secde arasındaki oturuşunu uzattı. İkinci rekâtın secdesinde derinden nefes alıyor ve ağlıyordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle diyordu: "Rabbim! Sen bana ben onların içinde bulunduğum müddetçe onlara azap etmeyeceğini vadetmedin mi? İşte bak biz Sana istiğfar ediyoruz." Bu iki rekâtlık namaz bittikten sonra güneş tutulması geçmişti. Namazdan sonra kalkarak cemaate hitap etti; Allah'a hamdedip O'nu övdükten sonra şöyle buyurdu: "Güneş ve Ay, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren alametlerden bir alamettirler. Ay ve güneşten birinin tutulduğunu görürseniz Allah'ı zikre (namaza) koşunuz. Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki Cennet bana o derece yaklaştırıldı ki üzüm salkımlarından bile koparabilecektim. Cehennemde o derece yaklaştırıldı ki sizi çepeçevre kuşatmasından korkup Allah'a sığındım"[248] diyerek ay ve güneş tutulmalarının bir dua ve zikir vakti olduğunu hatırlatmış ve bizleri bu vakitlerde Cenâb-ı Allah'ı zikretmeye davet etmiştir.

---

[248] Müslim, *Küsûf,* 3; İbn Mâce, *İkâmetu's-salat* 152.

B. Kur'ân Dinlerken Ağlaması

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân dinlerken ağlardı. O'nun bu ağlaması, Allah korkusu ile birlikte bir iştiyak, bir saygı ve bir muhabbet ağlayışıdır.

Efendimiz bir gün Abdullah İbni Mesud'dan (radıyallahu anh) kendisine Kur'ân okumasını talep eder. Abdullah İbni Mesud, bu talep karşısında şaşırır ve: "Kur'ân sana nazil olmuşken (ve en çok senin ağzına yakışıyorken) sana nasıl Kur'ân okuyabilirim yâ Resûlallah?" der. Efendimiz de "Ben başkasının okuduğu Kur'ân'ı dinlemekten hoşlanırım." diye karşılık verir. Abdullah ibni Mes'ud Nisa sûresini okumaya başlar. "Ey Resûlüm! Her ümmetten haklarında tanıklık edecek bir şahit (peygamber) celbettiğimizde ve seni de bütün onlara (ümmetine) şahit olarak getirdiğimizde, bakalım onların hâli nice olacak?" âyetini okuyunca Resûlullah'ın gözyaşlarının aktığını gördüm."[249] der.

C. Vefat Edenlerin Arkasından Ağlaması

Peygamber Efendimiz vefat eden kimselerin ardında da ağlardı. Nitekim Osman İbni Maz'ûn (radıyallahu anh) vefat ettiğinde onu öpmüş ve ağlamıştı.

Hz. Âişe validemizin rivayetine göre bu hâdise şöyle gerçekleşmişti: "Allah Resûlü'nün manevî kardeşi Osman İbni Maz'ûn vefat etmişti. Allah Resûlü, herhangi bir cenaze için fazla ağlamazdı ama, Hz. Hamza (radıyallahu anh) gibi, Osman İbni Maz'ûn (radıyallahu anh) için de çok ağlamış, eğilip, mübarek dudaklarını onun alnında gezdirmişti. Cenazesinde Efendimiz'in, 'kardeşim' diye hitap ettiği Osman İbni Maz'ûn için gözlerinden yaşların süzüldüğünü gören hanım sahabi Ümmü A'la (radıyallahu anhâ):

– Osman cenneti garantiledi! mânâsında: "Osman artık bir kuş gibi cennete uçup gitti." dedi.

---

[249] Buhârî, *Tefsiru'l-Kur'ân*, 81.

Allah Resûlü verilen bu cennet garantisini hiç hoş karşılamadı ve hemen düzeltme yaptı:

– Nereden biliyorsunuz Osman'ın cennete uçup gittiğini? Ben Allah'ın Resûlü'yüm, bana bildirilmediği takdirde ben de bilemem Osman'ın nereye gittiğini. Ancak hayatı boyunca haramsız yaşadı. Haramsız şekilde de öldü. İyi yere gittiğini ümit ederim. Ama garanti veremem. Şu kesindir ki nereye layıksa oraya gitmiştir Osman!" Bu uyarıyı dinleyen hanım sahabi der ki:

– Bu ikazdan sonra bir daha kimse için garantili konuşmadım. Sadece hüsnüzanda bulunmayı tercih ettim. "[250]

Allah Resûlü'nün ağlama konusunda bazı tavsiyeleri olmuştur. Şimdi bu tavsiyelere bir göz atalım.

1. Ölçülü Ağlamayı Tavsiye Etmesi

Allah Resûlü, vefat etmek üzere olanların yanında bulunduğunda hüzünlenir, gözleri dolar ve yaş akıtırdı. Vefat eden kimse bir yakını bile olsa ağlamada ölçülü olmayı tavsiye ederdi. Nitekim kendisi de bu konuda ümmetine örnek olacak davranışlarda bulunmuştur.

Vefat Eden Torununa Ağlaması

Üsame İbni Zeyd'den (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) kucağına ölmek üzere olan torununu (kızının oğlunu) verdikleri zaman, Peygamber Efendimiz'in gözleri doldu. Bunun üzerine Sa'd İbni Ubade (radıyallahu anh):

– Ey Allah'ın Resûlü! Bu ne hâldir, dedi. Allah Resûlü de:

– Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu acıma duygusu, rahmettir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder, buyurdu.[251]

---

250 Buhârî, *Cenaiz*, 3. *Menâkıbu'l-ensar*, 46.

251 Buhârî, *Cenâiz* 33, Müslim, *Cenâiz*, 9,11. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Eymân* 9, *Merdâ* 9, *Tevhîd* 25; Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 24, *Edeb* 58; Nesâî, *Cenâiz* 22; İbn Mâce, *Cenâiz* 53

Bu hadis-i şerifte Efendimiz ağlamanın sebeplerinden birinin acıma duygusu olduğunu, bunun da rahmetten kaynaklandığını ifade ediyor. Demek ki ağlamak bir zayıflık ve acizlik emaresi değil, merhametten kaynaklanan bir duygudur.

Hadisin ifade ettiği bir başka mânâ ise; Allah'ın merhamet sahibi kullarına merhamet edeceğidir. Nitekim ömründe bir damla gözyaşı dökmemiş bir kişinin merhametli olduğu söylenemeyeceği gibi bu kişinin Allah'ın rahmetini umması da beklenemez. Ancak merhametli bir kalbe sahip olan merhamet dilemeyi bilir. Ayrıca gözyaşı dökmeyi bilenin Allah'ın rahmetini anlaması daha kolaydır. Bu yönüyle gözyaşı, Allah'ın rahmetini anlamaya ve bu rahmeti insanın üzerine çekmeye büyük bir vesiledir.

Sa'd İbni Ubade İçin Ağlaması

Vefat eden bir insanın arkasından haddi aşmamak kaydıyla, ölçülü bir tarzda ağlanabileceğini şu hadis-i şeriften öğreniyoruz:

Abdullah İbni Ömer'den (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü, yanında Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebi Vakkas ve Abdullah İbni Mes'ud (radıyallahu anhum) bulunduğu bir zamanda Sa'd İbni Ubade'yi (radıyallahu anh) ziyaret etmişti. Efendimiz, Sa'd'ın durumunu görünce ağladı. Onun ağladığını gören sahâbîler de ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Allah Resûlü:

– Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle kişiye azap etmez. Fakat – dilini işaret ederek– bunun yüzünden azap eder veya bağışlar, buyurdu.[252]

Efendimiz, ashabından Sa'd b. Ubade'nin hasta hâlini görünce ağlamış, sahabe efendilerimiz bu duruma şaşırınca Efendimiz, gözyaşı dökme sebebiyle bir azap olmayacağını, ancak ağızdan

[252] Buhârî, *Cenâiz* 44, Talak 24; Müslim, *Cenâiz* 12

çıkacak sözlere dikkat edilmemesi sebebiyle azabın olacağını ifade etmişlerdir.

İnsan elbette hüzünlenecek ve ağlayacaktır. Etrafımıza baktığımızda insanların bir çoğu karşılaştıkları üzücü bir hâdise neticesinde sözlerini ölçüp tartamıyor ve maksadı aşan sözler sarf edebiliyorlar. Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: "Sabır, ilk toslamada olandır."[253] buyurmuşlardır. Musibetin, belanın ilk geldiği anda sabretme, kötü söz söylememe, insan psikolojisinin bozulmaması ve de kadere isyan etmeme adına çok önemlidir. Öyleyse bizler başımıza gelen musibetlere sabretmeli, maksadı aşan sözler söylememeliyiz…

2. Bağırıp Çağırarak Ağlamayı Yasaklaması

Çığlık atmak, feryadı figan etmek dinimizde yasaklanmıştır. Buna karşılık bağırıp çağırmaksızın ağlamanın caiz olduğuna dair pek çok rivayet vardır. Hadis-i şeriflere baktığımızda Allah Resûlü'nün bu konuda ashabını uyardığını görmekteyiz.

Bir Kız Çocuğu İçin Ağlaması

Abdullah İbni Abbas Hazretleri rivayet ediyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bir kız çocuğunu kucağına aldı. Çocuk bir müddet kucağında kaldı ve ardından vefat etti. Bunun üzerine Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ) yüksek sesle ağlamaya başladı. Efendimiz, onu feryat ederek ağlamaktan menetmeye çalışınca: "Ben seni ağlarken görmemiş miydim yâ Resûlallah! Sizin de ağladığınız zamanlar olmuyor mu?" dedi. Peygamberimiz bu soruya şöyle karşılık verdi: "Benim ağlayışım, sabırsızlıktan kaynaklanan ve kadere itiraz eden feryâd ü figân tarzında değildir. Benim ağlayışımın sebebi merhametimdir. Muhakkak ki mü'min her durumda hayır ister, hayır

---

253 Buhârî, *Cenaiz*, 32; Müslim, *Cenaiz*, 14,15.

üzeredir. Ruhun kabzolunuşu, onun için bir hayırdır, bu yüzden Allah'a hamd eder."[254] diyerek feryad u figan ederek ağlamanın aslında kadere isyan olduğunu anlatmıştır. Elbette hiç kimse bir yakınının ölümünde ağlamayacak kadar taş kalpli olamaz. Ancak yine de hâdisenin perde arkasını göremeyen insanoğlu her durumda hayırlısını istemeli ve böyle durumlarda da "hayırlısı böyle imiş" diyerek Allah'a tevekkül etmelidir. Aksi davranış kadere isyan ve Allah'ın rahmetini eleştirmek mânâsına gelebilir.

Oğlu İbrahim'in Vefatında Ağlaması

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat eden oğlunun ardından hüzünlenmiş ve gözyaşı dökmüştür. Bunun nedenini bir hadis-i şerifte şöyle izah etmiştir: Hz. Enes'ten rivayet edildiğine göre, Resûlullah, ruhunu teslim etmek üzere olan oğlu İbrahim'in yanına girince gözlerinden yaşlar boşanmaya başladı. Bunun üzerine Abdurrahman İbni Avf (radıyallahu anh):

– Ey Allah'ın Resûlü! Siz de mi ağlıyorsunuz, diye sorunca Hz. Peygamber ona "Ey İbni Avf! Bu gördüğün gözyaşları rahmet ve şefkat eseridir." cevabını verdi. Sonra şunları ilave etti:

– Göz yaşarır, kalp hüzünlenir. Biz ancak Rabbimiz'in razı olacağı sözleri söyleriz. Ey İbrahim! Seni kaybetmekten dolayı gerçekten üzgünüz.[255]

Bu hadis-i şerifte Allah Resûlü "Bu gördüğün gözyaşları rahmet ve şefkat eseridir." diyerek şefkatli insanların illa ki gözyaşı dökeceklerini, gözyaşının şefkate, merhamete işaret ettiğini söylemektedir. Ayrıca burada dikkatimizi çeken üç ayrı haktan bahsedilmektedir.

1) *Baba Hakkı*: Burada, Efendimiz'in bir baba olarak evladını

---

254 Nesâî, *Cenaiz*, 13; Tirmizî, *Şemâil*, s.267; Hoca M. Raif Efendi, *Muhtasar Şemâil-i Şerif terc.* s. 224.

255 Buhârî, *Cenâiz* 43; Müslim, *Fedâil* 62. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Cenâiz* 53

kaybettiğinden dolayı ağladığını görüyoruz. Oysa cahiliye devrinde bu tip hâdiseler karşısında ağlanması ayıp karşılanıyordu. Bu sebeple Efendimiz'i görenlerin şaşırarak "Siz de mi ağlıyorsunuz?" dediklerini görüyoruz. Çocuk sahibi olan her insanın evladının vefatına ağlaması fıtrî bir babalık duygusudur. Eğer bunu yapmıyorsa babalık hakkını yerine getiremiyor demektir. Bu durumda o kimsenin şefkatli bir insan olduğundan bahsedilemez. Bir babanın evladını kaybettiğinde, aşırıya kaçmadan ona ağlaması babalık hakkıdır. Kimse bunu engelleyemez.

2) *Evlat Hakkı*: Bir insan evladı için çok şeyi yapar. Çünkü evladı kendi canından, kendi kanındandır. Bu sebeple bir baba evladının başına gelen veya gelebilecek her şeye üzülür ve üzülmesi de gerekmektedir. Bu da evladın hakkıdır.

3) *Allah Hakkı*: İnsanoğlu yeryüzünde Allah'ın halifesidir. Sahip olduğumuz her şey Allah'ın mülküdür. Bedenimiz ve sağlığımız Allah'ın bize birer emaneti olduğu gibi evlatlarımız ve sevdiğimiz tüm yakınlarımız da Cenâb-ı Allah'ın bizlere birer emanetidir. Öyleyse bize emanet olarak verilenler elimizden alındığında emanet sahibine kötü sözler sarf etmemek gerekir. Çünkü bu, bir vefa borcu olduğu gibi aynı zamanda Allah hakkıdır.

D. Ümmetinin Kurtulması İçin Ağlaması

Allah Resûlü ümmeti hakkındaki duygu ve düşüncelerini dua ve gözyaşı ile dile getiriyordu. Ümmeti üzerine tir tir titriyor, kurtuluşları adına dua dua yalvarıyordu. Bir gün, "Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır; şayet mağfiret buyurursan hiç kuşkusuz Aziz Sensin, Hakîm Sensin." (Maide Sûresi, 5/118) mealindeki âyetle, "Rabbim! O putlar insanlardan çoğunu baştan çıkardı; bundan böyle kim benim izimce yürürse o bendendir. Kim de isyan ederse Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin." (İbrahim Sûresi, 14/36) mânâsına gelen beyanı tekrar edip sabaha kadar ağladı. Cebrail

(aleyhisselâm), Allah'ın emriyle bu ağlamanın sebebini öğrenip Yüce Rabbimiz'e ulaştırınca da Cenâb-ı Hak: "Ümmetin hakkında seni mahzun etmeyeceğim."[256] Müjdesiyle Allah Resûlü'nü teselli edip, ağlamasını durdurmuştur.

E. Ashabına Ağlamayı Tavsiye Etmesi

Allah için ağlamak *iman sahibi* kimselere mahsus bir durumdur. Kur'ân-ı Kerim'de bunun pek çok misalini görmekteyiz. Bir de ağlamanın yanında, hayatı oyun ve eğlence sanıp ömürlerini gülüp oynamakla geçirenler vardır ki bunlar hakkında da ikaz ve tembih sadedinde: "Öyleyse kazandıkları günahların cezası olarak az gülsün, çok ağlasınlar!.. " (Tevbe Sûresi, 9/82) ikazıyla ağlamanın önemine vurgu yapılmaktadır.

Yüce Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyette bizlerden konumumuza göre bir duruş, bir tavır sergilememizi ister. Allah Resûlü de hayatını hep bu çizgide sürdürmüştür.

Efendimiz ashabına: "Müjdeler olsun nefsine hâkim olana.! Müjdeler olsun (misafir kabul etme adına) evini geniş ve müsait tutana.! Müjdeler olsun hataları karşısında gözyaşı dökenlere!"[257] diyerek onları gözyaşı dökmeye davet eder.

Efendimiz bazen ashabının bakışlarını fizik ötesi alemlerdeki ürpertici hâdiselere dikkat çekmek için etkili sözler söylerdi. Nitekim Enes İbni Mâlik'in (radıyallahu anh) şu rivayeti bunu açıkça ifade etmektedir: "Resûlullah, bir benzerini daha önce asla duymadığım pek etkili bir hitâbede bulundu ve şöyle dedi: "Eğer siz, benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız."[258]

Hz. Enes hâdisenin devamını "Bunun üzerine Resûlullah'ın

---

[256] Müslim, *İmân*, 346.

[257] Münzirî, *et-Tergib ve't-Terhib*, 4/116

[258] Buhârî, *Kusûf*, 2, *Eyman*, 3; Müslim, *Salat*, 112, *Kusûf*, 1, *Fezâil*, 134.

ashâbı, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağladılar" ifadeleriyle anlatmışlardır.

Allah Resûlü ashabına devamlı olarak ağlamayı tavsiye edip haşyetle dökülen gözyaşlarının ilâhî azaba karşı bir sütre olabileceğine dikkatleri çeker ve: "İki göz vardır ki ötede onlara ateş dokunmaz: "Biri, Allah karşısında haşyetle yaş döken göz, diğeri de hudut boylarında ve düşman karşısında uyanık duran göz."[259] diyerek kendilerine ateşten korunma yollarını gösterirdi.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) bu konu ile ilgili bir başka zaman Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözlerini bize nakletmektedir: "Memeden çıkan sütün dönüp memeye girmesi nasıl mümkün değildir; öyle de Allah korkusuyla ağlayıp inleyenin de Cehennem'e girmesi asla söz konusu olamaz."[260] Efendimiz bu hadis-i şerifte gözyaşlarının Cenâb-ı Allah'ın nezdindeki kıymetine vurguda bulunmaktadır.

F. Ağlamalarının Ashabını da Ağlatması

Ashab-ı Kiram, Efendimizi çok seviyorlardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bir konuda duygulanınca onlar da duygulanıyor, gözpınarları yaş toplayınca, ashab-ı kiram da ağlamaya duruyorlardı. Bir gün Kâinatın Efendisi "Siz, bu sözü mü (Kur'ân) tuhaf buluyorsunuz; (ağlayacağınıza) gülüyorsunuz." (Necm Sûresi, 53/59-60) mealindeki âyetleri onlara okuyunca, hepsi birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladılar. Bu manzara karşısında Allah Resûlü de ashabına katılıp gözyaşları dökmeye başladı. Bu defa da O'nun ağlamalarıyla rikkate gelen ashab bütünüyle kendilerini ağlamaya saldılar."[261] Zaten onlar her zaman ağlayıp inlemişlerdi; evet bazen iman ve marifet sevinciyle, bazen işlerine hata bulaşmış olabileceği

259 Tirmizî, *Fezâilü'l-Cihad* 12.
260 Tirmizî, *Fezâilü'l-Cihad* 8; Nesâî, *Cihad* 8.
261 Beyhakî, *Şuabü'l-İmân* 1/489.

endişesiyle, bazen öteler ve akıbet korkusuyla ağlar ve sürekli Cenâb-ı Allah'ın rahmet kapısına yönelirlerdi.

G. Kur'ân Okurken Ağlamak Gerektiği

Allah Resûlü "Kur'ân okurken ağlamaya gücünüz yetmiyorsa, ağlamaya kendinizi zorlayın"[262] buyuruyor. Bu hadis-i şerifte "kendinizi yumuşatacak, rikkate getirecek ağlama yollarını araştırın" mânâsı da bir hedef olarak gösterilmiş olabilir. Gösteriş için insanın kendisini ağlamaya zorlaması ile Kur'ân okurken kendini ağlamaya zorlaması farklı farklı iki durumdur. Birincisi yasaklanmış, ikincisi ise tavsiye edilmiştir.

H. Günahlar Sebebiyle Ağlamayı Tavsiye Etmesi

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine kurtuluşun yolunu soran Ukbe b. Âmir'e (radıyallahu anh) işlediği günahlardan dolayı ağlamasını tavsiye etmiştir. Hz. Ukbe, hâdiseyi kendisi şöyle anlatmaktadır: Allah Resûlü'ne "Kurtuluş nedir?" diye sordum. Buyurdular ki: "Diline sahip ol; evin geniş olsun, günahlarından dolayı ağla."[263] Burada a) Dili her türlü kötü sözden uzak tutmak b) İnsanlardan uzak kalıp rahatça Cenâb-ı Allah'a kulukta bulunabilmek için geniş bir eve sahip olmak c) Hatalara ve günahlara gözyaşı dökerek pişman olmak tavsiye edilmektedir.

I. Lüzumsuz, Zamansız, Yersiz Ağlamaları Yasaklaması

Lüzumsuz, zamansız ve yersiz ağlamalar ile riya sayılma ihtimali bulunan gözyaşları yasaklanmış ve bu türlü ağlamaların şeytandan kaynaklandığı bildirilmiştir.[264]

---

262 İbn Mâce, *İkametu's-salat*, 176.

263 Tirmizî, *Zühd*, 60.

264 Ahmed İbn. Hanbel, *Müsned*, 5/235.

J. İçten Gelerek Ağlayamayanların Bu Konuda Kendilerini Zorlamaları Gerektiği

İçinden gelerek ağlayamayanlara ağlar bir tavır takınmaları tavsiye edilmiştir. Sa'd ibni Ebî Vakkas'tan (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre; Resûlullah şöyle buyurmuştur: "(Allah korkusundan dolayı) ağlayınız. Eğer ağlamanız gelmezse, ağlamak için kendinizi zorlayınız."[265]

K. Dinî His ve Heyecanla (Allah Korkusuyla) Ağlamayı Tavsiye Etmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) dinî his ve heyecanla ağlamayı tavsiye etmiş ve bu tür ağlamalar karşılığında büyük sevapların verileceğini ifade buyurmuşlardır. Mesela kimsenin bulunmadığı bir yerde Allah'ı zikredip ağlayan bir müminin ahirette Cenâb-ı Allah'ın özel lutfuna nail olacağını Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şeriften öğreniyoruz.

Allah Resûlü şöyle buyurdu: "Allah yedi kimseyi, kendi gölgesinden başka sığınak olmayan (kıyamet) gününde, gölgesi altında himaye buyuracaktır. (İlki) âdil imam, (ikincisi) ömrünü ibadet neşvesi içinde geçiren genç , (üçüncüsü) mescidlere dilbeste olan kimse, (dördüncüsü) Allah için birbirini sevip, Allah için bir araya gelen ve Allah için birbirinden ayrılan iki insandan herbiri, (beşincisi) makam ve cemal sahibi bir kadının talep ağında (nefsine başkaldırıp) "ben Allah'tan korkarım" diyen adam, (altıncısı) solundakine infak ettiği şeyden, sağındaki birşey hissetmeyecek şekilde sadakasını gizli eda eden, (yedincisi) yapayalnızken Allah'ı anıp da gözleri yaşlarla dolan (kişi)."[266]

---

265 İbn Mâce, *Zühd*, 19.

266 Buhârî, *Ezan*, 36; Müslim, *Zekât*, 91.

Cenâb-ı Allah nezdinde, Allah korkusuyla akıtılan gözyaşlarının ne kadar değerli ve hüsnü kabul gördüğünü ifade eden şu hadis-i şerifle konumuzu noktalayalım.

Ebû Ümame Sudayy İbni Aclân el-Bâhilî'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

"Allah katında hiçbir şey, iki damla ve iki izden daha sevimli değildir. İki damla, Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ve Allah'ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten kalan kulluk izi (alındaki secde izi) dir."[267]

Buraya kadar dini his ve duygulardan, Allah korkusundan, başa gelen üzüntü verici hâdiselerden ötürü ağlanabileceğini gördük. Ama önemli olan ağlarken ölçülü ağlama, bağırıp çağırmadan ve kadere isyan edici sözleri söylemeden, Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerindeki davranışları dikkate alınarak ağlamaktır. Böyle olursa sünnet sevabına nail olunacağı muhakkaktır.

Netice itibariyle ağlamak, insanın fıtratında var olan bir rahatlama ifadesidir. Namaz kılarken, Kur'ân okurken ağlamayı veya en azından ağlamaya çalışmayı tavsiye eden Efendimiz, üzücü hâdiseler karşısında kadere isyan etmeden, bağırıp çağırmadan, maksadı aşan ifadeler kullanmadan, ölçülü bir şekilde ağlamayı da tavsiye etmiştir. Ayrıca İslâm ümmetin ahirette azaptan kurtulması, kendi günahlarımızın affedilmesi için de ağlamaya çalışmalıyız. Bununla beraber; içten gelerek ağlamalı, dini his ve heyecan (Allah korkusu) sebebiyle ağlamaya çalışmalı, buna karşı zamansız, yersiz ve lüzumsuz bir şekilde ağlamamaya da özen göstermeliyiz.

---

[267] Tirmizî, *Fezailü'l-cihad*, 26.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA DAVETLERE İCABET

Davet; saygı ve sevgi gösterisi olarak verilen yemek, çay, ziyafet, bunun için yapılan toplantı[268]anlamına; davete icabet ise; daveti kabul etmek, davete gitmek[269] mânâsına gelmektedir.

Müslümanların, aralarındaki sevgi ve dostluk bağlarını kuvvetlendirmeleri için belli başlı bazı edep kuralları vardır. Davete icabet de bunların en önemlilerinden birisidir. Davete icabet etmenin bir Müslüman için yerine getirilmesi gereken önemli bir vazife olduğunu Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) "Biriniz yemeğe davet edildiği zaman gitsin; şayet oruçluysa yemek sahibine dua etsin, oruçlu değilse yesin."[270] ifadelerinden anlıyoruz.

Müslüman bir kimsenin, Müslüman kardeşi üzerinde hakları olduğunu ve bunlardan da birisinin davete icabet olduğunu vurgulayan Efendimiz "Bir Müslümanın diğer Müslüman üzerindeki hakkı beştir. Selamını almak, davetine icabet etmek, cenazesini

---

268 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 1/638.
269 Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s.517.
270 Müslim, *Nikâh*, 106.

teşyî etmek (toprağa verilinceye kadar uğurlamak), hastalandığında ziyaretine gitmek, aksırıp (elhamdülillah) dediğinde (yerhamukellah) diyerek dua etmek."[271] Bu hadis-i şerifte, davete icabet etmek, bir Müslümanın temel vazifelerinden biri olarak zikredilmiştir. Allah Resûlü yemeklere, düğünlere ve belli başlı mekânlara davet edilmiştir. Kendisi bu davetlere icabet ettiği gibi, bazı zamanlar da ashabını evine davet etmişlerdir. Şimdi bu husustaki haberlere göz atalım:

A. Davetlere İcabet Etmesi

1. Yemek Davetlerine İcabet Etmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) davet edildiği yemeklere icabet ederdi. Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Eğer paça veya kürek eti yemeye davet edilsem, derhal giderim. Şayet bana kürek veya paça hediye edilse, hemen kabul ederim."[272]

Bu hadis-i şerifte ifade edilen, paça ve kürek eti, hayvanın diğer etli kısımları gibi olmadığından insanlar tarafından çok fazla tercih edilmez. Efendimiz'in bu tür davetlere icabeti, kendisinin ne kadar mütevazı olduğunu göstermektedir. Hadisin anlattığı bir diğer mânâ ise şudur: Kişi elinde ikram edecek değerli bir yiyeceği olmadığı hâlde elinde bulunanları az görmemeli ve davet sünnetini ihmal etmemelidir. Davet edilen kişi de kendisine ikram edileni değersiz bulmamalıdır. Çünkü davetler; sosyal ilişkileri geliştirmekte, insanlar arasındaki dostluğu arttırmaktadır. Bu sebeple elden geldiğince davetlere icabet etmek gerekmektedir.

---

[271] İbn Mâce, *Cenaiz*, 1.

[272] Buhârî, *Hibe* 2, *Nikâh* 73; Müslim, *Nikâh*, 104

Câbir'in Verdiği Yemeğe İcabet Etmesi

Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hendek harbi için istihkam kazarken çok sert bir yere rastladık. Bunun üzerine ashab, Allah Resûlü'ne giderek:

– Yâ Resûlallah, hendekte şu sert yer karşımıza çıktı, diye haber verdiler. Allah Resûlü:

– Hendeğe önce ben bir ineyim, buyurdu. Sonra kalktı. Açlıktan karnına taş bağlamıştı. Çünkü biz hendek kazarken yiyecek bir şey bulamadan üç gün aç durmuştuk. Allah Resûlü hendeğe indi. Kazmayı eline aldı ve öyle bir vurdu ki kaya ince kum tanecikleri gibi dağıldı. Ben Resûlullah'a:

– Yâ Resûlallah, eve kadar gitmeme müsaade buyurun, dedim. Müsaade üzerine evime gelip hanımıma:

– Allah Resûlü'nde bir açlık hâli gördüm ki ona tahammül edilemez. Yanında yiyecek bir şey var mı, dedim. Hanımım:

– Biraz arpa ve bir de oğlak var, dedi. Ben hemen oğlağı kestim. Eşim de arpayı el değirmeninde çekip öğüttü. Eti çömleğe koyduk. Hamur, kıvamını bulup ekmek yapılacak bir duruma geldiği, çömlek de ocakta güzelce pişmeye başladığı bir sırada Resûlullah'ın yanına geldim ve:

– Yâ Resûlallah, birazcık yemeğim var. Bir iki kişi ile yemeğe buyursanız, dedim. Allah Resûlü:

– Yemeğin ne kadar, diye sordu. Ben de olanı söyledim. Efendimiz:

– Hem çok hem de güzel! Hanımına söyle, ben gelene kadar çömleği ve ekmeği tandırdan çıkarmasın, buyurdu. Sonra da orada bulunanlara:

– Kalkın! (Câbir'in ziyafetine gideceğiz), dedi. Bu davet üzerine muhâcirler ve ensâr hep birlikte kalktılar. Ben, vakit geçirmeden hanımımın yanına döndüm ve:

– Allah iyiliğini versin! İşte Peygamber Aleyhisselam, muhâcir, ensâr ve onların yanlarında bulunanlar, hepsi geliyorlar, dedim. Hanımım:

– Resûlullah yemeğin miktarını sordu mu, dedi.

– Evet, dedim. Bu arada Peygamberimiz yanındakilerle birlikte evimizin önüne gelmişti. Allah Resûlü yanındakilere:

– Giriniz, birbirinizi sıkıştırmayınız, buyurdu. Sonra ekmekten koparak üzerine et koyup ashâbına dağıtmaya başladı. Her aldığında çömleğin ve tandırın ağzını kapatıyor, sonra tekrar çıkarıyordu. Bu suretle herkese et ve ekmek verdi. Nihayet doydular, bir miktar da arttı. Sonra Resûlullah, hanımıma hitaben:

– Bu geri kalanı hem sen ye hem de hediye et. Çünkü açlık insanları perişan etti, buyurdu.”[273]

Allah Resûlü’nün katıldığı bu davette bir kaç kişilik yemekle Allah’ın izniyle bin kişinin doyduğu rivayet edilmektedir.

Selime Oğullarının Yemek Davetine İcabet Etmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kabilenin kendisini davet etmesi durumunda onların davetlerine de icabet ederlerdi. Selime oğulları’nın davetine icabetini Enes İbni Malik’in (radıyallahu anh) rivayetinden öğreniyoruz. Hz. Enes diyor ki: “Bir gün Allah Resûlü, bize ikindi namazını kıldırdı. Namazdan çıkınca yanına Benî Selime’den birisi geldi ve:

– Ey Allâh’ın Resûlü! Biz, bir deve kesmek istiyor ve sizin de bu kesimde yanımızda hazır bulunmanızı arzu ediyoruz, dedi. Efendimiz “Pekâlâ!” deyip bu davete icabet etti. Biz de Onunla birlikte gittik. Oraya vardığımızda, devenin henüz kesilmediğini gördük. Daha sonra deveyi kesip parçaladılar ve bir miktarını

---

[273] Buhârî, *Megâzî*, 29; Müslim, *Eşribe*, 141.

pişirdiler. Güneş batmadan da o etten yedik.”[274] Efendimiz’in bu davete icabeti ve bereket olsun diye o deveden yemesi Allah Resûlü’nün ne kadar ince düşünceli, nazik ve ashabına düşkün olduğunu göstermektedir.

Fakirlerin Davetine İcabet Etmesi

Allah Resûlü insanlar arasında hiçbir konuda ayrımcılık yapmadığı gibi davete icabet konusunda da ayrımcılık yapmazdı. Zengin olsun, fakir olsun kendisini davet edenleri kırmaz, davetlerine icabet ederdi. Özellikle elde avuçta bir şey olmadığından insanlara bir şey veremeyen fakirlerin gönlünü kazanmaya çalışırdı. Bu sebeple onların davetlerine icabet etmekte gayret gösterirdi. Konumuzla alâkalı bir rivayet şöyledir. Hz. Enes’in (radıyallahu anh) anlattığına göre, büyükannesi Müleyke (radıyallahu anhâ), hazırladığı bir yemeğe Resûlullah’ı davet etti. Efendimiz davete icabet ederek yemekten yedi. Sonra; “Kalkın size namaz kıldırayım!” buyurdu. Enes der ki; “Ben, uzun müddet kullanıldığı için kararmış olan hasırımızı getirdim, üzerine su serptim. Efendimiz üzerinde namaza durdu. Ben ve yetim[275] arkasında saf tuttuk, büyükannem de bizim arkamızda durdu. Resûlullah bize iki rekât (nafile namaz) kıldırıp sonra ayrıldı.”[276]

Davetlerde dikkat edilmesi gereken bir başka husus da komşuların birbirlerini davet etmesiyle alâkalıdır. Bilhassa kadınların dikkat etmeleri gerektiği bir hususu Ebû Hureyre’den (radıyallahu anh) rivayet edilen bir hadis-i şeriften öğreniyoruz. Allah Resûlü “Karşılıklı hediyeleşin, çünkü hediye kalpteki kini giderir. Bir kadın; komşusu olan kadına koyun paçasından bir parça bile olsa,

---

[274] Müslim, *Mesacid*, 197.

[275] Hadiste “yetim” diye bahsi geçen kimse, Hüseyin bin Abdullah’ın dedesi Dümeyre’dir.

[276] Buhârî, *Salat*, 20.

hediye olarak vermeyi küçük görmesin."[277] buyurarak, komşu tarafından ikram edilen şey basit ve değersiz bile olsa, Müslüman kadınların onu hor görmemelerini tavsiye buyurmuşlardır. Ayrıca burada genel olarak bütün Müslümanları ilgilendiren bir tavsiye daha vardır ki o da beklenti içine girmemek ve elden geldiğince mütevazı olarak yaşamaya çalışmaktır.

Bir Terzinin Yemeğine İcabet Etmesi

Hz. Enes (radıyallahu anh) bir terzinin Efendimiz'i (sallallahu aleyhi ve sellem) yemeğe davet etmesini şu şekilde anlatıyor: "Bir terzi Peygamber Efendimiz'i özel olarak hazırladığı bir yemeğe davet etti. Ben de Allah Resûlü ile birlikte gittim. Adam Resûlullah'a arpa ekmeği ile içinde güneşte kurutulmuş et ve kabak bulunan çorba ikram etti. Resûlullah'a baktım, özellikle kaptaki kabakları tercih ediyordu. Bunun üzerine ben de kabın içindeki kabakları seçip Efendimiz'in önüne koydum. (Ayrıca ben) O günden beri kabağı severim."[278]

Bu hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün tevazuu, insanlara değer vermesi adına hakikaten önemli bir hâdise anlatılmaktadır. Burada Allah Resûlü'nün, ismi dahi zikredilmemiş fakir bir kimsenin davetine icabet edip onun gönlünü aldığını görmekteyiz.

Ebû Talha'nın Yemeğine İcabet Etmesi

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Süleym'e:

– Resûlullah'ın sesini (bitkin bir insanınki gibi) zayıf buldum. Kendisinin aç olduğunu biliyorum, yanında yiyecek var mı, diye sordu. Annem:

---

277 Buhârî, *Hibe*, 5; Tirmizî, Vela, 6.

278 Buhârî, *Et'ime*, 25, 33, 35, 36; Müslim, *Eşribe* 144.

– Evet var, deyip hemen birkaç tane arpa ekmeği çıkardı. Sonra başörtüsünü aldı, bir kısmına ekmekleri sararak elbisemin altına iyice yerleştirdi. Başörtüsünün bir kısmıyla da beni sararak Resûlullah'a gönderdi. Ben de gittim. Allah Resûlü mescitte oturuyordu. Yanında kalabalık bir cemaat vardı. Yanlarına vardım. Allah Resûlü:

– Seni Ebû Talha mı gönderdi, diye sordu. Ben de

– Evet, dedim.

– Yemek için mi, dedi.

– Evet, dedim. Allah Resûlü oradakilere:

– Kalkın gidelim, buyurdu. Hep beraber eve doğru yürümeye başladık. Eve geldiğimizde durumu Ebû Talha'ya (radıyallahu anh) bildirdim. O da anneme:

– Ümmü Süleym, Resûlullah cemaatiyle birlikte gelmiş. Hâlbuki bizde onları doyuracak kadar yiyecek yoktur, dedi. Annem Ümmü Süleym:

– Allah ve Resûlü her şeyi daha iyi bilir (telâşlanman gereksiz. Herhalde Resûlullah'ın bir bildiği vardır), dedi. Bu cevap üzerine Ebû Talha (radıyallahu anh) gitti ve Resûlullah'ı karşıladı. Allah Resûlü, Ebû Talha (radıyallahu anh) ile birlikte gelip içeri girdi ve anneme:

– Ümmü Süleym, evinizde yiyecek ne varsa getir, buyurdu. O da (benim koltuğumun altına sokup Allah Resûlü'ne gönderdiği) o ekmekleri getirdi. Resûlullah'ın emri üzerine ekmekler ev halkı tarafından ufalandı. Annem bu ufalanmış ekmeklere tulumdan yağ sıkarak katık yaptı. Sonra Resûlullah yağlı ekmek üzerine Cenâb-ı Allah'ın okumasını dilediği şeyi okudu ve (Ebû Talha'ya hitaben):

– On kişiye izin ver, içeri girsinler buyurdu. O da izin verdi. Doyuncaya kadar yedi ve çıktılar. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– On kişiye daha izin ver buyurdu. O da izin verdi. Onlar da geldi, doyuncaya dek yedi ve çıktılar.

– On kişiye daha müsaade et buyurdu. O da müsaade etti. Böylece orada bulunan yetmiş yahut seksen kişilik cemaatin hepsi (onar kişilik gruplar hâlinde içeriye girerek) yediler ve doydular.[279]

2. Düğün Davetlerine İcabet Etmesi

Günlük hayatımızda insanlar çeşitli vesilelerle bir araya gelmektedirler. Bu birliktelikler dostluk, kardeşlik gibi duygularımızı pekiştirmektedir. Şüphesiz bunların arasında en önemlilerinden birisi de düğünlerdir. İki insanın bu en mutlu günlerinde onları yalnız bırakmamak toplum içi dayanışmayı kuvvetlendirme adına çok önemlidir. Bu sebeple Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) düğün davetlerine icabet edilmesini tavsiye etmişlerdir. Abdullah İbn Ömer’in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Resûlü şöyle buyurmaktadır: “Sizden biriniz düğün yemeğine davet edildiği zaman hemen ona gitsin.”[280] Düğün yemeğine davet edilen bir kimsenin önemli bir bahanesi yoksa bu yemeği yemesiyle alâkalı olarak Ebû Hureyre’den (radıyallahu anh) gelen bir hadis-i şerifte Efendimiz “Biriniz (düğün) yemeğine davet edildiği zaman hemen davete icabet etsin. Şayet oruçluysa düğün sahibine dua etsin, oruçlu değilse (o yemekten) yesin.”[281] buyurarak davete icabet etmenin ve orada ikram edilen yemeği yemenin ehemmiyetine işaret etmişlerdir.

---

[279] Buhârî, *Et’ime*, 5 ; Müslim, *Eşribe*,142
[280] Buhârî, *Nikâh*, 72.
[281] Müslim, *Nikâh*, 106.

Düğün Davetlerine Gidilmesini Tavsiye Etmesi

Allah Resûlü düğün davetlerine gidilmesini tavsiye ederdi. Hiçbir mazereti olmadığı hâlde bu davete katılmak istemeyenlerle alâkalı olarak Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: "… Her kim davete icabet etmeyi terk ederse muhakkak Allah ve Resûlü'ne isyan etmiştir"[282] derdi.

Her hâliyle Allah Resûlü'ne benzemeye çalışan, her hareketini sünnet-i seniyyeye ittiba niyeti ile yapan Abdullah İbn Ömer'in (radıyallahu anhumâ) gerek düğün yemekleri, gerekse diğer davetlere oruçlu olduğu zamanlarda bile gittiğini İmam Nafi'den öğreniyoruz.[283]

Davetsiz Gelen Misafirler İçin Ev Sahibinden İzin İstemesi

Davetlere icabet etme konusunda bir Müslümanın dikkat etmesi gerekli edep kurallarından birisi şüphesiz davet edilmediği bir yere gitmemesidir. Bu davranış dinen hoş karşılanmadığı gibi toplum tarafından da hoş karşılanmaz. Bununla beraber davet edildiğimiz bir yere, o mekâna davet edilmemiş bir arkadaşımızı götürmek de hoş değildir. Böyle bir durumda ev sahibinden yanımızdaki davetsiz kimse için izin almamız gerekir. Allah Resûlü davetsiz bir kimse için: "Davetsiz olarak bir sofrada oturan kimse, hırsız olarak girer, yağmacı olarak çıkar."[284] uyarısında bulunmuştur. Şayet birisini götürmek mecburiyetinde kalır veya istemediğimiz hâlde birisi beraberimizde gelirse, davet eden şahıstan mutlaka izin istemek gerekir. Konuyla alâkalı dikkat çekici bir hâdiseyi nakledelim. Ebû Şuayb el-Ensari (radıyallahu anh) bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz'i ziyarete gelir. Mübarek yüzünün biraz solmuş olduğunu görünce, epeyce bir zamandır

---

282 Buhârî, *Nikâh*, 723.

283 Buhârî, *Nikâh*, 75.

284 Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 1.

yemek yemediğini anlar. Kasaplık yapan oğluna giderek, Allah Resûlü'nü yemeğe davet edeceğini, bu sebeple beş kişilik yemek hazırlamasını söyler. Yemek hazırlanınca Efendimiz'i davet eder. Peygamber Efendimiz davete gelirken yolda bir adam peşlerine takılır. Kapıya gelince Resûl-i Ekrem ev sahibine:

– Bu bizim peşimize takılıp geldi. İstersen girmesine izin verirsin, istemezsen geri dönüp gitsin, der. Ev sahibi:

– Hayır, ona izin veriyorum yâ Resûlallâh![285] mukâbelesinde bulunur.

Peygamber Efendimiz'in, arkalarına takılıp gelen şahsı kendilerinin getirmediğini ev sahibine açıklaması, hem davetlileri zor durumda kalmaktan kurtarmış hem de davetsiz misafirin gönül rahatlığı içinde orada bulunmasına imkân hazırlamıştır. Ayrıca Peygamberimiz bu uygulamasıyla, benzer bir durumda, gerek davetlilerin gerekse davet edenin nasıl davranması gerektiğini de bize öğretmiş olmaktadır.

3. Mekâna Yapılan Davetlere İcabet Etmesi

Bir Evin Mescit Amaçlı Kullanılması Adına Yapılan Davete İcabet Etmesi

Ashab-ı Kiram, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yümn ve bereketinden istifade etmek için Allah Resûlü'nü evlerine davet ederlerdi. Evlerinin bir köşesini namaz kılması için hazır hâle getirdikten sonra burada namaz kılmasını isterlerdi. Allah Resûlü de onları kırmaz ve gösterilen yerde namaz kılıp onların kalplerini kazanırdı. Mevzuyla alâkalı şu hâdise dikkat çekicidir.

Bedir Gazvesi'ne iştirak eden sahabilerden İtban İbni Malik (radıyallahu anh), kabilesi olan Salim oğullarına imamlık yapıyordu.

---

285 Buhârî, *Buyu'*, 21.

Yağmur yağdığında evi ile mescid arasındaki vadiyi geçmek çok güçleştiğinden Allah Resûlü'ne gelerek:

– Ey Allah'ın Resûlü! Gözlerim iyi seçmiyor. Onlarla benim aramdaki vadinin deresi, yağmur yağdığı zaman taşıyor ve onu geçmek çok güçleşiyor. Bunun için evimi teşrif edip bir yerinde namaz kılsanız! Çünkü o yeri namazgâh edinmek istiyorum" diyerek Efendimiz'i davet eder. Allah Resûlü:

– İnşaallah bu isteğini yerine getiririm, diye cevap verir. İtbân (radıyallahu anh) şöyle devam etmektedir: Ertesi sabah, güneşin yükseldiği bir vakitte Ebû Bekr (radıyallahu anh) ile birlikte Resûlullah bana geldi. İçeri girmek için izin istediler, izin verdim. İçeri girdiler. Daha oturmadan, Allah Resûlü:

– Evinin neresinde namaz kılmamı istersin? buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim, tekbir alıp orada namaza durdu. Biz de arkasında saf bağladık. İki rekât namaz kıldırdı, sonra selâm verdi, biz de selam verdik. Namazı bitirince kendisi için hazırlanmış olan yemeği ikram ettik. Resûlullah'ın bizde olduğunu duyan mahalle halkının erkeklerinden bir grup geldi. Evde epeyce insan toplandı.[286]

Bu hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün ashabına ne kadar bağlı olduğunu görmekteyiz. Peygamber Efendimiz rahatsızlığı sebebiyle yağmurlu havalarda mescide gelmekte zorlanan birisinin davetini kabul etmiş ve hiç vakit geçirmeden hemen ertesi gün bu davete icabet etmiştir.

B. Allah Resûlü'nün İcabet Etmediği Davetler

Kibirli Kimselerin Davetlerine İcabet Etmemesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine yapılan davetlere elinden geldiğince katılmaya çalışırdı. Bununla beraber davet

[286] Müslim, *Mesacid*, 263; Buhârî, *Salat*, 45-46

edilen mekânda Allah'ın rızasına muhalif şeyler varsa bunlara katılmak istemezdi. Nitekim Hz. Enes (radıyallahu anh) Peygamber Efendimiz'in lüks kapların kullanıldığı kibirli kimselerin sofrasında yemek yemediğini haber vermektedir.[287]

Bu çeşit davetlerde haram olan yiyecek ve içeceklerin bulunmamasına, kullanılacak kapların dinen yasaklanmış kaplar olmamasına dikkat etmek lazımdır. Müslüman bir kimse böyle bir yere girmemeye azami gayret göstermelidir.

Ayrıca Allah Resûlü'nün tasvip etmediği konulardan birisi de kibirden dolayı, bir davete sadece zenginlerin çağrılıp fakirlerin davet edilmemesidir. Bununla ilgili Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Efendimiz "Yemeklerin en şerlisi, zenginlerin davet edilip fakirlerin çağrılmadığı düğün yemekleridir. Her kim davete icabet etmeyi terk ederse muhakkak Allah ve Resûlü'ne isyan etmiştir."[288] buyurarak davete icabet önemli olduğu gibi, ayrım yapmadan insanları davet etmenin de çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrım yapılması durumunda bu davetin "yemeklerin en şerlisi" olduğu ifade edilerek inanan insanlar uyarılmaktadır. Neticede Allah'ın rızası isteniyorsa insanları zengin-fakir ayırmadan davet etmek güzel bir davranıştır.

C. Kendi Evine Misafir Davet Etmesi

Hz. Câbir'i Evine Davet Edip Yemek Yedirmesi

Nebiler Sultanı (sallallahu aleyhi ve sellem) insanların en cömerdiydi. Elinde-avucunda ne varsa hepsini ihtiyaç sahiplerine dağıtır, çoğu zaman kendi evinde de yiyecek bulunmazdı. Bir gün Câbir ibn Abdullah'ın (radıyallahu anh) evine uğramıştı. Babası

---

287 Buhârî, *Et'ime*, 8.

288 Buhârî, *Nikâh*, 73.

Uhud gazvesinde şehit olmuş geride kalan 7 kız kardeşinin bakımı da Câbir'e (radıyallahu anh) kalmıştı. O, maddi durumları çok iyi olmadığı için kendisini tamamen ailesinin bakım ve ihtiyacına adamıştı. Efendimiz, Câbir'in (radıyallahu anh) bu davranışını çok beğenir, kendisine de çok değer verirdi. Bundan dolayı bir gün bu çok sevdiği insanın evine gitmiş ve onu kendi evine yemek yemeye davet etmişti. Hâdisenin devamını kendisinden dinleyelim. Hz. Câbir anlatıyor: "Bir gün evimin avlusunda oturuyordum, Allah Resûlü evin önünde durup bana gelmem için işaret etti. Hemen yanına gittim. Elimden tuttu ve yürümeye başladık. Hanımlarından birisinin odasının önüne geldik. Kendisi içeri girdi. Sonra bana izin verdi, ben de girdim. Hanımı, bizimle kendisinin bulunduğu yer arasına perde germişti. Allah Resûlü:

– Yiyecek bir şey var mı, diye sordu. Evdekiler:

– Evet, dediler ve hurma yaprağından yapılmış bir tabağa konulmuş üç ekmek verdiler. Peygamberimiz ekmeğin birini aldı kendi önüne koydu, diğer birini benim önüme koydu. Üçüncüsünü de aldı ikiye böldü, yarısını kendi önüne, yarısını da benim önüme koyduktan sonra:

– Katık var mı, diye sordu. İçeriden:

– Evde sirkeden başka bir şey yok, dediler. Allah Resûlü, onu getirmelerini söyledi. Sonra da:

– Sirke ne güzel katık; sirke ne güzel katık, diyerek yemeğini yemeye başladı.[289]

Netice itibariyle; yemek, düğün davetlerine (özellikle yakın dost ve akraba, kimsesizler ve fakir kimselerin davetlerine), evlere yapılan davetlere imkân ölçüsünde gidilmelidir. Bunun gibi

---

[289] Müslim, *Eşribe* 167-169. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Et'ime* 39; Tirmizî, *Et'ime* 35; İbn Mâce, *Et'ime* 33

bizler de tanıdıklarımızı davet etmeliyiz. Ayrıca davet edilmediğimiz yerlere, kibirli kimselerin davetlerine, dinle alay edilen veya yasaklanmış yiyecek ve içeceklerin bulunduğu davetlere elimizden geldiği ölçüde gitmemeye özen göstermeliyiz.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA HEDİYELEŞME

Hediye kelimesi arapçada "yol göstermek, doğru yola iletmek" mânâsındaki hidayet (hüda, hedy) kelimesinden türemiştir.[290] Türkçede; sevgi veya saygı ifadesi olarak karşılıksız verilen şey, armağan[291] mânâsına gelmektedir.

İnsanlar arasındaki muhabbet, dostluk ve kardeşlik bağlarının sağlıklı olup uzun bir süre devam edebilmesi için, maddi ve manevi anlamda beslenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Bunun vesilelerinden biri de şüphesiz hediyeleşmektir.

Kur'ân-ı Kerim'de hediye verme ve kabul etmenin hükmü ile ilgili bir âyet mevcut değildir. Sadece Sebe Melikesinin Hz. Süleyman'a yolladığı hediyeleri, Hz. Süleyman'ın kendi hak davasına uymadığı için, inançsız kimselerin hediyelerini kabul etmeyip reddettiğini anlatan: "*Bunun içindir ki ben şimdi onlara bir hediye gönderip elçilerimin ne gibi bir cevap getireceklerini bekleyeceğim. Elçi Süleyman'a gelince o, elçiye: "Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği nimetler sizin verdiğinizden daha hayırlıdır. Ama siz hediyenizle böbürlenirsiniz!"dedi.*" (Neml Sûresi 27/35-36) ifadelerine rastlamaktayız.

---

290 İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 15/353-354.

291 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2/1235.

Hadis-i şeriflerde ise hediye verme, kabul etme ve karşılıklı hediyeleşme ile ilgili birçok rivayet mevcuttur. Şimdi hediyeleşme ile ilgili olarak Allah Resûlü'nün hayat-ı seniyyelerindeki tutumlarına bir göz atalım.

A. Hediye Vermesi ve Kabul Etmesi

1. Hediye Vermesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) hediye kabul ettiği gibi hediye de verirdi. O'nun hediye vermesi ya gelen hediyeye mukabele şeklinde veya kendisine bir hediye gelmeksizin yolladığı hediyelerden ibaretti. Allah Resûlü hanımlarına, yakın komşu ve akrabalarına, ashabına, İslâm'a kazandırmak istediği insanlara, hizmetinde bulunanlara, kendisini ziyarete gelen heyet mensuplarına hediyeler verirdi. Resûlullah'ın hediye olarak verdikleri arasında giyecek, yiyecek, koku, at, deve, et, arazi, vs. görülür. Hz. Âişe bu konu ile alâkalı olarak:

– Resûlullah hediyeyi kabul eder ve ona mukabelede bulunurdu[292], demektedir. Allah Resûlü'nün hediyeleri miktar olarak, verilecek şahsın içtimâî mevkiine ve itibar durumuna göre farklılıklar arzederdi. Şimdi bunun misallerine bakalım.

Hediye Verdiği Kimseler

a) İslâm'a Kazandırmak İstedikleri

Safvan İbni Ümeyye'ye Verdiği Hediye

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) Huneyn savaşına giderken Safvan ibn Ümeyye'den ödünç olarak silah istedi. Safvan o dönemde henüz Müslüman olmamıştı. O da diğer malzemeleriyle birlikte ödünç olarak yüz zırh verdi. Safvan:

---

292 Buhârî, *Hibe*, 11; Tirmizî, *Birr*, 34; Ebû Dâvûd, *Buyu'* 87.

– Bunları benden gönlümün rızasıyla mı yoksa cebren mi istiyorsun, diye sordu. Peygamber Efendimiz:

– Geri verilmek üzere ödünç olarak istiyorum, buyurdu. O da ödünç olarak verdi. Sonra Allah Resûlü'nün emri üzerine, onları Huneyn'e götürdü. Bu münasebetle de Huneyn Savaşı'nda bulundu; Tâif Gazası'nı gördü. Müteakiben Allah Resûlü Ci'râne'ye döndü. Peygamberimiz Safvan ile birlikte ganimet malları arasında dolaşırken Safvan'ın gözü dağ yamacında yayılan koyunlara, develere, çobanlara takıldı. Peygamber Efendimiz de göz ucuyla sürekli ona bakıyordu. Allah Resûlü:

– Ey Safvan! Bu yamaç herhalde hoşuna gitti, dedi. Safvan:

– Evet, dedi. Peygamber Efendimiz de:

– Öyleyse orası içindekilerle birlikte senin olsun, buyurdu. Safvan bunu duyunca:

– Peygamber'den başkası bu cömertliği yapamaz! Şehâdet ediyorum ki Allah'tan başka ibadete layık bir ilâh yoktur ve yine şehâdet ediyorum ki Muhammed O'nun kulu ve Resûlü'dür, deyip hemen oracıkta Müslüman oldu."[293] Görüldüğü gibi, Efendimiz tek bir kişinin İslâm'a girmesi için dahi insan aklının alamayacağı kadar hediyeyi bir şahsa verebiliyordu.

b) İslâm'a Yeni Girenler

Meşhur Şair Kâ'b. İbni Züheyr'e Verdiği Hediye

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde birçok şair ve hatip Müslüman olmuştu. Bununla beraber şirkte ısrar edip şiirleriye Allah Resûlü'nü ve Müslümanları rahatsız edenler de vardı. Bunlardan birisi de Kâ'b İbni Züheyr idi. Kardeşi Büceyr, Müslüman olmuştu. Kâ'b bir gün kardeşi Büceyr'e Müslüman olmasından dolayı duyduğu kinle bir şiir yazıp göndermişti. Büceyr (radıyallahu

---

293 İbn Hişam, *Sîre*, 4/135.

anh), şiiri Peygamber Efendimiz'e okuyunca, Allah Resûlü çok üzüldü. Bunun üzerine ashabına:

– Kim Kâ'b b. Züheyr'e rastgelirse, onu öldürsün! Kanı şu andan itibaren heder edilmiştir (mübah kılınmıştır), dedi. Büceyr, son bir defa kendisini ikaz edip nasihatte bulunmak üzere Kâ'b'a bir mektup yazdı. Mektubunda, hakkında verilen kararı da haber verdi. Bundan kurtulabilmenin tek çaresinin de ancak, Hz. Resûlullah'a gelip af dilemek olduğunu bildirdi.

Ka'b iki şeyden birini tercih etmek zorundaydı: Ya şirkte devam edecek veyahut Allah Resûlü'nün huzuruna çıkarak af dileyecekti. Kâ'b, akıllı davranıp ikinci yolu tercih etti. Medine'ye gelip Efendimiz'in huzuruna çıktı. Peygamberimiz, onu şahsen tanımıyordu. Kâ'b, bu durumu akıllıca kullandı. Efendimiz'in huzurunda diz çöküp mübarek elini tuttuktan sonra; "Ka'b İbni Züheyr, tevbe etmiş ve Müslüman olarak yanınıza gelmek istiyor. Ben, onu size getirsem, ona eman verir, tevbesini ve Müslümanlığını kabul eder misin?" diye zekice teklifte bulundu. Allah Resûlü de bu teklife, "Evet." diye cevap verdi.

Bunun üzerine Kâ'b, elini Allah Resûlü'nün elinden ayırmadan şehadet getirdi: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur! Ve yine şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın Resûlüdür." Resûl-i Ekrem ile etrafında bulunan sahabiler, bir anlık bir hayrete kapıldıktan sonra, Efendimiz:

– Sen kimsin, diye sordu. Kâ'b:

– Ben, Kâ'b ibni Züheyr'im yâ Resûlallah, diye cevap verdi. O sırada ashabtan biri:

– Yâ Resûlallah! Bırak da şu Allah düşmanının boynunu vurayım, deyince, Efendimiz:

– Bırak onu! O, şu ana kadar içinde bulunduğu durumdan pişmanlık duymuş ve Hakk'a dönmüş olarak gelmiştir, buyurdu.

Kâ'b, hemen o anda Arap edebiyatında şaheser parçalar arasında yer alan "Bânet Süâdü" isimli kasidesini Allah Resûlü'ne sundu. Kaside içinde bir beyit vardı ki Efendimiz ondan son derece memnun olmuştu. O beyit şuydu: "Şüphe yok ki Resûlullah, doğru yolu gösteren bir nur, kötülükleri yok etmek için Allah'ın sıyrılmış keskin ve yalın kılıçlarından bir kılıçtır." Bu beyti duyan Allah Resûlü, o anda üzerinde bulunan mübarek bürdesini (hırkasını) çıkarıp bu büyük şaire hediye ederek memnuniyetini ifade etmişlerdir.[294]

Görüldüğü gibi Efendimiz bir zamanlar düşmanlık yaparak, alay etmede çok aşırı gidenleri bile, İslâm'a girdikten sonra affederek, mübarek hırkasını hediye ederek taltif etmişlerdir.

c) Sevdiği Kimseler

Hz. Ömer'e Bahşiş Vermesi

Hz. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) arada sırada bana ata (gazilik bahşişi) verirdi. Ben de kendisine:

– Bunu benden daha fakir ihtiyaç içinde kıvranan birine verseniz, derdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) de:

– Sen bunu al! Göz dikmediğin ve istekli de olmadığın hâlde sana gelen böylesi malı al. Kendine mal et, ister ye ister tasadduk et! Fakat böyle olmayan bir malın peşine de düşme![295] diye cevap verirlerdi.

Atâ: Cömertçe verme, ihsan, bağış[296] mânâlarına gelmektedir. Yapılan her türlü iyiliğe, yardıma atâ denir. Hususi anlamda da Allah yolunda savaşan kimselere verilen bahşiş mânâsında kullanılmaktadır. Zekâtın kimlere verileceği âyetlerle tespit edilmiştir. Mücahitler de bu zikredilen gruplardan birisidir. Hadiste zikredilen atâ, âyetle belirlenmiş payın haricinde özellikle verilen bir bahşiştir. Allah Resûlü bazı zamanlar Hz. Ömer'e gazilik bahşişi vermekteydi.

---

294 İbn Hişam, *Sîre*, 5/182.

295 Buhârî, *Zekât* 51; *Ahkâm* 17; Müslim, *Zekât* 110. Ayrıca bkz.: Nesâî, *Zekât* 94

296 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.198.

O dönemde elbette Hz. Ömer'den daha muhtaç durumda olan insanlar vardı. Efendimiz de bunu biliyordu. Ama Hz. Ömer'i seçmesinde ayrı bir hususiyet olsa gerektir. Bu hadis-i şerif çok çalışan, çok sevilen, verilen şeyleri de adaletli dağıtacağı veya hayır yolda sarf edeceği bilinen kimselere (kendisinden daha fazla ihtiyaç sahibi kimseler bulunsa bile) özel bağış, bahşiş verilebileceğini göstermektedir.

İnsanlar arası ilişkilerin en güzel hâlini gösteren "hediyeleşme" bu hadis-i şerifte açık bir şekilde anlatılmaktadır. Hediyeleşmede asıl gaye, insanlar arasındaki dostluğu arttırmaktır. İnsan öncelikli olarak sevdiği ya da dost olmak istediği kişilere hediye vermek ister. Bu sebeple hediye edilen şey değersiz bile olsa, bu mühim değil, önemli olan insanların birbirleriyle hediyeleşmesidir. Hediyeleşmede hediyenin değerli olup olmamasına bakılmaz.

Her insan tanıdıklarına, sevdiklerine, değer verdiği insanlara hediye alır. Bir insan hediyeleşmeyi Efendimizin tavsiyesini düşünerek yaparsa sünnet sevabı kazanacaktır. Bu sebeple hediyenin azlığı-çokluğu veya değerli-değersiz oluşuna bakılmamalı, dostun gönlü kazanılmaya çalışılmalıdır.

d) Israrla İsteyenler

Peşpeşe Üç Kez Hediye İsteyen Şahsa Hediye Vermesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisinden bir şey istendiğinde, varsa verir, olmadığı takdirde de vaad ederdi. Kendisinden bir şey isteyenlere hiçbir zaman "hayır!" demeyip verdiği gibi, peşpeşe üç kere isteyene de her defasında verdiği bilinmektedir. Bazen üzerine giydiği tek elbisesini bile isteyen olur, Efendimiz de hiç çekinmeden hemen verirdi.

Hz. Ömer'in rivayetine göre bir bedevi gelip Peygamber Efendimiz'den bir şey istemiş ve Allah Resûlü de ona istediğini vermişti. Adam, bir kere daha istemiş, yine vermişti. Üçüncü defa istediğinde, verecek bir şey bulamayan Allah Resûlü, eline geçtiği

ilk fırsatta vermeyi vaad etmişti. Bu durum, Hz. Ömer'i fevkalade üzmüş, Allah Resûlü'nün bu derece rahatsız edilişinden o da rahatsız olmuştu. Dizleri üzerine doğruldu ve: "İstediler, verdin. Bir daha istediler, yine verdin. Bir daha istediler, vaad ettin. Yani, kendini bu kadar eziyete sokma yâ Resûlallah!" dedi. Ancak bu sözler, Allah Resûlü'nün hiç hoşuna gitmemişti. Kaşlarının hafif çatıldığını gören Abdullah İbn Hüzafetü's-Sehmi ayağa kalkmış ve: "İnfak et yâ Resûlallah! Sakın Allah'ın Seni fakir bırakacağını ve senden nimetlerini kesivereceğini zannetme" diyerek tesellide bulununca Allah Resûlü, bir müddet sükut buyurduktan sonra; "İşte ben de bununla emrolundum."[297] cevabını verdi.

2. Hediyeleri Kabul Etmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) *prensip olarak* hediye kabul ettiği için kendisine sıkça hediye gelmiştir. Ayrıca her zaman olduğu gibi, o devirde de kralların, kabile liderlerinin birbirlerine hediye göndermeleri âdet idi. Bu sebeple komşu ülkelerden de hediyeler gelirdi.

Gelen bu hediyeler arasında her çeşidiyle yiyecek, giyecek (cübbe, takım, bürde, mest) çadır, koku küpü, kılıç, deve, at, katır, dinar (para), cariye gibi o devre ait hemen her şey bulunurdu.

Hz. Enes (radıyallahu anh) rivayet ediyor: Allah Resûlü buyurdular ki:

"Bana bir koyunun, inciğe kadar olan ayak kısmı hediye edilse kabul ederim, böyle bir yemeği yemeye çağrılsam icabet ederim."[298] Efendimiz, hediye olarak gelen her şeyi, kıymetine bakmadan kabul buyurmuşlardır. Gelen hediyeleri kendileri kullandıkları gibi, yakınlarına, ihtiyaç sahibi Müslümanlara da hediye olarak gönderirlerdi.

---

[297] Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 10/421; Bezzar, *Müsned*, 1/ 66; İbn Kesir, *el-Bidaye*, 6/63.
[298] Tirmizî, *Ahkam*, 10.

Krallardan Gelen Hediyeler:

Hz. Ali (radıyallahu anh) der ki; "Kisra Resûlullah Efendimiz'e bazı şeyler hediye etti, Efendimiz ondan bu hediyeleri kabul etti. Diğer krallar da ona hediyede bulundular, o da onlardan bunu kabul etti."[299] Bu rivayet, Allah Resûlüne civar hükümdarlardan hediyeler geldiğini Efendimiz'in de o hediyeleri kabul buyurduğunu göstermektedir. Allah Resûlü bu hediyeleri devlet başkanı sıfatıyla kabul etmektedir. Meseleye ikili münasebetler açısından bakılınca müşrik veya gayr-i müslim bir devletin hediyelerini kabul etmek maslahat icabı gereklidir. Rivayetlere bakılınca dönemin krallarından şu hediyeler geldiğini öğreniyoruz:

Rum Melik'i Herakliyus, sündüsten kızıla boyanmış bir giyecek, *Kayser'in Maan Valisi Ferve b. Amr*; "Zarib" isimli bir at ve beyaz bir katır;[300] *Habeş Kralı Necaşi*, siyah bir mest, cam bardak, üç adet mızrak, altın bir yüzük, *Kayser*; dinar, zencefil dolu küp, ipek cübbe; *Mısır lideri Mukavkıs*; ipek bir elbise, Mariye, Mariye'nin kızkardeşi Sîrîn, "Düldül" isimli bir katır,[301] cam bardak, sürmedanlık, ayna, tarak; *Eyle Meliki*, beyaz bir katır; *Yemen Kralı Zî Yezen*, otuz üç deve ödeyerek satın aldığı ipekten bir takım; *Mukavkıs* "Lezaz" isimli bir at, *Rabia b. Ebi'l-Berahe*, "Lahif" isimli bir at,[302] *Temim ed-Dari* "Verd" isimli bir at hediye etmiştir.

Mevzumuzu Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine gelen hediyeler konusunda nasıl tasarrufta bulunduğu hakkındaki bir yorumla bitirelim. Kadı Iyâz, eş-Şifa isimli eserinde şöyle der: "Allah Resûlü daha hayatta iken Hicaz, Yemen bütün Arap Yarımadası ile Suriye ve Irak topraklarından buraya yakın

---

299 Tirmizî, *Siyer*, 23.

300 İbn Hişam, *Sîre*, 2/591; İbn Kesir, *el-Bidaye*, 4/167.

301 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/134.

302 Vakıdi, *Megâzî*, 1/350.

memleketlerin fethi kendisine nasip oldu. Kendisine, bu ülkelerin humus, cizye ve zekâtlarından, hükümdarlar için ancak birazı toplanabilen büyük çapta gelir gönderildi. Bölge hükümdarlarından bazıları kendisine hediyeler takdim ettiler. Bunlardan hiç birini kendisi için ayırmadı; hepsini ilgili harcama yerlerine harcadı, onunla başkasını zenginleştirdi, Müslümanları güçlendirdi."[303]

Sadaka Kabul Etmemesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) sadaka ile hediye arasında ayrım yapar, kendisine takdim edilen sadakaları geri çevirir, hediyeleri temiz ve helâl olması durumunda kabul ederdi. Şöyle buyurmuştur: "Sadaka ile Allah rızası gözetilir, hediye ile Resûlullah'ın rızası ve ihtiyacının giderilmesi gözetilir." Eve bir şey getiren olunca bunun sadaka mı, hediye mi olduğunu sorardı, hediye ise şahsen istifade edebilirdi, değilse istifade etmeden muhtaçlara dağıtırdı.[304]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Allah Resûlü'ne (ailesi dışından) bir yiyecek getirildiği zaman:

– Bu hediye midir yoksa sadaka mıdır, diye sormak âdeti idi. Eğer cevabında "Sadakadır" denilirse Allah Resûlü, ashabına:

– Siz yeyiniz, buyururdu da kendisi yemezdi. Eğer: "Hediyedir" denilirse, Efendimiz elini uzatır ve ashabıyla beraber yerdi.[305]

Netice itibariyle; hediyeleşme insanoğlunun hayatının her döneminde olmuştur. Zengin olsun, fakir olsun, büyük olsun, küçük olsun herkes hediye almayı ve vermeyi sever. Allah Resûlü'nün yaşantısında hediyeleşmenin en güzel örneklerini görüyoruz. Bu sebeple aile fertlerine, yakın komşu ve akrabalara, sevdiğimiz dostlara, gönlünü kazanmak istediğimiz kimselere, bizden bir şeyler isteyenlere hediyeler vermeli ve bize verilen

303 Kadı İyaz, *Şifa*, 1/123.
304 Buhârî, *Hibe*, 5; Müslim, *Zekât*, 175.
305 Buhârî, *Hibe*, 5.

hediyeleri kabul etmeliyiz. Hediye alırken ve verirken hediyenin küçük, büyük olmasına bakmamalıyız. Hediye karşılığında bir hediye beklenmemeli, bir hizmet karşılığında hediye almamayı âdet edinmeliyiz. Verilen hediyeyi geri istememeli, zaruri olmadıkça bir hediyeyi reddetmemeye özen göstermeliyiz.

Netice itibariyle; hediyenin az ama devamlı olanı daha makbuldür. Değerli hediyeler, hediye alanı zahmete sokabilir. Çünkü hediyesini kabul ettiği şahsa aynı değerde bir şey veremeyebilir. Hediyeyi bir sünnet olarak veren ve alan kimse onun azlığına çokluğuna, değerli veya değersiz oluşuna bakmamalıdır. Hediye verirken riyâ, gösteriş, çıkar gibi duygular araya girerse, hediyeleşmeden beklenen netice alınamaz. Hediyeleşme imkânlar ölçüsünde olmalı ve bütçeyi zorlamamalıdır. Hediyeleşmede aslolan hatırlamak ve hatırlanmaktır.

B. Hediyeleşmede Gözettiği Prensipler

1. Hediyeleşmeyi Teşvik Etmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinin birbirlerine karşı olan muhabbet ve bağlılıklarının artması için hediyeleşmeyi teşvik etmiş, kendisi de hediye vermiş ve hediye kabul etmiştir. Efendimiz'in hediyeleşmeye teşvik edici pek çok tavsiyesi bulunmaktadır. Kendisi bu tavsiyelerde bulunurken aynı zamanda bu işin neticesinde neler olacağını da ifade etmişlerdir: "Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz..." "Birbirinize yiyecek hediye edin. Bu, rızkınızda genişlik hasıl eder." ifadeleri ile Efendimiz hediyeleşmenin karşılıklı sevgiyi pekiştireceğini, ayrıca rızka genişlik ve bolluk kazandıracağını bildirmektedir.

Allah Resûlü hediyeleşmenin insanlar arasındaki *sevgi ve dostluğu geliştirdiği, düşmanlık gibi kötü duyguları da giderdiğini* ifade etmişlerdir. İmam Malik'in Abdullah el-Horasânî'den

rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Efendimiz şöyle buyurmaktadır: "Musafaha ediniz (tokalaşınız), aranızdaki kin gider. Birbirinize hediye veriniz, böylece birbirinizi sever ve aranızdaki düşmanlıklar gider (ortadan kalkar.)"[306]

2. Hediyenin Küçük veya Büyük Olmasına Bakmaması

Allah Resûlü hediyeyi küçük büyük demeden kabul etmiş, vereni sevindirme konusundaki hassasiyetini şöyle dile getirmiştir:

"Şayet bana kürek veya paça hediye edilse, hemen kabul ederim."[307] Bu sözünün hikmetini ise: "Hediyeleşiniz ki birbirinize olan muhabbetiniz ziyâdeleşsin!"[308] sözüyle beyan etmiştir. Allah Resûlü, değeri az dahi olsa bir hediyenin insanları birbirine nasıl yaklaştırıp sevdirdiğini anlatmak için de: "Hediyeleşiniz; zira hediye, kalpteki kin ve nefreti yok eder. Hiçbir kadın komşu kadına verdiği hediyeyi, koyun paçasından bir parça bile olsa küçük görmesin!"[309] buyurmuştur.

Allah Resûlü burada, hediyeleşmeye teşvik etmekte, hediyenin kalplerdeki kin, nefret, öfke gibi kötü duyguları gidereceğini belirtmektedir. Hadisin devamında komşuya verilen bir hediyeden bahsedilmesi, hediyeleşmenin öncelikle komşular arasında yaygınlaşmasının uygun olacağındandır. Öyle ki bu tavsiye, sitelerde, apartman dairelerinde yaşayan insanları daha çok ilgilendirmektedir. Birçok komşunun olduğu bu gibi yerlerde gürültü problemi, park problemi, kurallara uymama gibi birçok sebepten insanların arası açılabilir. Çıkabilecek her türlü problemin önüne geçecek en güzel çözüm herhalde hediyeleşmek olacaktır.

---

306 Muvata, *Hüsnü'l-huluk*, 16.

307 Buhârî, *Hîbe*, 2.

308 Muvatta, *Hüsnü'l-huluk*, 16; Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 3/271.

309 Tirmizî, *Velâ ve'l-hîbe*, 6.

3. Hediyeyi Reddetmemesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), zaruri olmadıkça hediyeyi asla reddetmezdi. Fakat dinin yasak kıldığı bir durum sözkonusu olduğu zaman, dinin emrine saygılı olmayı her şeyin üstünde tutardı. Sa'b İbni Cessâme (radıyallahu anh) şöyle anlatıyor:

"Allah Resûlü'ne bir yaban eşeği hediye etmiştim. Fakat Resûlullah onu kabul etmeyip bana geri verdi. Yüzüme bakıp da üzüldüğümü görünce: "Hediyenizi ihramda olduğumuz için alamadık."[310] buyurdu.

Hz. Sa'b bin Cessâme, bahsi geçen hediyesini takdim ettiği sıralarda ihramlıya avın yasak olduğunu henüz bilmediği için hediyesinin kabul edilmeyişine üzülmüştü. Allah Resûlü, sahabe efendimizin meseleyi yanlış anladığını, hediyesinin reddedildiğini sanarak üzüldüğünü görünce, onu hemen rahatlatmak istemiş ve eğer ihramlı olmasaydı hediyesini kabul edeceğini bildirmişti. Hadise bu bakımdan bakılınca insanların birbirlerini yanlış anlamasına, davranışları yanlış yorumlayarak gönül koymasına fırsat vermemenin, yanlış anlaşılabilecek davranışların sebeplerini hemen açıklamanın çok isabetli bir davranış olacağını söyleyebiliriz.

4. Verilen Hediyenin Geri Alınmaması

İnsanlar arası sevgi ve diyaloğu sağlayan en önemli âdâblardan biri olan hediyeleşmenin belli başlı kuralları vardır. Herhalde bunların arasında en önemlisi de hediye vermekten vazgeçmek, hatta daha da ötesi verilen hediyeyi geri almaya kalkışmaktır. Bu konuda Abdullah İbni Ömer ve Abdullah ibni Abbas'tan (radıyallahu anhumâ) gelen bir rivayete göre Allah Resûlü "Birinin bir hediye verip veya ikramda bulunup, tekrar bundan dönmesi helâl değildir. Ancak baba, çocuğuna yaptığı bağıştan dönebilir. Verdiği hediyeyi geri isteyen

---

310 Buhârî, *Hîbe*, 6.

kimsenin durumu köpeğe benzer. Köpek yemek yer; karnı doyduktan sonra kusar, sonra da dönüp kendi kusmuğunu yer."[311] buyurarak, inanan insanlara bu konuda çok ciddi bir ikazda bulunmuştur.

5. İstisnai Durumlar Haricinde Müşrik ve Gayr-i Müslimlerin Hediyelerini Kabul Etmemesi

Allah Resûlü, istisnâî durumlar haricinde genellikle müşriklerin ve gayr-i müslimlerin kendi şahsına verdikleri hediyeleri de kabul etmezdi ve bunun yasak olduğunu söylerdi. İyad İbni Himar (radıyallahu anh) anlatıyor: Allah Resûlü'ne bir hediye takdim etmiştim. Bana:

– Müslüman mı oldun, diye sordu. Hayır, dediğimde:

– Ben müşriklerin hediyesini almaktan nehyolundum, buyurdu ve hediyemi almadı.[312]

Ebû Dâvûd şarihi Hattâbî, "Meâlimü's-Sünen" adlı eserinde bu hadisin yorumu için şu tespitte bulunur: "Allah Resûlü'nün bu hediyeyi reddetmesi iki şekilde tefsir edilmiştir.

1. Bu hediyeyi reddetmekle onu Müslüman olmaya davet etmek istemiştir.

2. "Hediyeleşiniz de aranızda karşılıklı sevgi meydana gelsin."[313] hadis-i şerifinde belirtildiği üzere hediyeleşmek, özellikle hediyeyi kabul eden kişide, onu kendisine veren kişiye karşı bir sevgi duygusu meydana getirir. Hz. Peygamber bu hediyeyi alması neticesinde kalbinde onu veren müşrike karşı bir sevginin doğmasından korktuğu için kabul etmeyip reddetmiştir. Çünkü bir peygamberin kalbinin bir müşrike meyletmesi asla caiz değildir."[314]

---

311 Tirmizî, *Velâ*, 7; Ebû Dâvûd, *Büyu'*, 81; İbn Mâce, *Sadaka*,1.

312 Ebû Dâvûd, *Harac*, 35.

313 Muvatta, *Hüsnü'l-huluk*, 16.

314 Hattâbî, *Meâlimü's-Sünen*, Ebû Dâvûd, *Harac*, 35 şerhi.

Ancak devletlerarası münasebetlerde durum farklıdır. Yabancı ülkelerden, iki ülke ilişkilerini sağlamak gayesiyle yollanan hediyeleri Allah Resûlü kabul ederdi. Bunlar bahsi geçen istisnâî durumlara girmektedir.

6. Karşılık Beklenerek Hediye Verilmemesi

Hediyeleşme, insanlar arasındaki sevgi ve diyalog bağlarını güçlendirir. Ama burada da riayet edilmesi gereken önemli prensipler vardır. İslâm ahlâkı ve âdâbına göre, verilen hediye karşılığında bir hediye beklemek uygun değildir. Şayet bu yapılamıyorsa hiç olmazsa hediye edilen şeyden daha fazlasını hediye olarak beklememek gerekir. Bununla alâkalı olarak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile bir bedevi arasında geçen şu hâdise hayli dikkat çekicidir. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevi Resûlullah'a genç bir deve hediye etti. Efendimiz de ona mukabil altı genç deve verdi. Bedevi, memnun kalmadı. Bu durum Allah Resûlü'ne bildirildi. Efendimiz Allah'a hamd ü senadan sonra:

"Falan kimse bana bir deve hediye etti. Ben ona mukabil altı deve verdim. Buna rağmen memnun olmamış. Allah'a yemin olsun, şu günden sonra Muhâcir, Kureyş, Ensâr, Sakifliler veya Devsliler dışında kimseden hediye almamaya azmettim!"[315] buyurdu.

Allah Resûlü birtakım insanlardan böyle kabalıklar görmesine rağmen yine de bu kimselere af, müsâmaha ve mülâyemetle davranırdı. Efendimiz'in hayatında bunun örnekleri oldukça fazladır. Fakat bu tür üzücü ve kaba davranışlar, bazen de Allah Resûlü'nü, o kadar ehemmiyet vermesine rağmen hediye kabülünde bazı kısıtlamalara sevketmiştir.

Buradan anlaşıldığına göre, daha çok istemeye bahane olması için hediye vermek de böyle bir hediyeyi kabul etmek de güzel

---

[315] Tirmizî, *Menâkıb*, 73; Ebû Dâvûd *Büyu'*, 82.

bir davranış değildir. Peygamberimiz'in istisna edip hediyelerini kabul ettiği kimseler ise daha ziyade tokgözlü, cömert, hediyeden karşılık beklemeyen kimselerdi.

7. Bir Hizmet Neticesinde Hediye Alınmaması

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), hangi durumlarda hediye kabul edilmemesi gerektiğini de bildirmiştir. Ebû Ümame'nin (radıyallahu anh) dediğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kim bir kimseye yardımcı olur, o da buna karşı bir hediye verirse hediyeyi kabul ettiği takdirde, faiz kapılarından büyük bir kapıya girmiş olur."[316] Yapılan bir hizmete karşı hediye almak caiz değildir. Böyle bir talepte bulunmak, faizin helâl malı ziyana uğrattığı gibi, hizmet sevabının yok olmasına sebep olur.

Konu ile alâkalı olarak Ubâde İbin Samit (radıyallahu anh) başından geçen şöyle bir hâdiseyi aktarmaktadır: "Ben ehli suffeden bir kısım insanlara yazı ve Kur'ân'ı öğretmiştim. Onlardan bir adam bana bir yay hediye etti. Ben de:

– Bu yay benim için büyük bir mal değil, onunla Allah yolunda atış yaparım. Ancak yine de gidip Resûlullah'a soracağım, dedim. Gelince:

– Ey Allah'ın Resûlü! Kendilerine yazı ve Kur'ân öğrettiğim kimselerden biri bana bir yay hediye etti. Bu benim için bir mal da değil. Ben onunla Allah yolunda atış yaparım, dedim. Efendimiz bana:

– Eğer ateşten bir takı takınmayı seversen kabul et! cevabını verdi.[317]

Daha sonraki dönemlerde birtakım zaruretler sebebiyle Kur'ân öğretimi karşılığında ücret alınabileceği hususunda

---

316 Ebû Dâvûd, *Büyu'*, 82.
317 Ebû Dâvûd, *Büyu'*, 37.

görüşler beyan edilmiş olsa da Asr-ı Saadet'te, İslâm'ın ilk yıllarında bu tür hizmetlere karşı asla ücret talep edilmemiştir.

8. Kullanamayacağı Elbise vb. Gibi Şeyleri Hediye Etmesi

Hz. Ca'fer'e Kürk Yollaması

Enes İbni Malik'in (radıyallahu anh) bildirdiğine göre Rum hükümdarı, Peygamber Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) atlastan, altın sırmalı, uzun yenli bir kürk hediye etmişti. Efendimiz onu sırtına giyince halk:

– Yâ Resûlallah! Bu, sana semadan mı indirildi?, dedi. Allah Resûlü:

– Pek mi hoşunuza gitti? Varlığım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki Sa'd ibni Muaz'ın (radıyallahu anh) cennetteki peşkirlerinden bir peşkir bile bundan daha hayırlı, daha güzeldir, buyurdu. Sonra da onu sırtından çıkarıp Hz. Cafer'e (radıyallahu anh) gönderdi. Hz. Cafer onu giyince Efendimiz:

– Ben bunu sana giyesin diye göndermemiştim, dedi. Hz. Cafer:

– Onu giymeyip de ne yapacağım, diye sorunca Allah Resûlü:

– Kardeşin Necâşî'ye gönder![318] buyurdu.

Allah Resûlü insanların satın alamayacağı kadar pahalı olup insanların iştahını çekecek derecede süslü, alımlı hediyeleri genelde hemen birilerine verirdi. Çünkü o hediyelerde, insanların gözü kalacak, pahalı olduğu için de satın alamayacak ve üzüleceklerdi. İşte bu tür sebeplerden dolayı kimsenin üzülüp, sıkıntıya düşmemesi için Efendimiz bu tür hediyeleri, geldiği gibi hemen hediye etmiştir.

---

318 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 3/229; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 1/324.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA KAPALI MEKÂNLARA GİRME ÂDÂBI

Müslüman olarak günlük yaşantımızda dikkat etmemiz gereken önemli görgü kurallarından birisi kapı çalma ve izin almaktır. İzin alınacak yerler; özel mülkler olabileceği gibi resmî kurum veya kuruluşlar da olabilir. Gerek kendimize ait evlere girerken gerekse başkalarına ait mülklere girerken mutlaka izin istenmeli, kabul edildikten sonra içeri girilmelidir. Bu konuda yine en güzel örnek Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) şahsıdır. Şimdi Üsve-i hasene (en güzel örnek) olan Efendimiz'in davranış ve tavsiyelerine göz atalım.

A. Bir Eve Girerken İzin İsteme

Başkasına ait olan meskenlere girerken izin almanın gerektiği Kur'ân-Kerim'deki: "*Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere, sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyiniz!...*" (Nur Sûresi, 24/27) âyetiyle bizlere bildirilmiştir.

Evler şahıslara ait özel mekânlardır. Bu özel mekânlara girilirken kişilerin uyması gerektiği bazı kurallar vardır. Bunların en

başında misafirlerin ev sahiplerinden izin istemeleri gelir. İzin istemenin neden gerekli olduğunu Sehl İbni Sa'd'ın (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şeriften öğreniyoruz. Allah Resûlü "İzin istemek göz(ün evin ayıplarını görmemesi) için şart kılınmıştır."[319] buyurmuşlardır.

B. İzin Almadan Bir Eve Bakılmaması ve Girilmemesi

İzin almadan bir eve girmek ya da bakmak dinimizce hoş karşılanmamıştır. Böyle bir hareket insanlığın ilk devirlerinden itibaren hep yadırganmış, bu tavırlar içerisinde bulunanlar da uyarılmışlardır.

Habersiz olarak bir yere bakmanın çirkin bir davranış olduğunu Sehl İbni Sa'd'ın (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şeriften öğreniyoruz. Bir adam Peygamber Efendimiz'in evindeki pencerelerin birinden içeriye baktı. O sırada Allah Resûlü'nün elinde "mıdrâ" denilen demirden bir tarak vardı. Bu tarakla başını tarıyordu. Adamın bu davranışını farkeden Efendimiz o kişiye: "Eğer senin beni gözetlediğini bilmiş olsaydım, muhakkak şu demir tarağı gözünün içine saplardım. İzin istemek, evin içerisi görülmesin diye emredilmiştir."[320] beyanıyla yaptığı işin ne kadar yanlış olduğunu ifade buyurmuşlardır.

C. Bir Yere Girerken En Fazla Üç Kez İzin İstenmesi

İnsan, herhangi bir yere girmek için en fazla üç kez izin istemelidir. Şayet içeriden cevap gelmez veya müsait olmadıklarını ifade ederlerse geri dönülmelidir. Konumuzla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim'de: "Şayet orada (girmek istediğiniz evde) kimseyi bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz! Eğer size:

---

319 Buhârî, *İsti'zân* 11; Müslim, *Edeb* 41. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *İsti'zân* 17

320 Buhârî, *İsti'zan*, 11; Müslim, *Âdâb*, 40-41.

"Müsait değiliz, geri dönün." denirse dönün! Bu sizin için daha nezih, daha münasiptir. Allah yaptığınız her şeyi tamamen bilir." (Nur Sûresi, 24/28) buyurulmaktadır.

İzin almanın kaç kez olması gerektiğini Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği şu hadisten öğreniyoruz. Allah Resûlü şöyle buyurdu:

"İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin."[321]

Günümüzdeki evler ve kapılar Efendimiz dönemindekine benzemediği için evvela kapı zili çalınarak izin istenmelidir. Bu işlemden sonra ev sahibi ile karşılaşılırsa gelen kimsenin hemen selam vermesi sünnete uygun bir davranıştır. İçeriden bir cevap gelmediği zaman da evin kapısı en fazla üç defa çalınmalıdır, zile aralıklarla en fazla üç defa basılmalıdır. İçeriden cevap verilmediği veya kapı açılmadığı takdirde geri dönmelidir. Çünkü bu durum ya orada kimsenin olmadığı veyahut girmek istenilen yerin misafir kabulüne uygun bulunmadığı anlamına gelir.

D. Eve Girme Âdâbını Bizzat Kendisinin Öğretmesi

Bir eve girerken hususi mekânlara girer gibi belli başlı kurallara riayet edilmesi gerekir. Biz bunlara adap diyoruz. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bir eve girmek için nasıl izin istenir? İzinde nelere dikkat edilmesi gerekir, gibi bazı mevzuları bizatihî kendisi uygulayarak ashabına örnek oluyordu.

Allah Resûlü'nün Sa'd İbni Ubade'yi Ziyareti

Sâbit el-Bünânî (radıyallahu anh) rivayet ediyor: "Bir defasında Peygamberimiz (Medineli Müslümanların büyüklerinden) Sa'd ibni

---

321 Buhârî, *İsti'zân* 13; Müslim, *Edeb* 33-37. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Edeb* 127, 130; Tirmizî, *İsti'zân* 3; İbn Mâce, *Edeb* 17

Ubâde'nin evine girmek için, "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" diye selam vererek izin istedi. Sa'd (radıyallahu anh), Peygamber Efendimiz'in duymayacağı hafif bir sesle (içerden), "Ve aleykesselam ve rahmetullah." dedi. Efendimiz aynı selamını üç kez tekrar etti. Her üçünde de Sa'd, Allah Resûlü'nün selamını alçak sesle alıyor, sesini duyurmuyordu. (Efendimiz'in mutadı, üç defa izin ister, verilirse girer, verilmezse geri dönerdi). Üçüncü selamına da cevap alamayınca geri döndü. Bunun üzerine Sa'd, Allah Resûlü'nün arkasından gitti ve:

"Anam babam sana kurban olsun, yâ Resûlallah! Verdiğin her selamı duyuyor, sana duyurmadan aynısıyla mukabelede bulunuyordum, istiyordum ki selamı ve bereket duanı çokça alayım." dedi. Daha sonra Sa'd, Efendimiz'i içeri buyur ederek kendisine zeytinyağı ikram etti. Peygamber Efendimiz yemeğini bitirince:

– Yemeğinizi salih zatlar yesin, melekler sizler için istiğfarda bulunsun, sofranızda oruçlular iftar etsin, diye dua buyurdu.[322] Bu hadis-i şerifte de görüldüğü gibi Allah Resûlü eve girme âdâbıyla alâkalı olarak ne demişse bizatihî kendisi buna riayet etmiştir. Evvela "*selam*" vermiş. Ardından eve girmek için "*üç kez izin*" istemiş, içeriden cevap gelmeyince "*ısrar etmemiş ve geriye dönmüştür.*"

E. Nasıl İzin İstenileceğini Öğretmesi

Efendimiz döneminde insanlar adap kurallarını çok iyi bilmiyorlardı. Bu sebeple çoğu kez hatalı davranışlarda bulunabiliyorlardı. Yapılan hatalara kızmayan, doğru davranışı bizatihi kendisi gösteren Efendimiz bu tür davranışlarda da ümmetine örnek oluyordu. Asr-ı Saadet'te evler tek katlı ve basit bir şekilde inşa edildiğinden dışarıda konuşan birinin sesi evin içinden çok rahat duyulabiliyordu. Bu sebeple Ashab-ı kiram bazen

[322] Ebû Dâvûd, *Et'ime*, 54; Dârimî, *Savm*, 51.

Efendimiz'in evinin önüne gelip "Es-selamu aleyküm, girebilir miyim?" diyerek izin istiyorlardı. İzin almayı unutup eve girmek isteyen kimseler de Allah Resûlü tarafından kibar bir şekilde ikaz ediliyordu. Bir eve girerken nasıl girilmesi gerektiğini bilmeyen bir şahıs ile Efendimizin başından geçen şu hâdise bu konuya çok güzel bir örnektir:

1. Amiroğulları Kabilesinden Bir Şahsa İzin Almayı Öğretmesi

Rib'î İbni Hirâş (radıyallahu anh) diyor ki: Âmiroğulları kabilesinden bir adam, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) evde iken, "İçeri gireyim mi?" diye izin istemişti. Resûlullah hizmetçisine:

"Çık, bu adama izin istemeyi öğret. Önce "Es-Selamü aleyküm" desin, sonra "Gireyim mi?" diye sorsun" buyurdu. Adam Peygamber Efendimiz'in söylediklerini duyarak:

– es-Selâmü aleyküm, girebilir miyim, dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü ona izin verdi, o da içeri girdi.[323]

2. Kilde İbn Hanbel'i Uyarması

Bir başka zaman Efendimiz'in huzuruna selam vermeden içeri girmek isteyen Kilde İbn Hanbel'e (radıyallahu anh) Efendimiz'in tatlı bir uyarısı olmuştur. Hz. Kilde der ki:

Allah Resûlü'nün yanına gittim ve selam vermeden huzuruna girdim. Bunun üzerine Allah Resûlü:

"Geri dön ve es-Selamü aleyküm, girebilir miyim?" de buyurdu.[324]

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, bir eve girmek isteyen kimse orada ikamet eden bir şahsı görürse ve henüz izin

323 Ebû Dâvûd, *Edeb* 127.

324 Ebû Dâvûd, *Edeb* 127; Tirmizî, İstizan 18

almamışsa ona selam verir ardından girmek için izin ister. Şayet kimseyi görmemişse önce izin alır, sonra selam verir.

F. İzin İsterken Kapının Hemen Önünde Durmama

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bir şahsın evine gittiği zaman dikkat ettiği önemli hususlardan birisi de izin isterken tam kapının önünde durmayıp kapının sağında veya solunda durmasıdır. Konuyla alâkalı olarak Abdullah b. Büsr'ün (radıyallahu anh) rivayeti şöyledir:

"Peygamber Efendimiz herhangi bir yere girmek için izin almak istediğinde âdeti üzere kapıya bakmaz, yüzünü sağ veya sol yanına çevirirdi. Kendisine izin verilirse girer, aksi hâlde geri dönerdi.[325] Allah Resûlü'nün döneminde evler tek katlı, ayrıca küçük olduğundan kapı açıldığında içeriye bakan kimse, evin tüm hâllerine muttali olabilirdi. Efendimiz bu sebeple kapının tam karşısında değil, sağında veya solunda dururdu. Günümüzde yine bu tip ufak tefek ve basit bir şekilde inşa edilmiş evler ziyaret edildiğinde bu sünnete riayet edilmelidir. Bununla beraber yaşadığımız şu dönemde çok büyük binaların da yapıldığını görmekteyiz. Burada da riayet edilmesi gereken prensipler vardır. Yüksek binaların, giriş katında bulunan dış kapıdan girebilmek için zillere basılmaktadır. Kamera sistemi varsa kameraya yönelmeli, sadece ses sistemi varsa kendimizi net bir şekilde tanıtmalıyız.

G. İzin İsteyen Kişinin Kendisini İsmen Takdim Etmesi

Bir yere girmek için izin isterken "kim o?", "kimsiniz?" gibi sorulara "ben" veya "benim" gibi bilinmezlik ifade eden kelimelerle mukabelede bulunmamak gerekir. Sorulara anlaşılır ifadelerle, kısa, net ve kişiyi tam tanıtabilecek sözlerle cevap vermek gerekir.

---

[325] Ebû Dâvûd, *Edeb*, 127.

Bir yere girmek için izin istenilir de içerden, gelene kim olduğu sorulursa, izin isteyen kişi ismen kendini takdim etmelidir. Bu konu ile ilgili Hz. Câbir'den gelen bir rivayet şöyledir: Allah Resûlü'ne geldim ve kapısını çaldım. Resûl-ü Ekrem:

– Kim o, dedi.

– Benim, diye cevap verdim. Allah Resûlü:

– Benim benim, diye tekrar etti. Galiba bu cevaptan hoşlanmamıştı.[326]

Efendimiz kapısını çalan birisine: " Kim o?" diye bir soru sorduktan sonra "Ben", "Benim" gibi belirsizlik ifade eden cevaplar almış ve bu durumdan hoşlanmamıştır. Ev sahibi sadece "Ben" sözünden gelenin kim olduğunu anlayamaz. Bir insan bazen kendi anne-babasının, eşinin, kardeşinin sesini tanıyamayabilir. Ses değiştirilirse kapı arkasındaki kimseler gelen şahsı tanıyamaz. Hiç kimsenin bir diğerini korkutmaya hakkı yoktur. "Kim o?" sözüne belirsizlik ifade eden veya tanınmasına yardımcı olmayan "Ben" lafzı ev sahibini tereddüde düşürür. İnsanlar korkar. Onun için tam bir tanıtmaya ihtiyaç vardır.

Sahabe Efendilerimizden bazıları bu konularda çok hassastı. Yapılması gerekli olan şeyleri yapıyorlardı. Efendimiz'in: "Kimsiniz?" sorusuna isimlerini söyleyerek çok net cevaplar veriyorlardı. Ebû Zer'in (radıyallahu anh) başından geçen bir hâdise bunu açıkça ifade etmektedir: "Bir gece dışarı çıkmıştım. Bir de ne göreyim, Resûlullah tek başına yürüyor. Ben de ay ışığında yürümeye başladım, Resûlullah başını çevirdi ve beni gördü:

– Kim o, diye seslendi. Ben:

– Ebû Zer, dedim.[327]

---

[326] Buhârî, *İsti'zan* 17; Müslim, *Âdâb* 38-39. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Edeb*,128.

[327] Buhârî, *Rikak* ,13; Müslim, *Zekât* 33.

H. Ev İçinde Odalara Girerken de İzin İstenmesi

Eve girişlerde izin istendiği gibi ev içinde odalara girerken de izin istenmelidir. Evdeki çocukların veya evde bulunan bakıcı, hizmetçi gibi kimselerin bunlara riayet etmeleri gerekir. Bununla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim'de: "Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile içinizden henüz bülûğa ermemiş çocuklarınız, odanıza girmek için şu üç vakitte sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle vakti istirahat için elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve bir de yatsı namazından sonra. İşte bu üç vakit, mahremiyet vakitlerinizdir. Ama bunların dışında izinsiz girmelerinde ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur. Çünkü sizin birbirinizin yanına girip çıkmanız kaçınılmazdır…" (Nur Sûresi, 24/58) âyeti çocukların anne babalarının kaldıkları odaya şu üç vakitte izin alarak girmelerini ifade etmektedir:

1) Sabah namazından önce,

2) İstirahat için elbiselerin çıkarıldığı öğle vakti,

3) Yatsı namazından sonra.

Bülûğ çağına ulaşmış çocukların ise yetişkinler gibi kapalı bulunan bir odaya girmek istediklerinde izin istemeleri gerektiği Kur'ân-ı Kerim'de açıkça ifade edilmiştir. "*Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden büyük olanların izin istediği gibi odanıza girmek için her vakitte izin istesinler…*" (Nur Sûresi, 24/59)

İzinsiz olarak kapalı bir odaya girmenin yanlışlığını göstermek adına şu rivayet de çok dikkat çekicidir: "Bir kimse Allah Resûlü'ne gelerek:

– Yâ Resûlallah! İçeriye girmek için annemden izin alacak mıyım, diye sorunca Efendimiz:

– Evet, buyurdu. Adam:

– Ancak ben onunla beraber ikamet etmekteyim, dedi. Allah Resûlü:

– Yine de izin almalısın, buyurdu. Adam:

– Ben onun daimi hizmetçisiyim, dedi. Efendimiz:

– İzin almalısın! Sen onu çıplak görmek ister misin? buyurdu. Adam:

– Hayır, dedi. Allah Resûlü tekrar:

– Öyleyse ondan izin al![328] buyurdu.

Hadis-i şerifte de görüldüğü gibi, hoş olmayan bir durumla karşılaşmak istenilmiyorsa aynı mekânı paylaşan aile fertlerinin bile, içeride birinin bulunduğu odaya mutlaka izin alarak girmesi gerekmektedir.

Netice itibariyle bizler; izin almadan bir eve bakmamalı ve girmeye çalışmamalı, bir meskene girerken izin istemeli, kapı veya zili en fazla üç kez çalmalı, kapının hemen önünde durmamalı, izin isterken kendimizi ismen tanıtmalı, ayrıca ev içinde odalara girerken de izin istemeyi âdet hâline getirmeliyiz. Bunlara riayet hem bizim hayat tarzımızı güzelleştirecek hem de ziyaretlerine gittiğimiz insanları zora sokmamış olacaktır. En önemlisi de sünnete ittibadan (uymaktan) elde edilecek sevaptır.

---

[328] Muvatta, *İsti'zan*, 1

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HAYATINDA MUSAFAHA (TOKALAŞMA)

Musafaha, "selamlaşma, tebrikleşme, dostluk gösterme vb. bir maksatla karşılıklı olarak elleri iç içe almak suretiyle yapılan tokalaşma"[329] mânâlarına gelmektedir. Birbiriyle karşılaşan mü'minlerin selamlaşmadan sonra musafaha yapmaları İslâm'ın güzel hasletlerinden biridir. Bu sebeple musafaha etmeye özen gösterilmeli, dargınlık hâli bile olsa musafaha için uzatılan ele mutlaka mukabele edilip tokalaşılmalıdır. Konuyla alâkalı olarak Ebü'l-Hattâb Katâde şöyle demiştir. Ben Enes'e (radıyallahu anh):

– Resûlullah'ın ashabı arasında el sıkışma âdeti var mıydı, diye sordum. O da:

– Evet, diye cevap verdi.[330]

Ayrıca uzaktan gelen dost ve akrabalarla kucaklaşmak, büyüklerin ellerinden küçüklerin alınlarından, başlarından öpmek dinimizce uygun görülmüştür.

329 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2/2148, Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 794.

330 Buhârî, *İsti'zan*, 27.

A. Ashabıyla Karşılaştığında Onlarla Musafaha Yapması

Enes İbni Malik (radıyallahu anh) Allah Resûlü'nün musafaha yapmasını şu şeklide tarif ederdi: "Allah Resûlü bir kimseyle karşılaşınca onunla tokalaşır, o kimse elini bırakmadan elini ondan çekmezdi. O kimse yüzünü çevirmeden Allah Resûlü de yüzünü ondan çevirmezdi. Resûlullah'ın, beraber oturduğu bir kimsenin önüne ayaklarını uzattığı görülmemiştir."[331]

Yine Hz. Enes'den rivayet edilen bir başka hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün musafaha yaparken ne kadar dikkatli olduğu, insanları rencide etmemek için kendi ellerini daha sonra çektiklerine dair çok güzel bir misal nakledilmektedir. Hz. Enes bu konuda şöyle demektedir: (Gizlice bir derdini açmak üzere) ağzını Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kulağına yaklaştıran hiçbir adam görmedim ki o adam başını (Hz. Peygamber'den) uzaklaştırmadıkça (Resûlullah) başını (ondan) uzaklaştırmış olsun. Yine (Hz. Peygamber'in) elini tutan hiç bir adam görmedim ki o adam (Hz. Peygamber'in) elini bırakmadıkça (Hz. Peygamber onun) elini bırakmış olsun. [332]

Musafaha yaptığımız kişi elini çekmeden elimizi çekmemek karşımızdaki kişiye değer vermenin en önemli göstergelerinden biridir. Günümüzde insanlar arası ilişkilerde buna çok ehemmiyet verilmektedir.

Allah Resûlü'nün karşılaştığı kimselere önce selam verip sonra musafaha yaptığına dair bir hadis-i şerif ise şöyledir: Cündüb (radıyallahu anh) diyor ki: "Peygamberimiz sahabileriyle buluştuğunda selam vermeden musafaha yapmazdı."[333]

---

331 Tirmizî, *Kıyamet*, 46, İbn Mâce, *Edeb*, 5.

332 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 5

333 Taberânî; Heysemî: 8/36

Allah Resûlü'nün musafaha yapmaya ne kadar ehemmiyet verdiğini, Hz. Ebû Hureyre'nin şu rivayetinden de öğreniyoruz: Kendisi diyor ki: "Bir defasında Peygamber Efendimiz, Huzeyfe'ye (radıyallahu anh) rastlayınca musafaha yapmak istedi. Huzeyfe, "Cünübüm" diyerek elini çekti. Allah Resûlü:

– Bir Müslüman (din) kardeşiyle musafaha yaptığında her ikisinin hataları (küçük günahları) ağaç yapraklarının döküldüğü gibi dökülür,[334] buyurdu. Bu hadis-i şerif manevi kirliliğin dahi musafahaya mani olamayacağını, musafahanın ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlatmaktadır.

1. Musafaha Yapmaya Teşvik Etmesi

Bir hadis-i şerifte selamlaşmadan sonra tokalaşmanın günahların affına vesile olduğu zikredilmektedir. Bera'dan (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "İki Müslüman karşılaştıklarında el sıkışırlarsa (musafaha yaparlarsa), birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanır."[335]

Allah Resûlü bir başka zaman da Müslümanların musafahadan sonra birbirlerine mağfiret talep etmelerini tavsiye ederek: "İki Müslüman karşılaştığı zaman, birbirleriyle musâfaha edip, aziz ve celil olan Allahû Teâlâ'dan birbirleri hakkında mağfiret talep ederlerse, daha yerlerinden ayrılmadan Cenâb-ı Hak ikisinin de günahlarını affeder."[336] buyurmuşlardır. Görüldüğü gibi burada Efendimiz'in bizlere bir müjdesi bulunmaktadır. Bu hadis-i şerife göre, musafaha ile birlikte iki şahsın birbirine dua edip Allahu Teâlâ'dan mağfiret talebinde bulunmaları bir şart sayılmış, neticesinde de daha yerlerinden ayrılmadan

---

334 Bezzâr. Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 8/37 Buhârî, *Tecrid*, 6/435-436.
335 Ebû Dâvûd, *Edeb* 143; Ayrıca bkz.: Tirmizî, *İsti'zân* 31; İbn Mâce, *Edeb* 15
336 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 153

günahlarının bağışlanacağı müjdesi verilmiştir. Tabi burada zikredilen affetme, kul hakkı haricindeki küçük günahları kapsamaktadır. Küçük günahların affı söz konusu olsa dahi, hadisten bu derece külfetsiz bir hareketin önemi açığa çıkmaktadır. Günah bağışlatmanın, selamlaşmanın ve karşılıklı dua etmenin ne kadar ehemmiyetli olduğu anlatılmaktadır. Öyleyse bu tür fiilleri basit görmeyip Efendimiz'in tavsiyesine ittiba etmek gerekir.

2. Kadınlardan Biat Aldığında Onlarla Musafaha Yapmaması

Mahrem olmayan erkeklerle kadınların tokalaşmaları veya birbirlerinin ellerini öpmeleri caiz değildir.

Medine döneminde inzal buyrulan *"Ey Peygamber! Mümin hanımlar: Allah'a hiç bir sûrette ortak tanımamak hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak, bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek, senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı gelmemek hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile! Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur)".* (Mümtehine Sûresi, 60/12) âyeti kadınlardan biat almanın esaslarını belirlemiştir. Bunu üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) Medine'de hanımları toplamış ve onlardan biat istemişti. Hz. Âişe validemiz bu biatın şu şekilde yapıldığını anlatır: "Mümin kadınlardan âyetteki şartları kabul edene, Hz. Peygamber sözlü olarak "Seninle biat yaptım." diyordu. Allah'a yemin olsun ki biat sırasında onun eli hiç bir kadının eline değmemiştir."[337]

---

[337] Bkz.: Buhârî, *Ahkâm* 49, Şurut 1, *Tefsîru sûre* 65/2, *Talak* 20; Müslim, *İmare* 88, 89; Ebû Dâvûd, *İmare* 9; Tirmizî, *Tefsîru sûre* 60/2; İbn Mâce, *Cihad* 43; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 6/114, 154, 270.

Buna ilave olarak Allah Resûlü'nün elini bir kumaş üzerine koyduğu, kadınların da aynı kumaşa ellerini koyarak biat ettikleri ve Efendimizin: "Ben kadınlarla musafaha yapmam"[338] dediği de nakledilmiştir. Bir başka rivayette "Allah Resûlü'nün elini genişçe bir su kabına soktuğu, kadınların da aynı kaba ellerini sokmaları sûretiyle bu biatın gerçekleştiği.."[339] ifade edilmektedir. Allah Resûlü'nün mahremi olmayan hiç bir kadınla musâfaha yapmadığı dikkate alınarak, musâfaha konusunda dikkatli davranmaya özen gösterilmelidir.

B. Sarılma ve Öpme Konusundaki Uygulamaları

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevaplar ve kendi uygulamalarından anladığımıza göre musafahaya izin verilmiş ama kucaklaşma ve öpme konusunda istisnai durumlar dışında yasaklamada bulunulmuştur. Bu konuda Hz. Enes'in (radıyallahu anh) şu rivayeti dikkat çekicidir. Bir adam Allah Resûlü'ne:

– Yâ Resûlallah! Bizden bir kişi kardeşi veya arkadaşıyla karşılaştığında onun için eğilebilir mi, diye sordu. Peygamberimiz:

– Hayır, eğilemez, buyurdu. Adam:

– Ona sarılıp öpebilir mi, diye sordu. Efendimiz:

– Hayır, buyurdular. Bu defa adam:

– Elini tutup musâfaha edebilir mi, dedi. Peygamberimiz:

– Evet, buyurdu.[340] Bu hadis-i şerifte bir kimsenin diğer bir kimseye sarılıp öpmesi yasaklanmış ama tokalaşmaya müsaade edilmiştir.

---

338 Nesaî, *Bîat* 18; İbn Mâce, *Cihad* 43; Malik, *Muvatta*, Bîat 2; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 2/213, 6/357, 454, 459.

339 Bkz.: İbn İshak, *Megâzi.*

340 Tirmizî, *İsti'zan*, 31; İbn Mâce, *Edeb*, 15.

Ashab-ı Kiram birbirleriyle karşılaştıklarında musafaha yapar, uzun bir yolculuktan geldiklerinde birbirlerine sarılırlardı. İslâm âlimleri musafaha konusundaki rivayetlere bakarak değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Buna göre; iki insan birbiriyle karşılaştığında musafaha yapmalıdır. Ancak uzaktan gelen bir dost, akraba ile karşılaşıldığında bu kişi ile kucaklaşılabir ama bu esnada da elbisenin kalın olmasına dikkat edilmelidir. Öpme mevzuuna gelince; İslâm âlimleri hürmete layık, yaşı ilerlemiş kişiler ve ilmi, dindarlığı sebebiyle bir kimsenin elinin öpülmesini müstehap; zenginlik, makam, şan, şöhret gibi dünyalık bir sebepten ötürü el öpmenin ise mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber öpülecek yerin el ve alın olduğunu, kişilerin dudak ve yanaktan öpülemeyeceğini de ifade etmişlerdir.

1. Uzak Yoldan Gelenlere Muamelesi

Uzak yoldan gelen tanıdıkları kucaklamak, yaşlarına göre el, alın veya başlarından öpmek güzel hasletlerdendir. Allah Resûlü uzak yoldan gelenleri istikbal ederdi. Şayet bu gelenler yakın akrabası ise onları kucaklar ve alınlarından öperdi. Hz. Âişe validemiz, Resûlullah'ın dışardan Medîne'ye gelen Zeyd İbn Hârise'yi (radıyallahu anh) karşılayıp boynuna sarıldığını ve kucaklayıp alnından öptüğünü bildirmektedir.[341] Yine Resûl-i Ekrem Efendimiz Habeşistan'dan dönüp gelen Hz. Ca'fer'i kucaklayarak alnından öpmüştür.[342]

Zeyd İbn Hârise'ye Muamelesi

Zeyd İbni Hârise, Efendimizin evlatlığı idi. Allah Resûlü Zeyd'i (radıyallahu anh) çok severdi. Birçok kez onu seriyyelere

---

[341] Tirmizî, *İsti'zân*, 32
[342] İbn Hişâm, *Sîre*, 3/414

yollamış birçoğunda da kendisini komutan olarak tayin etmiştir. Hz. Âişe Validemiz Hz. Zeyd ile alâkalı bir hâdiseyi şu şekilde rivayet etmektedir: "Allah Resûlü benim evimde iken Zeyd İbni Hârise (radıyallahu anh) Medine'ye gelmişti. Sonra Resûl-i Ekrem'e uğrayıp kapıyı çaldı. Allah Resûlü de elbisesini sürüyerek ayağa kalktı, onu kucakladı ve alnından öptü.[343]

Evet, Efendimiz çok nazikti. Sevdiği insanları bekletmek, onlara sıkıntı vermek istemezdi. Bu sebeple işlerini acele hallederdi. Burada da çok sevdiği Zeyd'in sesini duyunca hemen kapıya koşmuş, elbise giyilecek bir zaman kadar dahi kapıda bekletip sıkıntı vermek istememişti.

Ca'fer b. Ebi Talib'e Muamelesi

Ca'fer b. Ebî Tâlib (radıyallahu anh) rivayet ediyor: "Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicret buyurup orada hâkimiyetini sağlayınca bizler Necâşî'ye: "Allah Resûlü muzaffer oldu, Medine'ye hicret etti; sana kendilerinden bahsettiğimiz düşmanlarını öldürmüş. Onun yanına dönmek istiyoruz, artık bizi gönder." dedik. "Pekâlâ." dedi; bize binek ve azık temin ettikten sonra bana dönerek: "Size yaptıklarımı Peygamberinize haber verin. Bu, benim elçimdir; onu da sizinle gönderiyorum. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. O, Allah'ın Resûlüdür. Kendisine, benim için dua ve istiğfarda bulunmasını da söyleyin." dedi. Habeşistan'dan çıktık. Medine'ye vardık. Beni Peygamber Efendimiz karşıladı ve boynuma sarıldı: "Bilemiyorum! Hayber'in fethine mi sevineyim, yoksa Ca'fer'in gelişine mi?" buyurdu. Bizim Medine'ye gelişimiz, Hayber'in fethine denk gelmişti. Sonra Allah Resûlü oturdu. Necâşî'nin bizimle gönderdiği elçi: "İşte Ca'fer! Kralımızın

---

343 Tirmizî, *İsti'zân* 32

kendisine nasıl muamele ettiğini ondan sor." dedi. Hz. Ca'fer de "Evet, bize şöyle şöyle yaptı." dedi. Dönerken de bize binek ve azık verdi. Allah'tan başka ilâh olmadığına, senin Allah Resûlü olduğuna şehadet etti ve bana, "Peygambere söyle, benim için istiğfar etsin." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü kalktı, abdest aldı, sonra üç defa: "Allah'ım! Necâşî'yi mağfiret eyle!" diye dua buyurdu. Müslümanlar da bu duaya hep birlikte "âmîn" dediler. Elçiye dedim ki: "Haydi geri dön ve Resûlullah'tan gördüklerini kralına haber ver."[344]

Bu iki rivayette de Allah Resûlü'nün Zeyd İbn Hârise ve Ca'fer İbn Ebi Talib'e (radıyallahu anhumâ) sarılıp alınlarından öptüğü ifade edilmektedir. Hz. Zeyd zaten kendi evlatlığı idi. Hz. Ca'fer de amcasının oğlu idi. Babası vefat edince çocuk yaşta yetim kalan Ca'fer'i, amcası Abbas yetiştirmişti. Efendimiz Ca'fer'in amcası olması hasebiyle babası konumunda gibiydi. Her türlü ihtiyacıyla ilgilenirdi. Görüldüğü gibi her ikisine de bir babanın evlatlarına olan şefkat ve rahmetiyle muamele etmişti. Âlimler öpmenin çeşitlerini sayarken; tahiyye, şefkat, rahmet, şehvet, meveddet öpmeleri diye kısımlara ayırmışlardır. Bir babanın veya annenin kendi çocuğunun yanağını öpmesine "rahmet öpüşü" demişlerdir. Bu iki sahabe efendimizin babası konumunda olan Allah Resûlü bu konuda ne kadar hassas olduğunu, onların alınlarından öperek göstermiştir.

2. Elini Öpmek İsteyenlere Muamelesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) hususiyle elini öptürmez ama ısrarla elini öpmek isteyen olursa onları da kırmamaya çalışırdı. Abdullah İbni Ömer'in (radıyallahu anhumâ) rivayet ettiğine göre Allah

---

344 İbn Kesir, *el-Bidaye* 3/71.

Resûlü, elini öpmek isteyen sahabilere izin vermiştir.[345] Konu ile ilgili olarak Safvan İbni Assal'ın (radıyallahu anh) naklettiği bir hâdisede, el öpmenin yerine göre uygun bir davranış olduğu görülmektedir. Bir yahudi diğer bir yahudi arkadaşına:

– Bizi şu Peygambere götür, dedi. Bunun üzerine arkadaşı:

– Sakın ona peygamber deme! Eğer böyle dediğini işitirse çok sevinir ve gözünün içi güler, ikazında bulundu. Sonra Resûlullah'a geldiler ve (Müslümanlarla yahudiler arasında ortak olan) apaçık dokuz emri sordular. Allah Resûlü onlara şöyle cevap verdi:

– Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, hırsızlık etmeyin, zinâ yapmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın, suçsuz bir insanı öldürmesi için devlet adamına götürmeyin, sihirbazlık etmeyin, faiz yemeyin, iffetli bir kadına zinâ isnâd etmeyin, savaşta cepheden kaçmayın. Bir de sâdece siz yahudilere mahsus olmak üzere, cumartesi yasağını çiğnemeyin! Bunun üzerine onlar Allah Resûlü'nün elini ve ayağını öperek:

– Şehadet ederiz ki sen gerçek bir peygambersin, dediler. Resûl-i Ekrem:

– O hâlde bana tâbî olmanıza mânî olan nedir?" diye sordu. Onlar:

– Dâvûd (aleyhisselâm), devamlı olarak zürriyetinden bir peygamberin bulunması için Rabbine dua etmişti. Şayet sana uyacak olursak yahudilerin bizi öldürmelerinden korkarız"[346] dediler. Hadis âlimlerimiz bu hadis-i şerife bakarak bir kimsenin zühd ve takvasından, ilim ve şerefinden, dürüstlük ve adaletinden dolayı elinin öpülebileceğini, ancak kişinin zenginliği

---

345 Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 96; *Edeb*, 148

346 Tirmizî, *İsti'zân*, 33

ve dünyalığı sebebiyle elinin öpülmesinin uygun olmayacağını ifade etmektedirler.[347]

Netice itibariyle, aile fertleriyle, yakın dost ve akrabalarımızla karşılaştığımızda musafaha yapmalı, uzaktan gelen yakınlarımıza ise ayrı bir ilgi gösterip sarılmalı ve öpmeli, kendimize mahrem olmayanlarla da musafaha etmemeye özen göstermeliyiz.

347 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 11/57

ALLAH RESÛLÜ'NÜN YOLCULUKLARI VE YOLCULUKLARDA GÖZETTİĞİ PRENSİPLER

Yolculuk, yola gitme, ülke içinde bir yerden bir yere veya ülkeler arasında gidip gelme, seyahat, seyir, sefer,[348] mânâlarına gelmektedir. Yolculuklar insanoğlunun hayatının ayrılmaz bir parçası gibidir. Kimi zaman ticaret, ilim, akraba ziyareti, dini vecibeleri yerine getirme şeklinde gerçekleşen yolculuklar bazen de farklı maksatlar için yapılabilmektedir. Önemli olan yapılan yolculukların belli bir gayeye matuf olması ve Allah'ın rızasına aykırı olmamasıdır. Cenâb-ı Allah, Kur'ân-ı Kerim'de belli maksatlar için seferler yapılmasını tavsiye etmektedir. İşte bunlardan birkaç misal:

Geçmiş nesillerin kötü yaşantılarından ibret alınmasıyla ilgili: "*De ki: "Hele dünyayı bir dolaşın da suçlu kâfirlerin akıbetleri nasıl olmuş görün!*" (Neml Sûresi, 27/69) ibaresiyle suçluların nasıl cezalandırıldığı; *Çok güçlü, kendine güvenen ama şımarıp kendilerine sunulan hakikatleri reddedenlerle ilgili: "Onlar dünyayı hiç dolaşmıyorlar mı ki kendilerinden önce yaşayanların akıbetlerinin nasıl olduğunu görsünler? Onlar, kendilerinden daha güçlü idiler. Toprağı altüst etmiş, sular, maden, ekin gibi nimetlerden yararlanmış*

[348] Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 1149.

ve şimdikilerin yeri imar edişlerinden daha fazlasıyla imar etmişler, Resûlleri de kendilerine aşikâr, parlak deliller getirmişlerdi. Ama hakikati reddettiler ve sonuçta yok olup gittiler. Allah onlara asla zulmetmedi, lâkin onlar kendi öz canlarına zulmettiler." (Rum Sûresi, 30/9) beyanıyla bu kavimlerin de yeryüzünde izlerinin silindiği anlatılmaktadır. *Bununla beraber Cenâb-ı Allah hâlis niyetlerle seyahate çıkmayı düşünenler için tavsiyede bulunmakta ve:* "*O tövbe edenler, o ibadet edenler, o hamd edenler, Allah'ın rızası için sefer edenler, o rükû edenler, o secdeye kapananlar, iyilikleri yayanlar, kötülükleri önleyenler ve Allah'ın hudutlarını bekleyip koruyanlar yok mu? İşte o müminleri müjdele!*" (Tevbe Sûresi, 9/112) beyanıyla seyahat eden bu kimseleri; tevbe eden, ibadet eden, hamd eden kimselerle birlikte zikredip övmektedir. Ayrıca buradaki "Allah rızası için sefer" kavramına, İslâm'ı anlatmak, cihad, hicret, ilim elde etmek unsurları girdiği gibi, nefsani arzulardan uzak durma açısından oruç tutmak da dahil olmaktadır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de ziyaret, ticaret, hicret, cihad gibi çeşitli vesilelerle yolculuk yapmıştır. Bu yolculuklarda kendisinin tatbik ettiği çok önemli davranışlar olduğu gibi tavsiye ve uyarıları da mevcuttur. Şimdi bu davranış ve tavsiyelere bir göz atmaya çalışalım:

A. Yolculuklarda Riayet Ettiği Hususlar ve Tavsiyeleri

1. Yolculukta Dua Etmesi

Sefere Çıkacaklara Nasihat ve Dua Etmesi

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Ey Allah'ın elçisi! Sefere çıkmak istiyorum, bana öğüt verir misin, deyince Allah Resûlü ona:

– Allah'a karşı saygılı ol ve her tepeye çıktığında "Allahuekber" de, buyurdu. Adam gittikten sonra arkasından:

– Allah'ım! Ona uzakları yakın et ve bu seferi ona kolay kıl, diye dua etti.[349]

Her konuda derdini Efendimiz'e anlatan, meselelerini Efendimiz'e soran ve nasihat isteyen sahabe efendilerimiz yolculuğa çıkarken de Efendimiz'e gelip sefere çıkmak istediklerini, bu sebeple kendisinden nasihat istediklerini söyleyebilmektedirler. Bu ve bunun gibi hadisler bizlere Efendimiz'in

1) İnsanlarla arasındaki diyaloğun çok canlı olduğunu,

2) İnsanların derdiyle ilgilenip, onlara nasihat ettiğini,

3) Şahsa göre cevap verdiğini göstermektedir.

Bu hadis-i şerifte yolculuğa çıkacak şahıs öğüt istemektedir. Efendimiz o şahsa "Allah'a karşı saygılı ol." demiştir. Evvela; saygılı olmak çok önemlidir. İnsanlara karşı saygılı olmak… Büyüklere-küçüklere karşı ve hatta hayvanlara karşı saygı çok önemlidir… Ama bunların olabilmesi için evvela Allah'a karşı saygılı olunması gerekir. Allah'a saygı duyan kişi herkese, her şeye saygı duyabilir. Allah'a saygılı olduktan sonra ikinci bir aşama gelmektedir ki o da saygı duyduğumuz Yüce Rabbimiz'i anmaktır. Çünkü Allah'la irtibat çok önemlidir. Bu irtibatı sağlayacak şey de O'nu anmaktır. Allah'ı anmak ise bu hadiste "Allahuekber" lafzı ile ifade edilmiştir.

Bu şahıs nasihati aldıktan sonra oradan ayrılmıştır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de o şahsın arkasından: "Allah'ım! ona uzakları yakın et ve bu seferi ona kolay kıl" diye dua etmiştir. Demek ki yolculuğa çıkacak insanların arkasından dua etmek gerekir. Bu da ayrı bir inceliktir. Bu, Müslümanları birbirine daha da kenetleyici bir davranıştır. Hadisin sonunda: "Uzaklar yakın olsun, sefer

---

349 Tirmizî, *Deavât* 45; İbn Mâce, *Cihâd*, 8

kolay olsun" denilerek dua etmenin nasıl olacağı da bizlere öğretilmiş olmaktadır.

Hayvan Üzerine Binip Dua Etmesi

Abdullah İbni Ömer'den (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre Resûlullah yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç kere tekbir getirir, sonra da şöyle dua ederdi:

– Bunu (bineği) bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimiz'e döneceğiz. (Zuhruf Sûresi, 43/12-13) âyetini okur, sonra da şöyle dua ederdi: "Ey Allah'ım! Biz, bu yolculuğumuzda Senden iyilik ve takva, bir de hoşnut olacağın ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz. Ey Allah'ım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et! Ey Allah'ım! Seferde yardımcı, geride çoluk çocuğu koruyucu Sensin. Ey Allah'ım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü hâller görmekten Sana sığınırım." Abdullah İbn Ömer devamla diyor ki: Hz. Peygamber yolculuktan döndüğünde de aynı sözleri söyler ve onlara şu cümleleri de eklerdi:

– Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz.[350]

Bu hadis-i şerifte Efendimiz'in yolculuğa çıkarken Yüce Rabbimiz'e yapmış olduğu dua görülmektedir. Efendimiz de her insan gibi yiyor-içiyor, giyinme ve barınma ihtiyaçlarını gideriyor, yolculuğa çıkıyor, yakınlarını dost ve akrabalarını ziyaret ediyordu.

Yolculuk başlı başına bir sıkıntı, zahmet ve eziyettir. Nitekim Efendimiz de bunu bir hadislerinde "Yolculuk bir çeşit azâptır." şeklinde ifade etmişlerdir. Zahmetli bir yolculuğa

[350] Müslim, *Hac* 425. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Cihad* 72; Tirmizî, *Deavât* 45-46

çıkan her insan geride aile fertlerinden birilerini bırakmaktadır. Hele bir de yolculuk uzun ise insanlar hâliyle geride bıraktıklarının rızklarını düşünecektir. İşte her insan gibi aynı duyguları taşıyan Efendimiz de yolculuğa çıkacak insanların Rabbimize nasıl dua etmeleri gerektiğini bu hadis-i şerifte bizlere öğretmiş bulunmaktadır.

Eski dönemlerde yolculuk için at ve deve kullanılırken şimdilerde otomobil, tren ve uçak kullanılmaktadır. Günümüzde kullanılan bu vasıtaların yolda arıza veya kaza yapması sonucu maddi, manevi pek çok sıkıntılar çıkabilmektedir. Dualar ve sadakalar başa gelebilecek bu tür problemlerin önlenmesi için güzel tedbirlerden birisidir.

Yolculuklarda, Tekbir Getirmesi ve Tesbih Çekmesi

Hayatını ibadet endeksli yaşayan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatının her safhasında ibadet ve dua etmekte, sıradan işlerini dahi ibadet hâline getirmektedir. Her işini Cenâb-ı Allah'a göre ayarlamış, yolculukta bile tespih çekmişler, böylece her anı değerlendirme ve sevap kazanma yollarını bizlere öğretmişlerdir.

Abdullah İbni Ömer (radıyallahu anhumâ) şöyle der: Nebî ile askerleri, tepelere çıktıklarında "Allahuekber" derler, düzlüklere indiklerinde de "Sübhânellah" diye tesbih ederlerdi.[351]

Aynı konuda bir başka hadis-i şerifi yine Hz.Abdullah İbni Ömer rivayet etmektedir. Diyor ki: "Nebî hac veya umreden dönerken her yokuş veya yüksek yere çıktığında üç kere "Allahuekber" der sonra:

– Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na hastır. O, her şeye gücü yetendir. Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd

[351] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 72.

eden kişileriz. Allah verdiği sözü yerine getirdi, kuluna yardım etti ve o toplulukları hezimete uğratıp perişan etti" buyururdu.[352] Peygamber Efendimiz yolculuklar da dahil her an Allah'ın varlığı ve birliğini; tekbir getirerek, tesbih çekerek bütün insanlara ilân ederlerdi.

Yolculuğa Çıkarken Bela ve Musibetlerden Allah'a Sığınması

Abdullah İbni Sercis'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah yolculuğa çıkarken, "Yolculuğun güçlüklerinden, üzücü manzaralarla karşılaşmaktan, iyiyken kötü olmaktan, mazlumun bedduasından ve dönüşte mal ve çoluk çocuğu kötü hâllerde bulmaktan Allah'a sığınırdı."[353]

a) Yolculuğun güçlüklerinden Allah'a sığınma: Yolculuk başlı başına bir sıkıntı ve güçlüktür. İnsan yerleşik düzenini bırakarak bir seyahate çıkacaktır. Bunun için yeterince malı ve mülkünün bulunması, seyahat edeceği bir vasıtasının (otomobil vs.) veya imkanının olması gerekmektedir. İnsanoğlu zayıf bir varlıktır; yolculuklarda hastalanabilir bunun için de tedbirlerini alması gerekir. Uzun bir yolculuk yapmayı düşünüyorsa yeme-içme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması lazımdır. Bunların hepsi bir insan için ayrı birer sıkıntı ve güçlüktür.

b) Üzücü manzaralarla karşılaşmaktan Allah'a sığınma: Eskiden yolculuklar uzun sürdüğünden yolculuğa çıkan bir şahıs dönüşte sevdiklerinden bazılarını bulamayabiliyorlardı. Çünkü üç ay, altı ay hatta bir yıl süren yolculuklar olabiliyordu. İnsanlar yakınlarının vefatları esnasında yanlarında bulunmak isterler ama seyahat uzun sürünce dönüşte sevdiklerini bulamayabilirler… Bu sebeple dualar yapılırken yolculara: "Hayırlı yolculuklar" geride

---

352 Buhârî, *Cihâd* 158; Müslim, *Hac* 428.

353 Müslim, *Hac* 426. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Deavât* 41; Nesâî, *İstiâze* 41-42; İbn Mâce, *Dua*, 30.

kalanlara da: "Sağlıcakla kalın" temennileri yapılırdı. Bu temenniler bizim örf ve âdetlerimiz arasına yerleşmiştir.

c) İyiyken kötü olmaktan (kötü duruma düşmekten) Allah'a sığınma: Bu, geniş bir mânâyı ifade etmektedir. Sıhhatli iken hastalanmak, maddi durum iyi iken işlerin bozulması, temiz bir hâlde iken günaha girmek, sağlam iken eli-ayağı tutmaz hâle gelmek vb. bunların hepsi insanın yolculuğa çıkarken, sevenlerinden ayrılırken aklına gelebilecek hâdiselerdir. Aklıselim olan her fıtrat bu tür durumlardan dolayı Allah'a sığınır. Efendimiz de yapmış olduğu bu dua ile bizlere Allah'a sığınma yolunu-metodunu göstermiş olmaktadır.

d) Mazlumun bedduasından Allah'a sığınma: Mazlumun bedduasından sakınmak gerekir. Her bir fert beddua almaktan çekinmeli, hakka-hukuka riayet etmelidir. Normal zamanlarda da mazlumun hakkını yememeye çalışan insanlar yolculuklarda buna daha da özen göstermelidirler. Çünkü yolculuklarda gidilecek mesafenin uzunluğu, vaktin sınırlı olması, yiyecek ve içeceğin az oluşu, insanların kalabalık olup bineğin buna nispetle sınırlı oluşu, bir kargaşa ve keşmekeşlik oluşturabilir. Bunların hepsi göz önünde tutulup kimsenin hakkını ihlal etmemeye çalışmak gerekir.

e) Yolculuk dönüşü mal ve çoluk-çocuğu kötü bulmaktan Allah'a sığınma: Her insan malını-mülkünü sever. Bu biraz da fıtrî bir duygudur. Ve bunların başına kötü bir şeyler gelmesini istemez. İnsanın bundan daha öte sevdiği şeyler vardır ki bunlar da aile fertleridir, çoluk-çocuğudur. Bir insanın hayatındaki en değerli varlıklardır onlar… Ve insan evinden ayrılırken, yolculuğa çıkarken onların akıbetini, evde ne yapacaklarını, nasıl geçinecek-lerini düşünmeden edemez. Bu yüzden evinden ayrılmadan önce onları Allah'a emanet eder, adeta sigortalar.

Bu yapılacak dua her zaman ve zemin için, her sınıf insan için (zengin, fakir, bürokrat, işçi, vs.) geçerli olan bir duadır.

Çünkü her insan yolculuğa çıkar ve her insanın geride bıraktığı sevdikleri vardır. Ve her insan geri döndüğünde sevdiklerini evinde bulmak ister. Bu duygu insanoğlunun fıtratında vardır. Ve bu hadis-i şerif bizlere *insanoğlunun fıtratını* haykırmaktadır. Netice itibariyle bu hadis-i şerif bizlere; Allah'a sığınıp, olumsuz düşüncelerden kurtulmayı ve böylece vicdanen rahat olmayı tavsiye etmektedir.

Yolculuk Dönüşü Tekrar Dua Etmesi

Enes (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Allah'ın Nebisi'nin (sallallahu aleyhi ve sellem) maiyyetinde (bir seferden) dönüyorduk. Medine'yi görebilecek bir yere gelince Resûlullah şunları söyledi: "Yolculuktan dönüyor, tövbe ediyor, kulluk yapıyor ve Rabbimiz'e hamd ediyoruz." Hz. Peygamber bu sözleri Medine'ye gelinceye kadar söylemeye devam etti.[354]

Yaşadığı her anı çok dikkatli yaşayan, Allah'tan gayrı şeylerle vakit geçirmeyen Efendimiz yolculuğa çıkarken, yolculuk dönüşü ve yolculuğu süresince de devamlı ellerini Yüce Allah'a açar, ona sığınır ve dua ederdi. Evet, Allah'a sığınma ve dua etme Efendimiz'in tabiatı hâline gelmişti.

2. Yolculuk Zamanını Tayin Etmesi

Yolculuğa Erken Çıkılmasını Tavsiye Etmesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yolculuğa erken saatlerde çıkmayı tavsiye ederdi. Sahr İbn Vedaa el-Gâmidî'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz "Allahım! Ümmetimin (sabah) erkenden başladıkları işlerini bereketli kıl!" diye dua eder, askerî birliği veya orduyu savaşa yollarken

354 Müslim, Hac 429. Ayrıca bkz.: Buhârî, Umre 12, *Cihâd* 133,197, *Meğâzî* 29, *Deavât* 53; Ebû Dâvûd, *Cihâd* 72, 158; Tirmizî, Hac 102, *Deavât* 42, 46.

sabahleyin erkenden gönderirdi.[355] Efendimiz'in bu duasındaki "erken başlanılan işin bereketli olması" sadece yolculuklar için değil, ibadet, ilim tahsili ve ticaret için de geçerlidir. Nitekim hadis-i şerifin devamında sahabe efendilerimizden olan Sahr İbn Vedaa el-Gâmidî'nin ticaretle meşgul olduğu, kervanlarını sabah erkenden yola çıkardığı için malının arttığı ve zengin olduğu bildirilmiştir.[356]

Yolculuklarına Umumiyetle Perşembe Günü Çıkması

Allah Resûlü umumiyetle yolculuklarına Perşembe günü çıkardı. Bu konuda Kâ'b İbni Malik'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayet şöyledir: "Peygamber Efendimiz Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıktı. Zaten Hz. Peygamber genellikle perşembe günü yolculuğa çıkmayı severdi."[357] Yine Hz. Kâ'b İbni Malik'den gelen bir başka rivayette: "Allah Resûlü'nün Perşembe günü haricinde yolculuğa çıktığı pek nadir olurdu."[358] buyrularak Efendimiz'in genel itibariyle yolculuğa Perşembe günleri çıktığı, diğer günlerde ise nadiren çıktığı rivayet edilmektedir.

Gece Yolculuğunu Tavsiye Etmesi

Hz. Enes'ten rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Gece yolculuğunu tercih ediniz. Zira geceleyin yeryüzü dürülür (rahat yolculuk yapılır.)"[359]

Efendimiz, sıcak iklimin hüküm sürdüğü Arabistan yarım adasında yaşıyordu. İnsanların güneşten etkilenmemesi için gece yolculuğu yapmalarını tavsiye buyurmuşlardı. Çünkü gece vakti hava

355 Ebû Dâvûd, Cihad, 78.
356 Ebû davud, Cihad, 78; Tirmizî, *Büyu'*, 6.
357 Buhârî, *Cihâd*,103.
358 Buhârî, Cihad, 103; Müslim, Cihad, 77.
359 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 57

serinleyeceğinden gündüze nispetle daha uzun mesafe alınacak, bununla beraber vücut daha zinde olacaktır. Günümüzde de şehirlerarası yolculuklar genelde gece vakti yapılmaktadır. Dolayısıyla kişiler uyku vakitlerini yolda dinlenerek geçirmekte ertesi güne dinç girdiklerinden işlerini normal zamanlarında yaptıkları gibi zinde bir biçimde yapabilmekte hatta gündüz trafiğinden de kurtulduklarından iş kaybı yaşamamaktadırlar. Hadis şârihleri "Gece yeryüzü dürülür." sözünün mecaz bir ifade olduğunu ve "Gecenin serinliğinde rahat yol alınacağı" mânâsına geldiğini ifade etmişlerdir.

Yolculuk Dönüşü Evine Gündüz Vakti Girmesi

Enes'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre, Resûlullah yolculuktan döndüğü zaman evine gece girmezdi. Kuşluk vakti veya akşamüstü gelirdi.[360]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara tavsiyede bulunduğu gibi kendisi de uzun seferlerden dönüşte bu kurallara uymuştur. Efendimiz zaman, zemin ve coğrafî bölgenin durumuna, iklim şartlarına göre değerlendirmeler yapıyor ve şartlara göre insanlara tavsiyelerde bulunuyordu. Arabistan yarımadası sıcak bir iklime sahiptir. Tavsiye edilen vakitlere dikkat edilince (sabah, kuşluk vakti ve akşama doğru) havanın serin olduğu vakitlerdir. Güneş doğumundan sonra insanlar çarşı-pazara çıkıp ev ihtiyaçlarını çok rahat temin edebilirler. Aynı şekilde gece olmadan (akşam namazı öncesi) dükkânlar kapanmadan, el-ayak çekilmeden ihtiyaçlar temin edilebilir. Bu vakitlerde eve dönüldüğünde evin ihtiyacı olabilecek şeyler çarşıdan temin edilebilir.

Ayrıca; ansızın, hele imkânı olduğu hâlde haber vermeden gece vakti eve gelme aile içi problemlere yol açabilir.

Günümüzde iletişim vasıtaları oldukça gelişmiş durumdadır.

---

360 Buhârî, *Umre* 15; Müslim, *İmâre* 180

Ev veya cep telefonu, internet vs. iletişim vasıtalarıyla ne zaman geleceğimizi önceden haber verebiliriz. Böylece insanları meraktan kurtaracağımız gibi onların hazırlıksız yakalanıp mahcup duruma düşmelerine de fırsat vermemiş oluruz.

3. Yolculukta İstirahat Etmesi

Efendimiz'in her hâlini bizlere anlatan Ashab-ı kiram, Efendimiz'in yolculuk hâlindeki tutum ve davranışlarını, yeme-içmesini, istirahat etmesini kısacası her hâlini bizlere aktarmışlardır. Efendimiz yolculuğa çıktıklarında şayet gece vakti bir yerde konaklarlarsa her zamanki gibi uyurlardı. Yani sağ yanı üzerine yatar öyle uyurlardı. Şayet sabaha karşı mola verirlerse sağ dirseğini diker, başını avucunun içine alırdı. Böyle bir uzanma şekli rahat bir uyku için elverişli değildir. İnsanın uykuya dalabilmesi ve rahat uyuyabilmesi için boylu boyunca uzanması yatak ve yastık kullanması gerekir. Efendimiz'in sabah vakti böyle uzanmayı tercih etmesi uyuyup da sabah namazını kaçırmamak içindir. Çünkü böyle bir uzanma şekli insanı rahatsız edeceğinden insan rahat bir şekilde uykuya dalamayacaktır. Efendimiz de sabah namazını kaçırmamak için böyle uzanmaktadır.

Bu konuda Ebû Katâde (radıyallahu anh) şöyle demektedir: Resûlullah, yolculuğa çıkar da geceleyin konaklayacak olursa, sağ yanının üzerine yatardı. Sabaha karşı mola verirse, sağ dirseğini diker, (bileğini büküp) başını avucunun içine alırdı.[361]

4. Yolculuğun Kalabalık Yapılmasını İstemesi

Abdullah İbni Abbas'dan (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

"(Yolculukta) arkadaşların en iyisi dört kişiden oluşandır.

---

[361] Müslim, *Mesâcid*, 313

Askeri birliklerin en iyisi dört yüz kişilik olandır. Orduların en iyisi ise dört bin kişiden meydana gelendir. Mevcudu on iki bine ulaşan ordunun mağlup olması sayı azlığından değil başka sebeplerdendir."[362]

5. Yolculuklarda Çevre Şartlarına Göre Hareket Etmesi

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), şöyle buyurdu:

"Otu bol yerlerde yolculuk yaptığınız zaman, otlardan istifade etmeleri için develere imkân verin. Çorak ve otsuz yerlerde yolculuk ederseniz, takatten düşmeden gidilecek yere varmaları için develeri süratlice sürün. Gece mola verip yatacağınız zaman yoldan ayrılıp bir kenara çekilin. Zira yol, hayvanların geçeceği ve böceklerin geceleyeceği yerdir."[363]

6. Yolculuk Esnasında Zayıflara Yardım İçin Arkadan Yürümesi

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yolculuk esnasında zayıf kimselere yardım etmek gayesi ile arkadan yürürdü. Konuyla alâkalı bir hadis-i şerifi Hz. Câbir nakletmektedir: "Resûlullah, yolculukta (yolculardan) geride kalırdı. Zayıf (olan hayvanlar)ı sürer, (yola devam edemeyen yolcuları da hayvanının) arkasına bindirir ve onlara dua ederdi."[364]

Allah Resûlü tüm yolculuklarında, arkada kalan ve kafileye ayak uyduramayan kişilerle ilgilenir, zayıf olan hayvanları arkadan sürerek kafileye yetişmelerine yardımcı olurdu. Hayvanını süremeyecek derecede yorgun olan veya rahatsızlanan kimseleri de kendi hayvanının arkasına bindirirdi. Efendimiz'in

---

362 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 83; Tirmizî, Siyer 7. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Cihâd* 25

363 Müslim, *İmâre* 178. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Cihâd* 57; Tirmizî, *Edeb* 75.

364 Ebû Dâvûd, *Cihad*, 94.

bu davranışları yolculuklarda en zayıf kişinin seviyesi dikkate alınarak hareket edilmesinin ne kadar ehemmiyetli olduğunu göstermektedir.

7. Yolculuk Dönüşü İki Rekât Şükür Namazı Kılması

Kab İbni Mâlik'ten (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bir yolculuktan döndüğü zaman ilk iş olarak mescide uğrar ve iki rek'at namaz kılardı.[365]

8. Yolculuklarda Bir Kişinin Lider Seçilmesini İstemesi

Ebû Saîd ve Ebû Hureyre'den (radıyallahu anhumâ) rivayet edildiğine göre Efendimiz şöyle buyurmuştu: "Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!"[366]

En küçük topluluklardan en büyük toplum olan devlete kadar her yerde düzen ve intizamın gerekli olduğunu vurgulayan dinimiz bu düzeni bozmaya yönelik her faaliyeti şiddetle kınamaktadır. İnsanların salahı, rahat yaşaması için birlik, düzen çok önemlidir. Bu sebeple Efendimiz toplumu oluşturan bireylere seslenerek onlara birlik, dirlik ve düzen çağrısı yapmaktadır: "Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler" Burada üç kişi kaydının konulması, cemaatin en az üç fertten meydana gelmesi sebebiyledir.

Evet her zaman, her yerde bir düzen lazımdır. Başıboş insan topluluklarının insanlığa hiçbir faydası olmamıştır. Böyle topluluklar bir şey yapmak isteseler dahi başarılı olamazlar. Bu sebeple Efendimiz insanların toplu hâlde hareketlerinde içlerinden bir önder, lider seçip daha sonra yolculuk yapmalarını

---

365 Buhârî, *Meğâzî* 79; Müslim, *Tevbe* 53. Ayrıca bkz.: Ebû Dâvûd, *Cihâd* 166

366 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 80

tavsiye etmiştir. Böylece yolculuk yapan grup tertipli, düzenli olduğu gibi ne yapacaklarını da plânlayıp ona göre hareket edeceklerdir.

9. Yolculuğunu Bitirenin Acele Evine Dönmesini Tavsiye Etmesi

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), şöyle buyurmaktadır: "Yolculuk bir çeşit azaptır. Doğru dürüst yiyip içmekten ve uyumaktan sizi alıkoyar. Herhangi biriniz işini bitirince, evine dönmekte acele etsin!"[367]

B. Yolculuklarda Arzulamadığı Davranışlar

1. Yolculuk Dönüşü Eve Ansızın Dönülmesi

Hz. Câbir'den rivayet edildiğine göre Resûlullah, şöyle buyurmuştur: "Uzun bir süre ailesinden ayrı kalan kimse, evine gece vakti ansızın gelmesin!"[368] Bir başka rivayette: Allah Resûlü, yolculuktan dönen kimsenin evine geceleyin dönmesini yasakladı denilmektedir.[369]

Efendimiz'in yolculuk dönüşünde gece vakti eve gelmeyi yasaklaması, hususiyle uzun süreli yolculuklar içindir. Eski dönemlerde telefon, telgraf gibi haberleşme vasıtaları olmadığından yolculuğa çıkan kimseler ailelerine dönüş zamanı hakkında haber veremiyorlardı. Efendimiz kendi dönemine ait bu sıkıntılı durumdan dolayı dönemindeki insanlara: "Eve gece değil gündüz vakti gelinmesini tavsiye etmiştir."

---

367 Buhârî, *Umre* 19, *Cihâd* 136, *Et'ime* 30; Müslim, *İmâre* 179. Ayrıca bkz.: İbn Mâce, *Menâsik* 1.

368 Buhârî, *Nikâh* 121; Müslim, *İmâre* 183.

369 Müslim, *İmâre* 184

2. Yolcuların Konakladıklarında Birbirlerinden Ayrılmaları

Peygamber Efendimiz yolcuların konakladıklarında birbirlerinden ayrılmalarını istemezdi. Konuyla alâkalı olarak Ebû Sa'lebe el-Huşenî (radıyallahu anh) şöyle demektedir: "Sahâbîler bir yerde konakladılar mı, dere boylarına ve dağ yollarına dağılırlardı." Resülullah: "Sizin bu şekilde dağ yollarına ve dere boylarına dağılmanız şeytandandır!" buyurdu. O günden sonra sahâbîler, konakladıkları yerlerde birbirlerinden hiç ayrılmadılar.[370]

Efendimiz ashabının tertipli, düzenli olmalarını istediği için yolculuğa çıkanların konakladıklarında birbirlerinden ayrılmamalarını istemiştir. Çünkü ayrı durma cemaat içindeki birliği-düzeni, muhabbeti kaldıracağı gibi düşmanları sevindirir. Cemaatin birliğini bozmak için araya fitne tohumları eken düşmana da bu şekilde koz verilmiş olur ve grup kolayca dağılır. Buna mani olmak için bir arada bulunmak, ayrılmamak gerekir.

3. Yalnız Yolculuk Yapılması

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yalnız yolculuğu da sakıncalı görürdü. Abdullah İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlullah, şöyle buyurdu: "Eğer insanlar, yalnız başına yolculuk yapmakta ne sakıncalar olduğunu benim kadar bilselerdi, hiç bir binek sahibi (yolcu) gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı."[371]

Yalnız yolculuk yapmak eskiden olduğu kadar günümüzde de sakıncalıdır. Hususiyle günümüzde gerek yaya, gerek vasıta ile yolculuk yapan insanlar birçok tehlike ile karşılaşabilirler. Arabanın ıssız bir yerde bozulma ihtimali olduğu gibi otostop yapan, yol kesen kötü niyetli insanlarla karşılaşma ihtimali de vardır.

---

370 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 88

371 Buhârî, *Cihâd* 135. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Cihâd* 4; İbn Mâce, *Edeb* 45.

Yolculuğa kalabalık çıkılması ile ilgili olarak Amr İbni Şuayb'ın babası yoluyla dedesinden rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir. Resûlullah buyurdular ki: "Bir yolcu bir şeytan, iki yolcu iki şeytan sayılır. Üç yolcu ise kafiledir."[372]

Burada bir benzetme yapılarak "Şeytana itaat edenin, şeytana benzeyeceği" dile getirilmek istenmiştir. Şeytan daima kötülüğü süsleyip güzel gösterdiği için, yalnız ve iki kişi dolaşan kişiler şeytanın kötülüklerinden emin olmazlar. Bunun için en az üç kişi olmak tavsiye edilmektedir. Çünkü cemaat en az üç kişiden oluşur. Şeytan bir veya iki kişiyi aldatabilir ama üç veya daha fazla şahıstan oluşan grupları etkisi altına alamaz. Fertler birbirine yardımcı olur ve şeytanın telkinlerine kulak asmazlar.

Bu bize toplu hâlde bir hayat sürmenin bir yaptırım gücü olduğunu göstermektedir. Fert tek başına iken bazı yanlış hareketleri yapabilir. Ama etrafında kalabalık bir grup olursa utanır, yapamaz. Bu, toplumun insan üzerindeki etkisidir. İnsanlar şuurluysa, zayıf kaldıklarında kenetlenecekler ve ortak düşmana karşı yekvücut olacaklardır. Bu da kendilerinde bir savunma mekanizması meydana getirecektir. Ayrıca şuurlu insanlardan oluşan bir topluluk zaten kötülüklerden uzak duracaktır. Böylece hadis-i şerifte bizlere bir cemaat şuurundan da bahsedilmektedir. Yalnız veya iki kişi ile birlikte yolculuk yapana şeytan denmesi bir benzetmedir. Hiçbir zaman yalnız yolculuk yapan insanlar şeytan değildir. Nitekim meleknümun bazı şahısların da yalnız seyahat ettikleri bilinen bir gerçektir. Ancak şeytan yalnız dolaşır ve genelde yalnız dolaşanlara musallat olup onlara kötü şeyler telkin eder. Bu sebeple yalnız ve iki kişi dolaşanlara benzetme yolu ile bu isim verilmiştir.

Netice itibariyle, yolculuğa çıkacaklara nasihat ve dua etmeli, imkân elverirse yolculuğa Perşembe günleri çıkmalıyız. Mümkünse

---

372 Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 79; Tirmizî, *Cihâd*, 4.

yolculuğa yalnız çıkmamalı, yolculuğa çıkarken bela ve musibetlerden dolayı Allah'a (celle celâluhû) sığınmalıyız. Vasıtaya binerken dua etmeyi, yolculuk esnasında tekbir getirip tesbih çekmeyi alışkanlık hâline getirmeliyiz. Yolculuk esnasında zayıf kimseler ve ihtiyaç sahiplerini gözetmeli, mola verilen yerlerde gruptan ayrılmamaya dikkat etmeliyiz. Yolculuk dönüşünde de yine dua etmeli, dönüşte iki rekât şükür namazı kılmalı, evlere ansızın dönmemeli, uzun yolculuklarda gece yolculuğunu tercih etmeli, kalabalık gruplarla yapılan yolculuklarda kargaşayı önleme amaçlı bir lider seçmeli, gündüz yapılması gereken yolculuklara erken çıkmalı, yolculuk bitince de oyalanmadan geri dönmeye özen göstermeliyiz.

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

Kur'ân-ı Kerîm

Ahmed b. Hanbel (241/855), *Müsned*, 1-6, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, İstanbul.

Azîmâbâdî, *Avnü'l-Ma'bûd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut-1415

Bediüzzaman Said Nursî, *Lem'alar*, Şahdamar Yayınları, İstanbul-2007.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); *Şuabü'l-îmân*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], 1-9, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

Bezzâr, Ebûbekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (v.215-292); *Müsned*, [Tahkik: Abdulkâdir Arafât], 1-3, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut / Medine, 1409 h.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail (256/870), *el-Câmiu's-Sahih*, 1-8, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

——, *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*, [Mütercim: Mehmed Sofuoğlu], Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman (255/871), *es-Sünen*, 1-2, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (275/891), *es-Sünen*, 1-5, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Hâkim en-Nisabûrî (405), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 1-4, Riyad.

Halebî, Ali İbn Burhaniddin (v. 1044/1635); *İnsanu'l-Uyun*, 1-3, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz.

Hamid İspirlioğlu, *Sızıntı Dergisi, 1. Sayı*, Şubat 1979.

Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim (388/998); *Meâlimü's-Sünen* , Matbaatü'l-İlmiyye, Haleb.

Heysemî, Ali b. Ebibekr (807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, 1-10, Beyrut, 1967.

İbn Hacer, Şihabuddin Ahmed b. Ali el-Âskalânî (852/1448), *el-İsâbe fî Temyîzî's-Sahâbe*, 1-4, Beyrut, 2004.

——, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, 1-12, Mısır, 1319-1329.

İbn Hişam, Ebû Ahmed Abdülmelik (218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, 1-4, Mısır.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*,1-2, Lübnan, 2004.

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezid, *es-Sünen*, 1-2, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

İbn Manzûr, Muhammed b. Zekeriyyâ (v. 711/1311); *Lisânü'l-Arab*, 1-10, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1414/1994.

İbn Sa'd, Muhammed (230/844), *et-Tabakâtü'l- Kübrâ*, I-VIII, Beyrut.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); *Sıfatü's-safve*, 1-4, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.

İbnü'l-Esîr, İzzüddin Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, 1-8, Kahire, 1970

İlhan Ayverdi, *Misalli büyük Türkçe sözlük = Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006.

Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 1-2, Kahire, 2004.

Mâlik b. Enes (179/795), *el-Muvatta*, 1-2, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); *Feyzu'l-kadîr*, 1-6, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Münzirî, Abdülazîm b. Abdi'l-Kaviyy (v. 581-656); *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1-4, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1417.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisaburî (261/874), *el-Camiu's-Sahih*, 1-3, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (303/915), *Sünen*, 1-8, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Şâtıbî, Ebû İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Gırnatî (v. 790/1388); *el-Muvâfakât fî usûli'ş-şerîa*, 1-4, [Tahkik: Abdullah Derraz], Dâru'l-mârife, Beyrut, tsz.

Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (360/972), el-*Mu'cemü'l-Kebîr*, 1-25, Beyrut.

——, *el-Mu'cemül-evsat*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], 1-10, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (297/909), *Sünen*, 1-6, İstanbul, 1992, Çağrı Yayınları.

Vâkıdî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî (ö. 207/823); *Kitâbü'l-megâzî*, 1-3, [Tahkik: Marsden Jones], Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1966.

Zebîdî, Ebu'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (v. 1205/ 1790); *Tâcü'l-arûs min cevhereti'l-kâmûs*, 1-20, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1394/1974.